Anul IX ( ) Cartea (V) PUBLICAREA SOCIETĂŢII PSIHOLOGICE DE LA MOSCOVA ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE Și PSIHOLOGII NOIEMBRIE DECEMBRIE CONŢINUT: N V Bugaev Matematică și viziune științifico-filosofică asupra lumii XE N Chicherin 'I Introducere Filosofia dreptului P A Kalenov Frumusețe și artă A Ya Kozhevnikov Tulburări circulatorii sub influența tulburărilor psihice N Ya Grot-Critica conceptului de progres V I GERIE O Kont și semnificația sa în știința istorică V A Vagner Psihologia insectelor I I Karev Noua lucrare istorica si filozofica (S S Arnoldi: Sarcini de intelegere a istoriei) Critică și bibliografie: I Recenzie de cărți II Pliant bibliografic III Revizuirea revistelor Știri și note Societatea psihologică Materiale pentru un jurnal tisticilor MOSCOVA Tiio- lmtografie T-va I N Kushyerev m K*, str Pymenovskaya, suspin casa Biblioteca Runiverse Anul IX "Fizica filosofiei şi psihologiei"* PROGRAMA REVISTA:) Articole și note independente de filozofie și psihologie Conceptele de filozofie și psihologie includ: logica și teoria cunoașterii, etica și filosofia lui Iirav, estetica, istoria filosofiei și metafizicii, filosofia științei, psihologia experimentală și fiziologică, psihopatologia) Articole critice și analize ale învățăturilor și scrierilor filosofilor și psihologilor din Europa de Vest;) Critica filozofică și psihologică a operelor de artă și a scrierilor științifice din diverse departamente de cunoaștere) Traduceri de opere clasice asupra filozofiei timpurilor antice și moderne Revista este publicată de cinci ori pe an (aproximativ la sfârșitul lunilor februarie, aprilie, iunie, octombrie și decembrie) în cărți de aproximativ coli tipărite Conținutul ultimelor cărți ale revistei MAI-IUNIE (Nr) - Conceptul de Dumnezeu Vl Solovieva - Capacităţile şi dezvoltarea minţii filosofice GE Struve -Gândurile despre moarte ale secolului nostru în Franța A, N Gilyarova - Spiritualismul ca ipoteză psihologică L M Lopatina -Influența occidentală în Rusia în secolul al XVII-lea V Klyuchevokago - Fapte și teoria auzului culorilor P I Sokolova -Mecanism biologic și materialism I D Vinogradova -Ernst Mach's Theory of Knowledge P K Engel-' Meyer - Cu privire la cartea lui Vl S Solovyov "Justificarea binelui" de G F Shershenevich -Controverse -Criticism and Bibliography -Psychological Society Septembrie-octombrie (X°) -Capacităţile şi dezvoltarea minţii filosofice G E Struve -Despre principiile eticii V N Chicherina - Gânduri de moarte ale secolului nostru în Franţa A N Gilyarova - Influența occidentală în Rusia în secolul al XVII-lea V Kliucevski - Concepte de suflet și energie mentală în psihologie N Ya Grota - Raportul forţelor sociale FV Sofronova - Materialism economic şi filozofie critică V M Chernova -Po- lemika Vl Solovyov: Critică imaginară (Răspuns la B N Chicherin) - Critică și bibliografie - Societatea Psihologică noiembrie-decembrie (nr) -Filon și predecesorii săi Carte N Trubetskoy ~ Primul început al filosofiei teoretice Vl Solovieva -Despre sarcinile filozofiei dreptului, V E Waldenberg -Frica de moarte D A Tonar-okato -Ce este arta? Gr L I Tolstoi - Experiență în clasificarea mișcărilor expresive în funcție de geneza lor V V Vorobieva -Lucrări recente despre atomistică A ПП Ghiliarov - Zmeura: i) Câteva cuvinte ca răspuns la V Solovyov B N Chicherina;) Observații necesare la "câteva cuvinte" de B N Chicherin ianuarie-februarie (nr) -Ce este arta? Gr L N Tolstoi -Filon și predecesorii săi Carte N Trubetskoy - Noi tendințe în teoria percepției A N Bernshtein - Consistența gândurilor la copii P Lojbroso -Zmeura: O mică obiecţie la adresa lui F V Sofronov N I Kartseva Critica si Bibliografie -Izvestia si Note -Societatea Psihologica martie-aprilie (nr) - O Comte și semnificația sa în știința istorică -V I Gert -Biologie pozitivă a lui

O Comte și Filosofie -S M Lukyanova -Despre progres -P G Vinogradova -Soarta filozofiei în Rusia -A I-Vvedensky -Consecvența gândurilor la copii -P Lozhbroso - Controversa: Raspunde prof Karev, F V Sofronova -Critică şi Bibliografie -Societatea Psihologică Mai iunie (Nr) -Vederi natural-istorice despre Bish I F Ogneva -Fiabilitatea raţiunii Vl Solovieva - O Kont și semnificația sa în știința istorică V I-Gerf -Idealul mesianic al evreilor, Cartea N Trubetskoy - Activitate mentală inconștientă H θ Shatalova -Despre logica lui Platon GE Struve -La problema mişcării autoeducative Vl N Ivanovsky -News and Notes -Psychological Society Septembrie octombrie (Nr) -Realitate și conștiință de sine V N Chicherina -O Comte și semnificația sa în știința istorică V I-Guerrier -Frumuseţe şi artă P A Kalenova -Idealul religios al evreilor Carte S Ξ-Trubetskoy - Materiale pentru istoria filosofiei în Rusia (P L Lavrov) Ya N Kolubovskago -Critică și bibliografie -Știri și note -Societatea Psihologică PUBLICAREA SOCIETĂŢII PSIHOLOGICE DE LA MOSCOVA ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE Și PSIHOLOGII JURNAL, fondat de prof N Ya Grotom și A A Abrikosov ANUL IX Sub conducerea lui V P Preobrazhensky, cu asistența directă a lui N Ya Grot, L M Lopatin și Prince S N Trubetskoy și cu participarea strânsă a lui V A Goltsev, V N Ivanovsky, N A Ivantsov, S S Korsakov, Vl S Solovyov, A A Tokarskago, N A Umova Cartea V ( ) NOIEMBRIE - DECEMBRIE S MOSCOVA Tipolitografia Asociației lui I N Kushnerev și K, str Pimenovskaya, suspin hom Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runiverse" CUPRINS Pagină Matematică și viziune științific-filosofică asupra lumii - N V Bugaeva Filosofia dreptului I Introducere - B N Chicherina Frumusețe și artă (final) - P A Kalenova Tulburări ale circulației sângelui sub influența tulburărilor mintale, - A Ya Kozhevnikova Critica conceptului de progres -I I Grota O Comte și semnificația sa în știința istorică (Sfârșit) - V I Guerrier Psihologia insectelor -V A Wagner Noua lucrare istorica si filozofica (S S Arnoldi: Sarcini de înțelegere a istoriei) -N I Kareva Critică și bibliografie eu recenzie de carte Un Famintsyn Științe naturale și psihologie moderne -N D Vinogradova Karl Bucher Arbeit und Rhythmus -B θ Grădinar (Vezi pe pagina următoare) Biblioteca "Runivers" IV II FIȘĂ BIBLIOGRAFICĂ III REVIEW JOURNALOV Revue philosophique, , nr - -Yu I Aikhenwald Izvestiya și note S Societatea Psihologică (Rapoarte despre întâlniri și dezbateri pe rezumate de N V Bugaev și P A Kalenov) Materiale pentru statistica jurnalului ANUNTURI - Biblioteca "Runiverse" Matematică și viziune științifică - filosofică asupra lumii *), Înțelegerea modernă a fenomenelor lumii este în legătură directă cu știința și filozofia Este de obicei numită viziune științific filozofică asupra lumii Care este esența și principalele caracteristici ale acestei viziuni asupra lumii? Este necesar să răspundem la această întrebare pentru o evaluare corectă a unor fenomene științifice, artistice și sociale, este necesar pentru o mai bună soluționare a multor probleme practice și sociale Nu am pretenția să răspund la această întrebare în întregime și în domeniul ei Voi încerca să abordez decizia lui doar dintr-un punct de vedere cu totul special Viziunea științifică și filozofică asupra lumii depinde de înțelegerea noastră a fenomenelor naturale Această înțelegere este ajutată în principal de știință Știința, pe de altă parte, se străduiește în concluziile sale pentru acuratețe și certitudine Nu se limitează la câteva considerații generale În urma procesului de generalizări inițiale, apare în el problema măsurării și numărului, capabilă să descrie un fenomen în toate împrejurările Problema numărului și măsurării conferă științei acea pozitivitate spre care s-a străduit în ultima vreme Aceasta este o cerință pentru un

număr și *) Rezumat susținut la Societatea de Psihologie la octombrie Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" N BUGAEV măsurile este subiectul zilei nu numai în știința modernă, ci și în arta modernă și relațiile umane moderne A găsi o măsură în domeniul gândirii, voinței și simțirii - aceasta este sarcina filosofului, politicianului și artistului modern Această pozitivitate a cerințelor omului nou nu numai că nu slăbește, dar întărește latura ideală a civilizației moderne Din tărâmul instinctelor nedefinite, nemărginite, cu ajutorul numărului și al măsurii, o persoană se străduiește să se ridice la o stare ideală, care să-i dea putere completă asupra naturii externe și interne, să aducă armonie și sentiment estetic în fiecare manifestare a spirit uman Numărul și măsura sunt în știința modernă cele mai puternice mijloace de evaluare a fenomenelor naturii Aceste cerințe ale cunoașterii moderne o pun în legătură directă cu matematica, știința numărului și a măsurii, știință care, în dreptate, este numită mama tuturor științelor De îndată ce orice mărime anume este capabilă să fie o mărime matematică, matematica intră imediat în scenă De aceea, matematica în dezvoltarea sa științifică, în tehnicile și metodele dezvoltării ei, are o importanță esențială pentru umanitatea modernă Aceasta explică de ce timpul nostru se distinge printr-o astfel de dezvoltare a metodelor matematice, de ce un număr mare de oameni de știință depun toate eforturile pentru a-și extinde instrumentele și mijloacele prin cercetarea lor În aceste instrumente și mijloace se manifestă puterea deductivă a omului În ele, alături de culegerea și clasificarea Faptelor și perfecționarea metodelor de cercetare, stă principala condiție pentru dezvoltarea cu succes a cunoștințelor noastre despre natură În primul rând, trebuie să căutăm în matematică pură răspunsuri la unele întrebări despre esența și fundamentele fundamentale ale viziunii științifice și filozofice moderne asupra lumii Matematica este știința care studiază asemănările și Biblioteca "Runivers" MATEMATICĂ ȘI VIZIUNEA STIINȚIFICA ȘI FILOZOFICĂ diferenţe în domeniul fenomenelor de schimbare cantitativă Aceasta este definiția sa cea mai generală Toate restul definițiilor sale decurg din el ca simple corolare Ideea schimbării cantitative și ordinea la care sunt supuse aceste schimbări sunt ideile de bază ale matematicii O mărime în schimbare se numește mărime variabilă Cantitățile variabile se pot modifica independent sau în funcție de modificările altor cantități Conform acestei schimbări, ele se numesc variabile independente sau dependente Variabilele dependente mai sunt numite și Funcții Matematica este astfel teoria Funcţiilor Această a doua definiție, care decurge din prima, ca principală, poate fi și ea acceptată Este suficient să explicăm multe Fapte în domeniul fenomenelor de schimbare cantitativă Valorile se pot schimba continuu sau discontinuu În conformitate cu aceste două moduri de modificare a mărimilor, funcțiile sunt împărțite în continue și discontinue, iar matematica pură în sine este împărțită în două diviziuni uriașe: teoria continuului și teoria funcțiilor discontinue Teoria Funcţiilor continue se numeşte de obicei analiză matematică^ teoria Funcţiilor discontinue - aritmologie O astfel de subdiviziune naturală a matematicii pure nu a pătruns încă în știință, nu a devenit încă proprietatea convingerii științifice generale De aici rezultă o serie întreagă de neînțelegeri în clasificarea și înțelegerea semnificației multor ramuri ale matematicii pure Această ambiguitate în principiile inițiale ale clasificării științifice se reflectă nefavorabil în însăși natura perspectivei științifico-filosofice a lumii Teoria funcțiilor continue, sau analiza matematică, își împrumută metodele din aplicarea consecventă a ideii de continuitate la studiul

acestor funcții Această idee, în legătură cu doctrina strâns legată a limitelor, constituie conținutul esențial al calculului infinitezimal * Biblioteca "Runivers" N BUGAEV Metoda calculului infinit de mic sau diferențial și integral este una dintre cele mai puternice metode de studiere a funcțiilor analitice Pe baza acestei metode a fost creat, dezvoltat și în cele din urmă format un edificiu grandios de analiză matematică Multe științe matematice aplicate se înghesuie sub acoperișul lui Sarcina principală a analizei matematice este de a pune toate funcțiile în legătură cu numerele întregi, ca fiind cele mai simple și mai ușor de înțeles pentru noi funcții analitice Mulți geometri mari s-au străduit la rezolvarea acestei probleme A arătat inteligența uimitoare a multor matematicieni de geniu În tratarea acestei probleme, oamenii de știință moderni au atins un grad ridicat de perfecțiune Alături de analiză, încetul cu încetul, se ridică o altă clădire grandioasă a matematicii pure - teoria funcțiilor discontinue sau aritmologia După ce a avansat sub denumirea modestă de teoria numerelor, ea intră treptat într-o nouă fază a dezvoltării sale În prezent, totul duce la ideea că aritmologia nu va ceda analizei în ceea ce privește vastitatea materialului său, în generalitatea metodelor sale, în frumusețea remarcabilă a rezultatelor sale Discontinuitatea este mult mai variată decât continuitatea Se poate spune chiar că continuitatea este discontinuitate, în care schimbarea are loc prin intervale infinit de mici și egale Varietatea formelor sub care apare discontinuitatea duce la faptul că întrebările științifice ale aritmologiei sunt adesea mai complexe și mai dificile decât întrebările corespunzătoare de analiză Analiza este doar primul pas în dezvoltarea adevărurilor matematice științifice, cea mai simplă formă sub care apar ele De aceea, analiza dezvoltată mai devreme a oprit în primul rând atenția matematicienilor Pentru dezvoltarea aritmologiei sunt necesare nu numai toate mijloacele de analiză, ci și o serie întreagă de metode complet noi Biblioteca "Runivers" MATEMATICĂ ȘI VIZIUNEA STIINȚIFICA ȘI FILOZOFICĂ Bov şi metode de cercetare În acest sens, aritmologia este un adevărat arsenal de metode matematice Concentrează și construiește cele mai diverse arme pentru cercetarea matematică Între cele două departamente - analiză și aritmologie - există o corespondență completă Aproape fiecare departament major de analiză are propriul departament special de aritmologie Această conștientizare a importanței aritmologiei se regăsește la cei mai mari geometri, care au îmbrățișat conținutul științei noastre în toată plinătatea și volumul ei Lame, celebrul om de știință și inginer francez, îi numește direct pe oamenii de știință care nu au suficient respect față de teoria numerelor, detractori ai cunoașterii adevărate (détracteurs de la -science pure); Gauss se exprimă asupra acestui subiect astfel: Die Mathematik ist die Kõnigin der Wissenschaft, aber die Arithmetik ist die Kõnigin der Mathematik (Matematica este regina științelor, dar aritmologia este regina matematicii) Adevărurile analizei se disting prin generalitate și universalitate Adevărurile aritmiei poartă amprenta unei individualități deosebite, atrag la sine prin misterul și frumusețea lor izbitoare Aceasta explică doar de ce alți gânditori pun diverse întrebări de filozofie mistică în legătură cu numerele întregi Prin harul lor, adevărurile aritmologiei trezesc în om de știință un sentiment de frumusețe științifică care îl satisface, indiferent dacă au sau nu aplicație la explicarea directă a fenomenelor vieții și naturii Pe lângă analiză și aritmologie, domeniul matematicii pure include geometria și teoria probabilității În geometrie, mărimea considerată este extensia Teoria probabilității este știința

fenomenelor aleatorii În ea, cantitatea luată în considerare este probabilitatea apariției unui eveniment aleatoriu Metodele de analiză și aritmologie sunt pe deplin atașate geometriei În acest sens, poate fi numit Biblioteca "Runivers" N BUGAEV știință matematică prețuită În ea, totuși, există și metode independente Ele decurg din împrejurarea că extinderea este supusă contemplării noastre senzuale Această împrejurare oferă adevăruri geometrice, pe lângă dovezi logice, vizibilitate și persuasivitate contemplativă Această combinație de dovezi logice și persuasivitate contemplativă conferă un farmec aparte adevărurilor geometriei În teoria probabilității nu există metode matematice independente Analiza, aritmologia, geometria și teoria probabilității oferă toate elementele pentru dezvoltarea fundamentelor fundamentale ale viziunii științifice și filozofice asupra lumii Adevărurile și metodele lor sunt aplicate pe deplin pentru a explica fenomenele lumii Proprietățile conținutului lor determină esența opiniilor noastre despre natură Este foarte important să urmărim influența acestor părți ale matematicii asupra perspectivei științifice și filozofice în prezent În explicațiile științifice ale fenomenelor naturale, oamenii de știință au folosit mai ales geometria și analiza Geometrie prin excelență a fost instrumentul științific al lumii antice și al analizei lumii noi Deci, perioada astronomiei antice poate fi numită geometrică În noua perioadă, astronomia a luat contur sub influența conceptelor mecanice Instrumentul matematic al astronomiei a fost analiza infinitezimale Această perioadă a astronomiei poate fi numită analitică Calcul diferenţial şi integral mecanică avansată şi astronomie; de aceea această perioadă a astronomiei poate fi numită și mecanică Sub influența analizei, viziunea noastră asupra structurii universului a fost complet transformată Cu ajutorul analizei, astronomia a căpătat o formă complet științifică, iar mecanica rațională s-a dezvoltat într-o doctrină armonioasă, completă Aplicarea analizei devine adesea mijlocul necesar și singurul de stabilire a unei ipoteze științifice date pe baze solide de experiență și observație Biblioteca "Runivers" MATEMATICĂ ȘI VIZIUNEA STIINȚIFICA ȘI FILOZOFICĂ În urma mecanicii și mecanicii cerești, Fizica a intrat într-o perioadă de dezvoltare în care a devenit o știință matematică Științele fizice au trecut prin aceleași faze de dezvoltare istorică ca și astronomia În ele, o eră a construcțiilor vagi a fost urmată de o perioadă în care nevoia de observație și experiență s-a făcut simțită În această perioadă, generalizările inițiale apar de obicei în știință, fenomenele sunt distribuite pe genuri și grupuri Odată cu dezvoltarea în continuare a cunoștințelor exacte, aceste observații sunt însoțite de indicații numerice cât mai precise posibil Din aceste Fapte numerice se compun legile numerice empirice inițiale, care trebuie apoi să urmeze ca urmare inițială a propozițiilor științifice generale elaborate prin cel mai riguros proces inductiv Legile conservării materiei și energiei sunt esența acelor prevederi generale care au fost dezvoltate de Fizică și Chimie În prezent, analiza matematică găsește cele mai diverse și extinse aplicații în fizică Fizica matematică a atins un grad ridicat de perfecțiune În general, se poate afirma cu mare probabilitate că dezvoltarea științei fizice este determinată de volumul domeniului în care se aplică analiza matematică În procesul dezvoltării treptate a științelor fizice, observăm involuntar ascensiunea lor treptată în precizie și perfecțiune Numai în acest fel putem explica de ce chimia tinde să stea pe un teren pur fizic, iar Physia pe un teren pur mecanic De aceea mulți cred că în viitor toate procesele de natură externă vor fi explicate din legile mecanice ale echilibrului și mișcării și vor

deveni subiect de cercetare, însoțite în cursul lor deductiv de operații matematice Astfel, știința proprietăților și a relațiilor reciproce ale cantităților este condiția necesară, care determină gradul de acuratețe și rigoare a concluziilor Științelor Fizice - acea unitate, Biblioteca "Runivers" Ξ BUGAEV care îi leagă într-un întreg armonios, acel mijloc și instrument puternic la care recurg în interesul dezvoltării sale Aplicarea extensivă și cu mai multe fațete a analizei matematice la studiul fenomenelor naturale conferă o nuanță specială perspectivei științifice și filosofice dominante în prezent Această nuanță depinde de însăși natura analizei matematice, de proprietățile acelor Funcții continue cu ajutorul cărora se studiază și se formulează legile naturii În proprietățile acestor Funcții se află principala explicație a vederilor moderne asupra legilor naturii În ele trebuie să căutăm un răspuns la întrebarea fundamentelor fundamentale ale viziunii științifice și filozofice stabilite asupra lumii Pentru explicarea matematică a fenomenelor naturale se folosesc în principal funcții continue, analitice De aceea este posibil să numim pe bună dreptate viziunea științifică modernă asupra lumii o viziune analitică asupra lumii Funcțiile analitice au continuitate Continuitatea ne oferă posibilitatea de a studia aceste Funcții în toate manifestările lor elementare În studierea fenomenelor naturii, ne ghidăm după această proprietate de bază a Funcțiilor analitice Admitem că fenomenele naturii se schimbă continuu În plus, ne referim, atunci când studiem aceste fenomene, să le înțelegem în toate manifestările lor elementare În cele din urmă, dorim să știm cât de complexe se formează fenomenele naturii din fenomene elementare Calculul diferențial și integral oferă o oportunitate nu numai de a da o expresie matematică acestor întrebări, ci și de a rezolva aceste întrebări exact, de îndată ce legea fenomenului este exprimată printr-o Funcție analitică Funcțiile analitice care determină legile naturii sunt în mare parte funcții lipsite de ambiguitate Acest lucru este în concordanță cu presupunerea noastră că există un singur fenomen particular în natură care corespunde unei legi date în circumstanțe date Biblioteca "Runivers" MATEMATICĂ ȘI VIZIUNEA STIINȚIFICA ȘI FILOZOFICĂ În cele din urmă, când exprimăm legile naturii prin Funcții analitice clare, avem ocazia de a descrie fenomenul pentru toate momentele, nu numai ale trecutului, ci și ale timpului viitor Astfel, funcțiile analitice continue și lipsite de ambiguitate și aplicarea analizei matematice la acestea fac posibil să se constate în fenomenele naturii și în legile care le guvernează următoarele proprietăți de bază: I) continuitatea fenomenelor,) constanța și imuabilitatea legilor lor, conectează un fenomen în manifestările sale elementare,) capacitatea de a adăuga fenomene elementare într-un întreg și, în sfârșit,) capacitatea de a descrie cu acuratețe și definitiv un fenomen pentru tot trecutul și de a prezice pentru toate momentele viitoare ale timp Aceste caracteristici caracterizează toate cerințele științei moderne Ele definesc esența perspectivei lumii științifice și filozofice moderne Ele sunt complet epuizate de caracteristicile Funcțiilor analitice continue și cu o singură valoare și de proprietățile analizei matematice Progresul uluitor al științei moderne a depins de aplicarea cu succes a analizei matematice la studiul fenomenelor fundamentale ale naturii Aceste succese au justificat speranțele puse de gânditori asupra matematicii Cu ajutorul analizei matematice, multe izvoare ascunse în structura universului au devenit clare pentru om Dezvoltarea astronomiei, mecanicii cerești și problemele practice conexe ale geodeziei, geografiei și navigației au schimbat întreaga structură a societății

moderne Dezvoltarea mecanicii și a fizicii matematice, însoțită de o serie întreagă de aplicații geniale, a ridicat și mai mult încrederea omului în faptul că viziunea analitică asupra lumii este cea de bază și cea mai corectă, că în dezvoltarea sa ulterioară se află esența succeselor viitoare ale omului cunostinte Biblioteca "Runivers" N BUGAEV Opiniile moderne asupra naturii sub influența analizei se disting prin generalitate și universalitate Ideea continuității fenomenelor naturale a început să pătrundă în biologie, psihologie și sociologie Învățăturile lui Lamarck și Darwin nu sunt altceva decât încercări de a aplica biologiei acele puncte de vedere asupra variabilității continue a fenomenelor care domină geometria, mecanica și FIZICA Biologia a ajuns să creadă că rezultatul final al fenomenelor biologice este o simplă consecință a modificărilor infinitezimale pe care le observăm în fenomenele vieții animale și vegetale În cele din urmă, în sociologie, a început să prevaleze și opinia conform căreia schimbările în cursul fenomenelor sociale se formează sub influența schimbărilor continue în viață, obiceiuri, obiceiuri, obiceiuri și credințe ale unităților sociale Ideea devine din ce în ce mai ferm stabilită că creșterea socială se realizează prin progresul lent și neîntrerupt al tuturor elementelor societății În concepțiile istorice moderne, teoriile evoluționiste au prioritate față de teoriile revoluționare Știința a început să prevaleze asupra doctrinei Încetul cu încetul, doctrinarismul a început să lase loc adevăratei cunoștințe Însăși perspectiva asupra progresului s-a schimbat Ideea de îmbunătățire continuă și treptată a început să fie combinată cu ideea lui A început să se realizeze că această îmbunătățire a fost adusă nu de salturi sociale, ci de îmbunătățirea consecventă și constantă a tuturor elementelor sociale Iată care sunt consecințele bune ale viziunii analitice, științifice și filosofice moderne Dezvoltarea și extinderea perspectivei analitice ale lumii este extrem de dezirabilă pentru progresul în continuare al omenirii Mintea umană, însă, nu se limitează la cercul adevărurilor pe deplin explicate El aleargă mereu înainte El încearcă să aplice lumea dezvoltată Biblioteca "Runivers" MATEMATICĂ ȘI VIZIUNEA STIINȚIFICA ȘI FILOZOFICĂ contemplare chiar și la acele Fapte care nu au primit încă acoperire științifică completă Sub influența unei viziuni analitice asupra lumii, a devenit clar că unele legi ale naturii sunt neschimbabile și constante, că unele fenomene apar într-o astfel de ordine încât este posibil să se contureze cursul lor în trecut și viitor Smerenia nu este însă soarta tuturor gânditorilor Unii filozofi au presupus cu îndrăzneală că punctul de vedere analitic este aplicabil pentru explicarea tuturor fenomenelor Au început să presupună implicit că toate evenimentele lumii sunt supuse unor legi analitice certe și imuabile Ei au început să se asigure că dacă am cunoaște aceste legi, atunci toate fenomenele ar putea fi prezise cu aceeași acuratețe cu care sunt prezise eclipsele de soare și mișcările planetare O astfel de presupunere ascunsă s-a dezvoltat sub influența faptului că omul de știință modern și-a dezvoltat obiceiul viziunii analitice asupra lumii Sub influența viziunii analitice asupra naturii, ideea a început să pătrundă din ce în ce mai des printre oamenii de știință că în cursul fenomenelor lumii contează doar cauzalitatea, iar oportunitatea nu joacă niciun rol Printre filosofi, din ce în ce mai des au început să se audă voci care afirmă cu încredere că natura este indiferentă față de scopurile omului, că ea nu cunoaște nici binele, nici răul Binele și răul, frumusețea, dreptatea și libertatea, spuneau ei, sunt iluzii create de imaginația umană În concepțiile științifice ale unor filozofi, a

început să predomine un sentiment de fatalitate, de necesitate fatală Rock, soarta lumii antice, este conturată în aceste vederi Omul, cu libertatea, țelurile sale ideale și aspirațiile înalte, a fost atras în vâltoarea generală a necesității fatale Conform conceptelor lor, soarta, conform unor legi imuabile și neschimbate, domină incontestabil lumea O astfel de viziune duce la determinism complet Acest punct de vedere Biblioteca "Runivers" N BUGAEV a început să fie numit științific Ei se mândreau cu aderarea lor consecventă la aceasta, sfidând cele mai evidente Fapte și sentimentele naturale ale omului Iată cum este exprimată această viziune analitică asupra lumii într-o formă poetică într-o poezie: Natura spune: "Să fii tu regele creației, Cine ți-a dat, spune-mi, coroana ta de aur? Ai visat, în orbirea ta nebună, că eu sunt robul tău, iar tu ești stăpânul meu? Ți-am dat o părticică din secretele mele să le înțelegi, Și ai crezut, pigmeu, că mă cunoști pe tot? Ce a privit cu îndrăzneală în sfântul meu sfânt Și acolo și-a desenat propria lege și ideal? Prost! Voi dori - și, cuprins de frică, Vei deveni supus câinilor mei cei mai smeriți, voi zgudui pământul - și Măreția orașelor tale uriașe se va sfărâma în țărână! Voi trimite o mare formidabilă cu războiul ei surori, voi transforma câmpurile înflorite în nisip, Voi vărsa mările, voi îmbrăca soarele cu întuneric - Și vei urli ca o fiară de durere și de suferință Crede-mă, nu-mi pasă de aspirațiile tale, nici de speranțele tale Cunosc doar cifrele Legea nemilositoare Fără durere, fără plăcere, fără bine, fără bine pentru mine, fără rău Într-o procesiune victorioasă către un altar necunoscut Nu cunosc rostul, începutul sau sfârşitul, nasc şi călc în picioare fără mânie şi mândrie a Elefantului şi a viermelui, a nebunului şi a înţeleptului Trăiește, cum trăiește totul! Într-un val de moment Splash - și dispare în abisurile secolelor, Și nu îndrăzni să te ridici pentru o ceartă violentă cu mine Mama eternă a tuturor celor morți și a celor vii!" Deci într-un vârtej, în fulgere, într-o furtună a elementelor, natura Tunete ca o legiune de voci nepământene Nu este de mirare că o astfel de viziune asupra cursului fenomenelor mondiale a început să se întâlnească cu o respingere arzătoare în rândul multor gânditori Biblioteca "Runivers" MATEMATICĂ ȘI VIZIUNEA STIINȚIFICA ȘI FILOZOFICĂ Într-o astfel de vedere, mulți au început să vadă pericolul din punct de vedere etic și estetic Astfel, au apărut neînțelegeri între cea mai răspândită viziune științifică și filozofică asupra lumii și aspirațiile naturale și legitime ale omului Cum pot fi lămurite aceste neînțelegeri? Pentru a face acest lucru, impregnat de spiritul umilinței, ar trebui să privim fenomenele lumii doar dintr-un punct de vedere științific mai profund Viziunea științific-filosofică asupra lumii se învecinează strâns cu matematica Interpretarea matematică a fenomenelor lumii este o parte esențială a științei moderne Cu toate acestea, dintre toate ramurile matematicii, doar analiza matematică a fost aplicată pentru explicarea fenomenelor lumii Explicarea analitică a fenomenelor lumii cu ajutorul funcțiilor analitice continue nu este suficientă Pe lângă analiză, la matematică există o aritmie, pe lângă funcțiile continue, există și discontinue Privind îndeaproape fenomenele naturii, observăm curând astfel de Fapte care nu pot fi explicate doar din punctul de vedere al continuității Deci, de exemplu, privind tabelul corpurilor simple, vedem că numerele care le caracterizează nu respectă legea continuității Nu există corpuri simple de orice densitate Fiecare corp simplu este un individ chimic independent Luând în considerare corpurile chimice complexe, constatăm și că acestea sunt formate din elemente care intră în compuși chimici doar în anumite proporții Continuitatea nu este aplicabilă explicației

tuturor fenomenelor chimice În chimie, se aplică adesea legile aritmologice Ele apar la determinarea numărului de compuși diferiți din aceeași compoziție Fiecare compus chimic complex este un individ independent separat Teoriile atomiste ale chimiei indică în mod clar caracteristicile individuale în structura materiei Aceste caracteristici se dovedesc a fi în cristalinitate Biblioteca "Runivers" N BUGAEV com structura mineralelor Ele nu pot fi explicate numai prin continuitate Știm din acustică că doar o anumită combinație de sunete produce o impresie estetică Alternarea muzicală a sunetelor are un caracter complet aritmologic În biologie, structura celulară a corpurilor organice indică rolul important al indivizilor biologici în fenomenele vieții Fenomenele conștiinței reprezintă și multe aspecte care nu sunt supuse viziunii analitice asupra naturii În sociologie, omul este un element social independent, iar continuitatea nu este aplicabilă pentru explicarea multor fenomene sociale Într-un cuvânt, sunt multe cazuri în care discontinuitatea se regăsește în cursul și în însăși desfășurarea evenimentelor sociale Discontinuitatea se găsește întotdeauna acolo unde apare o individualitate independentă Discontinuitatea este de asemenea remarcată acolo unde intră în scenă întrebări de oportunitate, unde apar sarcini estetice și epice Astfel, continuitatea explică doar o parte a evenimentelor mondiale Funcțiile analitice sunt direct legate de continuitate Aceste Funcții sunt aplicabile doar pentru explicarea celor mai simple cazuri de viață și natură Viziunea analitică asupra lumii, însă, nu este suficientă Nu acoperă toate Faptele Naturii, nu explică toate fenomenele ei Întrebările de aritmologie sunt adesea asociate cu cele mai dragi și mai exaltate interese ale unei persoane Filosoful nu poate renunța la ele în numele unei viziuni analitice unilaterale asupra lumii Actualitatea și armonia nu pot fi aruncate peste bord dintr-o perspectivă științific-filosofică adevărată Când studiem fenomenele naturii, ar trebui să ținem cont și de ele Viziunea aritmologică asupra lumii indică faptul că oportunitatea unui astfel de Biblioteca "Runivers" MATEMATICĂ ȘI VIZIUNEA STIINȚIFICA ȘI FILOZOFICĂ joacă un rol în fenomenele mondiale Ne duce la convingerea că binele, răul, frumusețea, dreptatea și libertatea nu sunt doar iluzii create de imaginația omului Ne convinge că rădăcinile lor se află în însăși esența lucrurilor, în însăși natura fenomenelor lumii, că nu au o căptușeală fictivă, ci reală Viziunea aritmologică asupra lumii nu ne obligă să înțelegem cursul evenimentelor doar în succesiunea lor fatală și necesară Ne eliberează de fatalism În economia generală a cunoștințelor noastre și a sentimentelor noastre, are o valoare esențială și un drept legitim de a exista Nu contrazice interpretarea matematică a fenomenelor naturale Viziunea aritmologică completează viziunea analitică asupra lumii Fiecare dintre ele explică fenomenele corespunzătoare sau aspectele corespunzătoare în fenomene Cele două vederi, analitică și aritmologică, nu se contrazic, ci constituie împreună doar două laturi ale uneia și aceleiași interpretări matematice a fenomenelor naturii · O adevărată viziune științifico-filozofică asupra lumii nu este doar o viziune analitică, ci una matematică, adică împreună analitică și aritmologică În viziunea matematică asupra lumii, însăși viziunea asupra progresului și a rolului omului în cursul evenimentelor lumii se schimbă și este completată Progresul nu este doar o îmbunătățire a mediului Este indisolubil legată de îmbunătățirea însăși a naturii omului, de îmbunătățirea înțelegerii, a sentimentelor și a voinței sale Elementele etice și estetice joacă un rol important în aceasta Natura nu este doar

un mecanism, ci un organism în care indivizii independenți și independenți acționează cu efortul tuturor forțelor Pe lângă universalism, individualismul are tot dreptul de a exista Universalismul și individualismul nu exclud, ci completează   reciproc În ordinea mondială a evoluției universale între ele nu trebuie să existe opoziție, ci armonie În efortul inconștient și conștient al omului de a găsi această armonie, trebuie să căutăm un secret care explică multe fenomene ale vieții spirituale a omului și ale vieții istorice a omenirii Omul nu este doar o ființă pasivă, nu o oglindă, reflectând doar fenomenele naturii înconjurătoare Este o figură activă și creativă, un instrument independent necesar în procesul de îmbunătățire generală a naturii și a vieții Cum se poate explica că până acum viziunea analitică asupra naturii a predominat în viziunea științifică și filozofică asupra lumii? Acest lucru depindea de multe motive Pe de o parte, doar recent aritmologia a început să apară ca o ramură independentă a matematicii Pe de altă parte, aplicațiile geniale ale analizei matematice pentru explicarea celor mai simple fenomene ale lumii i-au învățat pe oamenii de știință să creadă că analiza este singurul instrument al cercetării matematice Aceste obiceiuri sunt atât de adânc înrădăcinate în conștiința generală, încât ascund toate celelalte metode matematice Desigur, cele mai simple legi ale naturii sunt exprimate prin Funcții analitice, iar continuitatea este într-adevăr o proprietate inerentă și fundamentală a fenomenelor asociate acestor legi Nu avem, însă, dreptul de a extinde regiunea de continuitate la toate fenomenele naturale Nu avem nici motive logice, nici faptice pentru aceasta Până acum s-a crezut că ar trebui să existe un singur răspuns cert la fiecare întrebare științifică și nu au existat cazuri în care ar putea exista mai multe soluții Între timp, în aritmologie, există funcții speciale care sunt inverse celor discontinue Ele pot fi numite Funcții ale valorilor arbitrare Au proprietatea de a avea un număr infinit de   valori pentru aceeași valoare a variabilei independente Aceste funcții apar în natură Se pot da exemple unde cererea lor are loc Se știe că, conform legii lui Weber, există o relație între senzație și impresie, exprimată prin Funcția logariomică Cu toate acestea, acest lucru dezvăluie următoarea caracteristică Impresia poate varia uneori în anumite limite, în timp ce senzația rămâne constantă Astfel senzația este o funcție discontinuă a impresiei În schimb, o impresie, considerată în funcție de o senzație dată, este o mărime arbitrară capabilă să obțină orice valoare în anumite limite de schimbare Această dependență duce la o serie întreagă de rezultate psihologice remarcabile Ne extinde opiniile asupra naturii și asupra omului Conform acestei legi, unei anumite senzații îi corespunde întotdeauna o anumită impresie la un anumit individ, dar multe impresii pot corespunde unei anumite senzații Având în vedere această lege, de îndată ce dorim, conform sentimentelor noastre, să tragem una sau alta concluzie despre impresiile corespunzătoare, nu suntem în măsură să garantăm acuratețea și certitudinea deplină a concluziei Astfel, dar până la esența organizării noastre finite, trebuie să eliminăm dominația predominantă a necesității fatale în zona sentimentelor și acțiunilor noastre Doar educația prelungită poate îngusta oarecum limitele incertitudinii în judecățile noastre și în acțiunile noastre Însăși necesitatea autoeducației alungă deja Fatalismul din concepțiile noastre teoretice despre om și natura sa O anumită cantitate de aleatorie care apare în acțiunile noastre introduce un element de aleatoriu în natura însăși În acest fel,

întâmplarea apare pe scenă, ca Questions of Philosophy, carte - Biblioteca "Runivers" N BUGAEV proprietatea inerentă a unor fenomene mondiale Nu numai certitudinea domnește în lume Probabilitatea are și putere în ea Doctrina fenomenelor aleatorii sau teoria probabilității este o știință matematică esențială în sistemul general de cunoaștere Filosoful trebuie să ia în calcul atât probabilitatea, cât și certitudinea Teoria probabilității trebuie să dea răspunsuri acolo unde analiza și aritmologia sunt inaplicabile și unde legea fenomenului este necunoscută Apare în cea mai mare parte în prezența unor evenimente foarte complexe Multe fenomene sociale trebuie, fără îndoială, atribuite zonei lor Teoria probabilității este aplicabilă multor fenomene sociale Legea numerelor mari arată că influența cauzelor aleatorii care încalcă cursul corect al fenomenelor poate fi slăbită de un număr mare de observații Pe baza acestei legi, concluziile noastre despre fenomenele aleatorii pot avea o oarecare forță, în ciuda faptului că nu cunoaștem legile legăturii lor cauzale cu alte fenomene La ce considerații ar trebui să ajungem cu privire la problema relației dintre matematică și viziunea științifică și filozofică asupra lumii? Esența unei adevărate viziuni științifice și filozofice despre lume rezultă din aplicarea matematicii în întregime la studiul fenomenelor naturale Acolo unde fenomenele sunt caracterizate de continuitate în schimbările lor, să aplicăm analiza matematică și o înțelegere analitică a acestor fenomene este destul de aplicabilă În aceste cazuri, fenomenele, dezvoltându-se după legi imuabile și constante, permit posibilitatea descrierii lor cu deplină certitudine în general și în manifestările lor elementare Se poate clarifica chiar cursul unor astfel de fenomene pentru toate momentele de timp Astfel de fenomene pot fi prezise Ele sunt realizate ca de o necesitate fatală Biblioteca "Runivers" MATEMATICĂ ȘI VIZIUNEA STIINȚIFICA ȘI FILOZOFICĂ Pe lângă fenomenele care se supun legilor continuității în dezvoltarea lor, există fenomene mai complexe în natură care nu se supun acestor legi Acolo, teoria funcțiilor discontinue este uneori aplicabilă Punctul de vedere aritmologic completează viziunea analitică asupra lumii Punctele de vedere analitice și aritmologice în totalitatea lor constituie o înțelegere matematică a fenomenelor În cele din urmă, acolo unde fenomenele nu se supun legilor corecte, se aplică doctrina hazardului Din aplicarea cumulativă a tuturor acestor ramuri ale matematicii se formează o adevărată viziune științifico-filozofică asupra lumii Când explicăm fenomenele lumii, cineva poate ține diferite puncte de vedere Așa-numita perspectivă pozitivă a lumii caută să răspundă doar la întrebarea: "cum apar aceste fenomene?" Perspectiva analitică dominantă a lumii încearcă să răspundă la întrebările: "cum și de ce?" la întrebările: "cum și de ce?", dar și la întrebările: "la ce și de ce?" Această viziune asupra lumii nu aduce discordie între înțelegerea noastră și sentimentele noastre Nu conduce la o coliziune a fenomenelor de oportunitate cu fenomenele de cauzalitate Încearcă să ne aducă ideile și idealurile într-o unitate armonioasă Leibniz, fondatorul calculului infinitezimal, a fost primul care a formulat ideea progresului ca idee a îmbunătățirii treptate a societății El, punând o bază solidă pentru dezvoltarea analizei matematice, a contribuit semnificativ la întărirea viziunii analitice asupra lumii El însuși se considera creatorul începutului continuității El era, de asemenea, conștient de insuficiența acestuia pentru a explica toate fenomenele lumii Monadologia sa a menit să suplimenteze viziunea analitică asupra lumii și să dea o respingere filosofică înclinațiilor către raționalism și universalism ale unor filozofi În el a arătat, * Biblioteca

"Runivers" I BUGAEV cât de importanţi sunt indivizii indivizibili şi independenţi în ordinea mondială Instinctul filozofic profund al marelui matematician s-a arătat în aceasta Nu am atins deloc latura filozofică a problemei Logica, psihologia, istoria filosofiei în multe cazuri confirmă mai convingător considerentele noastre Am văzut că în domeniul matematicii pure, continuitatea și discontinuitatea sunt două concepte care nu pot fi reduse una la alta Ele reprezintă un exemplu de antinomie matematică O înțelegere completă a Faptelor matematice științifice este posibilă numai cu condiția ca aceste două moduri de modificare a cantităților să fie luate în considerare în mod egal Cu o evaluare corectă și o clasificare științifică a Faptelor matematicii pure, nu ar trebui să se stabilească o contradicție, ci o armonie între ele În mod similar, din acele domenii de cunoaștere care îmbrățișează logica, psihologia, istoria filosofiei și sociologiei, suntem convinși că universalul și individualul, abstractul și concretul, personalul și socialul, intelectualul și artisticul completează fiecare alte Acolo înțelegem că cauzalitatea și oportunitatea, necesitatea și contingența, analiza și sinteza, autoafirmarea și negarea de sine - pot și trebuie să fie în deplină corespondență unul cu celălalt Aceste concepte nu ar trebui să se excludă și să se suprima reciproc Viața constă într-o străduință constantă de a da un rezultat legitim unor impulsuri diverse și aparent opuse În antinomia introdusă de aceste concepte stă pulsul vital care pătrunde tot ceea ce gândește, suferă și iubește În discutarea și evaluarea Faptelor lumii, trebuie să le luăm în considerare, să le aducem la unitate și armonie Nu am atins subiectul în detaliu din acest punct de vedere, doar pentru că era dincolo de sfera sarcinii mele Am vrut doar să aflu asta, rămânând pe același volum Biblioteca "Runivers" MATEMATICĂ ȘI VIZIUNEA STIINȚIFICA ȘI FILOZOFICĂ pe o bază obiectivă și științifică, se poate ajunge la vederi mai profunde despre viață și natură Am vrut să justific adevărata știință din critică Am vrut să arăt că adevărurile prezentate de științele exacte nu neagă, ci afirmă pe baze solide aspirațiile noastre ideale spre unitate și armonie De aceea, din motive cu totul obiective, ne putem alătura celei de-a doua jumătate a aceleiași poezii, unde, respingând viziunea analitică unilaterală asupra lumii care subordonează natura legilor Necesității Fatale, omul, ca răspuns la o natură atât de nemiloasă, sub influența unei înțelegeri mai profunde a fenomenelor lumii, își caracterizează scopul în următoarele cuvinte poetice Dar cu o sprânceană ridicată și cu o exclamație: libertate! Spre pământul făgăduit al viselor lui azurii, Prin furtună, ploaie, întuneric, spre valea unui paradis liniştit Se clătina, căzând sub povara durerilor crucii, Un titan merge înainte, fără să se lase o clipă Bannerele adevărului și bunătății din mâini puternice Și zice cu mândrie: Cine a suflat în sufletul meu acest praf sfânt, pedepsind sau iubind, Jocul forțelor fără suflet, sau Rațiunea secretă, - N-ai putere să-l stingi din nou! Ești mort și orb în frumusețea ta aspră, Și te voi încălzi cu focul unei minți nemuritoare Din cartea Genezei, noul legiuitor, Voi tăia viciu, voi spune: pieri, întuneric! Voi spune: lumina zorii! Urcă Edenul în deșert, Unde am lăsat urme de muncă grea! Și tu însuți vei sluji altarul meu, Sau voi dispărea de pe fața pământului pentru totdeauna N Bugaev Biblioteca "Runivers" Filosofia dreptului Introducere În urmă cu cincizeci de ani, filosofia dreptului ocupa un loc proeminent în rândul științelor juridice Oricare ar fi varietatea opiniilor asupra fundamentelor filozofice ale dreptului, a fost recunoscut ca un adevăr incontestabil că acestea ar trebui să servească drept principii directoare ale practicii Filosofia dreptului

a fost una dintre cele mai importante discipline ale predării în universități; a dat naștere unei vaste literaturi academice Și aceasta a avut un sens profund, deoarece domeniul dreptului nu se limitează la legislația pozitivă Ultimul care stabilește acele norme legale care sunt în vigoare la un moment dat și într-un anumit loc Dar legile juridice nu rămân eterne și neschimbate, precum legile naturii, care trebuie doar studiate și cărora trebuie să se conformeze mereu Legile pozitive sunt produse ale voinței umane și, ca atare, pot fi bune sau rele Din acest punct de vedere, ele necesită evaluare Din același motiv, se schimbă în funcție de nevoile și opiniile în schimbare După ce ar trebui să se ghideze legiuitorul în stabilirea drepturilor și obligațiilor persoanelor care se supun ordinelor sale? El nu se poate îndruma din legea cea mai pozitivă, căci tocmai aceasta este ceea ce trebuie evaluat și schimbat; acest lucru necesită alte considerații mai înalte El nu poate Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA DREPTULUI mulțumiți-vă cu indicațiile practicii de viață, căci aceasta din urmă reprezintă o varietate considerabilă de elemente, interese și cerințe care intră în conflict între ele și între care este necesar să se rezolve Pentru a determina puterea și demnitatea lor relativă, este necesar să existe o scară și o măsură comună, adică principii călăuzitoare, și numai filozofia le poate oferi Este imposibil să se stabilească în mod rezonabil drepturile și obligațiile persoanelor fără a ști ce este un drept, unde este sursa lui și ce cerințe decurg din acesta Acest început este strâns legat de personalitatea umană însăși și, prin urmare, este necesar să se investigheze natura omului, proprietățile și scopul său Toate acestea sunt întrebări filozofice, care, prin urmare, nu pot fi rezolvate fără un studiu profund și amănunțit al filosofiei De aici și rolul important jucat de filosofia dreptului în dezvoltarea legislației europene Sub influența ideilor dezvoltate de ea, sistemul social lăsat moștenire de secole a fost distrus și au fost ridicate noi clădiri Este suficient să evidențiem principiile libertății și egalității proclamate de filosofia secolului al XVIII-lea, care a produs Revoluția Franceză și a avut o influență atât de enormă asupra întregului curs ulterior al istoriei europene Această fascinație pentru idei avea însă și un dezavantaj Ridicându-se într-un tărâm abstract, gândirea filozofică a acordat puțină atenție condițiilor reale de viață Ea a avut o atitudine pur negativă față de practică; de multe ori ea a construit clădiri fantastice care nu puteau găsi aplicații în lumea reală Așa era Contractul Social al lui Rousseau Acesta, în special, este cel mai recent produs al celei mai extreme filozofii idealiste, socialismul Această direcție a provocat în mod firesc o reacție Conform proprietății generale a minții umane, care este înclinată să se complacă în curente unilaterale, ea s-a întors nu numai împotriva pasiunilor idealismului, ci și împotriva filosofiei în general A existat o întorsătură bruscă în mișcarea gândirii Ajuns Biblioteca "Runivers" B N CHICHERIN până la limitele extreme ale căii cu sens unic și, nevăzând nicio ieșire, gândirea a sărit brusc la capătul opus În loc să construiască clădirea după planul general desenat de arhitect, a început să ridice Fundația pe baza unor considerații pur practice Metafizica a fost respinsă ca o amăgire a imaginației, iar experiența a fost recunoscută ca singurul principiu călăuzitor al oricărei cunoștințe și al tuturor activităților Această din urmă unilateralitate s-a dovedit însă a fi mai amară decât prima Dacă idealismul, plutind în nori, construia uneori clădiri fantastice și acționa distructiv asupra practicii, atunci în sine exista și posibilitatea corectării: sub influența criticii, definițiile unilaterale sunt înlocuite cu altele

mai complete și mai cuprinzătoare Realismul, însă, lipsit de ideal, adică de principii rezonabile, rămâne neputincios împotriva celor mai absurde teorii Pe baza realismului socialismul, în formele sale cele mai extreme, fără a întâmpina o respingere adecvată, supune din ce în ce mai mult masele în sine Însuși conceptul de drept a fost complet ascuns în mințile moderne S-a redus la nivelul de interes practic, pentru că nu mai este loc pentru principii ideale Jurisprudența germană, în persoana unuia dintre cei mai de seamă reprezentanți ai săi, a proclamat direct că legea este politica forței*) Este o expresie a egoismului, dar nu personal, ci social, transformând individul într-o fiară de povară, condamnat să suporte povara insuportabilă a poverilor sociale, sub care este epuizat **) Din același principiu derivă nu numai legea, ci și morala însăși Individualismul trebuie alungat din acest ultim colț, din sfera conștiinței interioare, în care încearcă să se refugieze ***) Ta- *) Ihering: der Z week im Recht, I, p ; ibid , p : BSo ist niithîn das Recht nur ein Accidens der Gewalt selber* **) Ibid , II p ; I, p ***) Ibid , II; pagina Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA DREPTULUI Acestea sunt teoriile care sunt acum dominante într-o țară care cu o jumătate de secol în urmă a fost locul de naștere al celui mai profund și sublim idealism Evident, ei ajung direct în mâinile socialiștilor, ale căror aspirații întregi tind să zdrobească orice independență a individului și să nu permită nimănui să se ridice peste nivelul general scăzut ■ Aceia dintre tinerii avocați care, revoltați de curentele predominante, recunosc în lumea modernă o completă "dezorganizare a conștiinței juridice" și, în special, văd în învățăturile lui Iering "numai unul dintre simptomele unei boli generale, ale unei morale și morale generale degenerarea ideologică a actualei epoci de tranziție a culturii * * *)) Ei înșiși sunt incapabili de a ieși din cot Vor să restabilească vechea lege naturală, dar, cu o lipsă totală de pregătire filozofică, nu știu să facă începe-l Urmând exemplul lui Iering, ei amestecă dreptul cu politica și proclamă știința viitorului - politica civilă, care ar trebui să fie renașterea dreptului natural! *·) Ce există în această știință a viitorului? Iată propovăduirea iubirii de către apostolul Pavel, care ar trebui să devină scopul jurisprudenței (!), și organizarea economică a societății după cele mai recente rețete ale departamentului socialist german, teorii care reprezintă b cel mai deplin haos al oricărui fel de juridic, moral, economic și concepte politice Ceea ce lipsește este ceea ce constituie sursa și fundamentul oricărei legi - personalitatea umană, cu natura sa spirituală și cerințele care decurg din ea Persoanele sunt privite pur și simplu ca depozite de mărfuri (Güterstationen), în care lucrările sunt plasate de către stat, pe baza considerațiilor de bine public, apropiindu-se din ce în ce mai mult de ideal *) Petrazhyky: Drepturile unui proprietar conștiincios, p °; "merge; Die Lehre von Einkoinnien, p **) Die Lehre v Einkoin p , nota Biblioteca "Runivers" B N CHICHERIN dragoste Scopul politicii civile este distribuirea proprietății, care este recunoscută nu ca o chestiune privată, ci ca o chestiune publică și, prin urmare, ar trebui gestionată de stat, conform unui plan general Că ceva aparține oamenilor, care nu le poate fi luat fără a încălca justiția, este exclus Dreptatea nu constă în a da fiecăruia a lui, așa cum au definit juriștii romani; nu este altceva decât un sentiment vag care acoperă afirmaţii pur nefondate Se recunoaște că statul poate, la propria discreție, să decidă orice dorește, de exemplu, ca un procent din capital să aparțină nu proprietarului, ci celui care folosește capitalul Autorului nici nu i se pare că, dacă statul ar emite o astfel

de lege, atunci toate tranzacțiile și împrumuturile ar înceta deodată, iar industria ar fi într-un punct de îngheț Un guvern care și-ar lua în cap să ia o astfel de decizie ar trebui trimis direct la un azil de nebuni Dar cel mai uimitor este că aceste puncte de vedere asupra celui mai recent produs sunt întărite de autoritatea juriștilor romani Adevărat, acesta din urmă nu avea nicio idee despre politica civilă, care, spre bunăstarea rasei umane, nici în prezent nu s-a născut încă și, se poate spera, nu se va naște niciodată Ei știau la fel de puține despre teoriile socialiștilor moderni ai departamentului și ai co-dial-poly lithuate Prin urmare, raționamentele lor sunt eliminate ca nepotrivite Deși logica juridică este recunoscută ca elementul cel mai esențial al conducerii, totuși, aceasta se aplică numai logicii viitoarei politici civile, și nu logicii glorificate a juriștilor romani, care expune doar deplina lor ignoranță economică Semnificația lor importantă nu constă în acel sens juridic clar și corect, cu ajutorul căruia ei, raz- rezolvând ciocnirile vieții, ei au creat un întreg și armonios sistem de drept, ceea ce le-a făcut mereu o surpriză, dar prin faptul că erau organe inconștiente Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA DREPTULUI un obicei necunoscut al unor oameni necunoscuti, pentru ce era poporul roman pe vremea Imperiului? Din acest punct de vedere, viitoarea politică civilă ar trebui să folosească instrucțiunile lor pentru a se apropia treptat de idealul iubirii Acestea sunt concepțiile juridice care apar în prezent în Germania și printre noi, ca ultimul cuvânt al științei moderne Dacă toate aceste invenții ciudate ar fi opera unui tânăr care apucă un centimetru și vrea să inventeze ceva propriu, atunci acest lucru ar fi de înțeles și nu ar conta Dar când toate acestea se află sub condeiul unui savant, deși a intrat recent în domeniul literar, dar dezvăluind în lucrările sale timpurii informații extinse, o minte subtilă și un talent strălucit, atunci aceasta servește ca un indiciu al școlii de la care a a iesit În propriile cuvinte ale autorului, acesta este unul dintre semnele acelei eclipse complete de conștiință juridică, care este o trăsătură caracteristică societăților moderne Dacă acestea sunt conceptele avocaților, atunci la ce se poate aștepta de la non-avocați? În Franța, disprețul pentru individualism nu a atins același grad ca în Germania Tradițiile Revoluției Franceze sunt încă vii acolo, cu principiile libertății și egalității proclamate de aceasta; acolo, atât în instituții, cât și în sfere de gândire, se păstrează conceptele drepturilor omului Dar aceste concepte au fost urmașii metafizicii, iar metafizica este respinsă ca gunoi învechit: filosofia pozitivă care predomină acum admite că nu cunoaștem esența lucrurilor și nu avem nici cea mai mică idee despre natura metafizică a omului, din care aceste drepturi curg Atât personalitatea spirituală, cât și liberul arbitru inerent acesteia, toate acestea sunt considerate prostii metafizice, care trebuie aruncate peste bord Dar atunci ce rămâne? Scepticismul rămâne și pe el se gândesc să întemeieze principiile libertății și egalității Deși nu cunoaștem adevărata natură a omului, deși nu știm Biblioteca "Runivers" V N CHICHERIN chiar și ceea ce este bun, dar încă ne putem strădui ipotetic, poate, spre un ideal de drept irealizabil Dar din moment ce aceasta nu este altceva decât o ipoteză, trebuie să lăsăm fiecăruia să abordeze acest ideal în felul său, atâta timp cât nu încalcă libertatea celorlalți și egalitatea universală Structura relaţiilor practice este astfel determinată nu de capacitatea de cunoaştere teoretică *) Este evident, totuși, că cu această formulare, deși complet vagă, a întrebării, nu se poate pune problema vreunei egalități Oricare ar fi limitele cunoașterii umane, este imposibil să

pui pe aceeași tablă un geniu și un prost, un om de știință profund și o ignoranță rotundă Adepții filozofiei pozitive, care recunosc știința drept cel mai înalt principiu călăuzitor al vieții umane, o pot face cel mai puțin Fondatorul său, Auguste Comte, era foarte departe de asemenea concluzii, care nu aveau nici o bază Factuală, nici o legătură logică Dar nu numai în jurisprudență declinul filozofiei duce la o perversiune a conceptelor și la o zdruncinare a opiniilor Aceeași soartă a avut-o tuturor științelor sociale Omul, prin natura sa, este o fiinta metafizica; principiile metafizice îi ghidează acțiunile; ele intră, ca element de bază, în toate relaţiile sociale Prin urmare, de îndată ce metafizica a fost respinsă, toate fundamentele teoretice ale societății au fost zdruncinate Dar din moment ce este imposibil să te descurci fără ele, din moment ce o persoană, fiind o ființă rațională, se străduiește să-și dea socoteală asupra acțiunilor sale și în relațiile sale, și cu principiile pe care le recunoaște, se gândește la acțiunile sale, apoi, respingând fundamentele metafizice ale societății, a fost necesar să le înlocuim cu altceva A fost necesar să se creeze o știință pozitivă a societății, bazată pe date pur experimentale Asta a încercat să facă Auguste *) Vezi Fouillée: L'idee moderne du droit ed pagina Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA DREPTULUI Kont El a inventat o nouă știință, sociologia, care trebuia să cuprindă toate ramurile cunoașterii legate de societățile umane, servind drept bază comună a acestora În ea a văzut coroana edificiului filosofic ridicat de el, care, în esență, era o negație completă a întregii filozofii În altă parte am examinat în detaliu învăţătura lui Comte şi am arătat deplina ei inconsecvenţă*) O perversiune completă a Faptelor, în absența oricărei vederi clare și o construcție pur fantastică a unei viitoare societăți normale - acestea au fost singurele rezultate ale acestei încercări Totuși, nevoia de a afla singuri bazele comunității umane s-a făcut simțită și, prin urmare, în vremurile moderne, exemplul lui Comte și-a găsit numeroși imitatori A apărut o literatură destul de voluminoasă pe acest subiect ; în unele universităţi au fost înfiinţate chiar şi departamente de sociologie Dar, din moment ce nu existau temeiuri științifice pentru construirea unor astfel de clădiri, nimic nu a putut ieși din asta, cu excepția unei răzvrătiri destul de lene Sociologii înșiși recunosc acest lucru "Sociologia", spune cel mai nou dintre ei, Giddings, "era (trebuie să mărturisesc) substanța lucrurilor științifice la care se spera; dar realizarea posibilităților sale logice, cel puțin, este puțin mai aproape acum decât atunci când H Spencer și-a scris capitolul de trezire despre nevoia noastră de o astfel de știință "" Cu toate acestea, nu ne-am apropiat , oricine care, cu un adevărat înțelegerea științifică, începe să studieze lucrările acestei literaturi, se poate convinge de acest lucru În primul rând, sociologii nu pot fi de acord cu privire la ce fel de știință este Unii spun că aceasta este o "știință abstractă, care trebuie să conțină *) Vezi Filosofia pozitivă și unitatea științei **) Principiile sociologiei, p Biblioteca "Runivers" ' B N CHICHERIN adevăruri generale *); alţii, dimpotrivă, susţin că este o ştiinţă concretă, descriptivă, istorică şi inductivă**) Evident, un asemenea dezacord ar fi imposibil dacă ar exista această știință Însuși conținutul său ar arăta ce fel de știință este Nimeni nu se îndoiește de ce fel de științe sunt matematica, astronomia, chimia, istoria, economia politică; au un conținut care vorbește de la sine Sociologia, între timp, este îmbogățită doar de aspirații și, prin urmare, este un domeniu larg pentru cele mai diverse presupuneri Pe acest aspect, însă, putem ajunge la o înțelegere, pentru că aici câmpul este complet curat:

scrie ce vrei! Necazul este că, indiferent cum privim sociologia, fie că o vedem ca o știință abstractă sau concretă, în ambele cazuri "realizarea posibilităților ei logice" întâmpină obstacole de netrecut Dacă ne oprim la faptul că aceasta este o știință concretă, istorică și descriptivă, așa cum susține Giddings, atunci ea trebuie să includă tot vastul material Factual adunat de diverse științe sociale în multele lor secole de dezvoltare Aici nu se mai poate completa cu volume mici subțiri cu conținut cules de undeva; sociologia în această Formă poate fi expusă numai în lucrări cu mai multe volume, cuprinzând toate ramurile cunoașterii umane referitoare la relațiile sociale Niciun om de știință serios nu ar întreprinde, desigur, o astfel de muncă, care ar depăși puterea unui individ Sociologii înșiși, atunci când se angajează să-și expună știința specifică, nu încearcă deloc să stăpânească tot materialul Factual Rămânând pe tărâmul aspirațiilor, ei se mulțumesc cu extrase mărunte pentru cantitatea totală de Fapte smulse din ultimele cercetări, în principal despre cultura primitivă a omenirii Dacă le aruncăm pe acestea inutile și niciunul *) Karev: Introducere în studiul sociologiei, p I O **) Giddings: Pi*, de soc , p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA DREPTULUI ceea ce nu demonstrează compilațiile, nu rămâne nimic decât câteva locuri comune și argumente bazate pe nimic Pe de altă parte, dacă privim sociologia ca o știință abstractă, care investighează principiile generale ale vieții comunitare și care ar trebui să servească drept ghid pentru toate științele particulare care privesc societățile umane, atunci apar aici dificultăți de un fel Întrebarea este: de unde să obțineți aceste principii generale? Ele pot fi obținute în două moduri: prin inducție și prin deducție O filozofie pozitivă bazată pe experiență trebuie să ia, evident, prima cale Dar atunci trebuie să studiem toate științele separate, să le reducem la unitate și să extragem din ele ceea ce este comun și de încredere în ele Doar într-un astfel de caz, principiile generale vor sta pe o bază solidă de date de fapt cercetate cuprinzător și conectate logic Aceasta este cerința indispensabilă a unei inducție cu adevărat științifică Inutil să spun că niciunul dintre sociologii moderni nu s-a gândit să întreprindă o astfel de muncă Oricine este familiarizat cu starea actuală a diferitelor științe sociale știe că această sarcină este chiar imposibilă În prezent este mai puțin posibil ca niciodată, căci odată cu declinul filosofiei, toate fundamentele pe care s-au construit științele individuale sunt zdruncinate și puse la îndoială Pozitiviștii declară deschis că este necesară reconstrucția întregii clădiri din nou, aruncând tot ce poartă pecetea metafizicii Pentru a îndeplini o astfel de sarcină într-un mod strict științific, este necesară munca multor generații: este necesar să stăpânim tot materialul Factual, să-l aprobe pe motive de nezdruncinat și apoi să se extragă deja din el principiile generale care ar trebui să servească drept subiect a sociologiei În asemenea condiții, nu se poate vorbi despre sociologie ca știință în prezent, nu este altceva decât aspirațiile unui viitor îndepărtat Biblioteca "Runivers" B N CHICHERIN Rămâne, așadar, să urmezi calea deductivă, care este mult mai simplă și mai ușoară, mai ales dacă nu ești prea exigent în detrimentul logicii Dar de unde să obținem începutul general? Întrucât științele sociale private nu le dau, iar metafizica este respinsă, trebuie să le împrumutăm de la alte științe care au ajuns la concluzii mai mult sau mai puțin sigure Această metodă a fost deja subliniată de Auguste Comte, iar mulți dintre cei mai noi sociologi au urmat această cale Cu toate acestea, el nu a condus și nu poate duce la niciun rezultat serios Transferul chiar și al principiilor complet de încredere dintr-

un domeniu în altul, unde predomină condiții complet diferite, este întotdeauna în mare măsură presupuneri și adesea duce la o neînțelegere directă a lucrurilor Principiile care predomină într-o anumită zonă trebuie studiate în interiorul acesteia, și nu aduse din exterior, ceea ce duce la subordonarea forțată a Faptelor sub concepte complet străine acestora Acest lucru se întâmplă tot timpul cu sociologii care își împrumută principiile de bază din alte științe mai mult sau mai puțin apropiate de sociologie și anume din biologie și psihologie Comte a indicat deja biologia ca atare știință, al cărei început ar trebui să determine structura și dezvoltarea societăților umane Unii dintre cei mai noi sociologi au luat-o hotărât pe această cale Două principii biologice în special au fost aplicate fenomenelor vieții sociale: conceptul de societate ca organism și lupta pentru existență proclamată de Darwin Primul început nu este nou Chiar și în primul sfert al acestui secol, conceptele de organism și dezvoltare organică au fost dezvoltate de școala filozofică a lui Schelling, și mai ales de Ahrens, în timp ce școala istorică, la rândul ei, a opus dezvoltării organice a dreptului oricărei legislații arbitrare Mai târziu, chiar și avocați amănunți precum Bluntschli, Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA DREPTULUI a recurs la acest tip de similitudine și nu întotdeauna adecvată Dar întrucât aceste comparații și metafore nu au avut niciun efect asupra conținutului învățăturii, ele au rămas inofensive Esențiale erau conceptele generale ale organismului ca relație de întreg și părți, diferită de combinația pur externă, mecanică, și de dezvoltare ca o creștere naturală a conștiinței, spre deosebire de Formele impuse din exterior Aceste concepte, cu rezervele cuvenite, ar putea fi util asimilate de știință Dar adepții filozofiei pozitive au privit-o cu totul diferit Ei resping principiile generale ca un produs al metafizicii; fenomenele sunt importante pentru ei și aplică conceptul de organism în societate, nu ca o comparație, ci ca ceva real Metaforele se transformă în fenomene reale ale vieții Nu numai întreaga societate este înțeleasă ca un organism, dar indivizii sunt asemănați cu celule, iar compușii lor cu țesuturi; analogii sunt făcute din diverse organe și funcții și nu numai ființele vii, ci și bunurile materiale, drumurile, casele, combustibilul etc sunt recunoscute ca componente ale unui organism social Și din toate aceste construcții pur fantastice, care lasă în urmă cu mult în urmă metafizica veche, se fac concluzii presupuse științifice despre relația persoanei cu societatea, iar cu aceeași plauzibilitate se poate afirma absorbția completă a persoanei de către societate și se apără un punct de vedere pur individualist Pe de o parte, lucrarea în mai multe volume a fostului profesor de economie politică și ministru al Imperiului Austriac, Scheffle: The structure and life of the social body, pe de altă parte, The Beginnings of Sociology, cea mai proeminentă a modernului Filosofii empiriști, Herbert Spencer, pot servi drept exemple pentru ambele Din punct de vedere științific, ambele reprezintă doar o serie de Fantezii nesfârșite *) *) Pentru o analiză mai detaliată a teoriilor lui Scheffle și Spencer, a se vedea lucrarea mea: Property and the State, I, pp și urm Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" B N CHICHERIN Și mai puțin aplicabil este începutul luptei pentru existență Chiar și în domeniul biologiei, acest început, ca sursă de dezvoltare, rămâne o simplă ipoteză, care nu își găsește confirmarea în Fapte Nimeni nu a văzut vreodată organisme care se schimbă sub influența luptei pentru existență Acele modificări care sunt produse de selecția artificială și care au servit drept punct de plecare pentru Darwin, sunt efectuate tocmai pentru că animalele și plantele sunt îndepărtate

de influența luptei pentru existență; de îndată ce sunt lăsați singuri, revin la tipul normal O scuză proastă pentru absența Faptelor sunt acele perioade uriașe de timp care se presupune că sunt necesare pentru a face și a consolida cele mai mici schimbări Este doar un refugiu mizerabil al ignoranței Selecția artificială funcționează cu succes în perioade foarte scurte de timp, iar natura, potrivit lui Darwin însuși, are mijloace incomparabil mai mari decât omul Dacă, în ciuda acestui fapt, nu se remarcă nicio transformare a organismelor inferioare în organismele superioare, din cauza luptei pentru existență care clocotește peste tot, atunci, atunci, nimic de acest fel nu există Toată această teorie este construită nu pe baza faptelor, ci pe baze pur logice; dar aici logica este proastă Se spune că avantajul în lupta pentru existență îl are întotdeauna un organism cel mai adaptat acestuia și, deoarece organismele sunt schimbătoare, iar proprietățile strămoșilor sunt transmise descendenților, atunci semnele care apar accidental care sunt utile organismului sunt întărite de ereditate și servi astfel ca sursă a tuturor dezvoltării din ce în ce mai înalte Acest lucru este exprimat într-o formulă scurtă, că organismul care este cel mai adaptat la condițiile de viață rămâne în viață; restul mor Dar de ce, totuși, să considerăm că cel mai perfect, adică cel mai adaptat la condițiile variate și schimbătoare ale vieții, este cel mai adaptat? cele mai complexe organisme? S-ar părea, dimpotrivă, că organismele superioare au nevoie și condițiile mai înalte, în timp ce cele inferioare se mulțumesc cu mai puțin și suportă mai mult; de aceea se păstrează acolo unde pier cei mai înalţi La aceasta se adaugă faptul că, cu cât organismul este mai sus, cu atât se înmulțește mai puțin, în timp ce înmulțirea celui inferior nu cunoaște limite; în lupta care trece din generație în generație, cantitatea va prevala inevitabil asupra calității în cele din urmă Bacteriile nesemnificative pot distruge multe mii dintre cele mai perfecte organisme Dacă acestea din urmă, în ciuda acestui fapt, persistă, dacă observăm o tranziție de la formele inferioare la cele superioare într-un număr de ființe organice, atunci aceasta arată că aici lucrează și alte principii, contribuind la conservarea și dezvoltarea organismelor, în ciuda lupta pentru existență Darwin însuși mărturisește că, în starea actuală a științei, nu este clar de ce organismele inferioare pot urca la un nivel superior; dar aceasta infirmă întreaga lui teorie*) Cu atât mai puțin această teorie este aplicabilă vieții sociale Că lupta este unul dintre fenomenele obișnuite din el, nimeni nu s-a îndoit vreodată; acesta este un fapt care este evident pentru toți Cert este, de asemenea, că dezvoltarea umană decurge prin luptă; toată istoria este plină de ea Dar sarcina societăților umane este tocmai aceea de a modera această luptă și de a aduce forțele în război la un acord Statul a fost înființat pentru a se asigura că oamenii nu se extermină unii pe alții în lupta pentru existență O ramură extinsă a activității publice, caritatea, are scopul de a-i sprijini pe cei mai slabi în această luptă și de a nu-i lăsa să piară Chiar și în relațiile internaționale, unde nu există o putere supremă care să domine părțile în competiție, există negocieri, înțelegeri, alianțe care elimină adesea lupta *) Pentru o analiză mai detaliată a teoriei lui Darwin, vezi eseul meu: Positive Philosophy and the Unity of Science, în special în anexa: Experience in the Classification of Animals?; * și să nu ofere puterea potrivită pentru a juca în aer liber Nu există nicio mențiune despre toate acestea în regnul animal Prin urmare, aplicarea la societățile umane a începutului luptei pentru existență nu

este altceva decât un transfer o ipoteză proastă din domeniul biologiei într-un mediu dominat de elemente și eforturi complet diferite În istoria omenirii, nu procesul de luptă este esențial, ci acele principii care se manifestă în el și care de multe ori nu au nimic în comun cu existența materială Mulți sociologi înșiși sunt conștienți de acest lucru și, prin urmare, doresc să-și bazeze știința nu pe biologie, ci pe psihologie, parte a investigației personale și chiar mai colective a fenomenelor maselor Această zonă, fără îndoială, este mult mai aproape de fenomenele sociale decât de biologie Psihologia ar putea oferi un material prețios pentru știința societății dacă ea însăși ar sta pe baze solide; dar tocmai asta nu este Psihologia modernă, ca toate celelalte științe, a renunțat la metafizică și, de îndată ce luăm acest punct de vedere, nu există nici cea mai mică posibilitate de a înțelege ceva în sufletul omului, care are o natură predominant metafizică și este plin de idei metafizice Însuși conceptul de suflet și conceptul asociat al subiectului, al eului uman, concept care este piatra de temelie a dreptului, a moralității și a tuturor științelor sociale, este respins ca un produs al metafizicii învechite Pentru psihologia empirică, care acum este dominantă, subiectul nu există deloc, ci există doar o serie de fenomene, sau stări pe care le simțim, legate printr-o lege generală care determină succesiunea lor Dar cu o astfel de vedere, totul devine complet de neînțeles pentru noi Mill, ajungând la această concluzie prin analiză, este el însuși perplex: cum poate o serie de stări să-și amintească pe sine ca trecut și să se prevadă ca viitor? Cu atât mai puțin, evident, se pot atribui mai multor stări unele Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA DREPTULUI drept sau să-i facă vreo cerință morală Dacă în tărâmul teoretic putem fi siguri că acesta este un secret al naturii, pentru totdeauna inaccesibil pentru noi, atunci în termeni practici nu avem dreptul să tragem nicio concluzie din acest secret și, în plus, obligatoriu pentru alții Atâta timp cât psihologia nici măcar nu știe dacă subiectul există sau nu, ea nu este în măsură să dea vreun început pentru științele sociale Cu atât mai puțin poate sociologia să tragă din psihologia colectivă Psihologia personală are cel puțin o cantitate considerabilă de material colectat și nici măcar asta nu este aici Sociologii înșiși admit că, "din păcate, psihologia colectivă abia se află la început* *) Este nevoie de mult curaj pentru a construi o știință complet nouă pe deasupra unei alte științe care abia se dezvoltă Dar curajul sociologilor nu cunoaște limite Acolo unde nu există cerințe științifice care să pună limite pentru rătăcirea Fantasy, acolo aceasta din urmă se poate juca în aer liber Ne putem imagina ce iese din asta Principiile raționale, sub denumirea de metafizică, sunt aruncate peste bord, iar materialul faptic nu este adunat Rămâne să alegeți la întâmplare un fenomen și să încercați să reduceți tot restul la el Asta fac sociologii moderni Dar, deoarece există multe fenomene și sunt foarte diverse și nu există motive pentru a alege și fiecare face acest lucru conform propriei sugestii personale, aleatorii, atunci iese o disonanță completă Se vede principalul factor social în contract; celălalt, dimpotrivă, în acţiunea coercitivă a forţelor externe; al treilea caută principalul motiv social în imitație, al patrulea - în relațiile economice Al cincilea, cel mai nou, respinge toate aceste explicații ca fiind lipsite de valoare și recunoaște nevoia de a pleca "de la *) Karѣev: "Introducere în studiul sociologiei", p Biblioteca Runiverse B N CHICHERYN acesta, care până acum a fost căutat fără succes, dar care nu mai poate rămâne neobservat " El susține că "sociologia trebuie să

urmeze de acum înainte calea cea bună, din același motiv pentru care H Spencer spune că omenirea merge în cele din urmă pe calea cea bună, pentru că că a încercat toate căile posibile pentru a se rătăci"*) Acest nou început, neobservat până acum de nimeni, este conștiința genului (conștiința felului), adică "o stare de conștiință în care o ființă acceptă o altă ființă conștientă, ca și cum ar fi de același fel cu ea însăși" vrem să aflăm singuri ce este această conștiință a genului, rămânem complet în pierdere dar în același timp nu numai că se deosebește de motivele pur economice, politice și religioase, ci intră constant în conflict cu acestea (p) Totuși, aceasta nu este o conștiință a afinității tribale sau a unității naționale, așa cum s-ar putea crede; conștiința de gen este exprimată "în instincte și prejudecăți de clasă" care leagă partidele politice mult mai puternic decât opiniile sau interesele) Pe de altă parte, "conștiința speciei este întotdeauna inerentă pentru a-i uni pe cei ale căror convingeri diferă și pentru a-i separa pe cei ale căror convingeri sunt de acord" (p) felul leagă o persoană nu numai cu oameni care sunt complet străini de el, dar chiar și cu creaturi din regnul animal și vegetal, mult mai strâns decât cu cei mai apropiați prieteni ai săi (p) pe care sociologia trebuie în cele din urmă *) Giddings: Pr al Soc , p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA DREPTULUI nou pentru a merge pe drumul cel bun? Ultimul cuvânt al sociologiei ne cufundă într-un întuneric de nepătruns Din cauza lipsei propriilor începuturi, sociologii nu disprețuiesc produsele metafizicii Cei care le resping pe acestea din urmă ca gunoi depășite, nu mai puțin exaltă Declarația drepturilor omului și cetățeanului, care decurgea din filosofia secolului al XVIII-lea, ca una dintre cele mai prețioase achiziții ale omenirii: "în recunoașterea drepturilor omului precum un cetăţean, spun ei, această filozofie era necondiţionat drepturi" *) Cum poate fi privită metafizica ca fantezie pură și cum lucrările ei pot fi recunoscute ca adevăr absolut, rămâne un mister pentru o persoană obișnuită să-și lege gândurile Dar sociologii reușesc cumva să se ocupe de asta Unii dintre ei chiar construiesc sisteme metafizice întregi, lăsând mult în urmă castelele în aerul vechilor metafizicieni Deci, de exemplu, Fulier susține că ideea socială ar trebui extinsă la întreaga lume, care "trebuie reprezentată în termeni psihici și relații sociologice" Nu este suficient să recunoaștem că organismele sunt societăți, la fel cum, dimpotrivă, societățile sunt organisme trebuie spus că ființa însăși este socială și că universul este o societate infinită, a cărei lege esențială constă în reciprocitatea acțiunii și a dorinței, adică în solidaritate, primul grad al iubirii Fără a recunoaște așa-numitele cauze finale, se poate "crede deodată într-un mecanism universal și într-o sensibilitate universală, ca rezultat al atracției universale" (l'apé-tition universelle) Astfel, "evoluționismul mecanic" al lui Spencer va servi drept o simplă tranziție între agnosticismul pozitivist al lui Comte și monismul psiho-sociologic al viitorului, care va înțelege lumea ca o vastă societate de elemente care conțin *) Kartsev: "Introducere în studiul sociologiei", p Biblioteca "Runivers" B N CHICHERIN sensibilitate şi voinţă într-o stare mai mult sau mai puţin latentă"*) Un alt sociolog german recent, Razenhofer, dimpotrivă, pleacă de la forța primară, unificată, care, la fel ca a lui Spencer, se diferențiază în procesul de creație, dar împreună tinde spre perfecțiune Diferențierea conduce la crearea unor lucruri și ființe singulare care sunt emanații ale acestei forțe primordiale; fiecăreia dintre ele i se asociază un anumit interes De aici și lupta pentru existență și exterminarea unor ființe de către altele, dezvăluită de

Darwin Dar strădania lor inerentă spre perfecțiune, emanată din forța primară și transmisă din generație în generație prin plasma germinativă, conform teoriei lui Weismann, duce la faptul că interesele sociale și, în cele din urmă, transcendentale se ridică deasupra interesului personal Așa este cunoașterea sociologică a lumii, care ar trebui să fie rodul unei științe pozitive care aruncă deoparte orice fantezie Autorul mărturisește, totuși, că știința pozitivă nu poate dovedi existența acestei forțe primare și funcționarea ei în lume Aici știința trebuie completată cu ea**) Cu ajutorul unei credințe nesocotite, luată de nicăieri, se poate compune, desigur, orice Cel mai larg domeniu este lăsat imaginației, dar nu există loc pentru știință și nu se menționează cunoștințele pozitive După toate acestea, pare posibil să repet ceea ce spuneam cu câțiva ani în urmă, analizând învățăturile lui Comte: "au existat și au existat științe separate referitoare la diverse aspecte ale naturii spirituale a omului: filologie, drept, economie politică, politică , estetica, istoria filozofiei, istoria religiilor, în sfârșit *) La mouvement positiviste et la conception sociologique du monde Introducere, pp io, i; **) Ratzenhofer: die Sociologische Erkenntniss Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA DREPTULUI istorie pragmatică, dar sociologia, ca știință, nu există Nu se vorbește decât despre sociologie " Și, prin urmare, din punct de vedere pedagogic, nu există nimic mai dăunător decât să-i îndreptăm pe tineri să studieze această fantomă a științei Prin aceasta, mințile tinere se înțărcă de cerințele strict științifice și se obișnuiesc cu amestecând știința cu tot felul de fantezii și cu vorbărie ușoară de revistă Această lipsă de înțelegere științifică explică o răspândire atât de semnificativă între noi a materialismului economic, care nu este altceva decât delirul unei imaginații lene, nelegată de nicio dată științifică Singura semnificație a tuturor acestor încercări este că ele indică nevoia de a afla singuri elementele de bază ale vieții comunitare Dar calea parcursă de cercetătorii moderni nu poate duce la altceva decât la o retorică goală Cât de repede este respinsă metafizica, adică acele principii raționale care au servit dintotdeauna și continuă să servească drept călăuzitori omului, atât în cunoașterea teoretică, cât și în activitatea practică, dispar astfel orice posibilitate de înțelegere a fenomenelor sociale În acest domeniu, metafizica nu este doar un mod de înțelegere; ea însăși devine un fenomen și, prin urmare, necesită studiu Nu există nicio cale de ocolire; a-l arunca din știința societății înseamnă a denatura fenomenele în sine, a le priva de semnificația lor esențială și a le oferi o colorare complet falsă Cunoașterea fenomenelor sociale este posibilă numai în lumina principiilor raționale exprimate în ele, iar pe de altă parte, aceste fenomene însele servesc drept test al principiilor, deoarece aici acestea din urmă coboară din câmpul teoretic în sfera practică și se ciocnesc cu conditii si interese de viata Aici se dovedește cât de aplicabile sunt acestea în practică Prin urmare, este necesar studiul propriu-zis al diferitelor aspecte ale vieții sociale în diferite ramuri ale științei Biblioteca "Runivers" B N CHICHERIN completarea şi verificarea gândirii filosofice Dar chiar și acest studiu trebuie să fie strict științific Aici nu se poate mulțumi cu Fapte smulse aleatoriu, sub care sunt aduse cu forța toate fenomenele care ne apar: studiul trebuie să fie complet și cuprinzător, fără nicio gândire preconcepută, fără colorare falsă și mai ales fără o negare prealabilă a exact ceea ce este cel mai semnificativ Prin urmare, trebuie să provină din științele individuale, a căror sarcină este tocmai studiul fenomenelor; Sociologia însă, ca știință abstractă

care investighează principiile de bază ale vieții comunitare, nu poate fi altceva decât Filosofia vieții sociale, adică o ştiinţă bazată în esenţă pe metafizică Exact asta îi corespundea vechea filozofie a dreptului, pentru că structura societății și relațiile întregului și ale membrilor sunt determinate de lege Este clar, așadar, că trebuie să refacem firul sfâșiat al tradiției și să revenim la principii respinse în mod frivol Numai astfel se poate satisface o nevoie urgentă și se ajunge la o înțelegere corectă a comunității umane În ce mod, însă, putem îndeplini această sarcină? Cum să înțelegem masa de opinii divergente în care s-a destrămat vechea metafizică și care au contribuit în mare măsură la căderea ei? Cum, fără un indiciu, putem separa adevăratul de fals în ele și, prin aceasta, stabilim știința reînviată a filozofiei dreptului pe baze solide? Însăși mișcarea gândirii filosofice în relația sa cu viața socială ne poate servi drept fir călăuzitor Ea ne dezvăluie legea generală a dezvoltării, în care fiecare direcție separată își primește locul și semnificația cuvenită Orice unilateralitate este denunțată și totul se reduce în cele din urmă la o unitate superioară, îmbrățișând totalitatea elementelor sociale în totalitatea lor Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA DREPTULUI În istoria filozofiei dreptului a timpului nou, putem remarca patru școli principale, reprezentând dezvoltarea consecventă a gândirii sociale, în legătură cu însuși cursul vieții: școlile sociale, morale, individuale și ideale*) Inițial, gândirea pornește de la propoziția că omul este o ființă socială și deduce consecințele care decurg în mod necesar din aceste relații Dar de vreme ce aici, în însăși esența materiei, există două elemente opuse unul față de celălalt: persoane separate și principiul care le leagă, atunci direcțiile gândirii care emană dintr-o rădăcină sunt împărțite în mod natural în două puncte de vedere opuse: unul ia ca bază personalitatea și drepturile care decurg din ea, celălalt este un principiu moral abstract, căruia îi este supus dreptul însuși Din prima a ieșit școala individuală, din a doua școala morală În sfârşit, aceste direcţii opuse sunt reduse la o unitate superioară de către o şcoală ideală, care reprezintă astfel cea mai înaltă dezvoltare a gândirii filozofice Prin urmare, trebuie să i se alăture nevoia renașterea de înțelegere filozofică În special, inițiatorul și finalizatorul acestei direcții, Kant și Hegel, i maestri di color che sanno**), în cuvintele lui Caird, merită cel mai atent studiu din partea juristului-filozof Kant, în analiza sa profundă a abilităților umane, a fost capabil să combine principiile individualiste ale filosofilor francezi din secolul al XVIII-lea cu cerințele morale ale școlii Leibniz Hegel a completat acest punct de vedere încă pur individualist prin dezvoltarea principiilor obiective ale lumii morale, care se realizează în uniunile umane Prin toate acestea, edificiul mental al comunității umane a primit o asemenea integritate și armonie cum nu a mai avut niciodată înainte sau de atunci Și această conexiune logică nu a fost cumpărată cu un preț *) Vezi Istoria mea a doctrinelor politice, părțile II-IV: Timp nou "Învățătorii celor care știu" (din Dante) Biblioteca "Runivers" B N CHICHERIN fapte de viol; dimpotrivă, cu cât un avocat care își studiază specialitatea se familiarizează mai mult cu Faptele, cu atât este mai convins de corectitudinea și profunzimea definițiilor lui Hegel și nu poate servi ca un ghid atât de sigur în înțelegerea Faptelor, exact cum filosofia sa de lege În sprijinul acestei evaluări, voi cita judecata unuia dintre cei mai amănunți, sobri și cuprinzători avocați germani ai secolului actual, un om, de altfel, complet străin de filozofie, dar un profund cunoscător al dreptului pozitiv - Robert Moll În lucrarea sa majoră, Istoria și

literatura științelor statului, el spune: "Cât de uriaș înaintează Hegel în mijlocul acestei mediocritati jalnice Chiar și cei care nu aparțin școlii sale și nu sunt de acord cu nici metoda, nici particularitățile lucrării de față trebuie să admită că aici există o putere spirituală înaltă, o originalitate strălucitoare, o perspectivă dominantă și o bogăție materială Avantajele și dezavantajele poartă în egală măsură pecetea măreției Desigur, Hegel însuși nu a prezentat un sistem complet de științe ale statului, dar a punctat singura cale adevărată care duce la aceasta Că până acum s-a urmărit atât de puțin pe această cale, conchide Mol, chiar nu este de lăudat, chiar greu de înțeles"*) În altă parte am dat o relatare detaliată a conținutului filozofiei dreptului a lui Hegel și am subliniat atât avantajele, cât și neajunsurile sale, care necesită verificare și completare**) Pe de o parte, istoria filozofiei dreptului, care dezvăluie legea dezvoltării gândirii, poate servi drept test, pe de altă parte, studiul Faptelor, indicând aplicarea acesteia Doar în virtutea acestui test filosofia dreptului poate deveni ferm obosită *) Geschichte und Literatur der Staatswissenschaften, I, p iji **) Istoria politicii invataturile IV, p și S T Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA DREPTULUI știință nouă, bazată pe bazele de nezdruncinat ale speculațiilor și experienței Fără îndoială, ca urmare a unei astfel de verificări, clădirea ridicată de Hegel trebuie modificată în unele părți; dar esenţialul rămâne în ea Bazele puse de el nu au putut fi zdruncinate nici de criticile ulterioare, nici de teoriile FILOZOFLOR de mai târziu Principalul adversar al lui Hegel, Trendelenburg, a fost inițiatorul acelei viziuni pseudo-organice asupra lumii și a societății umane, care în școala pozitivă a atins proporții atât de monstruoase Un alt oponent, Stahl, a construit un sistem reprezentând o revenire la principiile teocratice și lipsit de orice bază științifică În cele din urmă, Yehring, care chiar îl ignoră complet pe Hegel, a finalizat descompunerea conștiinței juridice în știința și practica germană modernă Speculațiile au fost respinse, iar dreptul a fost redus la nivelul dobânzii Dacă vrem să ieșim din nou din această dezintegrare în tărâmul luminos al gândirii și cunoașterii, dacă vrem să restabilim o tradiție sfâșiată, atunci trebuie să ne alăturăm tocmai lui Hegel, care reprezintă ultimul cuvânt în filosofia idealistă Știința face atunci doar un pas ferm și calea corectă atunci când nu o ia de la capăt, ci se învecinează cu munca generațiilor anterioare, corectând neajunsurile, eliminând ceea ce s-a dovedit a fi fals, completând golurile, dar păstrând un bob sănătos care a rezistat testului logicii și experienței Aceasta este ceea ce am încercat să fac în acest eseu; reprezintă o încercare de a restaura o știință uitată, prin care declinul a afectat fatal mințile contemporanilor și a dus la o eclipsă completă a principiilor superioare care guvernează viața umană și servesc drept bază pentru societățile umane Lăsați importanța scopului să servească drept scuză pentru neajunsurile expoziției În orice caz, consider că este necesar să indice calea pe care o recunosc ca fiind singura adevărată B Chicherin Biblioteca "Runivers" Frumusețe și artă *) (Sfârşit) Am avut deja onoarea la ședința societății noastre, din octombrie a acestui an, să raportez partea I a eseului meu "Frumusețe și artă În ansamblu, acest eseu a fost cauzat de dorința de a argumenta cu N A Ivantsov pentru estetică opiniile exprimate de el în două articole publicate în revista Questions of Philosophy : The Basic Principle of Beauty and Tasks of Art Dar pentru a polemiza împotriva părerilor altora, a trebuit mai întâi să le exprim pe ale mele, cărora i-am dedicat prima parte a eseului meu, amânând polemica până la a doua Acum, apropiindu-

mă de această parte polemică, mi se pare necesar să-mi amintesc pe scurt punctele mele principale, care vor sta la baza polemicii mele În aceste articole, domnul Ivantsov se ocupă de interpretarea practic cunoscut de noi toți, așa cum spune el însuși, dar de neînțeles starea de spirit a frumuseții și a activității cauzate de această dispoziție - arta Domnul Ivantsov dorește să dea o astfel de interpretare în articolele sale Această încercare de a interpreta starea de spirit estetică și activitatea nu poate decât să fie recunoscută ca fiind complet legitimă și naturală, deoarece toată dezvoltarea noastră mentală este *) Rezumat citit la Societatea de Psihologie din Moscova la octombrie Biblioteca "Runivers" FRUMUSEȚE ȘI ARTĂ tocmai în asta constă, că la început acţionăm sub impulsul unui instinct întunecat, care însă, treptat, ne devine din ce în ce mai clar, Format de conştiinţă într-o judecată Dar am găsit că încercarea cu totul legitimă a domnului Ivantsov a fost executată în mod nesatisfăcător; pentru că, fără a clarifica nimic, produce o confuzie și mai mare în chestiuni de estetică Afirm că interpretarea faptului indubitabil (cunoscut practic cu toții) al stării mentale estetice și al acțiunilor pe care le provoacă este imposibilă fără a indica o axiomă psihică mai mult sau mai puțin clar formulată, care, ca atare axiomă neîndoielnică, trebuie și servesc ca constitutiv, adică - e un principiu explicativ, nu numai al esteticii, ci și al tuturor celorlalte acțiuni umane Văd o asemenea axiomă psihică și un principiu constitutiv al tot ceea ce este uman în frumusețe și am încercat să demonstrez această idee în partea a I-a a eseului meu; Domnul Ivantsov, desi nu pare sa foloseasca acest termen, citeaza totusi ceva ca atare principiu, care insa, dupa cum vom vedea mai jos, nu poate fi recunoscut ca axioma psihica si principiu constitutiv (Tocmai am spus că axioma psihică trebuie să fie principiul constitutiv, explicativ al tuturor acțiunilor umane Sub acțiunile omului - acțiuni psihice - nu mă refer la acele mișcări care sunt cauzate de nevoi fiziologice conștiente sau inconștiente, de exemplu rb, nevoia de a sustrage lumina aspră, sunetul etc , dar toate acțiunile care sunt în mod necesar cauzate de o dispoziție spirituală, constând în interacțiunile în continuă schimbare a două instincte de bază: animalul, care se străduiește să păstreze viața individuală, și cel rațional, care direcționează viața spre slujirea unui scop care se află dincolo de limitele existenței individuale și parcă ne-ar cere: să trăim pentru a sluji În acest sens, toate acțiunile umane, cu necesitatea Biblioteca "Runivers" TU P KALENOV starea spirituală, poate fi comparată cu rezultatul, care rulează în diagonală paralelogram, format și dependent de unghiul și dimensiunea celor doi, la o persoană aflată în interacțiunea constantă a forțelor principale: instinctele de a trăi și de a servi Dacă vedem o astfel de diagonală rezultată în toate acțiunile umane, atunci toată activitatea umană rațional-animală ar trebui împărțită în trei ramuri - aceasta) activitate științifică, lupta pentru idealul adevărului,) activitate religioasă și socială, lupta pentru idealul binelui, pentru organizarea adevărului social și) activitate artistică, lupta pentru idealul frumosului, pentru exprimarea unui sentiment care îmbrățișează sufletul atunci când contemplează frumusețea naturii si omul - Niciuna dintre aceste trei ramuri nu este de neconceput fără obiectivare, adică fără a introduce ideea unui obiect în lumea ideilor și dorințelor noastre subiective Și pretutindeni obiectivarea, așa cum arată auto-observarea, este însoțită de o contemplare în societatea înconjurătoare a unității în mulțime, clădirea sau, mai bine, cosmosul, adică clădire ne place Unirea plăcerii cu reprezentarea cosmosului este un Fapt care ni se

evidențiază nu prin observarea fenomenelor lumii exterioare, ci prin conștiința de sine De asemenea, indică particularitatea acestei plăceri, care o deosebește de multe alte plăceri pe care le experimentăm - și anume, dezinteresul ei, absența oricărui element fiziologic individual în ea și iraționalitatea sa, adică pe neîndoielnic în el un amestec de amărăciune şi plăcere Acest sentiment dulce-amărui, pe care îl preferăm, în ciuda lipsei de interes, oricărei plăceri fiziologice, îl numesc sentiment de frumusețe - frumusețe și cred că, deoarece sentimentul de frumos este legat inseparabil de obiectivare, este același cu obiectivarea, instinctul de bază, formând totul uman, aceeași axiomă psihică Dar de ce ne place contemplarea cosmosului, - Biblioteca "Runivers" FRUMUSEȚE ȘI ARTĂ sa? Care este motivul sentimentului de frumusețe? - Acesta Mi se pare că întrebarea este la fel de inactivă ca și cum și de ce X = Frumusețea, ca axiomă, nu poate fi dovedită prin nimic altceva decât prin referire la ea; frumusețea trebuie doar subliniată și recunoscută Prin urmare, încercările explicative ale articolelor domnului Ivantsov ar fi trebuit să se limiteze la formularea și indicarea ideilor a priori de frumos și artă, și nu explicarea lor din altceva, presupus mai axiomatic, așa cum a încercat el să facă Într-un cuvânt, privesc frumusețea, sentimentul ei, ca pe un instinct cosmic primitiv care reține și direcționează un alt astfel de instinct primitiv să trăiască și să se bucure individual Acest instinct cosmic, ca și dragostea pentru natură, ne îndeamnă să căutăm cunoașterea substanței lumii pentru a admira contemplarea ei și, ca iubire, compasiunea față de om, ne îndeamnă să ne străduim să stabilim adevărul în societatea umană Odată cu trecerea timpului, instinctul cosmic este formulat de conștiință ca un imperativ categoric, necesitând necondiționat obiectivarea liberă a dorințelor subiective și dedicarea vieții personale pentru serviciul devoțional în afara ideii de bază Ca imperativ categoric, instinctul cosmic este atât o axiomă psihică, cât și un principiu constitutiv care explică tot ceea ce este uman, căci imperativul categoric pedepsește neîndeplinirea cerințelor sale cu reproșuri mai mult sau mai puțin severe ale conștiinței, explicând starea sufletească și în mod necesar decurgând din acţiune Deci, instinctul cosmic, frumusețea, este un sentiment a priori de supunere mulțumitoare, care face ca o persoană să se recunoască în știință ca un mod trecător de substanță universală, iar în activitatea religioasă și socială, ca un organ al voinței divine Arta plastică este o activitate care decurge direct din sentimentul de frumos și, prin urmare, definiția acestei activități depinde în totalitate de definiția frumuseții , Biblioteca "Runivers" P KALENOV fagurii Tot ceea ce în primele două ramuri ale activității umane, în organizarea științei și a societății, este cauzat de un sentiment estetic, atunci în sens impropriu poate fi numit operă de artă; dar în sensul propriu-zis, așa ar trebui să fie numite lucrările mâinilor omului, cauzate de niciun alt scop decât scopul de a exprima acel sentiment de frumusețe care l-a inspirat pe artistul însuși Esența oricărei arte umane, fie că este ea medicală, culinară sau plastică, este nevoia pe care o satisface, scopul pe care trebuie să-l atingă lucrările sale Diferența dintre obiectele de artă și obiectele naturii constă tocmai în faptul că primele sunt cauzate de o nevoie cunoscută nouă Cauza care evocă opere de artă este fie o idee a scopului deja formulat de conștiință, fie doar un instinct încă întunecat care ne împinge la el Deci, care va fi scopul și, în același timp, cauza unei opere de artă? Scopul acestuia va fi, în primul rând, exprimarea și reținerea în sufletul artistului însuși a acelei dispoziții, care,

trezită în el, constituie cea mai înaltă plăcere a sa, iar în al doilea rând, dorința de a trezi aceeași plăcere în spectator-lah> Scop există frumusețe în fiecare operă de artă Și întrucât însuși sentimentul de frumusețe din sufletul artistului a apărut din reprezentarea cosmosului în fenomenele naturii sau în acțiunile omului, atunci în public ar trebui să fie entuziasmat și de reprezentarea acelorași fenomene cosmice pe care artistul înfăţişează în operele sale De aici a apărut ideea falsă că artistul se străduiește pentru o imitație complet inutilă și imposibilă a naturii Aceeași viziune asupra imitației naturii indică, de asemenea, faptul că oamenii care o exprimă provin dintr-un Fapte fals, numit de Kant subrecepția frumuseții, adică o transferă din lumea mentală în cea exterioară, văd în ea proprietatea celor mai mulţi Biblioteca "Runivers" FRUMUSEȚE ȘI ARTĂ lucruri și cred că artistul dorește să exprime această proprietate a naturii în lucrările sale prin imitație exactă Dacă scopul unei opere de artă este expresia frumuseții, atunci ea este atinsă nu printr-o imitație fără sens a naturii, ci prin reprezentarea unei anumite dispoziții mentale, pe care Platon a numit-o Eros și acum o numim lirism Întrucât frumusețea evocă un sentiment de lirism erotic care însoțește fiecare acțiune individuală a unei persoane și întreaga sa viață, se poate spune că scopul artei plastice, care este reprezentarea frumuseții, este reprezentarea unei persoane și în anumite momente de viața lui, însoțită de lirism, și într-o viață întreagă, reprezentând o dramă continuă a luptei dintre două instincte de bază: a trăi și a sluji Deci, putem spune că scopul artei este reprezentarea unei persoane care se luptă cu sine în numele idealului binelui Să vedem acum cum interpretează domnul Ivantsov sentimentul de frumos, acel instinct de bază care evocă toată activitatea rațională în general și mai ales activitatea artistică În articolul său despre frumusețe, domnul Ivantsov vorbește despre trei tipuri de frumusețe, frumusețe fizică, organică și ideologică, care, totuși, mai degrabă decât tipuri care se exclud reciproc, ar trebui numite grade de frumusețe și, deși nu există o graniță clară între ele, dar fiecare grad superior, dacă nu mă înșel, după autor, conține unul inferior Astfel, cel mai înalt grad, frumusețea ideologică, trebuie să fie și organic, iar acesta din urmă trebuie să fie fizic Ce este atunci frumusețea fizică, care constituie astfel baza oricărei frumuseți? Frumusețea fizică, așa cum a explicat dl Ivantsov destul de corect, este regularitatea, regularitatea în aranjarea părților unui întreg Dar de ce ne place o asemenea regularitate? - Mulți, probabil, își mai amintesc de vremea când celebra zicală era în fruntea tuturor discuțiilor estetice: Biblioteca Runiverse Q KALENOV o mașină de recoltat de zece ori mai utilă decât Pușkin Acea vreme a trecut, dar nu încă deloc Așadar, pe aceeași pagină a articolului său, domnul Ivantsov, citând poziția principală a estetic-utilitarismului (frumos, ca un fel deosebit de plăcut, este și util), îl aprobă, constatând că aceștia pot explica Faptul neîndoielnic de plăcere, care ne este furnizată de regularitatea observată a obiectelor Acest lucru, crede el, se explică prin faptul că obișnuitul este mai ușor de reținut decât ilegalul și, prin urmare, ca și munca ușoară, este mai plăcut decât greu și util pentru organism O astfel de explicație ar putea deruta complet cititorul naiv O lovitură pe spate cu un băț, de exemplu, este mai ușor de reținut decât o atingere a unui handby și, prin urmare, ar trebui să ne mulțumească estetic mai mult decât acesta din urmă Dar o lovitură cu băț, poate, nu este utilă pentru organism, dar unele remedii farmaceutice, care, fără îndoială, facilitează diverse funcții organice și, prin urmare, sunt utile,

trebuie cu siguranță recunoscute estetic - frumoase Dar, desigur, articolele filozofice nu sunt scrise pentru oameni naivi Ideea este doar că analiza psihologică a domnului Ivantsov nu este suficient de subtilă pentru a distinge plăcutul estetic de plăcutul fiziologic În loc de, cum ar fi, vederi ale plăcutului în general, i e satisfacand impulsurile instinctului, de a le exclude unele de altele, domnul Ivantsov le identifica, considerand, se pare, estetica ca specie a Fiziologicului Deci, dacă aderăm la punctele de vedere ale domnului Ivantsov, atunci efortul estetic de a contempla ideea de substanță-modus, care în sine, ca instinct, are nevoie doar de o formulare a priori, pentru a servi apoi ca o explicație principiul (axiomatic) al tuturor pur mentalului, adică , fenomenele raționale, dorința estetică de regularitate, care determină o persoană să caute cunoștințe și să lucreze la organizarea unui cămin, ar trebui să fie explicate prin dorința de ceea ce este util pentru organism Biblioteca "Runivers" FRUMUSEȚE ȘI ARTĂ Este evident că domnul Ivantsov consideră că instinctul animal de autoconservare este singurul principiu care explică toată activitatea umană După ce a clarificat ideea de frumusețe fizică, care ne este plăcută, ca și cum frumusețea este utilă pentru corp, domnul Ivantsov trece la un grad mai înalt de frumusețe, pe care îl numește organic Frumos organic, după cum explică domnul Ivantsov, este tot ceea ce vedem organicitate, τ -e subordonarea tuturor părților separate unui singur scop comun, munca în comun Aceasta este o idee cu care nu pot decât să fiu de acord, deoarece cred că toată frumusețea constă în operație Totul ni se pare frumos în care vedem viața, adică din care părți sunt subordonate în mod funcțional unui scop comun, ca multe moduri ale unei singure substanțe și, prin urmare, ca să spunem așa, natura este frumoasă din totdeauna, ceea ce ni se arată ca un macrocosmos, o substanță universală Dar exprimând această idee perfect corectă, domnul Ivantsov, mi se pare, cade într-o greșeală foarte mare, nefăcând o distincție între ideile unui organism și un mecanism; iar această distincţie este extrem de importantă pentru explicarea anumitor Fapte estetice Iată cuvintele sale originale (revista "Probleme de filosofie și psihologie", mai-iunie , p): "Fiecare mașină, fiecare instrument fizic complex sunt organisme, deși sunt corpuri moarte Acest lucru nu le împiedică totuși, de a deține frumusețea organică accesibilă, este adevărat, doar cuiva pentru care relația dintre părțile lor este oarecum clară Demontați mașina, aranjați-le cât mai frumos posibil, iar frumusețea ei, ca organism, dispare totuși * Deci, mașina excită același simț estetic al frumuseții, ca un organism viu Acest lucru, mi se pare, este complet neadevărat Adevărat, domnul Ivantsov adaugă că frumusețea unei mașini este accesibilă doar unei persoane care îi înțelege structura și scopul ; dar, spunând aceasta, el confundă din nou estetica Biblioteca Runiverse Q KALENOV evaluare cu aviz utilitarist În fine, chiar dacă, lăsând deoparte aprobarea utilitaristică, admitem tocmai frumusețea mașinii, atunci și aici este de alt fel decât frumusețea unui organism viu În primul rând, pentru a simți frumusețea unei mașini, nu trebuie neapărat să fii un mecanic care să înțeleagă problema, iar această frumusețe este puțin probabil să fie diminuată de faptul că demontați mașina și le aranjați la fel de frumos ca posibil Acesta este cel mai scăzut grad de frumusețe, pe care l-aș numi extern, mecanic, în contrast cu organic intern Limba noastră rusă are două adjective: frumos și frumos, care, desigur, exprimă două idei diferite Numim frumos tot ceea ce se vede simetrie, o anumită regularitate, unitate în multitudine - într-un cuvânt, ceea ce domnul Ivantsov numește frumusețe fizică Dar în frumos, această unitate ne

apare ca un scop impus din afară, căruia părțile se supun nu liber, ci forțate de necesitate mecanică Ne place totuși reprezentarea acestui scop exterior din punct de vedere estetic, deoarece satisface aspirațiile instinctului rațional, căutând unitatea în mulțime, și de aceea fiecare persoană caută să contemple adevărata frumusețe și să-și decoreze mediul exterior cât mai mult posibil Aceasta este frumusețea petelor de cerneală simetrice despre care vorbește domnul Ivantsov și a mobilierului și a mașinii, în orice poziție se află piesele sale, atâta timp cât sunt dispuse simetric Această frumusețe exterioară, în care vedem un scop impus din exterior de dragul unor considerații utilitare, esteticianul trebuie să distingă de frumusețea reală, frumusețea vieții și a libertății, adică, substanță-modus Astfel, toată natura ni se pare fie frumoasă din punct de vedere organic, fie frumoasă din punct de vedere mecanic, iar în frumusețea mecanică vedem frumusețe organică Posedă două adjective: frumos și Biblioteca "Runivers" FRUMUSEȚE ȘI ARTĂ frumos avem însă un singur substantiv comun "frumusețe", la care eu personal m-aș referi doar la adjectivul frumos adjectiv, frumos De la frumusețe organică, domnul Ivanțov trece la felul său cel mai înalt, pe care îl numește frumusețe ideologică Dar ce înseamnă domnul Ivantsov prin frumusețe ideologică, voi spune sincer, nu înțeleg Cred că toată frumusețea în general este organică și ideologică, deoarece constă în a vedea ideea unui organism, adică substanța- modus Exemplele sale alese de frumusețe ideologică (cerul înstelat, marea furtunoasă) sugerează că prin frumos ideologic domnul Ivantsov înseamnă ceea ce Kant numește matematic și dinamic înalt; dar explicația imediat dată de el însuși face să pară că ar extinde această idee, fără a indica totuși limitele proprii ale unei asemenea extinderi Dar lasă-l să vorbească de la sine Iată cuvintele lui adevărate de la pagina a aceluiași articol despre frumusețe: "Frumusețea ideologică este stăpânită de acele fenomene care trezesc involuntar în noi cutare sau cutare idee " Este posibil să faci astfel de definiții dacă faci chiar și cea mai mică pretenție științifică acurateţea?Ce înseamnă: "treziţi-vă în noi cutare sau cutare idee"? G Ivantsov nu explică ce anume vrea să spună prin cuvântul idee; iar în uzul obișnuit o idee este un sinonim pentru gândire Deci, "evocă cutare sau cutare idee" înseamnă că trezește o anumită gândire în noi Prin urmare, de exemplu, panoul unui birou bancar de renume, deoarece excită fără îndoială ideea de bogăție în noi, are o frumusețe ideologică Biblioteca Runiverse Q KALENOV un gând (o idee sau alta) în noi În plus, domnul Ivantsov încearcă să explice prin exemple ce vrea să spună prin cuvântul idee "Fenomenele frumoase din punct de vedere organic", spune el (p), "ne inspiră și o anumită idee, dar aceasta este o idee privată, individuală, limitată, ideea frumuseții corpului unei femei, a forței și a dexterității a unui om, ideea unei vieți pașnice de sat, măreția unui domnitor, farmecul unei flori etc Fenomenele de frumusețe ideologică evocă o idee generală sau, după cum se spune, abstractă - ideea de infinitul, ideea de forță, ideea de umanitate sau divinitate, soartă sau necesitate și altele asemenea și altele asemenea *, la care se recurge adesea în momentele de dificultate, au contribuit foarte mult la elucidarea termenului idee În ultimele capitole ale operei sale, domnul Ivantsov încearcă să afle de ce consideră că operele lui Ra-Phael, Michel-Angelo și Shakespeare sunt frumoase din punct de vedere ideologic Dar chiar și aceste încercări cu greu pot fi considerate pe deplin reușite, în ciuda faptului că sensibilitatea estetică neîndoielnică manifestată în ele de autor Mai mult, viziunea domnului Ivantsov asupra operelor lui Mihail Angelo mi se pare deosebit de ciudată Dintre cei trei artiști numiți

mai sus, Michelangelo se bucură de cea mai mare simpatie față de domnul Ivantsov, care crede că epitetul divin îi putem aplica numai lui, întrucât numai el, ca o divinitate, a creat cele mai diverse forme, dar impregnat de o singură idee; și de aceea operele sale, ca fiind frumoase din punct de vedere ideologic, se află la o înălțime de neatins Dar care este această idee divină care conferă operelor lui Michelangelo un grad atât de înalt de frumusețe ideologică? Constă, explică domnul Ivantsov, în înțelegerea omului, corpul uman, adaugă el (p) - Nu se poate decât să fie de acord că în înțelegerea estetică a omului, adică în simpatia pentru el, în compasiune, stă esența artei, care este cea mai înaltă frumusețe Biblioteca "Runivers" FRUMUSEȚE ȘI ARTĂ posedă acele opere de artă care, ele însele impregnate de aceste sentimente, le trezesc și în spectatori; dar nu știu de ce înțelegerea omului este înțelegerea corpului uman și nu înțelegerea acelor stări de spirit în continuă schimbare în care instinctul uman universal se manifestă în lupta sa cu alte aspirații Dar dacă starea de spirit este exprimată prin postura întregului corp, sau numai printr-o singură față, aceasta, desigur, poate fi privită în moduri diferite; Domnul Ivantsov îl preferă pe primul și recunoaște lucrările lui Michelangelo ca fiind aproape exclusiv frumoase din punct de vedere ideologic, deoarece ele exprimă acest gând iubit al lui Deci, frumos din punct de vedere ideologic este ceea ce ne place, ca să spunem așa, din punct de vedere intelectual, subiectiv În această evaluare, văd din nou nu pur estetic, ci utilitar, ca în evaluarea frumuseții fizice, care se pare că ne place, ca fiind utilă pentru corp Dar nu se poate spune că domnul Ivantsov a fost consecvent în afirmațiile sale Deci, spune el, ceea ce este frumos ideologic excită reprezentarea unei idei generale, iar frumosul organic doar una anume; între timp, el însuși admite că Michelangelo înfățișează doar corpuri puternice Deci, se dovedește că lucrările lui Michelangelo excită ideea nu că poziția corpului în general (la urma urmei, unii oameni au și un corp foarte rău) exprimă sufletul uman, ci că poziția unui corp eroic exprimă sufletul unei persoane care are exact un astfel de corp - prin urmare, lucrările lui Michel -Angelo exprimă doar o idee privată Ceea ce spune domnul Ivantsov, explicând frumusețea ideologică a operelor lui Shakespeare, îmi place mai mult, pentru că, așa cum am spus deja, consider totul cu adevărat frumos ca fiind ideologic și organic, pentru că în el | exprimă ideea unui organism, a unei substanțe-modus și cred că frumusețea unei opere de artă este cu atât mai înaltă, cu atât această idee este mai cuprinzătoare Sunt pe deplin de acord cu domnul Ivantsov, deși nu spune acest lucru la propriu, dar Biblioteca Runiverse Q KALENOV deci din cuvintele sale rezulta ca cunoasterea estetica a omului, i e simpatia pentru suferința sa este cea mai înaltă idee care îl inspiră pe artist și conferă frumusețe lucrărilor sale; dar pur și simplu nu pot fi de acord cu faptul că obținem această cunoaștere văzând poziția mușchilor și venelor unui corp eroic; o dobândim doar prin conștiința axiomei psihice, care constă în faptul că toate sentimentele și acțiunile unei persoane sunt rezultatul în lupta a două instincte de bază: animalul - a trăi și raționalul - a sluji Toate operele lui Shakespeare sunt impregnate de conștiința acestei axiome psihice și le comunică eroilor săi acea frumusețe superioară pe care o posedă chiar și răufăcătorul fizic flasc Richard al II-lea În general, conștiința unei axiome psihice, în sensul conștiinței luptei libere a instinctelor de a trăi și de a sluji, este singura idee care îl inspiră pe artist, iar creațiile sale au cea mai înaltă frumusețe atunci când contemplatorul simte că el poate spune despre sine: sunt un om și nimic

străin uman Tocmai această idee, trezită în mintea spectatorului, îi dă acestuia acea plăcere dezinteresată, adesea chiar amară, care este specific estetică Am spus că sentimentul erotic, care ne îndeamnă să admirăm contemplarea frumosului, împarte frumosul în două feluri, frumusețea naturii și cea psihică; dar acum afirm că frumusețea sufletului este, strict vorbind, singura Frumusețea naturii este ceea ce numim sentimentul liric și ceea ce se trezește în noi, atât prin contemplarea peisajelor cu adevărat frumoase, cât și prin lucrările talentaților pictori peisagistici: dar, până la urmă, fiecare acțiune a unui instinct rațional este însoțită de un liric , sentiment erotic Dar între timp, ca atunci când contemplăm un peisaj frumos, doar un sentiment liric vorbește în noi, în lupta vieții aceste sentimente sunt înlocuite unele de altele și dezvăluie, dacă se poate, întreaga persoană Prin urmare, dragostea tragică, incitantă Biblioteca "Runivers" FRUMUSEȚE ȘI ARTĂ dragostea pentru om, a fost întotdeauna considerată mai înaltă decât lirica, care trezește iubirea doar pentru natură Rezumând tot ceea ce a spus domnul Ivantsov despre frumusețe, afirm că principalul său neajuns constă în utilitarism, adică în lipsa analizei subtile care să distingă plăcerea pur estetică de plăcerea fiziologică Acest neajuns îl obligă pe domnul Ivantsov, pentru a menține consistența, să recurgă la ideea secundară de utilitate, care, având nevoie de o interpretare proprie, este pusă de el ca o axiomă psihică direct de încredere la baza tuturor celorlalte explicații psihice De la întrebarea despre esența frumuseții există o tranziție naturală la problema artei plastice Și într-adevăr, domnul Ivantsov trece la el în următorul său articol, "Sarcinile artei" Citând la începutul articolelor definițiile artei făcute de diverși gânditori, domnul Ivantsov constată că toți păcătuiesc pentru că în ele autorii, în loc să spună ce este o operă de artă în esența ei, vorbesc despre ceea ce ar trebui să fie, da definiții teleologice, după scopuri, în locul definițiilor naturale, în esență Tot la fel, spune el, de parcă un zoolog, întrebat ce este un animal, a început să explice ce ar trebui să fie, după părerea lui, un animal perfect Această nemulțumire față de domnul Ivantsov mi se pare extrem de ciudată: operele de artă umană diferă tocmai de obiectele și fenomenele naturii, care apar independent de dorințele și scopurile omului, că sunt produse pentru a satisface o anumită nevoie Scopul satisfacerii acestei nevoi este singura rațiune de a fi a oricărei arte, astfel încât este imposibil să-i definești esența fără a indica acel scop Iar domnul Ivantsov însuși, așa cum vom vedea mai jos, își reduce definiția numai a esenței artei la Biblioteca "Runivers" P KALENOV obiectivele sale și chiar își intitulează articolul "Sarcinile artei", un titlu pur teleologic Desigur, o definiție teleologică poate fi atacată dacă exprimă doar scopul subiectiv, personal al gânditorului, așa cum nu este neobișnuit la criticii de artă și s-a întâmplat cu însuși domnul Ivantsov (vom vedea asta mai târziu) Dar dacă scopul este prevăzut de un instinct uman general, atunci gânditorul nu are de ales decât să-și formuleze nu propriul gust, desigur, personal, ci tocmai acest instinct uman general Aceleași pretenții le facem criticilor operelor de artă, astfel încât aceștia să evalueze o operă nu în funcție de gusturile lor personale pentru virtute, politică sau senzualitate, ci în funcție de faptul dacă opera dată satisface sau nu o nevoie generală umană În același capitol al articolului său, în care domnul Ivantsov își exprimă condamnarea gânditorilor pentru definițiile lor teleologice ale artei, în același articol el însuși cere o astfel de definiție, la care trebuie să se ajungă nu prin teleologie, ci prin altcineva fel, probabil prin

observație Dar ce fel de obiecte voi observa dacă nu am hotărât anterior prin a priori că denumirea unei opere de artă este aplicabilă unor astfel de obiecte, deoarece acestea sunt produse cu un anume scop anume? Să observ doar acele obiecte pe care alți oameni mi le-ar numi artistice sau care sunt păstrate în muzee? Domnul Ivantsov însuși are deja o astfel de idee a priori despre scopurile artei și chiar o folosește ca bază pentru raționamentul său ulterioară, deși le interzice altora să o deducă a priori Că domnul Ivantsov însuși nu numai că are, ci chiar folosește ideea a priori de artă, este evident din faptul că, pentru a observa esența artei, el combină și grupează Hamletul lui Shakespeare și anecdota năucită, Madonna Sixtina și desenul obscen de pe gard Aceste Biblioteca "Runivers" FRUMUSEȚE ȘI ARTĂ obiectele, spune el, în esenţa lor şi din acele motive generale care le determină originea, sunt asemănătoare între ele Sunt opere de artă - într-un caz sublime, în altul joase; Deci, Madona Sixtina și desenul gardului sunt combinate de domnul Ivantsov ca opere de artă Această esență comună care îi unește și motivul care provoacă originea lor este, desigur, din punctul de vedere al domnului Ivantsov, nimic mai mult decât scopul care l-a determinat atât pe Rafael, cât și pe Vanka-Cain să-și scrie operele Acest obiectiv este a priori atât de bine cunoscut domnului Ivantsov încât susține chiar că desenul gardului aruncă mai multă lumină asupra esenței artei decât Madona Sixtină ( ) Dar care este însă scopul operelor de artă? Fidel teoriei sale, nu pentru a deduce acest scop formulându-l a priori cu conștiință, ci empiric din observarea obiectelor individuale, domnul Ivantsov apelează la imagini și statui Dar prima concluzie este negativă Multe picturi și statui împodobesc temple, piețe și case; de aici, spune el, concepția falsă că scopul lor este frumusețea Frumusețea, spune domnul Ivantsov, confundând frumusețea cu podoaba, nu este scopul lor, ci doar un mijloc pentru un scop (p) Dar care este scopul în sine? Pentru a o formula pozitiv, domnul Ivantsov foloseste faptul istoric ca inceputurile artei (reprezentari grosolane ale salbaticilor) coincid cu inceputurile scrisului; de aceea este clar, crede el, că au același scop Scopul scrisului este clar Scrisul este aceeași limbă, scopul său este de a le transmite celorlalți gândurile lor Acesta este scopul general al art "Arta", acestea sunt adevăratele cuvinte ale domnului Ivantsov, "la fel ca cuvântul și scrierea, este transmiterea sau exprimarea faptelor, senzațiilor, ideilor Biblioteca Runiverse Q KALENOV si idei Arta este un fel de limbaj" (p) Acum este clar că domnul Ivantsov nu vorbește despre arta plastică propriu-zisă, nu despre opere de artă care decurg direct din sentimentul de frumos și exprimă acest sentiment, ci despre una dintre multele arte umane, tot ale căror lucrări, desigur, au un anumit scop, dar diferă unele de altele mai ales prin diferența de scopuri (scrisoare, cizme, ciorbă de varză etc) De altfel, întreaga noastră dispută cu dl Ivantsov este de prisos, deoarece vorbim despre lucruri diferite despre lucruri diferite: mă refer la arta plastică propriu-zisă, iar el arta de a-și exprima gândurile, pe care din anumite motive el numește artă în general Dar adevărul este că domnul Ivantsov însuși înțelege bine arta prin arta sa, iar pentru studiul experimental, esența ei (scopul) face excursii în jurul Dar dacă scopul artei, ca și limbajul, este acela de a transmite celorlalți ceea ce este conținut în sufletul meu, atunci se pune involuntar întrebarea, poate tot ceea ce este conținut în sufletul meu să fie un obiect de artă? Va fi oare cartea mea de venituri-cheltuieli, de exemplu, al cărei conținut este și conținutul sufletului meu, o operă de artă? După sensul articolului domnului Ivantsov, totul poate fi obiect de artă,

atâta timp cât este capabil de o imagine concretă și este frumos înfățișat în conformitate cu regulile tehnice împrumutate din compararea artei cu limbajul Am spus că, în sensul articolului domnului Ivantsov, totul poate fi obiect de artă, întrucât el însuși insistă că un desen de gard este un astfel de obiect Totuși, el indică diferența dintre perfecțiunea tehnică a lucrării și demnitatea lui morală Fidel comparației sale între artă și limbaj, domnul Ivantsov spune că, așa cum subiectul de vorbire, indiferent dacă este bine sau prost exprimat, poate fi scăzut sau ridicat, la fel și subiectul artei; si de aceea, langa Madona Sixtina, domnul Ivantsov pune un desen de gard; dar după utilitatea ta Biblioteca "Runivers" FRUMUSEȚE ȘI ARTĂ Conform viziunii tradiționale, conform căreia arta ar trebui să servească obiectivelor societății, domnul Ivantsov spune că cea mai perfectă operă de artă va fi aceea în care artistul, în imagini frumoase, propagă o idee benefică societății Ce anume trebuie înțeles prin ceea ce este benefic pentru societate, deși domnul Ivantsov nu spune acest lucru în mod direct, gândul său este exprimat clar în propriile sale cuvinte: "O simplă poveste despre un fenomen social are un interes social mai profund decât o descriere a o zonă sau chipuri frumoase, iar pictura istorică și de gen a fost întotdeauna plasată deasupra peisajului și portretului" (p) Aceste cuvinte elucidează ideea domnului Ivantsov despre ceea ce este benefic pentru societate Ce edificare, într-adevăr, va atrage societatea din privirea peisajului? În timp ce o altă poveste despre fenomenele sociale poate fi foarte, foarte utilă Se amintește involuntar de vremea când Pușkin a fost comparat cu un cizmar! Fidel concepției sale cu privire la scopul operelor de artă perfecte - de a exprima idei benefice pentru societate - domnul Ivantsov prezice soarta viitoare a diferitelor forme de artă Zilele sculpturii, picturii peisagistice, picturii religioase, istorice și chiar de gen sunt numărate, deoarece nu au mijloace suficiente pentru a promova idei largi benefice Muzica, ca cea mai bună expresie a stării de spirit a unei persoane, domnul Ivantsov prezice dezvoltarea în viitor, dar totuși nu poate fi de acord că este arta viitorului prin excelență și toate, desigur, din același motiv , ' că nu este foarte capabil să promoveze ceea ce este bun pentru societate Mai capabile de o astfel de propagandă sunt romanul în proză și nuvela, și încă mai multe piese de teatru, de la vodevil, operetă la tragedie și operă înaltă Acestea din urmă, ca toate piesele de teatru, cu excepția ieftinității lor, în timp ce statuile și tablourile sortite pieirii valorează mult Biblioteca "Runivers" P KALENOV bani, concretitatea unui decor frumos ajută și el La urma urmei, frumusețea, după învățăturile domnului Ivantsov, este doar un mijloc de propagare a binefăcătorului - scopul principal al artei Este doar păcat că domnul Ivantsov nu mai explică în mod direct dacă consideră că declinul sau dezvoltarea artei este o democratizare atât de prevăzută a acesteia Nerecunoașterea scopului artei ca reprezentare a frumuseții, adică un simț al frumosului, o axiomă psihică care ghidează tot ceea ce este uman, iar găsind acest scop doar în exprimarea unor idei benefice societății, domnul Ivantsov amestecă arta plastică cu jurnalismul, făcând, însă, doar distincția între ele pe care o recurge arta sa la frumuseţe ca mijloc de a îndulci primi binele În acest fel, domnul Ivantsov închide ochii la nevoia rațională a unei persoane de a înfățișa frumusețea umană a sa și prin această imagine de a trezi în telespectatori și ascultători dragoste, compasiune pentru o persoană în general, ceea ce pentru societate nu putea decât fi benefic Așadar, opunându-l lui N A Ivantsov, îl opun în principal pentru utilitarism, care explică frumusețea ca fiind benefică

pentru corp, iar arta ca fiind benefică pentru societate și ridicând ideea de utilitate într-o axiomă psihică P Kalenov Biblioteca "Runivers" Tulburări circulatorii sub influența tulburărilor psihice *) Pentru tratamentul corect al bolilor, nu este suficient să știm doar cum se găsesc și în ce constau ele, ci este necesar să cunoaștem și cauza din cauza căreia apar: abia atunci avem ocazia să luăm măsuri corecte atât pentru prevenirea bolilor cât şi pentru tratarea acestora Nu este surprinzător, așadar, că medicii au acordat întotdeauna o atenție deosebită etiologiei bolilor Într-adevăr, atunci când cauza unei boli este cunoscută și cum s-a dezvoltat ca urmare a acestei cauze, jumătate din problemă este deja rezolvată - atunci este adesea posibil să găsim remedii raționale împotriva ei De exemplu, voi indica bacteriologie: atunci când s-a știut că bolile contagioase apar din cauza microorganismelor, știința a rămas imediat pe un teren solid și, datorită eforturilor persistente, acum a fost posibil, cel puțin, să se găsească remedii împotriva unora dintre ele aceste boli sau pentru a le preveni sau pentru tratament Același lucru trebuie spus și despre bolile nervoase și mentale, iar aici studiul etiologiei este una dintre sarcinile principale ale științei moderne Pe parcursul secolului actual, psihiatria a făcut un uriaș ·) Comunicare făcută la o ședință publică a Societății de Neurologi și Psihiatri din Moscova la octombrie Întrebări de filosofie, carte > Biblioteca "Runivers" A Ya KOZHEVNIKOV mari succese, au început în principal din vremea când psihiatrii s-au convins că în majoritatea cazurilor bolile psihice sunt cauzate de tulburări fizice, și tocmai de modificări ale sistemului nervos; cu alte cuvinte, când psihiatrii s-au convins că bolile mintale nu sunt altceva decât boli ale sistemului nervos, exprimate doar în primul rând în sfera mentală Dar, în același timp, neuropatologii și psihiatrii trebuiau convinși că în foarte multe cazuri bolile pur organice, și nu numai superficiale și trecătoare, dar nu de puține ori foarte lungi și severe, apar numai ca urmare a influențelor mentale adverse Studierea în principal a unor astfel de cazuri a condus la convingerea că, în general, activitatea noastră psihică are o influență enormă asupra laturii fizice a organismului nostru, atât în starea sa normală, cât și în cea patologică Acest fapt are o mare importanță atât în termeni științifici, cât și pur practic Se explică prin faptul că toată activitatea noastră mentală este însoțită în mod necesar de modificări ale sistemului nervos: în funcție de natura și gradul de activitate mentală, modificări ale sistemului nervos sunt diferite, chiar mai superficiale, apoi mai profunde Și pe de altă parte, fiziologia arată fără îndoială că toate procesele din corpul nostru sunt foarte dependente de sistemul nostru nervos și, în condiții nefavorabile, se pot schimba dramatic atât cantitativ, cât și calitativ din cauza tulburărilor activității nervoase Din aceasta rezultă clar că în multe cazuri mișcările mentale, care provoacă modificări anormale ale sistemului nervos, pot provoca modificări și pur restrictive Nu aș fi avut timp suficient dacă m-aș fi gândit să expun în general doctrina influenței activității mentale asupra proceselor organice și să citez toată acea masă de Biblioteca "Runivers" TULBURĂRI DE CIRCULARE Fapte prezentate aici, care sunt cunoscute în știință atât în condiții normale, cât și în cele patologice de viață Mă voi limita să subliniez doar cele mai importante și mai interesante fenomene din acest domeniu și anume "modificări ale circulației sub influența tulburărilor psihice"* După cum știți, mișcarea constantă și corectă a sângelui este condiția cea mai esențială pentru activitatea și alimentația fiecăruia dintre organele noastre și, în consecință, pentru viața întregului

organism Rolul principal este jucat de inimă: cu contracțiile sale ritmice corecte, conduce sângele în artere, care sunt distribuite în tot corpul Ramificându-se treptat, arterele devin din ce în ce mai mici și în cele din urmă trec în păr sau vase capilare cu pereți foarte subțiri; aici, de fapt, are loc alimentația țesuturilor: sângele dă fiecărui organ, fiecărui țesut substanțele necesare pentru alimentația lor și ia de la ele substanțe învechite, deja inutile Ca urmare, compoziția sângelui se modifică - devine întunecat și revine prin vene către inimă; de acolo merge la plămâni, sub influența aerului inhalat suferă oxidare în ei, devine din nou roșu deschis, revine la inimă și trece din nou prin artere Astfel, de-a lungul vieții, are loc circulația sângelui, iar aceasta menține viața și funcțiile organismului; dacă, din orice motiv, sângele nu curge către niciun organ, atunci nu numai funcția sa va înceta, ci și nutriția, și va suferi necroză, cangrenă; iar dacă circulația sângelui în întregul organism se oprește, atunci moartea va veni Această mișcare a sângelui se realizează, pe de o parte, ca urmare a unor cauze fizice - greutate, elasticitate, capilaritate etc ; dar în principal este controlat de sistemul nervos, sub influența căruia circulația sângelui poate fi accelerată sau încetinită, crescută sau slăbită sau chiar Biblioteca "Runivers" A Ya KOZHEVNIKOV opri cu totul Astfel, activitatea inimii este sub influența a doi nervi - simpatic sau simpatic (n Sympathicus) și vag (n Vagus); datorită excitaţiei nervului simpatic, mişcările inimii cresc şi se accelerează; dimpotrivă, excitarea nervului vag produce o încetinire a bătăilor inimii; iar dacă această emoție este mare, atunci inima se oprește complet și încetează să mai bată Atât nervii simpatici, cât și cei vagi sunt sub controlul unor centri care sunt localizați în medula oblongata *) Vasele de sânge, în special arterele, se află și ele sub influența nervilor și, în plus, există și două genuri - vasoconstrictoare și vasodilatatoare Datorită excitării nervilor de primul fel, vasele, în principal arterele, sunt comprimate, lumenul lor devine mai îngust și, ca rezultat mai puțin sânge poate trece prin ele; și, dacă excitația este mare, artera se poate strânge într-o asemenea măsură încât să nu treacă deloc sânge prin ea suferă gangrenă Dacă nervii vasoconstrictori sunt slăbiți sau complet paralizați, atunci arterele se extind și prin ele va curge mai mult sânge în această parte a corpului decât într-o stare normală Nervii vasodilatatori produc efectul opus asupra arterelor: atunci când sunt excitate, arterele se extind, iar când sunt slăbite, se contractă Centrii pentru nervii vasomotori sunt parțial în măduva spinării, principala ' *) Foarte aproape de ele, de asemenea, în medula oblongata se află centrul respirației; de aceea, deteriorarea acestei părți a sistemului nervos pune viața în pericol: de exemplu, în experimentele pe animale, este suficient să faceți o mică înțepătură cu un ac în această parte a medulei oblongata pentru ca animalul să moară imediat, deoarece, ca urmare a acestei înțepături, atât respirația, cât și bătăile inimii se opresc imediat; de aceea această porțiune a medulei oblongate se numește nodul vital (noeud vital) Biblioteca "Runivere" TULBURĂRI DE CIRCULAȚIE A SANGUEL tot într-un mod alungit: în funcție de starea acestor centri - excitație sau slăbire - arterele din corp fie se vor contracta, fie se vor extinde și, în consecință, se va produce o modificare semnificativă a circulației sângelui în tot organismul Dar ceea ce este deosebit de important este că, după cum au arătat studiile fiziologice, în cortexul cerebral, i e în acea substanță nervoasă care acoperă emisferele cerebrale și care este principalul organ al activității mentale, există secții care au o mare

influență asupra circulației sanguine Deci, în timpul experimentelor pe animale, s-a dovedit că iritația acestor departamente schimbă foarte mult atât bătăile inimii, cât și starea vaselor de sânge; în principal artere și, ca urmare, circulația sângelui în organism se modifică Pentru concizie, vom numi aceste departamente centri vasomotori corticali Cazurile patologice arată fără îndoială că la om există aceiași centri vasomotori în cortexul cerebral Prin acești centri corticali activitatea psihică își produce influența asupra circulației sanguine După cum am spus deja, toată activitatea noastră mentală este în mod necesar însoțită de activitatea elementelor nervoase și, în principal, a celor care alcătuiesc cortexul cerebral; dacă, datorită anumitor condiții, centrii vasomotori corticali intră și ei în stare activă, atunci ca urmare a acesteia vor apărea în mod necesar și modificări ale circulației sanguine - Ce condiții sunt necesare pentru aceasta? Experiența arată că circulația sângelui nu depinde deloc de arbitrariul nostru: nu putem în mod arbitrar nu doar să modificăm circulația sângelui într-o anumită parte a corpului, de exemplu, să creștem sau să scădem fluxul de sânge către aceasta, dar nu putem accelera sau încetinește bătăile inimii Mai mult, mișcarea sângelui prin vasele de sânge are loc în afara conștiinței noastre: suntem conștienți Biblioteca "Runivers" A Ya KOZHEVNIKOV ΰ nu simțim absolut nimic și nu știm nimic despre cum se mișcă sângele prin ele Activitatea noastră mentală este, de asemenea, însoțită într-un grad foarte slab de modificări ale circulației sanguine Cu totul altceva se întâmplă cu sentimentele noastre spirituale, și mai ales cu entuziasmul sau emoțiile Investigațiile psihofiziologice științifice nu lasă nicio îndoială că orice sentiment emoțional, cu excepția senzației mentale, este însoțit în mod necesar de modificări organice adecvate În cele mai multe cazuri, cu cât sentimentul spiritual este mai puternic, cu atât mai puternice aceste schimbări organice; sunt deosebit de puternice dacă sentimentul apare brusc și atinge rapid un grad ridicat, deci, cu așa-numitele tulburări emoționale sau emoții Alături de aceasta, studiile arată că diverse sentimente spirituale sunt însoțite de diverse manifestări organice, inclusiv diferite modificări ale organelor circulatorii Deci, cu sentimente plăcute - bucurie, veselie, plăcere - respirația este ușoară, pieptul se extinde liber, activitatea inimii se intensifică - "inima bate cu bucurie"; vasele de sânge periferice se extind, iar mișcarea sângelui prin ele devine liberă; ochii strălucesc;fața plină de viață, mușchii mișcărilor voluntare sunt într-o stare emoționată, de unde și manifestările de veselie - strigăte de bucurie, cânt, mobilitate deosebită, nevoia de a sări, dans etc Toate aceste manifestări ajung la cel mai înalt grad cu cele boli mintale care sunt însoțite de o dispoziție plăcută, veselă b a spiritului, de exemplu, cu manie Dimpotrivă, se întâmplă cu sentimente neplăcute ale sufletului - tristețe, tristețe, melancolie; aici bătăile inimii slăbesc și încetinesc, vasele de sânge strâns, pulsul devine puțin perceptibil, circulația sângelui devine dificilă, mâinile devin reci, palide sau albăstrui, respirația prea încetinește și devine mai superficială; Biblioteca Runiverse TULBURĂRI DE CIRCULAȚIE A SANGUEL mușchii mișcărilor voluntare sunt în stare inactivă, persoana este nemișcată sau face mișcări încet și fără tragere de inimă; ochii sunt scufundați, fața slăbită și exprimă suferință Și această stare atinge cel mai înalt grad în bolile psihice și tocmai în melancolie tulburările circulatorii ating adesea un grad foarte înalt Sentimentul de furie este un fenomen complex si este alcatuit dintr-o senzatie neplacuta si constiinta propriei forte; în consecință, manifestările

sale sunt de natură deosebită: bătăile inimii cresc, vasele de sânge se dilată, fața devine roșie, ochii strălucesc, venele mari de pe față se extind; dinții sunt strânși, nările sunt dilatate, respirația este impetuoasă; mușchii mișcărilor voluntare sunt încordați, brațele strânse, întregul corp se apleacă înainte și își asumă ipostaza unui atacator, sau cel puțin una amenințătoare Un sentiment de frică se dezvăluie într-un mod complet diferit - aceasta este o combinație a unei senzații neplăcute cu conștiința propriei impotențe: frica slăbește toți mușchii mișcărilor voluntare și, când atinge un grad înalt, îi paralizează complet: a persoana nu poate nici să strige, nici să se miște și rămâne nemișcată, parcă înlănțuită de m ѣstu ; respirația se oprește, vasele de sânge periferice se îngustează, fața palidă, extremitățile reci; inima se oprește și se oprește, iar cu o teamă foarte puternică se poate opri pentru totdeauna - nu sunt cazuri rare când, sub influența fricii, o persoană moare brusc tocmai din cauza paraliziei inimii La fel, toate celelalte sentimente spirituale sunt întotdeauna relevate de manifestările externe corespunzătoare: organice; iar între ele, fenomenul cel mai important și mai constant îl reprezintă modificările activității inimii și a vaselor de sânge Nu degeaba psihologia populară localizează sentimentele spirituale care nu sunt creierul, care este considerat organul gândirii, iar în inimă, "inima simte " Desigur, suntem înșelați în acest sens Biblioteca "Runivers" ȘI I KOZHEVNIKOV există un sentiment de sine; creierul servește ca organ și pentru sentimente spirituale; dar această observație obișnuită arată cât de mare este participarea inimii la sentimentele spirituale; acelasi lucru trebuie spus si despre vasele de sange Și într-adevăr, dacă sentimentele sufletului sunt puternice și continuă pentru o lungă perioadă de timp, atunci aceasta poate provoca o schimbare profundă și dureroasă atât în inimă, cât și în vasele de sânge Am văzut în repetate rânduri oameni la care activitatea inimii a fost tulburată din cauza faptului că au fost de multă vreme sub influența unor sentimente spirituale deprimante; se plângeau de scufundarea inimii, bătăile ei neregulate - întreruperi, dificultăți de respirație, coșmaruri în timpul somnului etc ; la examinare, s-a dovedit că pulsul lor era slab și neregulat ca ritm S-ar putea gândi la boli de inimă organice; dar ascultarea și atingerea au arătat că nu a existat nicio schimbare organică din partea inimii și, într-adevăr, când circumstanțele s-au schimbat și entuziasmul s-a calmat, activitatea inimii a devenit din nou complet corectă În același mod, cu tulburări puternice și prelungite, pot apărea toate părțile vaselor de sânge, modificări profunde și pe termen lung ale activității lor și, ca urmare, tulburări severe ale circulației sanguine În funcție de condițiile date, astfel de tulburări pot fi fie generale, adică atingeți întregul organism, sau numai pe cele locale Atât din punct de vedere științific, cât și din punct de vedere practic, de interes deosebit sunt acele cazuri când, sub influența tulburărilor psihice, se realizează tulburări circulatorii pur locale, i e când într-una sau alta parte a corpului circulația este foarte profund perturbată, circulația generală în organism rămâne neschimbată, sau cel puțin nu prezintă tulburări vizibile Astfel de cazuri sunt importante și în sensul că în acest caz tulburarea circulației sângelui poate atinge un grad foarte ridicat și poate duce la Biblioteca "Runivers" TULBURĂRI DE CIRCULARE numite tulburări de alimentație extrem de grave, care pun chiar viața în pericol Iată câteva exemple de astfel de tulburări Cel mai adesea trebuie să întâlniți spasmul local al arterelor: acestea sunt comprimate și curge extrem de puțin sânge prin ele Acest lucru se

observvă de obicei pe mâini: mâinile apar apoi palide, reci, lipsite de viață, ca cele ale unui mort; în același timp, se simte amorțeală în ei - într-adevăr, sensibilitatea lor este adesea atât de redusă încât, de exemplu, atunci când este înțepat cu un ac, chiar și destul de adânc, pacientul sau pacientul aproape că nu simte deloc durere, iar sângele din aceasta înțepătura nu este afișată Această stare a primit numele de local syncope - local syncope; apare din când în când - de îndată ce pacientul este agitat, mâinile lui devin lipsite de viață; de obicei asta nu durează mult - emoția trece, trece și această paloare Dar uneori această constrângere a arterelor atinge un grad foarte mare și durează foarte mult timp; atunci fluxul de sânge către acea parte a corpului încetează cu totul și trebuie să sufere necroză: într-adevăr, în astfel de condiții, nu este neobișnuit să vezi cangrenă locală, de obicei pe degete În alte cazuri (uneori la același pacient în cursul ulterioar al bolii), stagnarea sângelui în vene se alătură acesteia; apoi mâna apare rece, lipsită de viață, dar nu pală, ci albăstruie, uneori chiar albastru închis, de culoarea fontei Această afecțiune se numește asfixie locală (asphyxie locale); de asemenea, apare de obicei din când în când și trece, dar poate rămâne mult timp - Nu cu mult timp în urmă, s-a întâmplat să observăm destul de mult timp în clinica noastră un pacient care, pe lângă o serie de alte simptome dureroase, avea o astfel de asfixie locală a mâinilor, în special la stânga: uneori culoarea mâinilor ei era aproximativ normală, dar uneori, în special cele stângi, deveneau albastru închis Biblioteca "Runivers" A Ya KOZHEVNIKOV și frig, - temperatura mâinilor a scăzut cu grade; asta a durat câteva ore și a trecut După o observație ulterioară, s-a dovedit că, de obicei, mâinile devin albastre atunci când pacienta a devenit agitată - a devenit foarte tristă și iritabilă; însăși bolnava a observat acest lucru: "Nu trebuie decât să mă gândesc la boala mea", a spus ea, "și mâinile îmi devin albastre" Într-adevăr, când starea ei generală s-a îmbunătățit, iritabilitatea ei a devenit mai mică, iar starea de spirit a devenit mai veselă, albastrul mâinilor ei a apărut mai rar, a existat într-o măsură mai mică și a trecut curând Aceste fenomene de asfixie locală la unii pacienţi sunt însoţite de un edem semnificativ: mână; apoi are o înfățișare izbitoare: este grasă, plinuță, ca o pernă, rece și de culoare albastru închis Acesta este așa-numitul edem albastru local (oedeme bleu) Această afecțiune morbidă poate dura uneori foarte mult timp, chiar și ani de zile Nu cu mult timp în urmă am avut un caz similar cu un soldat care se afla într-un spital militar; a avut acest edem de mai bine de doi ani În general, edemul albastru apare cel mai adesea pe mâini, dar poate fi și în alte părți ale corpului Dacă o astfel de tulburare a circulației sângelui atinge un grad foarte ridicat și continuă mult timp, atunci alimentația acestei părți a corpului va merge cu siguranță extrem de prost; și ca urmare a acestui fapt, capacitatea ei de a rezista diferitelor influențe dăunătoare va fi mult redusă, adică vulnerabilitatea sa va crește și, în același timp, capacitatea de vindecare, de a-și restabili starea normală, va scădea Nu este surprinzător, așadar, că în astfel de condiții, pe partea bolnavă a corpului apar adesea abcese, răni și ulcere, care nu se vindecă mult timp, dar toate cresc atât în lățime, cât și în profunzime La vederea unei astfel de boli, vine involuntar gândul că în această parte a corpului au loc niște procese boli profunde, distructive; și din moment ce boala se prelungește ani de zile, necedând la obișnuitul Biblioteca Runiverse TULBURĂRI DE CIRCULAȚIE A SANGUEL alte mijloace, atunci ideea este să scoți această parte bolnavă, să faci o amputație; intre timp, cu influente psihice

favorabile, toate aceste fenomene pot disparea rapid; există exemple în medicină în care o astfel de boală a existat de ani de zile și a trecut rapid din cauza unei puternice impresii psihice Că o astfel de afecțiune morbidă poate să apară cu adevărat sau poate trece numai sub influența mișcărilor mentale, a fost demonstrat cu brio de regretatul profesor Charcot în prelegerile sale Apropo de edemul albastru al istericului, a prezentat un pacient, de de ani, care a fost mai întâi marinar, iar apoi paznic de noapte; sub influența suferinței prelungite a devenit isteric și avea, pe lângă alte simptome isterice, un edem albastru foarte pronunțat pe brațul drept Pentru a demonstra că acest lucru se poate face sub influența mișcărilor exclusiv psihice, profesorul a invitat în audiență un pacient care suferea de isterie și, așa cum au arătat observațiile anterioare, era foarte ușor de susceptibil de sugestie hipnotică Charcot a hipnotizat-o și, în același timp, i-a sugerat că mâna dreaptă este bolnavă, că se va umfla, devine rece și albastră Chiar a doua zi, mâna a început cu adevărat să se umfle, iar o săptămână mai târziu, când pacienta a fost din nou prezentată publicului, mâna ei dreaptă era la fel de albastră, rece și umflată ca cea a bărbatului prezentat anterior Apoi a hipnotizat-o din nou pe femeia bolnavă și i-a sugerat că mâna ei și-a revenit; în același timp, a făcut, parcă, un ușor masaj al mâinii pentru a întări sugestia, iar după - minute mâna a căpătat forma sa normală · Până acum am văzut exemple de stări de boală datorate constricției arterelor; dar sub influența tulburărilor emoționale poate apărea și starea opusă - expansiunea lor; acesta, de altfel, include un fenomen dureros, descris nu cu mult timp în urmă Biblioteca "Runivers" A Ya KOZHEVNIKOV sub denumirea de eritromelalgie; se întâmplă și pe mâini, dar mai des pe picioare Există roșeață, căldură și, în principal, dureri de arsură severe la nivelul picioarelor Recent, dr Levi a descris un caz similar dintr-o clinică proa Raymond Doamna L a fost prin fire întotdeauna nervoasă și impresionabilă; când era încă fată într-o pensiune, a fost nevoită să se sărute și să-și ia rămas-bun de la prietena ei decedată; A facut-o; dar vederea femeii moarte și mirosul cadavrului în descompunere au făcut o impresie atât de puternică asupra ei, încât s-a îmbolnăvit De atunci! a trăit întotdeauna groază la simplul gând la morți Când avea de ani, sora ei, care locuia într-un alt oraș, a murit de consum Doamna L trebuia să meargă acolo și să stea două zile în aceeași casă, adică înainte de înmormântare Vederea femeii moarte a făcut din nou o impresie extraordinară asupra ei Întorcându-se acasă, nu a mai putut să doarmă: își tot închipuia sora moartă; iar a doua zi dimineața a avut dureri la picioare: tălpile au devenit roșii, oarecum umflate și erau fierbinți Acest lucru a durat trei luni și jumătate; au dat kalium bromatum și antipirinum, au injectat morfină sub piele, dar asta nu a ajutat deloc Când pacienta a intrat în Salpé'trière, doctorul Levi a început să o trateze cu hipnotism; pacienta era foarte ușor de adormit și în acest moment a raportat că se gândea constant la sora ei moartă și că asta o îngrozea constant I s-a sugerat să nu se mai gândească la asta, iar în noaptea următoare pacientul ar putea adormi Durerea la picioare și înroșirea acestora au recidivat ulterior ; dar sub influența sugestiilor au devenit treptat din ce în ce mai puțin frecvente și apoi s-au oprit complet Sub influența tulburărilor emoționale, există uneori și sângerări voluntare, adică sângerare fără daune și fără modificări în Biblioteca "Runivers" TULBURĂRI DE CIRCULARE un organ funcțional O astfel de sângerare apare cel mai adesea din organele interne, dar uneori apar și din învelișurile externe Cel mai frecvent dintre aceste fenomene este hemoptizia Foarte

des întâlnim pacienți nervoși, în special fete și tinere, care din când în când au tuse uscată și hemoptizie La prima vedere, s-ar putea crede că pacientul are consum; dar o examinare obiectivă a toracelui nu arată absolut nicio modificare a plămânilor; la o observare mai atentă, se dovedește că hemoptizia apare exclusiv după un fel de excitare emoțională și, evident, depinde de aceasta; si intr-adevar, in conditii mai favorabile, cand starea de spirit a spiritului se schimba in bine, tusea dispare si hemoptizia nu mai apare În același mod, sângerarea arbitrară poate fi de la alte organe Dr Weterstrand relatează următorul incident: a fost odată invitat la o doamnă care vărsă sânge; după ce a aflat că aceasta este o persoană isterică și că a vărsat după un istoric familial neplăcut, medicul nu a folosit medicamentele obișnuite pentru aceasta, ci a apelat direct la tratament prin hipnotizare; vărsăturile s-au oprit curând În alte cazuri, a reușit și cu ajutorul sugestiei hipnotice să oprească sângerarea din alte organe interne, precum și din nas În unele cazuri, deși rare, sub influența excitației emoționale, există sângerări din tegumentul exterior fără nicio deteriorare a acestora Un astfel de exemplu este dat de Hek-Tyok: un marinar de de ani în timpul unei furtuni puternice a fost atât de speriat încât a căzut și și-a pierdut capacitatea de a vorbi - mut În același timp, transpirația sângeroasă a apărut sub formă de picături mici pe față, gât și piept; fostul chirurg în același timp ar putea fi convins că pacientul nu are nicio zgârietură sau altă rănire, iar din acestea a ieșit sânge Biblioteca "Runivers" A Ya KOZHEVNIKOV deschideri minuscule în care se deschid glandele sudoripare Când furtuna a trecut și marinarul s-a calmat, sângerarea s-a oprit și capacitatea de a vorbi a revenit din nou La unii oameni, foarte impresionabili și capabili de sugestie, a fost chiar posibil să provoace o astfel de Sângerare chiar în locul indicat: un tânăr soldat s-a îmbolnăvit de o formă severă de isterie; a fost hipnotizat de mai multe ori și s-a dovedit că sugestibilitatea lui era foarte mare Odată un Pro(r) Bourrut, hipnotizându-l, i-a sugerat că la un moment dat va avea o sângerare nazală și, într-adevăr, la ora stabilită, îi va sângera nasul In alt timp profes- | gunoi cu un băţ tocit a scris pe antebraţul pacientului |-numele acestuia şi a sugerat că aici va apărea sânge, iar numele | va fi scris cu litere sângeroase: la ora stabilită s-a dovedit că literele erau foarte vizibile, erau de culoare roșu aprins, oarecum înălțate și pe alocuri ieșea sânge pe ele După ceva timp, același pacient a fost văzut de dr Mabill; a repetat același experiment și a provocat din nou sângerare în locul indicat Ulterior, acest pacient a început să aibă crize de somnambulism voluntar; în timpul lor, pacientul însuși și-a sugerat cu voce tare că i-ar fi sângerat pe braț și, într-adevăr, se vedeau picături de sânge pe el Aș putea da mult mai multe exemple de același fel - în mod deliberat m-am oprit doar asupra cazurilor care sunt complet pure și fără îndoială; dar mi se pare că ceea ce s-a citat este destul de suficient pentru a demonstra că sub influența tulburărilor psihice, cel puțin la unii oameni, pot apărea tulburări circulatorii foarte profunde și implică afecțiuni morbide extrem de grave, care pun viața în pericol Desigur, acest lucru necesită condiții speciale, și anume prea multă excitabilitate a nervilor vasomotori Gradul de excitabilitate al acestora și la oamenii sănătoși reprezintă o diferență foarte mare: la unii dintre aceștia Biblioteca Runiverse TULBURĂRI DE CIRCULAȚIE A SANGUEL ești foarte ușor și puternic excitabil, în timp ce alții, dimpotrivă, au foarte puțin Cine, de exemplu, nu a văzut oameni care, la cea mai mică emoție, nu numai fața, ci și urechile, gâtul și partea superioară a pieptului se înroșesc

foarte tare: evident, aici nervii vasomotori sunt foarte excitabili; la fel, unii, chiar si la cea mai mica frica, devin foarte palizi si in acelasi timp membrele lor devin foarte reci Sub influența bolii, de exemplu, la persoanele nervoase, impresionabile, această excitabilitate poate atinge un grad foarte ridicat Dar cel mai favorabil teren pentru astfel de manifestări este isteria; cu ea, întregul sistem nervos devine foarte excitabil; dar, ceea ce este deosebit de important, odată cu ea, excitațiile mentale se transmit cu o forță extraordinară sistemului nervos Investigațiile timpurilor moderne ne convin pe deplin că în timpul isteriei toate cele mai diverse fenomene morbide apar numai prin intermediul activității psihice Astfel, toată lumea știe că majoritatea pacienților isterici sunt foarte sugestibili și că prin sugestia hipnotică este posibil să provoace în ei, dar este posibil să se distrugă și cele mai diverse fenomene dureroase: amorțeală și alte tulburări de sensibilitate, paralizie și convulsii, modificări ale diferitelor secreții, precum și tulburări profunde ale circulației sanguine; astfel, am văzut că la pacienții foarte sugestibili a fost posibilă în acest fel chiar și astfel de tulburări precum edem albastru și sângerare voluntară sub formă de transpirație sângeroasă; dar li se poate intampla acelasi lucru fara hipnotizare, prin autohipnoza Dar, după cum se știe, în timpul tulburărilor mentale, în majoritatea cazurilor, există o schimbare generală a circulației sângelui în întregul corp: activitatea inimii se modifică, precum și mai mult sau mai puțin din toate vasele de sânge ale corpului De ce, atunci, în unele cazuri, o astfel de tulburare se dovedește a fi doar locală, de ce apare numai în mâini, sau chiar într-o singură mână, c HQ* Biblioteca "Runivers" l I KOZHEVNIKOV gah, într-unul sau altul organ intern, în timp ce circulația generală a sângelui rămâne fără modificări notabile? Acest lucru se explică prin faptul că centrii vasomotori corticali care controlează circulația sângelui în anumite părți ale corpului sunt localizați în diferite părți ale cortexului cerebral și, într-o anumită măsură, fiecare dintre ei are propria sa independență, adică poate deveni excitat independent de alți centri vasomotori Deși acest lucru nu a fost dovedit prin experimente exacte, este susținut puternic de cazurile patologice la om Experimentele fiziologice și observațiile clinice au dovedit fără îndoială că diferitele părți ale cortexului cerebral au funcții diferite și că sunt, într-o anumită măsură, independente Astfel, există centre separate pentru organele de simț; un centru pentru vedere, altul pentru auz, apoi centre pentru miros, gust, atingere Alte departamente sunt responsabile de mișcările voluntare și, în plus, centre separate sunt alocate pentru mișcarea diferitelor părți ale corpului - astfel, centre pentru mișcările uneia și celeilalte mâini, chiar și pentru părți separate ale mâinii-degete, mână, cot, umăr; apoi centrii de mișcare ai picioarelor, trunchiului, feței, limbii, laringelui etc În ceea ce privește centrii vasomotori corticali, observațiile clinice ne duc să credem că la om sunt localizați aproape de centrii care controlează mișcările voluntare, și mai mult decât atât , în așa fel încât centrii vasomotori alocați unei părți a corpului sunt plasați aproape de centrii care controlează mișcările voluntare ale acestei părți particulare a corpului Următoarele cazuri vorbesc în favoarea acestui lucru: dacă o persoană are vreo modificare în cortexul cerebral și dacă este plasată în imediata apropiere, de exemplu, cu centrul care controlează mișcările mâinii, atunci ca urmare a acestui fapt, tulburări ale mișcărilor voluntare b în mâna corespunzătoare; dar odată cu aceasta, de foarte multe ori trebuie să observăm tulburări

circulatorii profunde Biblioteca Runiverse TULBURĂRI DE CIRCULAȚIE A SANGUEL scheniya și, în plus, numai în aceeași mână Același lucru se poate întâmpla cu emoția mentală: dacă o persoană cu excitabilitatea dureroasă a nervilor vasculari este redusă și dacă este concentrată pe un organ sau o parte a cazului, atunci elementele nervoase care respectă toate vor apărea la pacient nu numai tulburări ale mișcărilor voluntare într-o anumită parte a corpului, de exemplu, convulsii sau paralizii, ci și tulburări ale circulației sanguine și, în plus, numai în aceeași parte a corpului, adică va fi doar local Motivele, ca urmare a căror excitare emoțională se poate concentra asupra unui singur organ, pot fi foarte diferite Astfel, am văzut că în unele cazuri locul în care trebuiau să apară tulburările circulatorii a fost indicat în timpul sugestiei hipnotice și într-adevăr ele au fost acolo În alte cazuri, acest lucru se face sub influența autohipnozei; și uneori o cauză străină complet accidentală este suficientă pentru aceasta: astfel, uneori este suficient un fel de aceeași boală la un alt pacient sau chiar o altă boală în aceeași parte a corpului, dacă acest tip provoacă o emoție foarte mare într-un pacient impresionabil persoană; la urma urmei, după cum se știe, la indivizii isterici, diverse manifestări dureroase apar de foarte multe ori exclusiv prin contagiune psihică: de îndată ce ei văd vreun fenomen dureros, mai ales și de origine isterică, același lucru se întâmplă cu ei Uneori, aceasta este o vânătaie sau o rănire accidentală a unei anumite părți a corpului, dacă a fost însoțită de o excitare puternică, de exemplu, frică; foarte multe cazuri de așa-numite nevroze traumatice aparțin aici Diverse boli accidentale ale organelor interne, dacă sunt însoțite de durere sau de senzații în general neplăcute, pot concentra excitarea emoțională tocmai asupra acestui organ etc Pe scurt, astfel de cazuri Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" A Ya KOZHEVNIKOV Pot exista multe motive pentru ceai, deși în unele cazuri nu putem indica întotdeauna un astfel de motiv cu acuratețe Oricum ar fi, numeroase observatii arata ca sub influenta tulburarilor psihice pot aparea tulburari circulatorii foarte mari, atat locale cat si generale; iar dacă aceste tulburări ating un grad considerabil și continuă o lungă perioadă de timp, aceasta implică în mod necesar schimbări mai mult sau mai puțin profunde în alimentație, sau în părți separate, sau în întregul organism Dar, la fel cum circulația sângelui depinde de activitatea mentală, tot așa și alte funcții ale corpului depind de aceasta și, în condiții nefavorabile și din partea lor, pot apărea și tulburări majore și poate apărea cutare sau cutare boală Aceste Fapte sunt de o importanță foarte mare, nu numai strict științifice, ci și pur practice Cunoscându-le, trebuie să ne protejăm de influențele mentale nefavorabile în același mod în care ne protejăm de influențele Fizice dăunătoare; trebuie să avem grijă ca impresionabilitatea noastră psihică să nu se dezvolte prea puternic şi să nu atingă proporţii dureroase În același timp, medicul, cunoscând aceste Fapte, trebuie să țină cont constant de faptul că nu sunt puține cazurile în care una sau alta boală își datorează originea tocmai momentelor psihice nefavorabile; și încă mai multe astfel de cazuri, în care boala, care a apărut din orice cauză, este susținută și intensificată de starea de spirit nefavorabilă a pacientului Trebuie să-și amintească că în astfel de cazuri, medicamentele îl vor ajuta puțin sau deloc pe pacient, că aici trebuie mai întâi să-i schimbi starea de spirit, sau măcar să-i reducă impresionabilitatea Într-adevăr, medicii moderni, familiarizați cu astfel de Fapte, în tratamentul bolilor acordă din ce în ce mai multă atenție Biblioteca Runiverse TULBURĂRI DE CIRCULAȚIE A SANGUEL nu

asupra stării psihice a pacienților; ei nu numai că încearcă să îndepărteze ceea ce are un efect rău asupra pacientului din punct de vedere psihic, dar adesea apelează la psihoterapie propriu-zisă, adică ei incearca, in functie de circumstante, intr-un fel sau altul sa influenteze latura psihica a pacientului in asa fel incat sa aduca in el o schimbare favorabila refacerii sale - si acesta este cu adevarat un mare pas inainte in medicina moderna A Ya Kozhevnikov * Biblioteca "Runivers" Critica conceptului de progres *) Articolul unu: Motive generale eu Progresul în viața naturii și a omului va fi considerat creșterea interioară, morală a acestei vieți și suma întregii vieți de pe Pământ, ceea ce se întâmplă cu creșterea conștiinței și a conștiinței de sine a creaturilor vii, care depinde, la rândul său, de transformarea formei inferioare de energie '), datorită economizării muncii şi acumulării rezervelor de energie liberă în organisme Această definiție, la prima vedere, destul de complicată a conceptului de progres poate fi descompusă în următoarele elemente simple: i) o creștere a valorii interne, morale a vieții, ¿) creșterea conștiinței și a conștiinței de sine,) transformarea celor mai joase Forme de energie în cea mai înaltă (psihică),) economisirea energiei (muncă) și acumularea rezervelor lor libere Toate aceste elemente ale conceptului de progres sunt strâns legate între ele și se presupun unele pe altele O creștere a valorii morale a vieții este posibilă doar ■ *) Rezumat susținut la Societatea de Psihologie din Moscova la decembrie Biblioteca "Runivers" CRITICA CONCEPTULUI DE PROGRES datorită creșterii conștiinței și a conștiinței de sine; creșterea conștiinței și a conștiinței de sine se realizează numai prin transformarea în natură a Formelor inferioare de energie în forme superioare; această transformare, la rândul ei, se realizează prin economisirea energiei și acumularea rezervelor lor libere Astfel, economisirea energiilor din natură, oferindu-le rezerve gratuite, este baza supremă a progresului Baza sa cea mai apropiată este creșterea conștiinței și a conștiinței de sine, iar veriga intermediară este transformarea Formelor inferioare de energie din natură în forme superioare Esența progresului este creșterea valorii morale a vieții pe pământ Avem de-a face aici cu un lanț neîntrerupt de cauze și efectele acestora Dar această legătură mecanică între cauze și efecte duce la un scop definit, care este creșterea valorii morale a vieții pe pământ Ca urmare, dacă conceptul de progres este definit din partea scopului său, atunci progresul va fi "o creștere a valorii morale a vieții"; dacă progresul este definit din partea mijloacelor care conduc la el, atunci progresul va fi fie - din partea psihologică - "o creștere a conștiinței și a conștiinței de sine pe pământ", iar din partea fizică, "transformarea Formelor inferioare de energie în forme superioare"; dacă definim progresul din partea ultimei sale cauze și condiție, atunci vom numi progres "economisirea energiilor în natură și acumularea rezervelor lor" Toate aceste definiții ale progresului, individual, sunt corecte, dar nu complete, adică unilateral și privat; dar definiția completă și exhaustivă a progresului pe pământ trebuie să constea în sinteza logică a acestor definiții parțiale în formula pe care am dat-o la început Până acum, am vorbit despre semnificația conceptului de progres în viața naturii și a omului pe pământ, dar din moment ce avem motive să ne asumăm unitatea legilor naturii în întregul univers, este logic corect să ne extindem formula progresului în următoarea definiție, cea mai generală și concisă a acestuia: Biblioteca "Runivers" N Ya GROT Progresul în viața universului este o creștere a valorii morale a acestei vieți, care decurge din creșterea în ea a conștiinței de sine, care depinde de

transformarea energiilor lumii din forme inferioare în forme superioare prin economisirea și acumularea lor Definiția generală a progresului pe care am dat-o este, desigur, supusă unei analize critice și necesită o justificare detaliată Îndeplinirea acestor două sarcini va fi scopul și conținutul prezentării următoare II În primul rând, observăm că Formula noastră constă din două părți și încearcă să contopească într-un întreg două puncte de vedere în definirea conceptului de progres - obiectivist și subiectivist Disputa dintre obiectiviști și sociologi subiectiviști asupra metodei de definire a conceptului de progres este cunoscută tuturor *) Să reamintim doar esența acestei dispute Sociologii - obiectiviști ai Occidentului, dintre care Herbert Spencer este un reprezentant tipic, au căutat o astfel de definiție a progresului care să nu adauge acestui concept niciun element preluat din lumea subiectivă a omului și care caracterizează efortul subiectiv al omenirii pentru scopuri cunoscute, chiar și cele ideale Presupunând că există progrese și în natură, adică în dezvoltarea sa, și stând la baza doctrinei lui Darwin despre originea speciilor și a omului, Spencer a identificat progresul cu evoluția, luând în considerare întregul proces de dezvoltare a naturii, a omului și a istoriei, din punct de vedere mecanic, și nu intenționat , ca proces de diferenţiere şi integrare diferenţiale succesive**) Între *) A se vedea despre aceasta în detaliu în N I Karev's Basic Questions of the Philosophy of History, (r) ed SPb , vol I, carte , cap V, carte II, cap I și IV și polemica lui cu noi, p și urm **) O expunere mai detaliată a teoriei progresului a lui Spencer, cititorul "Întrebări" va găsi articolul lui P G Vinogradov "Despre progres", Vopr filozofie şi psihologie, carte ( ) Biblioteca "Runivers" CRITICA CONCEPTULUI DE PROGRES Sociologii obiectiviști ruși notează E V de Roberti și L E Obolensky Dar tendința dominantă între sociologii occidentali și ruși a fost întotdeauna subiectivă, căutând principalele semne pentru definirea conceptului de progres nu în proprietățile proceselor mecanice ale naturii, ci în idealurile și scopurile spiritului uman, adică în subiect, şi nu în raportul dintre procesele obiective de dezvoltare Acest punct de vedere, când s-a realizat opoziția lui față de primul, a fost numit subiectivist Filosofii și istoricii sociologici, care au procedat la definirea conceptului de progres din analiza faptelor istorice și sociale, au fost întotdeauna subiectiviști Este suficient să menționăm Condorcet și Kant Sociologii-subiectiviști de seamă în doctrina progresului sunt P L Mirtov, N K Aikhailovsky, V V Lesevich și N I Karev Sarcina lor este de a pune Formula Progresului în legătură cu idealurile morale subiective ale individului și ale societății umane dezvoltate Vom reveni la toate formulele obiectiviste și subiectiviste ale progresului în timp util, dar deocamdată subliniem că în istoria doctrinelor progresului există una care se caută să dea în definiția acestui concept o sinteză a ambelor puncte de vedere Doctrina progresului a lui Herder avea încă un caracter atât de sintetic, în secolul al XVIII-lea *), din moment ce se știe că a pus dezvoltarea umanității în legătură cu dezvoltarea obiectivă a organizării pământești sau naturale **) Hegel a stat și pe un punct de vedere sintetic, întrucât istoria conștiinței umane a fost pentru el doar o moment din istoria conștiinței de sine a lumii spiritul (în natură și în general în dezvoltarea vieții) Auguste Comte a fost și el parțial obiectivist, parțial subiectivist, nu simultan, ci succesiv În prima perioadă a activităţii sale *) Mier acolo cu prof Vinogradov **) Dintr-un punct de vedere sintetic similar, prof P G Vinogradov Biblioteca "Runivers" N Ya GROT • a căutat o definiție obiectivă a progresului, în principal în domeniul cunoașterii și

dezvoltării mentale a omenirii (legea celor trei etape), și a negat în mod fundamental fiabilitatea metodei subiective de construire a conceptelor, pe care o considera metoda de sine -observarea (chiar si in psihologie); în a doua perioadă, în The System of Positive Politics ( ), el a fost primul care a exprimat ideea necesității unei "metode subiective" speciale în studiul întrebărilor despre cea mai bună ordine socială și implementarea ei în această scurtă trecere în revistă a învățăturilor, este clar că centrul de greutate al dezacordurilor constă în două întrebări: I) dacă studiul conținutului ideii de progres provine dintr-o analiză a idealurilor noastre umane, personale și sociale, i e din analiza datelor conștiinței de sine și a faptelor istoriei (subiectivismul), sau din analiza proceselor de dezvoltare și evoluție în natură și a legilor obiective ale evoluției sociale (obiectivism),) ar trebui considerat progresul ca un concept care îmbrățișează doar fenomenele istoriei și ale vieții umane (subiectiviști), sau acest concept exprimă esența întregii dezvoltări naturale, cu dezvoltarea societății umane și istoria ei incluzivă (obiectiviștii)? Noi personal, studiind problema progresului în urmă cu ani, am înclinat în favoarea obiectivismului și a unei metode obiective în construirea acestui concept *) Dar, așa cum am recunoscut și noi înșine, și așa cum a arătat pe bună dreptate Pro N I Karev în polemici cu noi și chiar și atunci, în definiția noastră a progresului, a existat un element subiectiv Am definit progresul drept "economisirea energiilor naturii, care duce în final la o creștere a sumei plăcerilor omului și la o scădere a sumei suferințelor sale " inexacte și neclară, așa cum noi *) Vezi articolele noastre "Experiența unei noi definiții a conceptului de progres" și "Progres și știință" Odesa (ediții ale ziarului "Odesskiy Listok") Biblioteca "Runivers" CRITICA CONCEPTULUI DE PROGRES Se părea că utilizarea termenului "subiectiv" (metodă în sociologie) în cartea prof N I Karev s-a bazat în esență pe o serie de neînțelegeri, pe care adversarul nostru însuși le-a lămurit ulterior "metoda subiectivă", dar despre subiectiv punct de vedere în metoda definirii conceptului de progres Nicio metodă de știință nu ar trebui să fie "subiectivă", căci subiectivitatea este un concept care exprimă prezența predilecțiilor personale în judecățile unei persoane, iar adevărul trebuie să fie complet obiectiv Dar putem, studiind fenomenele sociale, să avem în vedere fie latura subiectivă a acestora, adică idealurile și scopurile subiectului, sau modalitățile și condițiile obiective pentru implementarea lor în afara subiectului Revenind din nou, după ani, la dezvoltarea unei probleme care ne-a interesat mereu puternic, ne-am propus acum sarcina de a sintetiza punctele de vedere obiectiviste și subiectiviste în soluționarea ei în mod destul de conștient Formula noastră actuală a Progresului este mai largă decât înainte și repetăm din nou că în sinteza logică a celor două jumătăți ale sale se realizează sinteza Formulelor Progresului care au existat înainte, atât obiectiviste cât și subiectiviste O jumătate din Formulă (obiectivistică) îmbrățișează acele procese fizice naturale de economisire și transformare a energiilor naturii în Forme superioare, care constituie latura mecanică și condiția oricărui progres Cealaltă parte a acesteia exprimă rezultate subiective și, prin urmare, obiective, adică partea teleologică a proceselor naturale desemnate, și anume creșterea conștiinței și a conștiinței de sine și creșterea sau ridicarea ulterioară a valorii morale a vieții III După ce am stabilit sensul general al Formulei noastre de Progres, să trecem la o clarificare mai detaliată și mai concretă a acesteia Biblioteca "Runivers" N Ya GROT Ce înțelegem prin creșterea valorii morale a

vieții pe pământ? Când încă nu existau oameni pe pământ, ci doar animale de diferite rase, întregul sens al vieții cărora se reducea la faptul că ѣ, au băut, s-au înmulțit și au murit, devorându-se unul pe altul, atunci, chiar presupunând că nu existau cantitativ creaturile vii de pe pământ mai puțin decât acum, inclusiv aici întreaga rasă umană, valoarea morală a vieții pe pământ și suma valorilor vieții de pe ea a fost, desigur, mai mică decât acum Chiar și atunci când existau deja oameni, dar într-o stare sălbatică, semi-animală, necultă, valoarea morală a vieții pe pământ era foarte neînsemnată, în comparație cu timpul prezent În istoria culturii rasei umane, ea a crescut treptat și continuă să crească odată cu dezvoltarea conștiinței și a conștiinței de sine la oameni În viitor, când se realizează înaltul ideal moral al lui Kant, astfel încât fiecare persoană să fie pentru orice altă persoană un scop, și nu un mijloc (pentru bunăstarea lui egoistă), și suntem încă departe de acest ideal, moralul valoarea vieții pe pământ va crește nemăsurat, în comparație cu măsura ei actuală Sau poate odată cu schimbarea modului de a mânca, cu îmbunătățirea tehnologiei umane și, cel mai important, cu dezvoltarea în continuare a principiilor morale și a sentimentelor de simpatie, milă și bunăvoință în oameni, va deveni posibil cel puțin parțial să se realizeze ideal biblic al paradisului, ca o viață comună pașnică pentru toate ființele vii conștiente de pe pământ Dar dacă acest vis luminos ar fi o utopie, atunci pentru oameni Idealul kantian este incontestabil realizabil prin proprietățile naturii lor morale ; Oamenii practici, desigur, se vor întreba: fericirea oamenilor crește odată cu creșterea valorii morale a vieții pe pământ? Odată cu dezvoltarea conștiinței și a conștiinței de sine, sensibilitatea crește, voința unei persoane crește, nu numai bucuriile cresc, ci și suferința, precum și noi dorințe, Biblioteca "Runivers" CRITICA CONCEPTULUI DE PROGRES necesitând noi mijloace pentru a le satisface Prin urmare, echilibrul general al plăcerilor, bucuriilor și suferințelor, suferințelor, cu creșterea morală a omenirii, poate, nu va crește? La aceste întrebări, în opinia noastră, ar trebui să se răspundă după cum urmează:) Kant a avut perfectă dreptate când a afirmat că a stabili scopul activității morale a individului și dezvoltarea morală a omenirii pentru a crește fericirea proprie sau chiar a tuturor oamenilor înseamnă a nu înțelege însăși natura activității morale Activitatea morală pentru o persoană este o datorie, există o obligație față de sine și față de toți oamenii) Dar întrucât singura manifestare posibilă a datoriei morale este cultivarea în sine și în oameni a sentimentelor de milă, iubire, milă, compasiune, pe care Schopenhauer le considera pe bună dreptate fundamentele subiective ale activității morale, dezvoltarea și aplicarea acestor sentimente în rândul oamenilor , întărindu-și în mod inevitabil grija față de celălalt prieten, dorința lor de a se salva reciproc de suferință și de a se aduce reciproc numai bucurie, provocând o creștere generală a conștiinței și a valorii morale a vieții pe pământ, ar trebui, de asemenea, exprimată într-o creștere a cantității de vieți fericite, întrucât principalele nenorociri ale oamenilor depind de modul lor de acțiune unul în raport cu celălalt prieten O persoană suferă mult mai puțin din cauza naturii exterioare și o face față mult mai ușor decât suferă de la oamenii înșiși și cum se descurcă cu răul care stă la baza relațiilor umane Prin urmare, dacă cauza principală a nenorocirilor sale este slăbită, atunci înseși nenorocirile și suferințele rasei umane, care sunt efectul acestei cauze, vor scădea) Cu toate acestea, nici individul, nici societatea nu au dreptul de a face din creșterea fericirii pe pământ scopul muncii

lor în beneficiul progresului, chiar dacă este recunoscută ca o răsplată probabilă pentru eforturile lor, la fel ca nicio persoană dezvoltată moral și persoană publică Biblioteca "Runivers" N Ya GROT dreptul de a stabili o recompensă materială probabilă pentru munca lor ca scop principal al acestor eforturi, deoarece un artist și un om de știință nu au dreptul să stabilească nici măcar gloria probabilă a viitorului lor ca scop principal al muncii lor creative Scopul lucrului în beneficiul progresului pentru individ și pentru întreaga omenire nu poate fi decât acela de a ridica valoarea morală a vieții pe pământ, indiferent de ceea ce s-ar întâmpla ca urmare Din acest punct de vedere, sarcina progresului și a muncii în beneficiul progresului este o sarcină morală Progresul pentru umanitate este un postulat moral, este obligația sa morală, iar pentru individ, participarea la muncă în beneficiul progresului este datoria sa morală în raport cu întreaga umanitate și chiar cu lumea Am spune chiar că activitatea progresivă pentru o persoană normală cu conștiință morală de sine ar trebui să fie răsplata sa conștientă pentru darul vieții pe care l-a primit de la lume și de la Cea mai Înaltă sursă a ființei din lume Aceasta, ni se pare, a explicat suficient prima parte a formulei noastre de progres și vom trece la analiza elementelor următoare ' IV Faptul că dezvoltarea conștiinței și a conștiinței de sine la oameni este o condiție pentru creșterea valorii morale a vieții lor, aproape nimeni nu se va îndoi, deoarece valoarea morală a vieții este, în primul rând, conștiința acestei valori morale și odată cu dezvoltarea conștiinței de sine la o persoană, a conștiinței simțului moral și moral, costul vieții crește constant Este de la sine înțeles că înțelegem dezvoltarea conștiinței de sine în sensul cel mai larg și mai literal Nu este vorba de o dezvoltare unilaterală a minții, ci de dezvoltarea tuturor aspectelor spiritului uman în direcția cunoașterii, simțirii și voinței O persoană inteligentă și învățată, dar insensibilă, rece, egoistă și vicioasă, nu stă la apogeul dezvoltării umane Biblioteca "Runivers" CRITICA CONCEPTULUI DE PROGRES conștiința de sine de pescuit O astfel de dezvoltare unilaterală a spiritului său îl poate pune chiar, în raport cu conștiința de sine, mult mai jos decât o persoană de puțină cultură, dar mai armonios dezvoltată și posesoare de idealuri morale înalte Și valoarea morală a vieții sale va fi, așadar, mai mică decât valoarea morală a vieții acestui ultim om mai puțin cultivat Dar dacă nu poate exista nicio îndoială că dezvoltarea totală și armonioasă a conștiinței și a conștiinței de sine este cea care crește valoarea morală a vieții umane, atunci de aici rezultă o consecință foarte importantă Conștiința și autoconștiința omului sunt produsele dezvoltării naturii, adică conștiință în natură și în lume Platon spune în Timeu că lumea este unicul fiu născut (Do; μονογενή';) al ideii de bine, demiurgul sau creatorul universului, și neexistând (μή ον), adică numai materie sau mamă potențial existentă și că în acest sens lumea este un zeu care se devine (έσόμενο; θεό;) În același sens, cei mai noi metafizicieni-idealiști (în special Hegel) spuneau că lumea este un spirit care devine, iar noi, empiriştii moderni, putem spune că lumea este, în primul rând, o conștiință și o conștiință de sine care devine Aceasta este pentru noi, locuitorii pământeni, Fapt empiric Dar dacă da, atunci este clar că întregul proces de dezvoltare a naturii de la anorganic la organic și de la organic inferior la superior, până la om inclusiv, așa cum îl înțelege știința modernă, este un proces de dezvoltare a conștiinței și a sinelui -constiinta, si, in consecinta, un proces de crestere a valorii morale viata pe pamant, i e procesul este progresiv Întreaga evoluție a naturii în sensul în care Darwin și Spencer o

înțeleg, în măsura în care este un mijloc de dezvoltare a conștiinței și a conștiinței de sine, trebuie recunoscută ca progresivă, deoarece ea creează mai întâi un organism ca purtător al conștiinței, și în cele din urmă, o persoană cu cea mai înaltă conștiință morală de sine Prin urmare, să vorbim despre progres numai pentru om și în om Biblioteca "Runivers" d Hr eu grota societate și istorie - nu doar unilateral, ci și miop Din acest punct de vedere, ar fi consecvent să negăm și dezvoltarea progresivă a sălbaticului și a copilului în acea perioadă și vârstă în care nu au atins încă conștiința deplină și conștiința de sine Progresul în natură este condiția progresului pentru om, adică în istoria omenirii Dar dacă suntem siliți să recunoaștem evoluția progresivă a unei singure naturi pe pământ, ducând la apariția pe ea a omului cu conștiința sa de sine și idealul moral de progres, atunci în numele unității legilor universului, trebuie să recunoaștem evoluția progresivă și generală a lumii noastre și a universului, ducând, pe un punct binecunoscut nouă (pământ), la dezvoltarea vieții și conștiinței organice Fără a atinge problema existenței vieții organice și a conștiinței pe alte planete și alte lumi, ceea ce este mai mult decât probabil, putem spune cu îndrăzneală că, chiar dacă punctul de vedere al oamenilor antici era adevărat, că soarele și toate stelele există numai pentru cei treziți la conștiință și la contemplarea omului lor, atunci și atunci întreaga evoluție a universului către om și pentru om ar trebui să fie recunoscută ca progresivă - de dragul acestui "unicum - ființă a naturii, auto- conștient și în progres Cu toate acestea, este mult mai probabil ca omul să nu fie singurul tip de ființă conștientă și moral vie din univers v După ce a stabilit importanța dezvoltării conștiinței și a conștiinței de sine în umanitate și în natură pentru a crește valoarea morală a vieții, i e pentru progres în sens uman, vom ajunge acum la al treilea și cel mai important punct al teoriei noastre a progresului Ne-am detaliat punctele de vedere asupra posibilității și necesității de a transforma energiile naturii din formele inferioare, fizice, în cele superioare, psihice, într-o altă formă Biblioteca "Runivers" CRITICA CONCEPTULUI DE PROGRES loc *) Aici amintim doar trei prevederi principale ale noastre : Energie psihică, conștientă de lume și conștientă de sine în natură, i e conștiința în muncă, sau munca conștiinței, este cea mai înaltă formă de energie și muncă (mișcare) din natură Această energie sau muncă superioară este Forma energiilor inferioare și a tipurilor de muncă din natură, care este rezultatul acumulării și însumării lor, adică acumularea rezervelor lor de potențial liber în organism Energia psihică sau munca conștiinței este supusă legii generale de conservare a energiei în măsura în care este valabilă pentru energiile Fizice Să adăugăm acestor trei propoziții o reamintire că nu numai că nu recunoaștem teoria noastră despre energia psihică ca fiind materialistă, ci, dimpotrivă, o considerăm singura cale posibilă către justificarea științifică a spiritismului și a credinței sale profunde în nemurire a sufletului, adică constiinta personala Exprimând pe scurt gândul nostru, să spunem așa: energia psihică, energia conștiinței este cea mai înaltă și ultima etapă în dezvoltarea energiilor naturii, punctul culminant în transformarea energiilor dintr-o Formă în alta Deși, în condițiile existenței unui organism, energiile psihice sunt parțial convertibile în cele Fizice, rămâne întotdeauna o astfel de rămășiță sau o rezervă potențială a acestora într-un mediu special numit "eteric" și încă neinvestigat pe deplin de știință, care este ireversibil în energie sau muncă fizică, în condițiile empirice ale existenței empirice, organismul și care, împreună cu acest mediu, experimentează distrugerea

organismului Dacă teoria noastră, construită logic pe datele științelor naturale și psihologiei, este corectă, atunci ea fundamentează științific spiritismul cu credința sa în nemurirea personalului *) A se vedea articolul-rezumat: "Conceptele de suflet și energie mentală în psihologie" - "Probleme de phytos și psihologie" , carte și Biblioteca "Runivers" N Ya GROT conștiință, adică a "Eului" nostru potențial-energetic și în niciun caz nu poate fi recunoscut ca materialist Admitem cu ușurință că această teorie are încă nevoie de verificare experimentală și fundamentare matematică Dar puterea logicii anticipează uneori • concluziile științei experimentale și posibilitatea transpunerii lor în Formule matematice Nu în acest fel a luat naștere toată știința din filozofie și nu în acest fel, pur logic, așa cum N N Să-ți fie frică de logică cel puțin nu este logic pentru o ființă care gândește logic Dar dacă teoria transformării energiilor fizice în psihice și parțial invers și a subordonării muncii mentale legii conservării energiei ar fi recunoscută drept corectă din punct de vedere logic, atunci formula noastră generală a progresului ar fi justificată în al treilea element al său, de altfel, din partea a tot ceea ce am folosit, expresia Dar pentru scepticii care nu permit transformarea energiilor fizice în psihice, precum și aplicabilitatea legii conservării energiei la activitatea psihică și consideră că este mai convenabil să fundamenteze spiritismul prin ipoteza unei substanțe absolut nemateriale de sufletul, care este cuprins în mod deosebit în spațiul limitat al unui corp individual, - pentru acești sceptici, am dori să facem evident că Formula noastră de Progres, oarecum modificată în expresiile sale, în cea de-a treia parte a acestuia, rămâne în forţă deplină chiar şi din punctul de vedere obişnuit al spiritiştilor, întrucât poate fi fundamentată, în această parte a acesteia, pur empiric Cert este că dezvoltarea energiilor spirituale și intelectuale, să spunem chiar "puncte tari și" abilități , este, fără îndoială, întârziată atât în timp, cât și în grad, de predominanța fiziologiei în organism ♦) Vezi Q filozofie și psihologie" , carte , articolul "Despre legea conservării energiei" Biblioteca "Runivers" CRITICA CONCEPTULUI DE PROGRES munca fizica Acesta este un fapt empiric, un fapt al experienței fiecare individ si intreaga omenire Acumularea și eliberarea forțelor spirituale în corpul uman pentru creativitate și muncă spirituală este invers proporțională cu cantitatea de stres fizic și muncă necesară acestui organism Vom explica acest lucru prin timpul liber și prin timp, sau prin limitarea forțelor atenției și voinței (și aceasta este legea limitării energiei psihice și subordonarea ei legii generale a conservării energiilor) sau, în sfârșit, prin teoria acumulării așa-numitelor energii Fizice și transformării lor în energie psihică - Faptele vor rămâne Fapte Numai pe baza unei astfel de economisiri a energiilor fizice ale organismului - căldură, mișcare, electricitate, magnetism și energie vitală, care este compatibilă cu legile metabolismului (pentru un anumit minim de mișcare și funcții fizice este necesar să se păstreze corpul uman într-o stare normală și sănătoasă), dezvoltă acel exces ъ forțe spirituale acumulate prin ereditate, care dă cele mai luxoase flori și fructe de dezvoltare spirituală și creativitate Este un Fapt, în afară de toate teoriile energetice, iar spiritist-metafizicienilor puri le putem sugera o înlocuire, în Formula noastră de Progres, a expresiilor "transformarea energiilor inferioare în energii superioare" , prin expresii precum "transformare" de energii inferioare în energii superioare" sau "pentru locuințe ale energiilor inferioare, fizice, superioare, psihice * sau chiar "rambursarea muncii fizice prin spiritual , deoarece chiar și cu

astfel de expresii esența materiei rămâne aceeași - doar se schimbă modalităţile de interpretare şi denotare a Faptelor trăite fără îndoială Să observăm doar pentru noi înșine că astfel de substituții de expresii pe care le considerăm personal a fi nebuloase din punct de vedere metafizic Adevărata metafizică, ca critică logică și definiție clară a conceptelor, tinde să fie de acord cu fizica Principalul fapt empiric, fizic și metafizic, din care trebuie să plece teoria progresului, este că doar economisirea forțelor comune Chestiuni de filozofie, ky , Biblioteca "Runivers" N Ya GROT sau, mai precis, energiile corpului, în sensul evitării muncii fizice inutile, de dragul acumulării de rezerve de energii ale conștiinței și creativității, conduce în corp la dezvoltarea conștiinței și a conștiinței de sine și, în consecință , la o creștere a valorii interne, morale, a vieții sale, adică la progres Prin urmare, considerăm oportun să ne întoarcem la analiza celui de-al patrulea și ultimul element al Formulei noastre de Progres, la problema economisirii energiei, ca ultimă condiție a oricărui progres VI Primul nostru articol despre progres din a fost dedicat în principal analizei ideii de economisire a energiei ca condiție pentru progres De aceea, ne rămâne să rezumam aici doar gândurile noastre principale Fiecare acțiune umană are un motiv Ce motive au forțat o persoană să inventeze și să inventeze mai întâi unelte de lucru, apoi mașini și mecanisme? Aceste motive au fost întotdeauna aceleași: în inventarea uneltelor, a pietrei și a fierului, un cuțit, un topor, un ciocan, un plug, un plug, o pârghie, o treieră, o suflantă, toate mașinile și mecanismele, o locomotivă cu abur , un telegraf, un telefon, un fonograf, oamenii au căutat să-și păstreze forța pentru o utilizare mai bună decât ceea ce este cerut de lupta lor directă cu natura - cu mâinile, picioarele, în general, cu mușchii corpului Întregul scop este de a cuceri spațiul, timpul și cauzalitatea fizică naturală, pentru a obține pacea, petrecerea timpului liber și libertatea spirituală în dispoziția propriilor forțe Aceasta este o axiomă a experienței noastre interioare și a autoobservării Idealul nostru uman natural este petrecerea timpului liber și libertatea la dispoziția forțelor noastre, de dragul lucrării spirituale de contemplare și creativitate*) *) Dacă nu toată petrecerea timpului liber este folosită de oameni pentru aceste sarcini superioare ale spiritului, atunci nu cultura este de vină, ci absența sau lipsa culturii, sau perversia ei Biblioteca "Runivers" CRITICA CONCEPTULUI DE PROGRES Acest scop poate fi atins numai prin înlocuirea cheltuielilor fizice ale corpului cu munca fizică a uneltelor, mașinilor și mecanismelor, și nu prin forțele vii ale ființelor care au acces la conștiință și la o dezvoltare spirituală superioară Sarcina ulterioară de a construi unelte, mașini și mecanisme este, pentru om, îmbunătățirea și exploatarea mai bună a naturii însăși și a energiilor ei pentru a permite unui număr mai mare de ființe conștiente să trăiască pe seama ei și, de asemenea, cu scopul de a oferi omul mijloacele pentru o viață spirituală mai înaltă și mai ușoară (instrumente muzicale, mașini de tipar, microscoape și telescoape, instrumente fotografice și alte instrumente similare) Acestea sunt sarcinile omului în lupta sa progresivă cu natura Dar sunt doar sarcinile unei singure persoane? Nu toată natura aspiră la aceleași scopuri și nu le atinge cu mult mai bine decât omul? Nu ar trebui o persoană să fie considerată doar un student sârguincios și de succes al naturii în lecțiile sale? Nu este creativitatea naturii mult mai înaltă decât creativitatea omului? Omul creează doar mecanisme, în timp ce natura a creat organisme Principiul naturii în crearea organismelor, pe

care omul îl imită în crearea mecanismelor, este același principiu de economisire și acumulare de energie, dar aplicat într-o formă mai înaltă, mai perfectă Secretul trecerii de la mecanisme la organisme este încă nerezolvat de om Epoca noastră - crearea de mecanisme, în principal din metale - va fi numită umanitatea viitoare, care va înțelege secretul creării și re-creării organismelor, nu fier, ci în orice caz metalic Și natura, adică, desigur, Mintea ei Superioară, a creat de mult timp mașini mult mai perfecte - organisme, plante și animale, în scopul aceleiași economisiri și acumulări de energii vii Și această lucrare este mult mai perfectă decât umană Dacă luăm, de exemplu, sistemul nervos și creierul superior ' * Biblioteca "Runivers" N Ya GROT votnykh și om, atunci ce uimitoare economisire a energiilor a fost realizată aici în procesul de dezvoltare a naturii! Gândirea în câteva cuvinte sau chiar semne matematice îmbrățișează cele mai complexe legi ale universului Și dacă omul a învățat să folosească semne pentru a-și transmite gândurile de la distanță, prin intermediul telegrafului, telefonului și fonografului, atunci nu este el un simplu imitator al naturii, care a pus în el ideea de semne și simboluri pe care să le transmită ideile, sentimentele și aspirațiile lui? Mândria omului este incomensurabilă, iar pretențiile lui sunt uneori lipsite de sens Economisirea corectă a energiilor, a forțelor vii, a fost realizată mult mai devreme în dezvoltarea și crearea universului, ceea ce a făcut posibilă observarea și începerea aplicării acestui principiu la om VII După ce am constatat semnificația celor patru elemente ale Formulei noastre de Progres în special, vom continua acum să o considerăm ca un întreg Conceptul de progres este atât de complex încât indiferent de definiția dată, el va presupune în mod inevitabil concepțiile generale binecunoscute ale gânditorului asupra naturii și principiilor ei de ființă și dezvoltare, despre om - originea și organizarea sa mentală și în sfârşit - asupra sarcinilor şi principiilor activităţilor sale morale ca individ şi ca membru al societăţii Chiar și acele definiții subiective ale progresului, care neagă aplicabilitatea acestui concept la interpretarea sensului interior al dezvoltării naturii și admit semnificația conceptului de progres numai în viața societății umane, conțin deja o viziune cunoscută involuntar despre natura și procesele ei și rolul omului în ea Mai mult, dacă există gânditori care neagă absolut progresul, adică orice semnificație a acestui concept nu numai în natură, ci și pentru om, atunci ei, prin același motiv, își exprimă în mod inevitabil binecunoscuta concepție generală atât asupra naturii, cât și asupra celuilalt om Biblioteca Runiverse CRITICA CONCEPTULUI DE PROGRES Astfel, conceptul de progres pentru fiecare gânditor este involuntar nodul în care converg diferitele fire ale vederilor și convingerilor sale Cu alte cuvinte, definiția progresului este o reflectare a întregii sale viziuni asupra lumii - etica, psihologia, fizica, cosmologia și chiar teologia sa, i e nu numai opiniile sale despre om și natură, ci și părerile sale despre lume și despre Divin Ca rezultat, fiecare Formula a Progresului se bazează pe premisele cunoscute ale perspectivei generale asupra lumii a gânditorului dat Desigur, astfel de premise stau la baza definiției noastre a conceptului de progres De fapt, trăsătura distinctivă a definiției noastre, așa cum vom încerca să demonstrăm în următorul nostru articol despre progres - pe baza unei analize critice detaliate a diferitelor formule ale progresului subiectiviștilor, obiectiviștilor și sinteticiștilor - nu constă în niciunul dintre elementele sale luate separat, dar în conexiunile și aranjamentele lor comune, în urma cărora a trebuit să grupăm concepte

și termeni de mult cunoscuți într-un mod special Prima parte a formulei noastre este cea mai puțin originală, deoarece toate învățăturile despre progres ale istoricilor, sociologilor și filosofilor au pus un anumit conținut etic conceptului de progres - chiar și Mandeville, faimos pentru "Fabula albinelor", care a apărat paradoxul că vicii particulare contribuie la bunăstarea generală *) Această propoziție anti-etică a fost, desigur, produsul unei concepții morale binecunoscute a filosofilor, chiar dacă era negativă Însăși natura acelei perspective morale pe care am luat-o ca bază pentru definiția noastră a progresului indică în mod clar că ne alăturăm lui Kant în concepțiile noastre etice fundamentale Etica kantiană este produsul întregii sale viziuni asupra lumii Cu siguranță, *) Mandeville: "The Fable of the bees, or private vices public benefîts", Londra, ' Biblioteca "Runivers" N Ya GROT nu toate propozițiile filozofice ale lui Kant sunt în mod necesar presupuse de doctrina sa a datoriei morale, dar cel puțin următoarele: Recunoașterea ordinii morale mondiale Asumarea liberului arbitru Negarea posibilității de a face din fericire scopul activității morale Recunoașterea ideii de datorie ca trăsătură principală a organizării morale a omului Și aceste propoziții etice ale lui Kant, desigur, presupun la rândul lor o serie de altele - metafizice, psihologice, fizice Este suficient să subliniem în acest sens ideea liberului arbitru, a cărei complexitate este cunoscută tuturor Deci, primul element al definiției noastre a progresului se bazează pe fundamentele învățăturii morale a lui Kant și pe unele dintre premisele acesteia Nici cel de-al doilea element al Formulei noastre nu reprezintă în general originalitate, întrucât dezvoltarea conștiinței în lume și a conștiinței de sine la om este recunoscută de mulți gânditori nu numai ca principala expresie psihologică a progresiei lumii sau numai a omului , dar și ca o condiție a dezvoltării organizării sale morale și a triumfului ordinii morale mondiale în b natură Dacă vorbim despre dezvoltarea conștiinței și a conștiinței de sine, și nu a spiritului și spiritualității în om și în lume, atunci aceasta presupune anumite premise care stau la baza așa-numitului empirism Recunoscând cel puțin prematur ca filosofia și știința să încerce să rezolve problema ce este spiritul în sine, ca substanță, în raport cu ceea ce numim substanță, încercăm să eliminăm această problemă metafizică din Formula noastră, cu scopul de a rămâne pe baza psihologiei empirice Aici ne alăturăm, așadar, și unei școli binecunoscute de gânditori, a cărei predare, cu premisele metodologice de bază, este aproape în întregime Biblioteca Runiverse CRITICA CONCEPTULUI DE PROGRES Accept Acest "aproape" necesită, însă, o explicație Acceptăm empirismul cu anumite limitări și anume: în întregime pentru știința exactă și în special pentru psihologie, ca una dintre viitoarele științe exacte, dar acest lucru nu ne împiedică să recunoaștem metafizica ca teorie a cunoașterii ca o critică necesară a conceptelor de bază ale mintea umană, adică -e categorii de experiență și gândire, cum ar fi, de exemplu, conceptele de cauzalitate și libertate, spațiu, timp și chiar spirit și materie, dacă le luăm ca concepte sau categorii ale gândirii noastre Și aici suntem cel mai aproape de Kant, deși rezultatele analizei noastre asupra conceptelor menționate, după cum știu bine cititorii noștri, sunt diferite de cele ale lui Kant *) Deci, în doctrina conștiinței ca condiție a progresului, există și premise inevitabile de natură psihologică, care nu sunt parțial noi și parțial similare cu opiniile altor gânditori În partea a treia a formulei noastre, așa cum am arătat deja, există un anumit element de originalitate, și anume recunoașterea posibilității

de a transforma energiile fizice în energii mentale și de a le supune pe acestea din urmă legii conservării energiei**) Am încercat să fundamentam aceste premise în celelalte lucrări ale noastre, la care ne-am referit deja mai sus Totuși, am mai arătat că, chiar dacă această teorie personală a noastră este respinsă, poate prin refacerea parțială a formulei noastre, o putem recunoaște totuși ca adevărată; apoi, desigur, a treia parte a ei se va baza pe alte premise - adversarii noștri: O phi ireversibilă *) Vezi Critica noastră asupra conceptului de liber arbitru, articolele noastre On Time, On the Soul și altele **) Să remarcăm aici însă că celebrul naturalist-filosof francez Robinet s-a exprimat în jumătatea secolului trecut, în scrierile sale "De la nature" ( ) și "Considérations philosophiques de la gradation naturelle des formes d'être" "( ) gânduri, foarte asemănătoare cu ale noastre, despre transformarea în natură a forțelor fizice în cele mentale și constanța mărimii lor generale Windelband, Gesch d Neueren Philosophie, Leipz , p - Biblioteca "Runivers" N Ya GROT energiile fizice în psihic şi asupra aplicabilităţii legii conservării energiei numai în domeniul fizicii Aceste premise sunt dualiste, în timp ce ale noastre sunt într-un anumit sens moniste *), și ambele ar trebui clasificate drept metafizice, în măsura în care aparțin domeniului criticii conceptelor de spirit și substanță în legătura lor reciprocă A patra parte a formulei noastre de progres, și anume, referitoare la posibilitatea și condițiile economisirii energiilor și a muncii, nu este, desigur, nouă și se bazează pe premisele întregii fizicii moderne cu învățăturile sale despre conservarea energiei și privind transformarea și acumularea de energii Dar recunoașterea faptului că procesul de economisire a energiilor în natură și cu participarea omului este condiția de bază și finală pentru orice progres al naturii și al omenirii, chiar și în sensul moral și în spiritul eticii datoriei, este personalul nostru afirmație, care constituie trăsătura principală a formulei noastre de progres, iar această propoziție este exprimată tocmai prin interconectarea tuturor elementelor formulei noastre Această afirmație se bazează, desigur, pe o întreagă viziune asupra lumii și pe premisele sale principale și, prin urmare, premisele teoriei noastre a progresului sunt:) Convingerea oportunității naturii și a întregului proces mondial) Convingerea că această oportunitate se îmbină cu natura complet mecanică a acestui proces, care este supus unor legi mecanice imuabile) Convingerea că procesul de dezvoltare a omului, a naturii și a lumii este un proces rezonabil și într-un anumit fel predeterminat de Mintea Superioară sau de conștiința de sine a universului, deși printre aceste predestinații se numără și libertatea minții umane, care este em *) În articolul "Despre suflet" (i), am numit punctul nostru de vedere mono-dualist, deoarece recunoaștem dualismul fenomenelor ca un fel de polaritate în dezvoltarea unui principiu Biblioteca "Runivers" CRITICA CONCEPTULUI DE PROGRES națiune și poate mintea altor ființe inteligente ale universului) Convingerea că Mintea Supremă a universului există în natură nu numai ca conținut interior sau subiectiv, imanent sau potențial, dezvoltându-se treptat din ea, ci și ca conștiință personală de sine a organismului universului, ca cea mai înaltă monada spirituală, în sensul lui Giordano Bruno și Leibniz, ca Dumnezeu al universului, i e că panteismul este conciliabil cu teismul și că acest lucru este cel mai bine dovedit de organizarea omului, în care conștiința sa personală rațională este combinată cu conștiința particulară a elementelor individuale ale organismului său (părți ale creierului și celulelor) *) Aceste propuneri ale noastre explică de ce acceptăm doctrina biologică

a lui Darwin despre originea speciilor și a omului, deoarece explică perfect cum, în natura organică, legile mecanice ale dezvoltării sunt combinate cu oportunitatea acestei dezvoltări **) Cu toate acestea, suntem complet de acord cu acei oponenți ai lui Darwin care au susținut că legile sale ale luptei pentru existență și selecție naturală necesită adăugare și limitare prin astfel de legi care ar explica latura morală a procesului mondial, adică: sacrificiul de sine și renunțarea la viață de dragul altor ființe și de dragul ideilor și principiilor Din cele spuse, este clar că doctrina noastră despre progres se bazează pe diverse premise: etice, psihologice, metafizice, fizice și biologice și, bineînțeles, logice și matematice, întrucât axiomele logicii și matematicii sunt obligatorii pentru sociologie Toate aceste premise, luate împreună, formează baza *) Vezi articolele noastre "Giordano Bruno și panteismul" (i y), "Sarcinile filozofiei în legătură cu învățăturile lui G Bruno" ( ), "Despre suflet" ( ) etc **) Mier articol al celebrului fiziolog francez Charles Richet: L'efìort de la vie et la théorie des causes finales în Revue Scientifique , nr Vom reveni mai târziu asupra acestui articol Biblioteca "Runivers" N Ya GROT noi premise ale viziunii noastre asupra lumii, a căror prezentare, implementare, dezvoltare și justificare au fost dedicate tuturor lucrărilor noastre filozofice din , adică de de ani Am rezumat aici doar principalele sale teze Este de la sine înțeles că în această viziune asupra lumii, ca în oricare alta, concluziile stricte ale științei sunt combinate cu ipoteze și convingeri, adică concluzii și idei cu idealuri și credințe Există, de asemenea, în Formula noastră de Progres, ca în oricare alta, desigur, alături de sigur, probabil, adică, ipotetică, ca, de exemplu, asumarea transmutabilității energiilor fizice în cele psihice Această ipoteză, printre altele, duce la recunoașterea energiilor superioare și mai beate din natură, adică ¡K necesitatea de a le clasifica în funcție de demnitatea lor Dar credem că o astfel de clasificare este inevitabilă și în domeniul energiilor pur fizice: energia vitală este mai mare decât energia mecanică a mișcării, energia electrică este mai mare și mai complexă decât energia luminii Expresiile organisme "inferioare" și "superioare" sunt folosite chiar de știința naturii, iar aceasta este deja o recunoaștere a gradului de înălțime al energiilor vitale Și nu este mai mare decât toate aceste energii din natură - energia gândirii raționale, pasiune înaltă și voință puternică? · VIII Prin munca noastră actuală privind progresul, am vrut ca noi înșine să înțelegem pe deplin concluziile și convingerile noastre, iar alții să punem și să elucidem într-o nouă lumină una dintre marile probleme filosofice ale secolului trecut și prezent, care la începutul secolului al XX-lea secolul, mai mult ca oricând, cere urgent permisiunea pentru cele mai înalte interese morale ale omenirii Întrebări adresate de guverne, popoare și gânditori individuali despre dezarmare, distrugerea anarhismului, pericolele capitalismului și spionajul internațional Biblioteca "Runivers" CRITICA CONCEPTULUI DE PROGRES proprietățile au devenit atât de agravate în timpul nostru încât rezolvarea teoretică a problemei progresului, ca scop conștient al dezvoltării ulterioare a societății umane și al îmbunătățirii acesteia, este în primul rând Nu ne măgulim cu speranța nu numai că am rezolvat această mare întrebare într-un sens care este obligatoriu pentru toți, ci chiar că am reușit aici să clarificăm toate aspectele ei și să expunem complet, distinct și clar propria noastră teorie a progres Ne așteptăm la multe obiecții, nedumeriri și poate chiar erori în interpretarea opiniilor noastre, care sunt întotdeauna inevitabile într-o prezentare succintă și

rezumată a unei teorii complexe care reflectă o întreagă viziune asupra lumii și suntem gata în avans să luăm vina pentru toate neînțelegeri Dar tocmai, având în vedere aceste inevitabile neînțelegeri, ne propunem să continuăm critica conceptului de progres într-o serie întreagă de reorate și articole, pentru o clarificare completă și cuprinzătoare a problemei Ne amintim cu recunoștință ce beneficii a beneficiat dezvoltarea propriilor noastre opinii filozofice din discuția lor comună riguroasă la reuniunile Societății de Psihologie din Moscova în ultimii ani Amintim cu plăcere discuția specială a problemei progresului în rândul tinerilor universitari de acum ani la Odesa și toată această toamnă la seminariile universitare între studenții și studenții liberi ai Universității din Moscova Ascultătorii noștri ne-au prezentat o serie de rezumate și obiecții sensibile pe acest subiect, rezultatul discuției cărora a fost clarificarea și îmbunătățirea Formulei noastre de progres Acum urmează să fie discutat și testat în societatea noastră filosofică învățată Poate că Societatea Filozofică din Sankt Petersburg, cu care intrăm într-o alianță, nu va refuza să ia parte la critica conceptului de progres Biblioteca "Runivers" n eu g p o t b Întrebările filozofice care au contact cu interesele publice, mai mult decât toate celelalte, necesită o muncă colectivă prietenoasă pentru rezolvarea lor, iar problema progresului, repetăm încă o dată, este nodul în care converg toate firele viziunii filosofice despre lume a omului și a omenirii , deoarece o, în esență, aceasta este o întrebare despre scopul și sensul moral al vieții noastre umane și mondiale Și ce altă întrebare ar putea fi mai importantă pentru omenire? Nicolae Grot Biblioteca "Runivers" Comte și semnificația sa în știința istorică (Sfârşit) *) • I Rezultate pozitive Venind la expunerea dinamicii, i e În recenzia sa despre Istoria lumii, Comte își exprimă teama că "cele mai bune minți" nu vor putea să-și asimileze semnificația marii legi a trei state pentru crearea unei științe sociale, dacă schița (première ébauche) a o reprezentare sistematică a întregului trecut pe care el îl propune nu servește drept dovadă de nerefuzat a adecvării acestei legi, ca fundamente ale adevăratei filozofii Numind reprezentarea sa sistematică "o schiță", Comte a lăsat succesorilor săi să urmărească evoluția indicată de el într-o lucrare atât de detaliată încât a fost posibil să se vadă mișcarea progresului nu numai de-a lungul epocilor, ci chiar și de-a lungul generațiilor Astfel, Comte însuși a determinat evaluarea pozitivismului și soarta sociologiei prin succesul încercării sale de a demonstra că legea a trei state trebuie să servească drept bază pentru o adevărată filosofie a istoriei Dar această încercare poate fi numită reușită? Se poate argumenta că revizuirea istoriei a lui Comte, prezentată de noi în capitolul anterior, este "nu *) Vezi cartea a -a de Întrebări de filosofie Biblioteca "Runivers" V I GERBE a dovedit irefutabil "dependența cursului istoriei de legea lui Comte?" Comte însuși, desigur, nu se îndoia că a reușit să aducă Istoria Universală sub legea pe care o preconizase El nu era doar convins că dinamica sa constituie o bază puternică pentru întregul său sistem, ci, în plus, a luminat istoria pe toată lungimea ei cu o lumină nouă, a înfățișat-o într-o iluminare reală Prin urmare, întâlnim cu Comte la fiecare pas o expresie a mulțumirii de sine și a încrederii în rezultatele pe care știința istorică i le datorează Fie Comte, când explică un eveniment, indică "un motiv care nu a fost încă observat de nimeni " prefăcându-se", apoi insistă pe ceva, "contrar opiniei general acceptate" Dar putem să ne alăturăm părerii lui Comte și să fim de acord că el a găsit adevărata cheie pentru a dezvălui sensul istoriei și că sarcina

istoricilor care îl urmăresc ar trebui să ne limitam la o dezvoltare mai detaliata a planului conturat de el? Cunoașterea dinamicii lui Comte ar trebui, credem, să conducă pe oricine la convingerea că această aplicare a pozitivismului în istorie a avut consecințe fatale pentru ambele părți : Wu a remodelat pozitivismul ' Cât despre prima opinie, este ușor de confirmat cu exemple din dinamica lui Comte Prin aceasta, avem în vedere nu erori accidentale ale lui Comte, ci erori caracteristice faptului că au avut rădăcini în pozitivismul său Astfel, Comte a susținut că toate popoarele au început cu o imagine teocratică a guvernării: această afirmație rezultă în mod necesar din legea lui Comte; dar de fapt, după cum toată lumea știe acum, este fals Ajuns în epoca lui Carol cel Mare și dorind să inspire cititorul cu o idee Biblioteca "Runivers" O KONT ŞI ÎNsemnificaţia acestuia ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ despre unitatea procesului istoric care avea loc, Comte susține că Italia, Franța, Anglia, Germania și Spania, în ciuda diferențelor lor enorme, au constituit un singur popor, un peuple unic, și chiar reduce această unitate a popoarelor occidentale la activități lui Carol cel Mare (achevé de constituer leur synergie) Comte nu putea să nu știe că Anglia nu se afla sub influența lui Carol cel Mare, că ea era complet izolată de imperiul său înainte de cucerirea de către normanzi, dar teoria unui singur popor a depășit realitatea reală în ochii lui Comte Subordonarea istoriei legii a trei state a avut drept consecință nu numai erori individuale sau idei arbitrare despre Fapte, ci și o explicație arbitrară a originii lor în general În loc de o legătură reală între Fapte, Kont caută o legătură logică, sau cel puțin o preferă pe cea din urmă celei Faptice Deci, dorind să explice de ce libertatea politică a apărut mai devreme în orașe decât în sate, Comte subliniază în mod corect aglomerarea mai mare a populației în oraș și absența unui domn care se afla în castelul din sat, dar apoi Comte propune " un motiv mai profund și mai general" pe care îl vede în principiul ierarhiei pozitive Prin aceasta el înseamnă că agricultura, meșteșugul și comerțul reprezintă o evoluție în ordine crescătoare, de unde rezultă că centrele comerciale, adică orașele, se dezvoltă mai devreme decât societățile agricole Din acest motiv, după cum spune Comte, "motivele generale" cereau ca "libertatea individuală să fie însoțită în orașe de o anumită libertate colectivă, fără de care activitatea industrială nu s-ar putea dezvolta cu succes (essor) " "emanciparea comunelor" este astfel doar "adăugarea necesară de emancipare personală" În mod similar, Comte dorește să vadă în invențiile care marchează trecerea de la Evul Mediu la nou, "rezultatul situației generale a noului european Biblioteca "Runivers" V I G E V L E Faptul că aceste invenții erau deja cunoscute în Orient, dar nu aveau aceleași consecințe acolo, a servit în ochii lui Comte drept confirmare a explicației sale că ele ar fi rezultatul evoluției pe care a stabilit-o Astfel, stabilirea unei conexiuni abstracte, logice, între evenimente, i e existent în gândirea logică a cercetătorului, Comte introduce evoluția în istorie ca cauză a fenomenelor istorice Evoluția în sistemul pozitivismului ^ giz ^ lgotr "fenomen" este personificarea puterii creatoare, așa cum Natura, după Comte, a jucat rolul de cauză creatoare pentru metafizicieni Dacă nu ar exista popor evreu în istorie, spune Comte, "evoluția generală" nu ar fi lipsită de alte organe necesare pentru a stabili monoteismul ieșiri (se fut ouvert d'autres issues) Schițând programul pozitivismului, Comte a declarat că se va limita la o singură observație, că pozitivistul notează doar asemănarea dintre fenomene și axele lor consecvente, fără a pune întrebări despre cauze, despre scopuri Dar însumarea fenomenelor

istorice sub confruntarea a trei state l-a determinat pe Comte împreună cu priyayary J introduce în istorie și conceptul de scop Fiecare fenomen istoric servește un anumit scop în dinamica sa și, prin urmare, este discutat de filozof din punctul de vedere al oportunității sale Determinarea oportunității fenomenelor devine chiar principala activitate a Filosofului Niciun cuvânt nu apare atât de frecvent în dinamica lui Comte ca cuvântul apprécier Uneori Comte evaluează evenimentele din punct de vedere O *) Vezi partir Die Philosophieder^Geschichte ais Sociologie i gy Capitolul despre Conte se bazează pe cunoștințe detaliate instructiv care este, de exemplu, vorbăria goală a cărții BestTHra^Waentig: tSorntcjj^^ine Bcdcu- Biblioteca "Runivers" O KONT ŞI ÎNsemnificaţia acestuia ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ subiectiv - ca moralist, politician sau reformator social, care are propriul program, placerile și antipatiile sale în prezent și transferându-le în trecut Dar și mai des, evaluarea evenimentelor este determinată de rolul jucat de evmgotsii A evalua corect un eveniment înseamnă pentru Comte să indice locul și semnificația Faptului în istoria viziunii pozitiviste asupra lumii Ca urmare a acestui sens, este determinat de scopul lor Fiecare fenomen sau epocă istoric are astfel propria sa destinație Astfel, "ordinea medievală" a lui Comte primește un "dublu scop": trebuie să ducă la dezintegrarea sistemului teologic și a militarismului, iar pe de altă parte, influența sa a fost de a promova (permettre) dezvoltarea de noi elemente sociale poliţişti Ordinea monoteistă era, după Comte, menită în mod necesar să servească drept completare a evoluției preliminare a unei părți selecte a umanității Așadar, revoluția din a fost menită să dezvăluie tuturor slaba decrepitudine a "vechii ordini" și să facă posibilă evaluarea dezvoltării unor noi elemente sociale Astfel, deși Comte stipulează la începutul * Dinamica că în istorie nu ar trebui să existe și uneori se poate crede că se citește pe Bossuet explicând ascultătorilor săi rolul providențial al evenimentelor; doar locul providenţei a fost luat de evoluţia impersonală, care J este şi motivul evenimentului, și întregul proces istoric al procesului Este caracteristic că Comte însuși a recunoscut strânsa rudenie dintre privirea pozitivistă asupra istoriei și teologică Obiectiv împotriva optimismului în subiectul procesului istoric și retragerea acestui optimism din ipoteza teologică, că acest proces este condus de providență (DIRECT Ion Providerielle), declară Kont Întrebări de filosofie, carte > Biblioteca "Runivers" V I GERB E (IV-): "trebuie admis, totuși, că în dezvoltarea minții umane, viziunea pozitivistă (Ia concepție pozitivă) a fost împrumutată inițial din dogma teologică însăși și constituie renașterea sa finală (régénération finale) " ■ Și mai analogă este prezentarea istoriei făcută de Comte cu Filosofia istoriei a metafizicienilor, pe care Comte îi acuză că a introdus în explicațiile lor "marea lor esență generală (entité) a naturii (nature), care, evident, nu este altceva decât o daenation abstractă Această analogie devine deosebit de remarcabilă atunci când se compară dinamica lui Comte cu istoria filozofică a lui Hegel V Filosofia istoriei a lui Hegel are avantajul că ideea, sau spiritul lumii, este principiul mondial al lui Hegel, care orientează nu numai istoria omenirii către un anumit scop, ci controlează și natura și pregătește astfel condițiile fizice care determină caracterul și caracterul soarta popoarelor; în timp ce în Comte legea evolutivă a trei stări este doar un fenomen psihologic și, între timp, el pare a fi creatorul întregii istorii a omenirii La fel ca la Hegel, la fel si la Comte, epocile omenirii si etapele vietii cotidiene apar intr-o coada stabilita dinainte, determinata de scopul spre care inainta omenirea

Asemenea lui Hegel, acest scop comun al întregii istorii se identifică cu idealul Filosofului, cu ultima, ca să spunem așa, verigă a acelei evoluții, dincolo de care privirea filosofului nu poate pătrunde în depărtare și pe care de aceea trebuie să o accepte ca general? și ultimul gol; la Hegell acesta este un stat constituțional, care reconciliază în sine interesele private cu cele generale și asigură dezvoltarea liberă a spiritului individual; în Comte este pozitivismul ca viziune asupra lumii ' Biblioteca "Runivers" O KONT ŞI ÎNsemnificaţia acestuia ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ Această afinitate a dinamicii lui Comte cu Filosofia teologică și metafizică a istoriei i s-a acordat până acum prea puțină atenție în evaluarea lui Comte, deoarece această atenție a fost concentrată prea exclusiv pe punctul de plecare al doctrinei sale - intenția de a reduce lumea la noțiunea de "ordine spontană " fără Providență și fără scopuri finale Dar de fapt această ordine arbitrară, care coincide cu ordinea arbitrară în care Comte a plasat epocile și fenomenele istoriei, a devenit scopul ultim pe care epocile, generațiile și indivizii l-au servit Cu toate acestea, dinamica lui Comte a avut un mare primat asupra Filosofiei istoriei a lui Hegel: aceasta din urmă este o lucrare de geniu a unui gânditor care a rămas aproape fără urmași; Dinamica lui Comte a pus bazele unei noi mișcări a minții, un lung proces de gândire, încă departe de a fi finalizat? Acest lucru se datorează faptului că Comte nu numai că a oferit o filozofie a istoriei din punctul de vedere al pozitivismului, ci a făcut și o încercare de a crea o istorie științifică * Pentru a explica acest lucru și pentru a aprecia corect meritele lui Comte în această privință, este necesar să comparăm trecerea în revistă a istoriei cu gândurile predecesorului său imediat în filosofia istoriei, pe care el însuși l-a recunoscut drept profesor II Cu trei ani înainte de nașterea lui Comte, a fost publicat un eseu postum, K care ^ împreună cu aceasta este și legea de bază a istoriei ^ În ciuda conexiunii reciproce a tuturor elementelor evoluției, spune Comte, unul dintre ele prevalează și dă o direcție generală tuturor Pentru a înțelege evoluția este deci necesar să urmărim acest element predominant În ceea ce privește evoluția generală, fără îndoială sau ezitare, evoluția mentală trebuie recunoscută ca principiu primordial în ea Având în vedere aceasta, istoria ogggrpa umană este determinată de istoria spiritului uman, iar istoria filozofiei trebuie să fie firul călăuzitor în sinteza istorică Vedem cât de aproape este Comte de autorul "tabloului succeselor minții umane" Dar această mișcare a minții umane, a cărei descriere a fost limitată la Condorcet, a fost pusă de Comte la baza întregului proces istoric, iar legea acestei mișcări a găsit-o ridicată la legea fundamentală a întregii istorii umane Cunoaștem această lege: aceasta, după cum subliniază Comte, a fost descoperită de el în , legea celor trei stări ale omului Biblioteca "Runivers" O CONȚINUT ȘI ÎNsemnificația acestuia ÎN ȘTIINȚELE ISTORICE(r) mintea radiestezică - teologică, metafizică și pozitivă Deci, dacă mergem de la Condorcet la Comte, ni se va explica legea lui Comte; îi vom înţelege geneza, sensul (raison d'être), semnificaţia sa progresivă Această lege, care neagă și condamnă metafizica (raționalismul) din Epoca Iluminismului, este în întregime urmașul său, moștenirea pe care a lăsat-o în urmă Este extras din metafizica respinsă chiar de Comte, cu definiția căreia Condorcet își începe eseul, adică din autoobservarea psihologică Legătura strânsă dintre Comte și Condorcet în această problemă este dezvăluită mai ales clar când se compară punctele de vedere ale ambilor scriitori asupra primului pas al unei persoane pe calea progresului După ce a stabilit

conceptul de "progres al minții umane", Condorcet spune: "Acest progres este supus acelorași legi generale care se observă în dezvoltarea individuală a abilităților noastre, întrucât este rezultatul acestei dezvoltări, considerată simultan în un număr mare de indivizi uniți în societate " Exact în același mod argumentează și Kont Dorind să-și explice legea, Comte spune că necesitatea evoluției care decurge din ea este determinată de dorința unei persoane de a-și transfera propria senzație în explicarea tuturor fenomenelor, deși, precizează el, s-a subliniat pe bună dreptate că aceasta este greu să se cunoască pe sine, nu ar trebui totuși să-i dea acestei remarci un sens prea absolut Transferându-și senzația interioară în lumea exterioară, omul se face centrul tuturor, dar nu este mai puțin înclinat să se ridice la tipul de toata fiinta (tip universel) vointa umana - in virtutea inerentei sale Biblioteca "Runivers" V I GER E dorința de a atribui tuturor ființelor vii o viață asemănătoare cu a lui, recunoscându-le ca ființe superioare în comparație cu ei înșiși, având în vedere puterea lor mai mare Așa este, potrivit lui Comte, apariția filozofiei teologice, prima verigă în evoluția omenirii Așadar, cu Condorcet, omenirea de la primii pași ai vieții; rătăcind între trezirea rațiunii și superstițiile lui Comte, ambele sunt legate organic, manifestarea lor nu este întâmplătoare, ci este determinată de o anumită lege, evoluția, prima verigă necesară a cărei ele o constituie Nu este, așadar, greu de imaginat cu ce putere uluitoare trebuie să fi pus stăpânire legea celor trei state în sufletul tânărului sistematist și utopic atunci când i-a răsărit gândul pentru prima dată Întregul trecut i s-a părut clar și coerent, viitorul luminos și neîndoielnic Cu ce mândră încredere în sine putea să se uite la predecesorii și profesorii săi! Scopul vieții lui era deschis înaintea lui; după ce a găsit un fir călăuzitor în labirintul trecutului, a putut să-și asume cu îndrăzneală conducerea omenirii de-a lungul căii care se deschidea înaintea lui Și într-adevăr, cât de schimbat "imaginea succeselor minții umane" sub lumina legii lui Comte! Cu Condorcet, trecutul a fost împărțit artificial în două procese paralele și ostile - deteriorarea minții care condiționează progresul și istoria prejudecăților și superstițiilor care împiedicau progresul Comte nu are acest dualism ciudat Ceea ce Condorcet considera iluzii ale mintii, o manifestare a ignorantei, la Comte sunt primele priviri ale activitatii mentale umane, J intra intr-o serie de verigi necesare in evolutia mentala continua Și mai departe: schița lui Condorcet despre succesele iluminismului ridică nedumerire și întrebarea despre ce anume Biblioteca "Runivers" O KONT ŞI ÎNsemnificaţia acestuia ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ L constă: în activitatea rațiunii abstracte, în capacitatea ei de a combina reprezentări în idei generale, într-un cuvânt, în filozofie, sau în multiplicarea cunoștințelor - în descoperiri succesive în domeniul diverselor științe? Aparent, atât în acea cât și în alta, căci Condorcet vorbește despre meritele filozofilor și enumerează descoperirile oamenilor de știință Dar aceste două elemente nu au nicio legătură cu el; deși în mod evident dă preferință celui din urmă, el nu abordează problema relației sale cu primul În Comte, această latură a problemei nu provoacă nicio nedumerire El delimitează strict sfera de activitate a științei pozitive și a rațiunii abstracte - și atribuie fiecăruia locul său în evoluția omenirii Rațiunea este motorul iluminării numai în măsura în care este ea însăși luminată de știința pozitivă Fără el, el este doar o etapă de tranziție, într-un anumit sens un rău necesar Comte transferă în produsul rațiunii abstracte - filozofia sau, după cum spune el, metafizica - însăși răutatea pe care predecesorul său a

avut-o față de teologie NOI Deci Kont a îndeplinit legământul celui mai apropiat profesor al său Saint-Simon, care le-a pus istoricilor sarcina de a găsi legea care se manifestă în istoria omenirii Dar, în împlinirea acestui legământ, Comte nu a urmat calea indicată de Saint-Simon Saint-Simon a visat să unească toate fenomenele și procesele prin reducerea lor la o singură lege de bază și a văzut această lege universală ca pe o revendicare Comte s-a străduit, de asemenea, pentru unificarea fenomenelor; acest scop trebuia să fie servit de ierarhia sa a științelor, în virtutea căreia fiecare dintre cele șase științe, ordonate crescător, trebuia să se bazeze pe rezultatele tuturor celor anterioare și, în consecință, știința societății umane - sociologia - a fost numită fizică socială Întrebări de filosofie, carte Biblioteca "Runivers" c Și r ep b e S-ar putea presupune că din acest punct de vedere sociologia lui Comte ar include o serie întreagă de legi mecanice, chimice și biologice pe care le-a văzut în istorie În realitate, însă, nu este cazul Kont este foarte categoric în a recunoaște unitatea logică a științelor; această unitate constă în faptul că toate, după cum crede el, sunt supuse unei singure legi generale de dezvoltare, și anume legea celor trei faze ale gândirii În ceea ce privește unificarea sociologiei și a altor științe "din punct de vedere al conținutului", adică recunoașterea faptului că în ele operează aceleași legi care guvernează fenomenele, Comte este prudent în acest sens și se contrazice pe tine însuți El se justifică în acest caz spunând că științele au fost studiate până acum într-un mod insuficient filozofic și că numai matematica (inclusiv mecanica) a ajuns de fapt la o dezvoltare științifică normală Prin urmare, numai în domeniul mecanicii Kont indică V legi care operează și în sociologie Dar chiar și acest lucru se face cu o rezervă G'Kont El vorbește nu despre identitatea legilor matematice și sociologice binecunoscute, ci despre coincidența lor naturală (coïncidence spontanée) și vede în ele manifestări speciale ale unei legi mai generale Asemenea legi mecanice, care corespund unor asemenea legi istorice, Comte indică trei v Prima dintre acestea este legea forței, sau legea lui Kepler, așa cum o numește Comte după inventatorul său: "aceasta este o aplicare particulară a tendinței naturale a tuturor fenomenelor fizice de a rămâne (persévérer) la nesfârșit într-o stare dată, dacă nu se manifestă vreo influență perturbatoare (influență) ence perturbatrice)" În sociologie, Comte reduce la această lege dorința încăpățânată a oricărui sistem politic de a se perpetua - idee care joacă un rol important în sociologia Gnșcepei Biblioteca "Runivers" O KONT ŞI ÎNsemnificaţia acestuia ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ căsătoria cu mişcarea diferitelor sale părţi În sociologie, Comte recurge la această lege pentru a constata progresul; dacă, spune el, "progresul social tinde să schimbe ordinea internă a oricărui sistem politic, este doar pentru că, ca și în mecanică, această mișcare nu a fost suficient nici măcar în diferite părți, a cărei relație reciprocă nu ar fi fost deloc perturbată printr-un progres mai rapid " la care, totuși, toate elementele ar participa cu o tensiune egală "A treia lege a mișcării, atribuită de Comte lui Newton, este echivalența constantă dintre reacție și acțiune (l'équivalence constante entre la réaction et l'action), singura lege a cărei aplicare, după Comte, la toate fenomenele era, într-o anumită măsură şi foarte vag, deja prevăzută anterior de unii * *) Acestea sunt legile de bază (lois primordiales) ale naturii anorganice, care permit aplicarea lor, prin analogie, fenomenelor organice și dovedesc coincidența sau convergența (convergența) dintre legile tuturor zonelor naturii Comte exprimă în

continuare certitudinea că științele ordinului fizico-mecanic intermediar (les notions intermédiaires), aflate între matematică și sociologie, vor dovedi la rândul lor această coincidență, adică da, de asemenea, legi aplicabile sociologiei; dar pentru aceasta este necesar ca ei înșiși să sufere o prelucrare mai rațională Poate părea surprinzător că Comte, cel care a inventat "ierarhia științelor", acordă atât de puțină importanță aplicării mecanicii în sociologie, consacrând doar patru pagini acestei probleme, atingând-o ca în treacăt și furnizându-și concluzia la aceeași cu diverse rezerve; dar acest lucru se explică parțial printr-o neîncredere profundă față de Comte ·) Pentru critica aplicării acestor legi la sociologie, vezi Chicherin; Poz Philos , p ' • * Biblioteca "Runivers" V I G E R E la încercări de unificare reală a tuturor fenomenelor prin reducerea lor la o singură lege generală - neîncrederea, care se pare că l-a inspirat pe Comte din Ipoteza fantastică a lui Saint-Simon, care dorea să explice toate fenomenele lumii din legea atracției În această neîncredere, Comte rămâne fidel cu sine de la început până la sfârșit O exprimă în primele pagini ale cursului său de filozofie pozitivă; el exprimă şi mai viguros acest sentiment la sfârşitul volumului al şaselea al acestei lucrări În schimb, spune el, căutând orbește o unitate științifică inutilă, timidă și himerică, reducând în mod eronat toate fenomenele la o singură ordine de legi, mintea umană va privi în cele din urmă diferitele clase de fenomene ca având propriile sale legi speciale, totuși , inevitabil convergente (lois convergentes) și chiar asemănătoare într-un anumit sens; cea mai deplină armonie se va stabili între ei, în primul rând, ca rezultat al subordonării lor comune constante unei singure metode de bază, apoi ca urmare a eforturilor lor identice și solidare pentru un scop esențial și, în cele din urmă, în virtutea lor simultană subordonarea unei singure evoluţii comune " Proclamarea legii "trei faze" la Comte ca principiu conducător atât al ierarhiei științelor, cât și al dinamicii omenirii a însemnat, așadar, eliberarea istoriei z de dependența de legile matematice și mecanice Dar Comte a luat această cale chiar și mai departe: el a recunoscut istoria independenței nu numai în raport cu legile lumii anorganice, ci și în raport cu legile acelei lumi organice peste care s-a ridicat omul Teoria riguroasă a pozitivismului a cerut ca "sociologia" să se bazeze pe rezultatele biologiei, adică ca evoluția omenirii în istorie să fie prezentată ca o continuare directă a proceselor biologice; iar Comte a respectat la început atât de necondiționat această cerință Biblioteca "Runivers" O KONT ŞI ÎNsemnificaţia acestuia ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ vaniya, care a recunoscut istoria omenirii ca "o evoluție secundară a uneia dintre rasele de animale" A vorbit foarte insistent în acest sens Subordonarea completă a științelor sociale față de biologie, spune Comte, este atât de incontestabilă încât nimeni nu va mai îndrăzni să nu recunoască (méconnaître) acest principiu evident, chiar și de la cei care îi acordă puțină atenție în aplicare "Biologia, prin datele sale, ar trebui să direcționeze și să corecteze sociologia și să determine pentru ea tipul de persoană de către care ar trebui să fie ghidată " noi abilități, atunci proprietățile reale pe care observația sociologică le poate dezvălui ulterior în ea trebuie să fie cel puțin deja în embrion, la tipul primitiv, stabilit de biologie pentru înfrânarea'pentru^doririi'scoidol^pi Acest tip de filozofie se bazează pe "imutabilitatea necesară a organismului uman, ale cărui proprietăți caracteristice, atât fizice, cât și morale și mental, trebuie să fie aceleași pe toate treptele scării sociale (adică evoluția) ii), deoarece dezvoltarea mai mult sau mai puțin extinsă pe care o poate

aduce o condiție socială nu este în puterea de a le schimba vreodată natura și prin urmare, j și este incapabil să creeze sau să distrugă orice abilități, sau chiar să încalce (interverser) echilibrul lor reciproc inițial Tipul de om predeterminat de biologie, după Comte, are două trăsături caracteristice: - predominanța hotărâtoare a pasiunilor (des facultés affectives) asupra abilităților mintale și preponderența neîndoielnică a instinctelor celor mai puțin înălțați, mai egoist, asupra celor mai nobili înclinaţii, care au legătură directă cu publicul (socialité) * Kont în trăsături puse energetic în vedere, în Biblioteca "Runivers" -Eu c I GER E cât de nefavorabilă dezvoltării omenirii este această stare depresivă a facultăților mintale la omul primitiv, cu atât mai mult cu cât orice tensiune a acestor facultăți provoacă în majoritatea oamenilor o "oboseală reală", care devine rapid insuportabilă; astfel încât, după cum spune Comte, omul, printr-o coincidență fatală (par une déplorable coïncidence), are nevoie în special de acea activitate pentru care este cel mai puțin capabil Între timp, după cum am menționat mai sus, rezultatul general al evoluției constă nu numai în îmbunătățirea condițiilor materiale ale omului, prin extinderea constantă a influenței sale asupra lumii exterioare, ci și în special în predominanța crescândă a semnelor caracteristice a două -și-eternitatea care o deosebește de animalitatea în (animal ite); această predominare constă atât într-o scădere a puterii instinctelor fizice (apetite), cât și într-o mai mare excitare a diverselor instincte sociale, și în final într-o creștere constantă a facultăților mintale, și a celor mai exaltate Cu alte cuvinte, rezultatul progresului constă în ceea ce Comte a declarat mai întâi imposibil, și anume, în încălcarea relațiilor reciproce ale diferitelor proprietăți și abilități în tipul biologic original de om Comte însuși a fost nevoit să admită acest lucru și să se justifice, iar contradicția lui de sine devine și mai clară Astfel, el spune: "O analiză generală a progresiei noastre sociale arată cu dovezi incontestabile că, în ciuda invarianței necesare a diferitelor dispoziții de bază ale naturii noastre, cele mai înalte dintre ele se află într-o stare constantă de dezvoltare relativă, străduindu-se să devină mai multe și mai mult nu-i mai conduc la rândul lor la gradul de forțe predominante ale existenței umane, deși o astfel de perversiune (inversare) a relației originare nu poate și nu ar trebui să fie niciodată pe deplin realizată Biblioteca "Runivers" O CONȚINUT ȘI IMPORTANȚA SA ÎN ȘTIINȚA ISTORICĂ stocuri pentru pozitivist, dar la prețul său Comte a deschis o perspectivă idealistă în istorie și a dat istoriei un scop ideal Rupând istoria din biologie în raport cu scopul procesului istoric, Comte creează o altă metodă pentru aceasta, căutând o altă lege pentru ea Dorința lui de a posta să dezvolte o știință adevărată pe cont propriu ^^oly^^ și să o pună drept coroana tuturor celorlalte științe atât de puternic încât să devină el are un avantaj peste biserica lui ^ începutul}> ny străduindu-se să prezinte istoria ca o simplă fiziologie socială ȘI " subordonarea iniţială a istoriei faţă de ştiinţele ierarhice inferioare este în cele din urmă înlocuită la Comte de cererea ca aceste ştiinţe, la rândul lor, să fie reelaborate cu ajutorul sociologiei Din acest punct de vedere, Comte le reproșează principalilor biologi ai vremii sale că "exagerează" semnificația datelor biologice pentru sociologie -un dispozitiv eronat care poate duce la distrugerea completă a sociologiei ca știință specială, și o reduce la poziția de un apendice Eroarea filozofică, continuă Kont, a fost remarcată mai ales în celebrul Kabanis, iar Gal însuși nu a fost suficient de protejat de ea Deși, potrivit lui Comte, o astfel de atitudine față de chestiune nu

este atât de profund irațională, precum dispoziția analogă a majorității fizicienilor și chimiștilor de a privi la rândul său biologia, ca o simplă aplicare a legilor lumii anorganice (dérivation de la philosophie) anorganic), nu este, însă, mai puțin dăunătoare succeselor minții umane, deoarece, dacă ar putea deveni predominantă, ar întârzia neapărat dezvoltarea științei sociale Căci sub influența acestei străduințe, principalul fenomen al sociologiei, acela care, cu cea mai mare evidență, îi determină originalitatea științifică, și anume influența treptată și continuă a generațiilor umane una asupra alteia, ar fi complet ascuns Chiar dacă legile naturii umane explică Biblioteca Runiverse V I G E R E Dacă, admite Comte, ar fi devenit vreodată mai cunoscute decât sunt acum, atunci în acest caz facultatea deductivă a minții umane ar fi neputincioasă în explicarea unor fenomene atât de complexe precum cele istorice În raport cu primele generații umane, când evoluția socială abia se dezvăluie, această deducție este într-o anumită măsură posibilă și necesară "Dar de îndată ce mișcarea socială este cu adevărat instaurată, influența succesivă și crescândă a generațiilor precedente devine imediat cauza principală a modificărilor sale treptate Comte s-a afirmat din ce în ce mai mult în acest fel în ideea că influența crescândă a generațiilor anterioare asupra următoarei este principala "lege a mișcării istorice " oile, cu atât partea vie a umanității este mai subordonată morților, întrucât " dezvoltarea este determinată de totalitatea ei Această idee este îmbrăcată de Comte în aforismul: "morții guvernează cei vii" VII Din cele de mai sus rezultă că lui Comte ar trebui să i se atribuie prima încercare sistematică de a stabili legea dezvoltării progresive a omenirii În ce măsură legea propusă de Comte satisface critica filozofică, nu aici trebuie analizat ·): cât de consistentă este aplicarea ei la istoria însăși de către Comte, despre asta s-a discutat mai sus; dar oricum *) Wundt contestă cu Comte dreptul de a aplica acest termen legii celor trei faze, având în vedere faptul că legea trebuie să stabilească o relație de cauzalitate a unor fapte independente din punct de vedere logic și să permită astfel să se tragă concluzii despre evenimente care nu au fost încă a avut loc; Legea lui Comte este doar o idee abstractă bazată pe considerații psihologice generale; aceasta nu este o explicație cauzală, ci o reprezentare schematică a realității istorice Vezi Barth, p Biblioteca "Runivers" O KONT ŞI ÎNsemnificaţia acestuia ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ în dezvoltarea istorică a înțelegerii istoriei, formula lui Comte ocupă un loc proeminent și, dacă renunțăm la aplicarea pe care i-a dat-o Comte, vom găsi în ea un adevăr necondiționat de o importanță capitală și anume că o schimbare a perspectivei lumii ^ este forța motrice a JHC ȚOpiH Un alt merit al lui Comte este că a recunoscut (independent de Herder) istoria omenirii ca o continuare a evoluției în Soerahurile inferioare ale lumii organice și datorită legilor care funcționează în biologie; dar, în același timp, Comte a făcut nu aduce istoria în b -zh ertau - alte științe, inferioare în ordinea ierarhică, și i-au recunoscut o poziție independentă și chiar predominantă, atât în raport cu legile care funcționează în ea, cât și în ceea ce privește scopul procesului istoric dreptul juridic ■ Dorința lui Comte de a stabili știința istorică pe cont propriu și de a o face coroana tuturor celorlalte este atât de puternică încât are prioritate față de dorința sa inițială de a prezenta istoria omenirii ca simplă fizică socială, iar inițial subordonarea istoriei față de științele lumii fizice sunt în cele din urmă înlocuite la Comte de cererea ca toate științele să fie reelaborate cu ajutorul sociologiei Pe de altă parte, Comte a

recunoscut scopul procesului istoric de a acorda o preponderență facultăților mentale ale omului asupra pasiunilor și instinctelor sociale față de cele egoiste, adică Comte atribuie procesului istoric un scop idealist Această străduință a lui Comte de a grefa creșterea idealistă pe tulpina J a pozitivismului l-a condus într-o contradicție cu el însuși, dar această contradicție, care poate fi pusă pe seama lui Comte ca o imperfecțiune a metodei, este în același timp meritul concepției sale asupra istoriei V I GER E Istoria, potrivit lui Comte, atinge rezultatul indicat de el prin influența crescândă a generațiilor anterioare asupra următoarelor Nu-i așa? Dependența prezentului de trecut nu este din ce în ce mai dezvăluită în fiecare studiu istoric serios? Ideea dominantă a istoriei a lui Comte, ideea de umanitate, se bazează pe această legătură de generații În stabilirea celei mai strânse legături între cursul istoriei universale și conceptul de umanitate nu stă ultimul merit al dinamicii lui Comte După cum știm, umanitatea a devenit pentru Comte la sfârșitul vieții un obiect de cult religios, dar acest cult se întoarce în perioada sociologiei și este adânc înrădăcinat în natura lui Comte, decurgând nu numai din aspirațiile sale umanitare, ci din întregul său întoarcerea minții Caracteristica distinctivă a acestei minți a fost tendința sa de a sistematiza, iar această tendință era în strânsă legătură cu nevoia minții sale de a aduce totul în unitate În istoria gândirii umane, se remarcă o serie de oameni la care nevoia de a aduce totul la unitate este atât de mare, încât însuși conceptul de unitate a primit în ochii lor o valoare mare și a fost identificat cu perfecțiune ^ așa și pentru José de Maistre unitatea era "un tip abstract de perfecțiune"*) Ca și în cazul lui de Maistre, la fel și în cazul lui Comte, această admirație pentru unitate a jucat un rol nu mic în simpatia lor pentru catolicism și papalitate Dar și la Comte, ca și la de Maistre, simpatia pentru principiul unității se bazează nu numai pe motive personale, ci și pe motive teoretice; el recunoaște pentru concepte unificatoare (conceptions d'ensemble) superioritatea logică asupra altora (suprématie logique) În astfel de condiții, în ochii lui Comte, toate ideile moderne (conceptions modernes) tind să se contopească în "marele concept al umanității", care singur are sens real și în fața căruia *)Pr Paulhan J de-Maistre capitolul III, i, l'Unite O KONT ŞI ÎNsemnificaţia acestuia ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ definește individul ca nu un concept real, ci unul pur abstract (abstracție pură) Din aceasta este clar ce semnificație trebuie să fi primit ideea de umanitate de la Comte pentru istoria universală Omenirea nu este un simplu agregat de generații care au trăit pe pământ una după alta Deja Augustin a pus aceste generații într-o legătură reciprocă, evolutivă, comparând umanitatea cu un individ care trăiește pentru totdeauna și, prin urmare, învață mereu Comte a cunoscut această idee a lui Augustin prin Pascal Condorcet a extins acest gând, transferându-l din domeniul pur teoretic în cel practic și observând binecuvântările pe care generațiile ulterioare le trag din isprăvile făcute de oameni și generații din trecutul îndepărtat; el a subliniat, de exemplu, faptul că soarta omenirii moderne este determinată de rezultatul bătăliei de la Salamina, iar viața marinarilor noștri, îndrăzneți pe mare, este păzită de cei care s-au străduit la inventarea și aplicarea busolă Kont nu s-a oprit aici Fondatorul sociologiei a introdus în conceptul de umanitate conceptul de societate, care include toate generațiile umane, nu numai trecute, ci și viitoare Astfel, omenirea îi apare lui Comte nu ca un individ cu un orizont mental în continuă expansiune și un depozit acumulat de

informații, ci ca "o unitate socială infinită și eternă, ale cărei diferite organe, atât indivizii, cât și națiunile, sunt legate prin legături de solidaritate strânsă și universală și contribuie la realizarea Iyu evoluția omenirii " Lucrând spre acest "scop final", "oamenii din toate timpurile" devin asociați-(cooperatori) Această conștiință poate insufla în fiecare dintre ele un sentiment de "continuitate socială" (continuité sociale, sau, după cum spune Comte în altă parte, perpétuité sociale) Datorită acestui sentiment, "persoana individuală își simte legătura strânsă (legătura în timp) cu totalitatea rasei umane - prezent, trecut și viitor" Biblioteca Runiverse V I G E R E O astfel de vedere, având un efect benefic asupra energiei individului și îndemnându-l să se dedice slujirii unui mare întreg, devine în același timp o sursă de reînnoire a științei istorice: istoria universală primește un nou, etic și social vocație: "ar trebui să completeze ideea general acceptată de solidaritate a indivizilor și a popoarelor moderne cu un alt "concept al unității omenirii" (unité humaine) mai nobil și mai perfect, prezentând diferitele generații alternante ale omenirii contribuind și la același scop final implementare treptată care necesită din partea fiecăruia dintre ei o anumită participare" Exemplul Frazeologiei obișnuite a lui Comte citat acum conține o gândire profundă Comte vrea să spună că istoria ar trebui să devină un mijloc de dezvoltare a instinctului social în oameni, că ar trebui "să-și pună scopul de a subordona cât de mult este posibil, instinctele personale exercitării constante a instinctelor sociale" (IV,) - "Forma etanică a sentimentului social, spune în alt loc Comte, devenită mai întâi soarta minților alese, poate deveni ulterior proprietatea - cu mai puțină intensitate - a totalității intelectualității, până când rezultatele generale ale fizicii sociale vor dobândi circulație suficientă " (IV,) De aici rezultă clar că Comte a asociat numelui său o viziune nouă și fructuoasă, deși nu destul de consecventă realizată, asupra istoriei, reprezentând-o ca un proces integral și unitar, încununat în rezultatul său final de un concept etic, social Dar nu într-un domeniu teoretic ar trebui căutate rezultatele pozitive ale reflecțiilor lui Comte asupra istoriei; ele pot fi remarcate în domeniul istoriografiei și al cercetării istorice, deși Comte însuși nu și-a aplicat concepțiile corecte asupra cazului În primul rând, să remarcăm importanța pe care Comte o acordă Factorilor ideali ai istoriei - idei și viziuni asupra lumii Vinovatul Biblioteca "Runivers" O KONT ŞI ÎNsemnificaţia acestuia ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ pozitivismul, care își asumă meritul pentru a scoate gândirea din domeniul abstracției nedeterminate (vagues idéalités) pe terenul unei realități incontestabile, subliniază în special propoziția conform căreia istoria spiritului uman domină istoria societății umane Din această cauză, potrivit lui Comte, "istoria generală a spiritului uman trebuie să servească drept ghid natural și permanent al oricărui studiu istoric al omenirii În acest sens, continuă Comte, ideile (concepțiile) cele mai generale și mai abstracte merită cea mai mare atenție Astfel, principiul de bază al oricărei analize istorice corecte trebuie să fie viziunea asupra lumii adecvată fiecărei epoci (les opinions humaines relatives à l'ensemble des phénomènes quelconques), într-un cuvânt, istoria filozofiei, indiferent de caracterul sistemului ei - religios , metafizic sau pozitiv Un alt indiciu al lui Comte esențial pentru istoria științifică constă în principiul evolutiv, la care a aderat în evaluarea viziunilor asupra lumii În numele pozitivismului, Comte ia armele împotriva "filosofiei în esență absolute, care nu și-a permis să-și imagineze

adevărul fără eternitate (vérité sans l'immuabilité); în locul unei astfel de reprezentări, "filozofia sonoră" a pozitivismului introduce conceptul de valoare "relativă" a ideilor și "viziunea asupra lumii" a jipo- Această "filozofie a sunetului" ar trebui să fie străină de exagerarea nesăbuită a superiorității modernului rațiunea, care a reprezentat majoritatea convingerilor anterioare ale omenirii, ca expresie a unei stări cronice de nebunie mintală, care a continuat până în ultimele secole Spre deosebire de această viziune asupra materiei, Comte atribuie "tratatului" său meritul de a prezenta într-o lumină cu totul nouă nu numai teoriile științifice care au apărut succesiv în domeniul științelor individuale, ci și credințele monoteiste, politeiste și Fetișist, "cel mai incompatibil cu iluminismul modern" Kont vede Biblioteca "Runivers" V Și r e în b e: în ele "pentru epoca originii lor și mult timp după, cele mai bune sisteme, compatibile cu starea corespunzătoare a dezvoltării umane și cu cea mai puțin imperfectă aproximare, atunci posibilă, de adevăr, de care acum nu suntem decât mai aproape, deși prin natura noastră nu ne putem apropia niciodată" Punctul de vedere exprimat în aceste cuvinte asupra fenomenelor din trecut, ca asupra verigilor unei evoluții necesare, poate servi drept bază solidă pentru studiul științific al trecutului Dar pentru ca istoricul să nu se abată de la acest fundament, are nevoie de un anumit cadru de spirit obiectiv Și în acest sens, putem remarca indicații valoroase de la Comte, deși el însuși nu le-a urmat întotdeauna Așadar, el cere istoricului "f[etai to prshlim generations], bazat pe un simț al continuității legăturilor sociale Kont ridică acest instinct chiar la nivelul unei nevoi sociale, constatând că acest "respect esențial pentru strămoșii noștri este necesar pentru starea normală a societății" Pe de altă parte, atunci când analizează fenomenele sociale, atât în trecut, cât și în prezent, el cere că "științific prudent? indulgent ^ (înțelept îngăduință), care "conferă capacitatea de a aprecia mai bine și chiar mai ușor de a înțelege adevărata Filare istorică a evenimentelor", neexcluzând, după cum adaugă el, în caz de nevoie, nici condamnarea severă, nici convingerea în posibilitatea cea mai activă intervenție a omului în cursul evenimentelor Comte însuși a folosit de mai multe ori, după cum am văzut, în dinamica sa atât un punct de vedere evolutiv, cât și o atitudine condescendentă față de evenimente Acest lucru este observabil în special în înțelegerea și evaluarea catolicismului medieval Nu același lucru se poate spune despre un alt factor major din istoria Franței, revoluția din Totuși, și aici, Comte a contribuit la pregătirea unei viziuni mai științifice asupra subiectului, dar a contribuit la aceasta nu prin obiectivitate și îngăduință înțeleaptă, ci Biblioteca "Runivers" O KONT ŞI ÎNsemnificaţia acestuia ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ dimpotrivă, Prin proprietăți opuse - prin condamnarea lor pasională și necondiționată a principiilor "metafizice" din Cert este că atâta timp cât aceste principii au făcut obiectul unui cult, atâta timp cât au stat deasupra oricărei critici, o analiza științifică a evenimentelor care au fost derivate din ele a fost imposibilă de exemplu, egalitatea necondiționată a fost recunoscută ca ideal social și cultural, ar putea justifica întregul curs al evenimentelor de la iunie până la conspirația Babeuf Comte a tratat acest principiu diferit -Inegalitatea i s-a părut lui Comte o condiție necesară pentru orice solidaritate reciprocă, pe principiul căreia este construită "Orice concepții goale despre egalitatea în societate ar fi actuale în vremea noastră, fiecare societate, chiar și cea mai mică, presupune nu numai diferențe, nu numai diferențe, dar și diferențe dar chiar și

inegalitatea în ceva; - nu poate exista o societate reală fără asistența constantă a unei scopuri comune sunt diferite, ¿ subordonate unele altora mijloace Principiul egalității "este în"dublu~~contradicții cu sociologia lui Comte: nici statica şi nici dinamica ei sunt de conceput cu el Nu este incompatibil nici cu conceptul de generalitate, nici cu conceptul de evolutie În primul rând, Comte pleacă de la considerația că prototipul societății este familia, dar familia se bazează pe inegalitatea lui lenov, pe diferența de păstăi -chi și subordonarea vârstelor Cu mare căldură și sinceritate sunt scrise paginile pe care Comte apără familia împotriva atacurilor sofiștilor (la hache métaphysique); dar odată cu inegalitatea inerentă familiei, acest principiu este introdus în societate însăși Dacă, totuși, egalitatea nu permite "nicio organizare reală", adică ordine, atunci este, de exemplu, în conformitate cu principiul l s- "■ al evoluției, căci "orice dezvoltare liberă (esor) cauzează în mod necesar orice inegalitate, mentala sau morala, astfel incat pentru a mentine nivelul este necesara oprirea (comprimer) evolutiei" *) ') Pol Poz I, Biblioteca "Runivers" V I GERBE Fiu al secolului al XVIII-lea, Comte devine un dușman ireconciliabil și nedrept al raționalismului său; dar trebuie să admitem că această ostilitate a făcut posibilă în Franța critica revoluției raționaliste; - pozitivismul a devenit punctul de plecare al lui Taine, care a pus bazele solide pentru istoria critică a Revoluției franceze din punct de vedere sociologic VIII Reprezentarea mișcării istorice a omenirii - dinamica lui Comte - nu epuizează semnificația sociologiei sale pentru istorici; trebuie să evaluăm şi semnificaţia staticii sale Adevărat, putem fi succinti în această privință, întrucât în Comte însuși cedează primul loc dinamicii, nu numai ca volum, ci și ca sens "Latura dinamică a sociologiei", spune Comte, ne va ocupa aproape exclusiv ; în ceea ce priveşte statia socială, consideră că este suficient să facă câteva observaţii Într-adevăr, ceea ce găsim despre statică la Comte nu este altceva decât o schiță (ébauche), în care nu există nici măcar nicăieri o definiție a conceptului de societate, care face obiectul sociologiei *) Mai mult, există o nepotrivire între statica și dinamica lui Comte Statica lui Comte are, conform definiţiei sale, sarcina de a indica condiţiile de existenţă a societăţii, corelarea părţilor ei constitutive, dinamica - modificarea acestor condiţii şi relaţii, sau mişcarea vitală a societăţii în general Între timp, statica și dinamica lui Comte se referă la diferite subiecte: statica la societățile existente și existente, dinamica la ceva care este considerat în viața istorică Statica lui Comte, ca doctrina legilor care determină statul *) Prin urmare Lietz Die Probleme im Begriff de Gesellsclift bei Comte Iena, , a incercat sa umple acest gol si lati pe baza observaţiilor dispersate ale lui Comte, definiţia societăţii după Comte Definiția în sine este așadar foarte mozaică și vagă (p) Biblioteca "Runivers" O CONŢINUTUL ŞI SEMNIFICIA SA ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ societăţilor individuale, nu este însoţită de dinamica corespunzătoare, adică o doctrină a legilor care ar determina modificarea stării societăţilor individuale Dinamica lui Comte nu are și nu ar putea avea statica corespunzătoare, întrucât omenirea în realitate nu constituie încă o societate și nu poate fi subsumată decât în mod ideal acestui concept Astfel, statica lui Comte ' a rămas fără dinamică, iar dinamica lui nu are sub ea nicio statică Mai mult, aceste două concepte nu sunt logic omogene în el: statica pe care o regăsim la el este, după terminologia stabilită de el, o știință abstractă; dinamica pe care o dă este mai mult ca o știință descriptivă Cu toate acestea, statica lui Comte nu reprezintă mai puțin interes

pentru istoric În primul rând, însuși conceptul de statică merită atenție Aplicând-o în societate, Comte introduce stabilitatea în prezentarea liberă a filozofiei individualiste despre societate, adică deschis dezvăluie latura esenţială a subiectului, care a scăpat complet atenţiei celor care, după Locke şi Rousseau, vedeau în societate doar o combinaţie de fiinţe libere şi raţionale bazate pe un contract voluntar Nu degeaba Comte a adus dualismul staticii și dinamicii sale în legătură cu dualismul principiilor de bază ale politicii - seria P a progresului Progresul a devenit, după cum am văzut, principiul preferat al filozofiei politice al lui Condorcet: Comte l-a definit mai precis, subliniind că progresul este doar o modificare progresivă a unei anumite ordini, adică că este determinată de această ordine și de legile naturale pe care se bazează această ordine Studiul static al organizării sociale, spune Kont, trebuie să coincidă cu teoria ordinii, care nu poate consta decât în corecta armonie între condiţiile de existenţă ale societăţilor Introducând în ideea de societate conceptul de ordine în general, sau de o anumită ordine, Comte rupe cu Questions of Philosophy, vol Biblioteca "Runivers" V I GER E raționalism în politică Momentul de cotitură pe care l-a făcut are, în termeni istorici, aceeași semnificație ca și apariția școlii istorice, care a apărut înaintea lui Comte, dar îi era necunoscută Ambele direcții, atât kontismul, cât și școala istorică, au multe în comun prin aceea că vor să înlocuiască construcțiile artificiale ale raționalismului politic cu idei concrete preluate din viață, cu diferența că școala istorică se îndreaptă spre istorie pentru ele, spre observaţie; şcoala istorică se preocupă mai mult de explicarea genezei fenomenelor, de disecarea procesului genetic, în timp ce Kont se ocupă de analiza fenomenelor sociale; scoala istorica porneste din conceptul de popor, Comte din conceptul de societate, prima porneste din spiritul poporului si vede in el sursa creativitatii politice, al doilea cauta legile naturale (lois naturelles) si incearca sa reduca fenomene sociale pentru ei Ordinea și armonia, spune Comte, sunt posibile numai în condiția subordonării (subordonărilor) fenomenelor sociale față de legi naturale, a căror totalitate limitează (circonscrit) pentru fiecare epocă limitele și natura influenței politice Mai sus i-am atribuit lui Comte conceptul de stabilitate a societatii; Nu găsim în el expresia în sine, probabil din cauza lipsei în limba franceză a termenului corespunzător acestui cuvânt frumos și flexibil (stabilité?) Dar, exprimându-și gândirea, Comte insistă constant că fenomenele sociale nu sunt modificabile la infinit (modificabile) El protestează împotriva părerii că rasa umană este lipsită de orice impuls intern sau propriu (impulsion spontanée) și întotdeauna gata să fie influențată pasiv de legiuitor, spiritual sau laic Având în vedere acest lucru, Comte se opune inexorabil ideii de mare legiuitor, care era idealul și iluzia secolului al XVIII-lea, dar din punctul de vedere al pozitivismului este echivalat cu ideea teologică Biblioteca "Runivers" O KONT ŞI ÎNsemnificaţia acestuia ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ providenta În ochii lui Comte, "principalele aspirații ale omenirii (societății) sunt învestite cu o autoritate maiestuoasă, pe care orice legiuitor trebuie să o respecte cu respect, în timp ce credința în puterea nelimitată a combinațiilor politice reprezintă umanitatea ca un automat pasiv, care este controlat de absolut providență sau legiuitor puternic și arbitrar " Comte insistă, după Saint-Simon, asupra posibilității de a prevedea viitorul - savoir, c'est prévoir - în care Comte vede un semn (critérium) de pozitivitate, atât în toate celelalte științe, cât și în în sociologie, fenomenele sociale - în măsura în care sunt în

concordanţă cu complexitatea lor mai mare - sugerează, după cum spune Comte, că mintea umană a părăsit domeniul idealităţilor metafizice pentru a se stabili pe solul realităţilor observabile, subordonând imaginaţia observaţiei Un alt concept pe care Comte îl introduce în conceptul de societate este conceptul de conexiune reciprocă (consens) și sinonimele de armonie și solidaritate Conceptul de consens, potrivit lui Comte, este inerent oriunde există vreun sistem Astronomia însăși, în fenomenele sale pur mecanice, reprezintă prima manifestare (ébauche) a acestei legături reciproce, căci, de fapt, orice perturbare în mișcarea corectă a unui corp ceresc provoacă perturbări în altul "Consensul" devine cu cât mai profund și mai clar, cu atât fenomenele sunt mai complexe și mai puțin generale Prin urmare, consensul este o trăsătură caracteristică tuturor fenomenelor din domeniul ființelor vii (corps vivants) și se manifestă în cel mai înalt grad în viața socială Comte indică în acest sens o legătură strânsă între științe și arte, care este de așa natură încât cunoașterea stării unei părți permite să se determine starea reciprocă El citează ca exemplu erorile oamenilor de știință despre cunoștințele imaginare ale egiptenilor antici în * Biblioteca Runiverse V I G E R E Egiptul geometriei abstracte, care determină succesul în astronomie Toate părțile sistemului social sunt în același raport, în vederea căruia statica, această anatomie a vieții comunitare, ar trebui să aibă ca subiect un studiu (rationelle) experimental și corect al acțiunilor sociale și al influențelor reciproce Aceeași armonie se stabilește întotdeauna (tend à s'établir) între întregul și părțile unui sistem social și între instituții și un anumit stadiu al civilizației Instituțiile politice, morala și ideile sunt întotdeauna dependente unele de altele (sont toujours solidaires) Ideea de solidaritate îl determină pe Comte să compare societatea umană cu organismul animal Biologia, spune el, indică faptul că perfecţionarea tot mai mare a organismelor constă în principal în manifestarea unei specializări din ce în ce mai mari a diferitelor Funcţii îndeplinite de organe din ce în ce mai diferite unele de altele, şi nu mai puţin solidare Aceasta este proprietatea esențială a organismului nostru social și motivul principal al superiorității sale față de orice organism individual Este cu adevărat cu putință să ne imaginăm, în totalitatea fenomenelor naturii, un spectacol mai minunat în care această concurență constantă de nenumărați indivizi, fiecare având un separat și, într-o anumită măsură, acționează voluntar, într-o varietate de moduri, o singură dezvoltare comună? de obicei fără acord între ei și de cele mai multe ori nu se cunosc și crezând că se supun doar impulsurilor personale? Așa este, cel puțin, idealul științific al acestui fenomen, desprins din ciocnirile care sunt inseparabile de un organism atât de complex Cititorul familiarizat cu literatura ulterioară a sociologiei Biblioteca "Runivers" O KONT ŞI ÎNsemnificaţia acestuia ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ Vai, trebuie să ne surprindă moderația cu care Comte se referă la analogia dintre organism și societate, care este atât de des dusă la extrem de către alții Motivul acestei moderații trebuie căutat în superioritatea (superiorité) pe care Comte o acordă societății asupra organismului Acest avantaj este motivat de Comte de faptul că vede în societate o creștere suplimentară atât a diviziunii muncii, cât și a interacțiunii (cooperare) pe măsură ce societatea devine mai complexă Dar, deși Comte nu admite acest lucru, există un alt motiv care l-a determinat să pună organismul social mai presus de animal: este simpatia care leagă membrii societății și caracterul moral al acestei conexiuni Adevărat, Comte recunoaște familia ca o vatră și o școală a instinctelor simpatice; în societate

predomină conștiința cooperării, iar instinctul de simpatie nu mai poate constitui legătura principală, deși o persoană este capabilă să-i iubească pe cei cu care se află în interacțiune (ses coopérateurs), oricât de numeroși și de departe de el ar fi pot fi; dar acest sentiment, care se dezvoltă sub influența minții, nu este suficient de puternic pentru a fi călăuzitor în viața socială Chiar dacă, continuă Comte, un exercițiu util ar putea dezvolta suficient totalitatea instinctelor sociale, mediocritatea mentală a majorității oamenilor i-ar împiedica să-și formeze o idee atât de clară a relațiilor, străine de interesele lor zilnice, încât le-ar putea servi ca un stimulent pentru simpatie Și totuși, nu mai puțin, spune atunci Comte: analiza societății trebuie să se bazeze pe principiul cooperării, dar apariția și stabilitatea societății sunt imposibile fără ajutorul instinctului simpatic, care, de altfel, are proprietatea de a transmite farmec moral necesar (charme moral) tuturor acțiunilor vieții sociale ■ Conceptul de instincte simpatice și rolul lor social pe care Kont l-a primit de la școala scoțiană de moralitate Biblioteca "Runivers" V I GER E enumerați și le-a prețuit foarte mult Dispoziţia lui Comte la sistematică l-a determinat pe Comte să asocieze acest instinct cu familia şi să-l subordoneze prea mult principiului cooperativ în viaţa publică Dar asta, de altfel, se datorează lacunelor din statica lui Comte, care nu cunoaște legături intermediare între familie și societate, nici biserică, moșie sau uniuni locale Cu centralizarea prin care a trecut societatea franceză, acest lucru nu este surprinzător În alte condiții, Comte ar fi admis probabil că nu numai familia, ci și asociațiile locale; oraș, provincie reprezintă o pepinieră a instinctelor sociale Totuși, oricât de slab ne-ar părea conceptul de societate propus de Comte în prezent, este necesar să-i aplicăm un criteriu istoric: aceasta înseamnă că trebuie pus în contrast cu cele care au predominat în secolul al XVIII-lea idei individualiste despre acest subiect și amintiți-vă că ideea lui Comte a devenit punctul de plecare pentru știința modernă a societății În ambele cazuri, statica edtiană trebuie recunoscută ca o îmbogățire a științei istorice Dar asta nu este tot: concepția lui Comte despre societate s-a dovedit a fi fructuoasă și într-o altă zonă a conceptelor, foarte importantă pentru istorie - în etică Plecând de la societate și studiind semnificația acesteia pentru dezvoltarea conceptelor morale și a aspirațiilor umane, Comte a devenit unul dintre "întemeietorii eticii sociale IX De la renașterea antichității clasice, pot fi urmărite încercări de a crea o nouă etică seculară pe lângă morala religioasă sau chiar în opoziție cu aceasta Această ultimă tendință este resimțită mai ales în filosofia franceză a secolului al XVIII-lea După ce au intrat într-o luptă acerbă cu catolicismul, "filozofii au început să apere, pe- Biblioteca "Runivers" O KONT ŞI ÎNsemnificaţia acestuia ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ răsturna asceza, i e principiul renunțării la sine, egoismul În timp ce în creștinism morala era determinată de victoria asupra egoismului, școala materialistă din filosofia secolului al XVIII-lea a decis să pună bazele unei noi morale pentru egoism Conform învățăturilor lui Helvetius, toți oamenii, prin natura lor, se străduiesc spre fericirea personală; este inutil și chiar periculos să lupți împotriva acestui egoism; prin urmare, oamenii pot fi făcuți virtuoși într-un singur mod - prin reconcilierea interesului personal cu cel general; si asta este o chestiune de politica De aici rezultă, după cum crede Helvetius, că etica va deveni o știință inutilă (science frivole) dacă nu se contopește cu politica Deci, în această doctrină, principiul moral este complet negat, în timp ce moralitatea reală se bazează pe utilitarism

Pornind de la acest principiu, alți scriitori ai secolului al XVIII-lea au încercat să reducă morala utilitarista la identitate cu morala creștină, sau, cu alte cuvinte, să reducă morala creștină la utilitarism Pentru Volney, autoconservarea este o lege a naturii, dar este fezabilă doar cu condiția dreptății față de ceilalți: nu provoca aproapelui tău răul pe care nu vrei să-l suferi de la el Dragostea creștină, potrivit lui Volney, nu este în esență altceva decât această dreptate, doar cu o conotație pozitivă: arată aproapelui tău acea bunătate pe care ai vrea să o primești de la el Christian- Jsky ^principiul iubirii de aproapele este permis aici; dar el este supus principiului egoismului personal, nu trebuie să depășească acesta Având în vedere acest lucru, Volney respinge ordinul de a mai expune o lovitură în celălalt obraz Din acest punct de vedere, Destu de Tracy recunoaște și ca himerică și excesivă porunca de a-ți iubi aproapele ca pe tine însuți și îi preferă Formula Evanghelistului Ioan: "iubiți-vă unii pe alții" Sub influența acestui curent de gândire s-a format învățătura morală a lui Saint-Simon, care a servit drept punct de plecare lui Comte Biblioteca "Runivers" V I G EP b E Pentru Saint-Simon, morala capătă un sens mult mai important decât a avut-o pentru filozofii secolului al XVIII-lea I se atribuie faptul că pentru el moralitatea a devenit cea mai mare problemă publică, a cărei importanță o compară cu importanța barajelor pentru Olanda, care, spune el, este singurul baraj pe care proprietarii îl pot opune proletariatului Dar ce moralitate va face acest serviciu? Saint-Simon este departe de ostilitatea enciclopediștilor față de creștinism; el, dimpotrivă, devine încântat de morala creștină; potrivit lui, ar fi lipsit de sens și nedrept să negem că creștinismul reprezintă un mare succes în domeniul moralității Dar Saint-Simon nu a considerat posibil să se oprească asupra ei din două motive: noul timp nu are nevoie de o morală cerească, ci de una pământească, iar această morală pământească trebuie să provină din fundamente științifice sau pozitive La un moment dat, Saint-Simon a visat să derive moralitatea din aceeași lege universală a atracției prin care voia să explice totul El a calculat, în acest fel, să întemeieze moralitatea pe experiență Dar, apoi, a recunoscut ca bază a moralității principiul: "tot ce este util pentru rasă este util pentru individ, iar tot ceea ce este util pentru individ este util pentru rasă " Acest principiu ar putea, în opinia sa , să fie demonstrată; prin urmare, Sfântul Simon a cerut înființarea unui departament special de morală, al cărui profesor urma să explice modul în care fiecare individ, indiferent de poziția sa în societate, își putea aduce propriul interes în armonie cu publicul morala ar deveni o știință socială și baza educației populare ar deveni cea mai importantă problemă pentru guvernare și mijloacele de menținere a ordinii publice, deoarece numai ignoranța provoacă confuzie Biblioteca "Runivers" O KONT ŞI ÎNsemnificaţia acestuia ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ ca urmare, ei aveau să devină clasa de conducere și s-ar ocupa de educația oamenilor Dar Saint-Simon nu s-a oprit aici, din Filantropia s-a alăturat utilitarismului său: "sistemul său de industrie" este echipat cu epigraful: "iubiți-vă unii pe alții și ajutați-vă unii pe alții" Toate reformele sociale, care ar trebui să ofere hrană și educație oamenilor, în ochii lui Saint-Simon sunt doar consecințele principiului: "iubiți-vă unii pe alții " Principiul filantropic a câștigat în scurt timp întâietate față de cel utilitarist, iar Saint-Simon a început să insiste ca Filantropia să depășească, eh, în cele din urmă "Astfel morala l-a adus pe Saint-Simon la creștinism prin Filantropie Aceasta a fost promovată de nevoia, tot mai simțită de el, de a pune religia la

baza transformării sociale Astfel, o a apărut noul creștinism de la Saint-Simon, destinat să îndrepte societatea spre marele scop al "îmbunătățirii cât mai rapide a soartei celei mai sărace clase" și care avea ca epigrafe cuvintele Apostolului Pavel: "Cel ce iubește pe alții a împlinit lege Totul este cuprins în acest cuvânt: iubește-ți aproapele ca pe tine însuți " Acest eseu a rămas neterminat, iar ultimele cuvinte scrise de Saint-Simon reprezintă un apel - să depună toate eforturile pentru "creșterea cât mai repede posibil a bunăstării sociale a sărac" *) Acestea sunt datele cu care s-a ocupat Comte: a introdus un sistem în ele și le-a unit cu ideea de evoluție " Progresul moral s-a manifestat, potrivit lui Comte, deja în epoca politeismului, deși la acea vreme dezvoltarea eticii a fost întârziată de sclavie și un amestec de autorități Sclavia a împiedicat ridicarea morală a individului atât în rândul sclavilor, cât și între stăpâni și submina familia, iar în domeniul moralității sociale era dăunătoare pentru că încuraja sentimentul de cruzime Amestecul de autorități, de ex absența unui spirit călăuzitor *) G Weill Saint-Simon et son Oeuvre, cap X a clasei noastre, a avut ca efect subordonarea interesului moral politicii Etica anticilor era, așadar, nuanțată de un spirit războinic Cu toate acestea, Comte constată următoarele succese ale moralei antice: instituirea în domeniul moralei personale a diverse prescripţii utile referitoare la modul de viaţă; în materie de morală familială, antichitatea clasică, este adevărat, nu și-a recunoscut importanța ca intermediar între morala personală și cea socială, dar cu toate acestea meritul instituirii monogamiei îi aparține; în domeniul antichității sociale clasice a adus dragostea patriei la cel mai înalt grad de dezvoltare Aceste observații umbresc deja viziunea lui Comte asupra progresului moralității în epoca monoteismului, pe care el o identifică cu catolicismul Stabilirea moralei, potrivit lui Comte, este scopul principal al catolicismului Meritul catolicismului este că a dat predominanța intereselor morale în comunitate; morala pur - militară și națională, mereu subordonată politicii, care caracterizează antichitatea, a fost transformată în sensul moralității pașnice În ceea ce privește semnificația morală a catolicismului, Comte face o rezervă în favoarea rolului pe care l-a jucat feudalismul în acest sens și încearcă să explice influența morală a catolicismului nu prin doctrina sa, ci printr-o organizație bazată pe separarea puterii spirituale și laice Comte consideră că este posibil să confirme această opinie făcând referire la Bizanț, care era steril din punct de vedere moral, în ciuda asemănării deplină cu catolicismul în doctrină Reînvierea moralei pe care, potrivit lui Comte, catolicismul a adus-o, sau cel puțin a început (ébauché), s-a datorat faptului că a dat eticii primul loc între toate nevoile omenirii Catolicismul și-a îmbrăcat doctrina etică în tipuri etice, menite nu să formuleze cerințele vieții practice după acestea, ci să indice limitele, întotdeauna mai mult sau mai puțin ideale, la care   doamnele trebuie să se apropie cât mai mult posibil Instinctul filozofic a determinat catolicismul să prezinte aceste tipuri etice nu în abstract, ci în imagini concrete Toate ramurile moralei au fost perfecţionate de catolicism El a recunoscut pe bună dreptate virtuțile personale ca bază a tuturor celorlalte, întrucât ele reprezintă câmpul cel mai firesc pentru dezvoltarea puterii rațiunii asupra pasiunilor, condiție pentru orice perfecțiune morală Sub acest punct de vedere, Comte aduce aici virtuți ascetice, recunoscându-le, în ciuda artificialității lor, utile educației morale Mai mult, virtuțile

personale au primit semnificație socială în catolicism Comte subliniază în acest sens predica umilinței, pe care o recunoaște ca fiind utilă nu numai pentru epoca mândriei și asupririi medievale ' Comte atribuie, de asemenea, moralei catolice, în comparație cu cea antică, condamnarea sinuciderii, remarcă care merită atenție având în vedere tentativa de sinucidere făcută de Comte însuși în timpul stării sale morbide Într-o trecere în revistă a dinamicii, am menționat deja importanța pe care Comte a acordat-o catolicismului în îmbunătățirea moralității familiale și sociale; în acest din urmă domeniu, sentimentul de fraternitate universală a fost popularizat sub denumirea frumoasă de iubire (charité) În numele acestei iubiri, Europa a fost acoperită de instituții minunate, necunoscute antichității, menite să atenueze calamitățile umane Comte adaugă că această iubire a servit drept cel mai bun mijloc de a contracara imperfecțiunea inerentă a stării sociale în raport cu distribuția inegală a bogăției Impactul moral al catolicismului se termină pentru Comte în dezvoltarea eticii Epocile protestantismului și "metafizicii" sunt și în acest sens pentru Comte V I GER E doar rezultate negative În special, el este nemulțumit de utilitarism Așa cum în politică a respins "doctrina falsă" care explica originea societății prin beneficiul pe care fiecare dintre ele îl obține, tot așa Comte este și mai înarmat împotriva principiului utilitarist ca bază a moralității În loc de utilitarism, Comte caută un punct de plecare pentru moralitate - în biologie Acesta din urmă ne prezintă un om aflat la începutul vieții sale istorice cu o slabă dezvoltare a facultăților mintale și cu pasiuni foarte dezvoltate Kont nu se plânge de asta; cu o dispoziție naturală a unei persoane la munca mentală, numai pasiunile puternice pot servi ca un stimulent suficient pentru a exercita mintea Mai departe, Comte deduce din aceeași "biologie observațională" că în om predomină cele mai egoiste și mai puțin nobile instincte asupra înclinațiilor sociale mai nobile Astfel, pentru Comte, egoismul nu este doar o proprietate normală a unei persoane, ci și un mijloc necesar al dezvoltării sale morale și sociale ulterioare Dar Comte ii condamna in acelasi timp pe scriitorii secolului al XVIII-lea, care au redus natura morala a omului la egoism, si ii pune in contrast cu scoala scotiana a moralistilor, care a infirmat teoria egoismului ca sursa a moralitatii, aratand catre innascutul proprietatea umană a simpatiei sau a compasiunii, care deseori are prioritate asupra sentimentului de sine conservare Aceste înclinații sociale (afecțiuni sociale), conform lui Comte, sunt inferioare ca energie și rezistență pasiunilor personale, dar au creat o comunitate și o mențin în ciuda celor mai puternice aspirații individuale Pentru a înțelege corect această idee a lui Comte, trebuie să ne amintim de statica sa, în care a inserat familia între individ și societate Societatea nu a luat naștere din contractul indivizilor, ci din acumularea și interacțiunea familiilor Familia se unește și unește personal și   instincte sociale Preocuparea unei persoane pentru familie este o continuare a începutului său personal, a egoismului său, dar în același timp, egoismul aici este supus principiului social, acționează în folosul altora, iar familia devine o școală a instinctului social Egoismul primește astfel un scop social de la Comte Așa cum pasiunile personale sunt izvorul necesar al evoluției mentale, tot așa egoismul este izvorul evoluției morale Ideea unui "interes general", potrivit lui Comte, ar fi chiar de neînțeles fără interes personal, pentru că primul este doar rezultatul a ceea ce este comun în interesul indivizilor individuali Dacă ar fi posibil să depășim

predominanța instinctelor personale în sine, atunci aceasta nu ne-ar îmbunătăți natura morală, ci ar distruge-o; căci instinctele noastre sociale, lipsite de călăuzire, ar deveni o Filantropie rătăcitoare și inutilă Comte vede confirmarea acestui gând în chiar "principiul etic de bază, care a fost formulat de etica popoarelor cele mai dezvoltate într-o strictă obligație de a-ți iubi aproapele ca pe tine însuți* Comte admiră frumusețea acestei Formule, care reprezintă acea justă exagerare care este necesară în crearea unui tip, care este prezentat ca un ideal inaccesibil realității Din acest punct de vedere, Comte îl condamnă pe "vrednicul" Destu-de Tracy pentru că a preferat "Formula nehotărâtă a Apostolului Ioan: "iubiți-vă unii pe alții", frumoasa Formula: "iubiți-vă pe aproapele ca pe tine însuți", și vede în această preferință din anumite motive ceva nou dovadă a influenței nocive a metafizicii asupra celor mai bune minți În această formulă sublimă, instinctul personal nu încetează să servească drept ghid și măsură instinctului social, fără de care scopul nu ar fi atins, căci cum ar putea el să-i iubească pe alții care nu se iubește pe sine? Având în vedere aceasta, Comte nu permite deloc gândul la Biblioteca "Runivers" V I G E R E uniformitatea naturii umane; dimpotrivă, această natură este destul de normală, iar înclinaţiile sociale ale omului nu au alt scop decât să modereze şi să modifice sistemul de înclinaţii personale Nu se poate decât să regrete slăbiciunea manifestării lor Așa cum Comte pune în acest caz într-o anumită legătură reciprocă egoismul și instinctul social, tot așa el recunoaște că instinctul social și activitatea mentală sunt menite să se completeze reciproc, deoarece ambele separat nu-și pot îndeplini scopul De fapt, după cum crede Comte, dacă simpatia socială (bienveillance) ar fi vorbit la o persoană mai puternic decât acum, aceasta ar fi egală cu creșterea facultăților sale mintale și în același mod, chiar dacă într-un grad mai slab, orice dezvoltare mentală corectă s-ar reduce până la urmă la o creștere directă a instinctului social, fie întărind puterea unei persoane asupra pasiunilor sale, fie făcându-l mai susceptibil la diferite influențe sociale Din acest punct de vedere, Comte recunoaște reproșurile care se fac culturii mentale în sens moral, nu doar exagerate, ci bazate pe o neînțelegere; sunt corecte numai în raport cu persoanele a căror dezvoltare psihică nu corespunde funcţiilor lor sociale Din toate acestea Comte deduce "o armonie incontestabilă, dublă și constantă" între cele două principii pacificatoare (principes modérateurs) ale vieții umane - activitatea mentală și instinctul social Acesta din urmă va ocupa întotdeauna în mod necesar o poziție subordonată în raport cu instinctul personal, necesarul motorul vieții reale Dar scopul principal al moralității constă în posibila întărire a dublei influențe a dezvoltării mentale și a instinctului social, a cărui întărire treptată este principalul rezultat al dezvoltării generale a omenirii Biblioteca "Runivers" O KONT ŞI ÎNsemnificaţia acestuia ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ În ceea ce privește această evoluție, atunci, potrivit lui Comte, indiferent de epocă, rezultatul ei va fi nu numai în îmbunătățirea materială a vieții umane, ci mai ales în dezvoltarea și exercitarea abilităților sale superioare - fie prin slăbirea lui Înclinații fizice și excitarea instinctelor sociale sau prin dezvoltarea abilităților mentale superioare și întărirea influenței rațiunii asupra comportamentului În acest sens, dezvoltarea individuală repetă (reproduce) principalele faze ale dezvoltării sociale Ambele au scopul de a subordona satisfacerea instinctelor personale actiunii instinctelor sociale, a pasiunii, unor reguli stabilite de ratiune, dobandind din ce in ce mai multa predominanta În

aceste raționamente ale lui Comte predomină dorința de a aduce într-un sistem comun moștenit de el din secolul al XVIII-lea antinomia dintre egoism și instinctul social, între dezvoltarea mentală și cea morală De un interes mai general este încercarea lui Comte, pe această bază, de a aduce statica sa în legătură și interacțiune cu etica Fiecărui element din statică i se atribuie, așadar, un rol special în dezvoltarea eticii Viața individuală se caracterizează prin predominarea instinctelor personale, viața de familie prin creșterea instinctelor simpatice, viața socială prin dezvoltarea influențelor mentale De aici, Kont derivă un sistem evolutiv de moralitate - personal, domestic și social Primul păzește existența individului supunându-l unei discipline prudente; al doilea caută să acorde o preponderență simpatiei față de egoism; ultimul este să direcționăm totalitatea înclinațiilor noastre către direcțiile unei minți iluminate După cum se poate observa din datele de mai sus, în epoca J a alcătuirii filozofiei pozitive, evoluția mentală a prevalat în ochii lui Comte asupra psihicului, iar egoismul d a constituit pentru el baza necesară a acestuia din urmă Dar Comte "nu s-a oprit în acest punct de vedere; sub influență Biblioteca "Runivers" V I GER E Evoluția care a avut loc în el însuși i-a schimbat viziunea asupra a două întrebări esențiale: interesul moral al lui J a avut întâietate în ochii lui asupra intelectualului în viața omenirii Această schimbare a stării sale de spirit este deja sesizabilă la sfârșitul lucrării sale de filozofie pozitivă: mai târziu s-a intensificat atât de mult încât Comte, sub influența sa, și-a reconstruit ierarhia științelor și a ridicat etica la nivelul a șaptea, cea mai înaltă știință din această ierarhie Și, în al doilea rând, Comte a început să privească diferit J însuși principiul moralității; nu egoismul, "temperat de rațiune", este recunoscut de Comte ca forță motrice a vieții etice, ci un nou principiu opus - vivre pour autrui, pentru care Comte a creat un nou termen - Stabilirea acestui principiu marchează un pas important înainte în dezvoltarea eticii Comte s-a lăsat prea dus dacă a crezut că Formula sa va duce la o revoluție în domeniul eticii individuale; în acest sens, formula, pe care Comte a vrut să o înlocuiască: iubește-ți aproapele ca pe tine însuți, nu necesită completări; dar formula lui Comte capătă adevăratul ei sens în domeniul social Când aceasta - autrui - aceasta alta nu este o persoană privată, ci o valoare colectivă - societatea; când societatea devine subiectul aspirațiilor etice ale individului, atunci domeniul eticii este extins și îmbogățit Deasupra eticii individuale devine domeniul eticii sociale Societatea, devenită subiectul aspirațiilor etice, devine și sursa lor Urmează apoi acea renaștere a eticii individuale prin intermediul eticii sociale, despre care vorbește Wundt: "numai un punct de vedere mai liber dobândit în acest fel, renunțând la dezbaterile nesemnificative ale sectelor eudemoniste și rigoriste, face ca etica individuală să fie capabilă să vină în ajutorul etica socială, stabilirea standardelor etice pentru viața publică" *) Logica, II, Biblioteca "Runivers" O CONŢINUTUL ŞI SEMNIFICIA SA ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ Astfel, etica socială, dând un nou conținut individului, devine coroana lui și condiția progresului său, iar ambele devin un factor puternic de progres social Dar toate acestea au devenit posibile numai din momentul în care ideea științifică a societății a fost stabilită În această încrucișare a considerațiilor sociologice cu cele etice stă meritul deosebit al lui Kost În acest sens, el și-a deschis pentru sine și pentru alții o perspectivă care ar putea fi mai fructuoasă decât teoria sa abstractă a sociologiei În orice caz, în momentul actual, cu interesul viu pe care societatea modernă îl are în chestiunile de etică

socială, cu înaltul ridicare etică pe care o experimentează, este necesar să evidențiem în mod special semnificația lui Comte în istoria eticii sociale, chiar și mai mult că acest merit al său este mai puțin cunoscut și mai puțin apreciat decât teoria lui sociologică; iar dacă este imposibil să nu spunem că această teorie s-a estompat foarte mult cu timpul, atunci motto-ul - vivre pour autrui - și conceptul de altruism vor fi întotdeauna un monument al aspirațiilor etice și al naturii nobile a singuraticului> și " teoretician încrezător în sine ~ 'x Cel mai înalt exemplu al teoriei etice a lui Comte se află în timp în afara limitelor erei pozitiviste și aparține deja acelui ^susug" al dezvoltării lui ' în care mulți dintre cei mai buni adepți ai săi nu vedeau decât iluzii Dar când vine vorba de semnificația istorică a lui Comte, atunci nu poate fi ignorată nici transformarea pozitivismului într-o religie și într-o "metodă subiectivă" Una dintre ideile strălucitoare prin care Taine a luminat cu strălucire starea psihică a societății franceze în ultimul secol, este, după cum se știe, în contrastarea lor cu două elemente ale vieții spirituale a acestei societăți, pe care le distinge sub numele de l "esprit classique et l'acquis scientifique Sub al doilea el Întrebări de filosofie, carte) Biblioteca "Runivers" V I GERBE • mătură, după cum reiese din expresia însăși, rezultatele obținute prin cunoașterea pozitivă; sub primul - iluminare intelectuală retoric, hrănit de tradiții străvechi Cine consideră artificială această opoziție, să citească schița lui Condorcet, unde se pot distinge clar două fluxuri din istoria "succeselor minții umane", o serie de descoperiri în domeniul matematicii și științelor naturii și creșterea mișcare educațională Dualismul manifestat de Taine este și mai justificat de pozitivismul lui Comte Ceea ce a expus Condorcet a intercalat, Comte l-a expus în întregime El porneste direct din faptul ca, in numele cunoasterii pozitive, ii condamna pe "sofistii" din epoca iluminismului si toate teoriile lor În persoana lui Comte, apare o cunoaștere pozitivă consolidată, în deplină conștiință de sine a semnificației și puterii sale, cu o negare arogantă a trecutului, cu pretenții încrezătoare de a domina exclusiv în lume și cu perspective nelimitate pentru viitor Să vedem cum își imaginează Comte rezultatele imediate ale sistemului de cunoaștere pozitivă proclamat de el Părerile sale asupra viitorului sunt mult mai sobre decât cele ale lui Condorcet, dar credința lui în pozitivism nu este inferioară credinței în apariția regatului rațiunii Nici una dintre răsturnările anterioare din viața omenirii nu poate fi comparată, în opinia sa, cu debutul viitor al erei pozitivismului într-o modificare profundă a întregii existențe a omului și a societății Această influență se va reflecta atât în domeniul științei, cât și al moralei, al politicii și al artei În primul rând, va stabili unitatea viziunii asupra lumii și științei, care nu ar putea fi cu separarea teologiei și științei Prin această unitate, dezvoltarea sistematică a tuturor științelor va produce rezultate neprevăzute Progresele vor fi relevate atât în sfera științelor abstracte și concrete, cât și în sfera aplicării lor În ultimă privință, pe- Biblioteca "Runivers" O KONT ŞI ÎNsemnificaţia acestuia ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ Stupefacția pozitivismului va servi ca un puternic stimulent pentru activitatea practică a omului, nestingherită nici de superstiție, nici de speranțe himerice Și ca exemplu de succes în domeniul științelor concrete, Comte subliniază, avându-l în vedere evident pe Condorcet, o determinare mai exactă a duratei de existență a ființelor organice și, de altfel, a omului Acesta va clarifica faptul că, deși evoluția organică va progresa pe o serie lungă de secole, totuși atât organismul colectiv -

omenirea - cât și organismul individual, adică omul, sunt supuse decăderii organice (declin), indiferent de deteriorarea mediului lor Pe de altă parte, pozitivismul va pune capăt antagonismului dintre nevoile intelectuale ale omului și cele morale Revoluția Franceză a dat impuls unei mișcări care vizează suprimarea egoismului Dar din moment ce ea nu cunoștea principiile morale, odată cu estomparea pasiunilor revoluționare, s-a scos la iveală slăbiciunea eticii metafizice În anarhia modernă, cele mai necesare principii morale sunt puse sub semnul întrebării Comte își exprimă încrederea că atunci când, datorită pozitivismului, aceste principii se bazează pe cunoașterea totalității legilor naturii umane, nu va mai fi loc pentru acea cazuistică cu care chiar și oamenii sinceri credincioși se eliberează adesea de prescripțiile moralei religioase În același timp, Comte înfățișează progresul moralității așteptat de el în toate cele trei etape ale dezvoltării sale În domeniul moralității individuale, succesul îl va depăși cu mult pe cel atins de morala religioasă, chiar și cu ajutorul "speranțelor himerice" asociate acesteia O înțelegere sănătoasă a naturii umane va înrădăcina (rendra vulgaire) în toți oamenii conștiința obligației de a supune înclinațiile vicioase și nocive inerente ale unei discipline înțelepte Comte b în acest sens, sperăm că mândria justă pe care o va trezi conștiința într-o persoană că se află în fruntea tuturor organelor animale ' * Biblioteca "Runivers" V I GER E nisme, va fi un motiv mai puternic pentru a aborda tipul de perfecțiune morală decât pentru a-l mustra în cât de mult este mai jos decât îngerii În morala familiei, pozitivismul singur este capabil să înfrâneze iluziile periculoase cauzate de metafizica privind distrugerea căsătoriei și egalitatea femeilor Dar avantajul pozitivismului va fi găsit în principal în raport cu morala socială Nici metafizica, care sfințește egoismul, nici filosofia religioasă, care subordonează viața unui scop iluzoriu, nu ar putea avansa punctul de vedere social în măsura în care poate face pozitivismul Doctrinele care au precedat-o au dezvoltat atât de puțin înclinații simpatice și altruiste, încât chiar le-au negat, acum pe baza subtilităților deșarte ale scolasticii, acum sub influența preocupării pentru mântuirea personală; sentimentul moral, a cărui manifestare cea mai înaltă are loc în sfera socială, a fost adus până acum doar indirect și zadarnic Dar când educația corectă va insufla omului modern ideea de reciprocitate și continuitate (perpétuité), care ne este evocată de spectacolul evoluției umane, vom înțelege superioritatea morală a unei filozofii care ne leagă pe fiecare dintre noi de existența umanitatea în totalitatea ei în timp și spațiu Morala pozitivismului va arăta că fericirea fiecăruia se datorează celei mai complete manifestări de fapte binevoitoare și emoții de simpatie față de întreaga rasă umană și chiar față de alte ființe simțitoare subordonate acesteia Și până când viitorul va dezvălui avantajele morale ale pozitivismului, filozofismul său trebuie să le arate înaintea ochilor tuturor prin superioritatea comportamentului lor în domeniul moralității personale, familiale și sociale În politică, pozitivismul va rezolva problema relației dintre puterea materială și cea mentală prin stabilirea a două puteri, spirituală sau teoretică și laică sau practică Biblioteca "Runivers" O KONG ȘI IMPORTANȚA SA ÎN ȘTIINȚA ISTORICĂ bifă Diviziunea și echilibrarea inițială a acestor puteri a fost opera catolicismului medieval, dar această putere dublă a apărut atunci doar empiric din antagonismul care s-a dezvoltat în cadrul societății monoteiste Comte vede din nou aplicarea principală a acestei puteri duale în domeniul moralității Antichitatea a subordonat morala politicii; a existat o

tendință socială în această subordonare, dar morala și politica în politeism erau un amestec periculos Catolicismul a proclamat independența moralității față de politică sau, mai bine zis, predominanța primei asupra celei din urmă Dar a fost o încercare prematură Distincția dintre morală și politică se baza pe o opoziție mistică între interesele cerului și ale pământului Dacă acesta din urmă nu ar prevala, societățile europene s-ar transforma în Tebaide sterile, în care preocuparea pentru mântuirea personală ar elimina toate celelalte considerente Când interesele pământești au prevalat din nou, independența moralei sau a politicii a fost din nou ascunsă, iar morala s-a dovedit incapabilă să se apere împotriva ideilor revoluționare Pozitivismul va subordona moralitatea unui punct de vedere social, adică nu omul, ci omenirea Atât legile morale, cât și cele intelectuale sunt mai bine dezvăluite în organismul colectiv decât în individ Tipul de îmbunătățire umană, care este același pentru om și pentru umanitate, este mai bine relevat de evoluția socială decât de evoluția individuală În cele din urmă, pozitivismul va deveni baza unei renașteri artistice, strâns legată de o renaștere mentală și socială Predominanța punctului de vedere uman și a sintezei (l'esprit d'ensemble) va fi favorabilă dezvoltării înclinațiilor normale, le va întări și direcționa prin dezvoltarea gustului potrivit Filosofia religioasă, îndumnezeind tipul uman, a favorizat de mult impulsul imaginației; idealizarea activității militare a hrănit arta; dar această sursă Biblioteca "Runivers" V I GER E izsyak Arta nu a îmbătrânit, dar are nevoie de noi idealuri Activitatea de muncă și pașnică a omului începută nu a fost încă evaluată din punct de vedere estetic, dar viața modernă își va găsi idealizarea; sentimentele de adevăr și bunătate nu pot fi dezvoltate fără a evoca un sentiment de frumusețe Principalul rezultat al progresului modern va fi concentrarea tuturor ideilor asupra conceptului de umanitate, ceea ce va provoca o ascensiune nelimitată în domeniul artei; ideea omului ca conducător al naturii va deveni o sursă inepuizabilă de inspirație poetică Influența omului asupra naturii, rezultat al evoluției lente, nu putea face încă obiectul idealizării Imitând poezia antică, poeții continuă să cânte despre minunata înțelepciune a naturii Dar faptele umane din cele mai simple aparate ale instituțiilor sociale mecha-nsh GDO bai'ykh''bdozhnye sunt mult mai mari decât cele mai perfecte fenomene care apar fără participarea omului natura, minunile vieții sale sociale, vor deveni subiectul unor noi , inspirații puternice care vor deveni foarte populare pentru că sunt în armonie cu instinctele și aspirațiile noastre Acesta este tabloul care s-a prezentat privirii entuziaste a lui Comte atunci când se gândea la influența iminentă a pozitivismului și, având în vedere acest lucru, trebuie numit modest admiterea sa la sfârșitul cursului de filozofie pozitivă că a îndrăznit să schițeze planul a acestei cărți și o desfășoară odată cu ea, pentru a finaliza munca întreprinsă Bacon și Descartes Ideea, așa cum a înțeles Comte, era să creeze o nouă viziune asupra lumii pe o bază pur științifică și - la care nici Bacon și nici Descartes nu visau - să transforme religia, morala și întregul sistem social cu ajutorul unei noi viziuni asupra lumii Reflectând la chemarea pozitivismului, Kont a cedat dublului auto-amăgire: a căzut într-o iluzie cu privire la "viitoarea sa bibliotecă "Runiverse" O KONT ŞI ÎNsemnificaţia acestuia ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ și s-a înșelat în legătură cu legătura lui cu trecutul În acest din urmă caz, Comte credea că viziunea asupra lumii pe care a propus-o era complet opusă celei pe care trebuia să o abolize Noua știință politică, chemată să reformeze societatea, ar trebui, potrivit lui Comte, să fie legată de politica

metafizică sau teologică, așa cum astronomia este de astrologie, sau chimia de alchimie La fel ca mulți alți reformatori, Comte nu era conștient de dependența lui de aceste viziuni ale lumii trecute, nu vedea cât de mult împrumutase de la ele Deja în evaluarea filozofiei istoriei a lui Comte, a trebuit să subliniem asemănările acesteia cu teoria teologică a lui Bossuet și teoria metafizică a lui Hegel Același lucru trebuie spus acum despre pozitivismul însuși, ca viziune asupra lumii Comte era sigur că în el renunțase complet la trecut, că nu numai doctrina lui, ci și metoda lui, se opuneau complet doctrinei și metodei perspectivei metafizice și teologice Dar cât de aproape, fără să-și dea seama, era, atât în doctrină, cât și în metode, de trecut, și mai ales de acea viziune asupra lumii, pe care o condamna fără milă de orice - de metafizică! De fapt, ce a reproșat Comte spiritului teologic și metafizic? - "idealitatea scopului său, absolutitatea ideii sale (absolu dans la concept) și arbitrariul în aplicarea ei " Dar cu ce diferă pozitivismul lui Comte în această privință de viziuni anterioare despre lume? scopul lui este mai puțin ideal, principiul său mai puțin absolut, iar metoda lui în știință și politică socială mai puțin arbitrară? Ce cauzează cel mai viu protest al lui Comte împotriva spiritului metafizicienilor? "Dorința lor himerică de a subordona fenomenele sociale influenței nemărginite a teoriei sau principiului?" Dar oricine familiarizat cu programul social al lui Comte admite că el i-a depășit pe metafizicieni în această privință Comte, după cum se știe, în critica sa asupra secolului al XVIII-lea oco- Biblioteca "Runivers" V I GER E El a denunțat adesea noțiunea favorită a epocii - a marelui legiuitor și reformator - o noțiune care a fost alimentată de reverența tradițională pentru antichitate și de legendele istorice ale lui Lycurgus, Solon și a unui număr de legislatori clasici Dar nu și-a intenționat Comte un rol similar în societatea modernă, înarmat cu autoritatea nu a oracolului delfic, ci a sociologiei? Comte era sceptic față de iluziile entuziaste ale lui Condorcet, care se aștepta la debutul unei noi epoci de aur din implementarea "metafizicii revoluționare" și chiar considera necesar să respingă speranța lui Condorcet că succesele medicinei și culturii vor asigura nemurirea omului pe pământ rezultatele pozitivismului lui Comte, pe care l-am citat mai sus, mai puțin iluzii? Și mai aproape, conform recunoașterii lui Comte, este pozitivismul său față de catolicism, a împrumutat și mai mult de la el pentru lovitura de stat concepută de el Fundamentul noii ordini sociale, bazată pe concluziile științei pozitive, urma să servească drept autoritate sociologilor Sistemul social al pozitivismului este o copie a sistemului medieval, catolic, bazat pe separarea puterii spirituale de cele seculare, doar hier short^ trebuia să înlocuiască abrevierea pe cunoaștere Dar știința socială oferă o bază suficient de fermă pentru o astfel de autoritate? Nu sunt ipotezele lui Comte în acest punct în contradicție cu observația sa corectă: "Întrebările sociale sunt atât de complexe încât este ușor să susținem opinii opuse în ele (soutenir le pour et le contre), căci nu există nicio instituție care, oricât de necesară, ar fi nu prezintă neajunsuri, iar cea mai extravagantă utopie are întotdeauna un oarecare merit"? Biblioteca "Runivers" O KONT ŞI ÎNsemnificaţia acestuia ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ societatea, nu poate fi decât soarta unei minorități; chiar şi specialiştii în matematică şi ştiinţe exacte Comte considera necompetenţi în sociologie Astfel, în noul sistem, autoritatea noii autorități spirituale, ca și cea veche, s-ar baza pentru marea majoritate a oamenilor nu pe cunoaștere, ci pe credință, pe credința în cunoașterea sociologilor Nu numai atât, la fel cum în catolicism

sistemul ierocratic s-a încheiat cu autoritatea unică a marelui preot și și-a găsit principalul sprijin în ea, tot așa și noul sistem de pozitivism avea propriul său mare preot și legiuitor suprem, care i-a fost fondatorul Comte se uită la sine, remarcă pe bună dreptate biograful situat spre el, ca la capul religios al Occidentului reînviat; a cerut un Panteon "cu forța (?) confiscat de catolicism" pentru noul său cult pozitivist, pentru acea religie a omenirii, al cărei rit l-a instituit; și ca reprezentant al noii autorități spirituale, ca "papă științific" (pape scientifique) *), s-a adresat cu enciclice politicienilor si suveranilor moderni Nu doar organizarea autorității spirituale și vocația ei socială în epoca pozitivismului reprezintă o ruptură din catolicism Pozitivismul lui Comte converge cu catolicismul și în negarea tuturor fenomenelor vieții individuale - față de individ, naționalitate, rasă și disprețul față de stat Ele converg, de asemenea, într-un sens pozitiv, în străduința lor de a organiza o autoritate universală necondiționată căreia trebuie să fie supuse în mod egal toate rasele omenirii Cât de profund a legat natura lui Comte de spiritul teocrației catolice, acest lucru a fost dezvăluit mai ales când Comte a început să creeze o nouă religie pe baza pozitivismului, religia "onk^gm" oy^TG'gGO'demonstration O astfel de religie trebuie să fi avut un vizibil *) Dumas: Etat mental de Comte Revue Phii Janv j Biblioteca "Runivers" V I GER E obiect de cult În ochii lui Comte, "omenirea" era așa După ce a găsit o nouă zeitate, Comte a început să se lase dus de sarcina de a crea un nou cult pentru el și, în același timp, a revenit din ce în ce mai mult la ideile și formele de trecutul, neexcluzând însuși fetișismul În organizarea puterii spirituale, în cultul "binefăcătorilor omenirii" și în multe ceremonii religia pozitiviștilor s-a apropiat atât de mult de catolicism încât Huxley, nu fără motiv, a putut spune: "În orbirea mea sunt incapabil să deosebesc religia Comte a omenirii de papalitatea cu Comte pe tronul Sf Petru și cu redenumirea majorității sfinților calendarului catolic în sfinții noii biserici Neconștient de legătura strânsă a pozitivismului cu viziunile pe care le-a negat, Comte, pe de altă parte, a exagerat capacitatea sistemului său de a transforma realitatea și "a mers" în acest sens pe tărâmul utopilor Cea mai evidentă utopie este încercarea lui Comte de a rezolva problema socială prin aplicarea moralității în politică În organizarea publică a pozitivismului, alături de puterea spirituală a sociologilor, ar fi trebuit să existe Funcțională putere seculară, organizată după principiul ascensiunii de la particular la general și abstract, iarăși în ordine inversă În virtutea acestui principiu, conducerea laică a societății încredinţat , Comte (capitalisti) Pentru ca această organizare să servească la o soluționare fericită a problemei sociale, a fost necesar, potrivit lui Comte, să-i convingă pe proletari că concentrarea capitalului în mâinile conducătorilor activității industriale este o necesitate și că nu este necesar materie în mâinile cui se află aceste capitale, atâta timp cât primesc o numire publică; capitaliștii, pe de altă parte, trebuie să fie convinși că, din moment ce fiecare membru al societății este învestit cu o funcție socială, și ei sunt doar administratori Biblioteca "Runivers" O CONŢINUTUL ŞI SEMNIFICIA SA ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ mergând în mâinile lor averea și sunt obligați să o administreze în interes public Nu mai puțin naivitatea este utopia religioasă a lui Comte Gânditorul s-a transformat într-un profet și întemeietorul unei noi secte Deși de data aceasta utopia părea că începe să se materializeze, rezultatul ei a fost departe de a îndeplini așteptările lui Comte În acest caz, ca și în altele, trebuie

să îi aplicăm lui Comte cuvintele pe care el însuși le-a spus în reproș metafizicienilor Revoluției Franceze, că nu a existat niciodată o contradicție atât de izbitoare între speranțele pentru eternitatea unei teorii inventate și fragilitatea creatului cu adevărat (entre l'éternité des espérances spé culatives et la fragilité des creations effectives) Deși secta comtistă s-a răspândit și a pătruns chiar și în Lumea Nouă, imediat după moartea lui Comte a devenit clar că îi lipsește tocmai pozitivismul, adică doctrină incontestabilă autoritară, incontestabilă Conform planurilor lui Comte însuși, după moartea sa, în fruntea sectei a fost plasat un nou "mare preot", La Fitte, care s-a dedicat sarcinii de a pune în aplicare cuvintele prețuite ale profesorului: "să formeze un preoția pozitivistă, ca primă condiție a reînnoirii sociale, necesară atât pentru ordine, cât și pentru progres* În ciuda tuturor precauțiilor și eforturilor conștiincioase ale lui Lafitte de a nu se abate de la legământul profesorului, în rândul sectei, cu toată numărul ei mic, au apărut renegați, așa cum făceau cândva în ordinele monahale, care doreau să construiască și mai mult respect a ordinelor profesorului (respectarea strictă) Așa cum a fost odinioară la franciscani, așa și acum la pozitiviști, primul motiv al scindarii a fost îndoiala, în corectitudinea punerii ^ succesorului ~ la profesorul principal sub formă de toro, că "Comte, înainte de moartea sa , a vorbit împotriva lui Lafitte, pe care îl plănuise mai întâi; nemulțumit de alegeri, iar apoi de direcția lui Lafitte, pozitiviști Biblioteca "Runivers" V I GER E turnat de la el în , declarând că voiau să adere cu strictețe lui Comte în toate Acești pozitiviști ortodocși au găsit o simpatie specială din partea asociaților lor din Brazilia și Chile Șeful grupului brazilian, dr Lemos, a exprimat cu această ocazie în următoarele cuvinte crezul celor mai autentici pozitiviști, care nu s-au oprit la nicio extremă a profesorului și și-au asimilat în mod destul de consecvent "principiul cel mai secret și deosebit de contism - fuziunea principiului religios cu cel matematic", recunoașterea în spatele doctrinei naturii religioase a certitudinii matematice: "Noi, la rândul nostru, declarăm că pentru noi volumul al patrulea de politică pozitivă (Comte) este un canonic carte, Leviticul științific *), la fel de demn fidelitate, ca geometria") • Despărțirea dintre adepții lui Comte nu ne poate surprinde, având în vedere că doctrina în sine nu reprezintă o edancird completă Afirmațiile pozitivismului pentru rolul viziunii științifice exclusive și definitive asupra lumii sub- sunt sfâşiate nu numai de strânsa ei asemănare(r) cu Filosofia metafizică şi cu catolicismul, ci şi de contrapunctele pe care însuşi fondatorul le-a introdus în învăţătura sa Nu ne referim prin aceasta la contradicțiile particulare în care a căzut Comte când și-a dezvoltat-o sistem, dar că însuși centrul său de greutate s-a deplasat ca urmare a evoluției filozofice care a avut loc în viață Evoluția interioară care l-a "experimentat pe Kont, începe să apară chiar și în epoca în care filosofia lui pozitivă se maturiza; odată cu trecerea de-a lungul scării ierarhice de la științele naturii la sociologie, se face un punct de cotitură în Comte însuși: el rupe legătura preeminența sociologiei asupra celorlalte științe, iar în sociologia însăși, interesul lui Comte pentru procesul mental cedează treptat interesului moral; evoluţia moralei va deveni pentru el Faptul predominant al istoriei omenirii Și mai profundă este schimbarea pe care Comte o dezvăluie când își desăvârșește filosofia pozitivă, când trece de la filozofie la politică, de la interes teoretic la practic (vom Wissen zum Handeln) *) Această tranziție este însoțită la Comte de înlocuirea scopurilor științifice cu cele

umanitare; în acelaşi timp, empirismul lui Comte trece în idealism, iar sinteza ştiinţifică în utopie Este destul de clar să urmărim evoluția de la interesul științific la cel umanitar cu ajutorul cuvintelor lui Comte însuși Punctul său de plecare a fost, fără îndoială, interesul științific - acest lucru este dovedit chiar de numele pozitivismului, de legea lui Comte, de ierarhia sa a științelor Dar ceea ce a fost un scop devine un iotă de mijloace; pur ÍdukiĞ^olyaschG~^^zhitGDylyam~man vɓi?e-stva "Universul, spune Comte, trebuie studiat de dragul cauzei în sine, ci de dragul ființei umane, sau mai degrabă, de dragul omenirii " Nemulțumit cu Filosofia Științelor stabilită de el, Comte a dorit ca cunoașterea științei să se apuce să studieze condițiile bunăstării omenirii, iar din acest punct de vedere, principiul - știința de dragul științei - a început să-i apară / "disprețuitor și chiar criminal", deoarece în perioada pozitivă *') Vezi Eucken Zur Würdigung A Comte's - în colecția de articole dedicate lui Zeller Philosophische Aufsatze etc Leipz -Una dintre cele mai serioase discuţii despre Comte Eiken numește schimbarea de mai sus în starea de spirit și aspirațiile lui Comte - Verscliiebung El este urmat de H Lietz op Cit Ar fi mai corect să cauți o explicație a acestui fenomen în evoluția personală a lui Comte decât să vedem în el un fel de mișcare mecanică, întâmplătoare, a conceptelor Biblioteca "Runivers" V I GERBE Vizismul trebuia, la cererea lui Comte, să se abțină de la orice efort de gândire care nu avea în vedere vreun folos material sau moral *) S-ar putea crede că acest punct de vedere a fost rodul viselor umanitare ale bătrânului comte Cu toate acestea, rădăcina care a dat acest fruct se întoarce la tinerețea acestui gânditor La vârsta de douăzeci și unu de ani, Comte îi scrie prietenului său Vala: "Aș acorda foarte puțină importanță muncii științifice dacă nu m-aș gândi constant la beneficiul lor pentru întreaga rasă umană; fără aceasta, aș prefera să mă ocup de soluția celor mai complexe logogrife Am o aversiune profundă față de munca științifică, a cărei utilitate nu o "văd clar" Odată cu schimbarea scopului pe care Comte l-a stabilit pentru știință, metoda lui s-a schimbat și ea Fostei metode științifice J i s-a opus cea subiectivă metodă Rolul metodei științifice s-a redus la pregătirea materialului pentru metoda subiectivă Această metodă subiectivă a fost concepută pentru a se asigura că sistemul-(/tizirrv niku ^ v smtssl ^ humdshugarnrm Ce folos a făcut Comte de metoda subiectivă arată cursul său de politică pozitivă Tuno-teza lui Comte devine cel mai puternic instrument al metodei subiective Comte a folosit în mod liber ipoteza, care este evidențiată, printre altele, de modificarea sa a teoriei Galya cu indicarea a elemente în aparatul cerebral Comte era atât de sigur de validitatea ipotezei sale, încât a invitat anatomiștii să-și abandoneze " enunţuri arbitrare" şi completează cunoaşterea a posteriori cu faptul că a descoperit prin ipoteză Ultima verigă în evoluția internă a lui Comte este religia sa cu trinitatea obiectelor de cult: umanitatea, Marele Fetiș (globul) și Spațiul Mondial, iar cu cultul Clotildei, chipul *) Dumas: L'état mental d'A Comte eu, p , , mp Biblioteca "Runivers" O KONT ŞI ÎNsemnificaţia acestuia ÎN ŞTIINŢA ISTORICĂ creaţii ale principiului feminin Copil al unui istoric, există un sens în aceste prostii Evoluția lui Comte de la pozitivism la religie trebuie să fie paralelă și conectată cu utopia religioasă a profesorului său Saint-Simon și cu alte fenomene similare ale epocii sale Comte s-a rupt de Saint-Simon, constatând că transformările pe care le-a conceput premature, deoarece acestea trebuie să fie precedate de stabilirea unei baze științifice sau pozitive pentru ele După ce a creat, conform convingerii sale, această fundație, Comte a devenit la

rândul său, ca și Saint-Simon, un reformator social și un profet Așa cum acesta din urmă, recunoscând legea mecanică a atracției ca principiu de bază al oricărei ființe, a completat "noul creștinism", tot așa Comte a încununat filozofia pozitivă cu politică și religie pozitive Cu toate ciudateniile pe care le-a adus cu ea evolutia personala a lui Comte, doar datorita ei semnificatia sa istorica ni se dezvaluie pe deplin Kont, s-ar putea spune, nu s-a născut degeaba la limita secolului al XVIII-lea și al secolului al XIX-lea El a contribuit mult la această răsturnare culturală care a marcat schimbarea acestor secole Secolul al XVIII-lea a avut o altă idee despre societate și a urmărit alte idealuri decât secolul al XIX-lea Principiul secolului al XVIII-lea era individualismul, ideea dominantă în el era creativitatea unei persoane raționale în componența societății, în stat, în limbaj Koniy a ghicit sensul societății El l-a prezentat ca fiind principiul creator și conducător al evoluției omenirii Numai datorită societății facultățile mentale ale rasei umane se dezvoltă și câștigă superioritate față de pasiunile animale Comte a numit individul o abstracție și a recunoscut doar societatea ca fenomen real Sensul acestui aforism este că numai în societate individul își găsește deplina împlinire și adevăratul său scop - Dacă epoca noastră se poate mândri cu o mai organică Biblioteca Runiverse V I G R E ideea de societate decât cea anterioară, atunci acesta este în mare măsură meritul lui Comte; iar această idee mai corectă a societății a fost condiția unei politici sociale mai corecte și mai fructuoase Comte a muncit din greu în ambele privințe: în faza timpurie a vieții sale, la prima sarcină, mai târziu la a doua Meritul său în domeniul științelor sociale a fost mult timp apreciat și exagerat de mulți; acum, după primul secol de la naștere, a sosit momentul să-i facă dreptate pentru faptul că în fața lui pluteau, deși încă în ceață, viitoarele idealuri de etică socială și de serviciu față de societate - și se poate foarte bine că conceptul de sociologie introdus de Comte în viața modernă se va dovedi mai rodnic în domeniul politicii sociale decât în domeniul științei teoretice V Guerrier Biblioteca "Runivers" Psihologia insectelor eu Materialul acestui eseu și sarcina acestuia Autorii care s-au ocupat de întrebarea pusă în titlul acestui articol se împart în trei grupe inegale Unul, și marea majoritate dintre ei, sunt autorii unor note ocazionale, uneori naturaliști, dar mai ales amatori, vânători, fermieri, care debordează cu rapoartele lor mai mult sau mai puțin scurte, cum ar fi reviste de științe naturale populare precum Revue scientifique, Nature etc Ceilalți, incomparabil mai puțini dintre ei, sunt oameni de știință care, folosind materialul obținut de autorii primului grup, fără a face cercetări independente asupra animalelor cu picioare articulare, încearcă să rezolve problemele teoretice ale zoopsihologiei Așa este celebrul Pouchet, așa este Romens, care se bucură de o autoritate cu totul nemeritată în acest domeniu al cunoașterii, despre care am avut ocazia să vorbesc de mai multe ori în presă și care în cartea "Mintea animalelor" prezintă un exemplu uimitor de ceea ce se numește "zoologie anecdotică" și puține altele În fine, al treilea grup, cel mai modest, în care toate denumirile sunt nenumărate, sunt naturaliștii care au dedicat ani întregi studierii vieții unui grup de animale și care ei înșiși au adunat material mai mult sau mai puțin extins și bine prelucrat Falanga scurtă a acestor savanți se deschide cu numele lui Réaumur și Hubert și se termină cu numele lui Lebbock, Fabre și alți câtiva Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" VLADIMIR Bζ\ΓΗΕΡΊ> Este necesar să spunem că pentru rezolvarea științifică a întrebărilor zoopsihologiei, dacă nu

exclusiv, atunci sunt importanți în principal reprezentanții acestui al treilea grup? Inutil să spun că notele aleatorii ale autorilor la întâmplare mai mult decât păcătuiesc cu pur antropomorfism; că nu pot fi folosite decât cu mare grijă, că oferă material pe baza căruia autori precum Romens descoperă la insecte cele mai diverse și mai complexe abilități psihice, drept urmare, citindu-i cartea, se începe uneori să renunțe că se citesc povești despre viața societăților umane și nu doar a societăților umane, ci și a celor care se află la apogeul culturii europene? Investigațiile autorilor celei de-a treia categorii sunt destul de diferite, oricât de controversate ar putea fi uneori concluziile lor finale, parțial datorită opiniilor a priori cu care trebuie să înceapă lucrul, parțial datorită faptului că, devotându-și viața studiul unui grup sau altul de animale, vor să creadă că au observat "mașini" nevii și vor să înzestreze creaturile pe care au reușit să le iubească cu ceva mai mult decât au de fapt În acest articol vreau să abordez soluția întrebării puse în titlu prin evaluarea critică a cercetării lui Fabre, la care, pe probleme de zoopsihologie, există numeroase referințe din partea tuturor autorilor care au atins acest subiect și și-au exprimat încrederea în prezența de abilități rezonabile în noi ѣkomykh, și în totalitate cine le-a negat capabilități O asemenea apreciere este cu atât mai oportună încât Memoriile entomologice (Souvenirs Entomologiques) ale lui Fabre au apărut în cele din urmă în limba rusă într-o traducere excelentă a doamnei Shevyreva, editată de Iv She-vyreva ("Instinctul și obiceiurile insectelor") Nu suntem de acord cu autorul cu privire la multe aspecte fundamentale ale științei noastre, dar cu toate acestea salutăm și recomandăm din toată inima cartea sa tuturor celor interesați de viața insectelor: conține multe observații și experimente remarcabile (levkospis, antrax, tricouri etc), multe fapte valoroase și șir lung de tablouri pictate cu măiestrie Biblioteca "Runivers" PSIHOLOGIA INSECTLOR din viața unor ființe pline de interes și sarcini dificile de rezolvat Părerile generale ale acestui naturalist, remarcabile prin perseverența, harnicia, răbdarea nemărginită și dragostea pentru natură, lasă totuși mult de dorit, nu numai în acea parte a lor care privește doctrina transformismului împotriva cărora a luptat Fabre în toată activitatea sa științifică, dar chiar și acele întrebări, a căror soluție specială a fost angajat și pe care le definește în felul următor Arătând că nu acordă importanță observațiilor asupra modului de viață al animalelor, deoarece acestea reprezintă o colecție de materie primă, Fabre scrie: puțină lumină în cadrele lor sistematice Însă mintea, hrănindu-se cu idei mai serioase, vede aici doar hrană pentru curiozitate și, în plus, aproape copilărească "Oare chiar merită să pierdem timpul, pe care îl avem atât de puțin - acel timp pe care Montaigne îl numește materialul vieții - cu adunarea de fapte de puțină importanță și de o utilitate foarte discutabilă? Nu este copilăresc să te familiarizezi cu acțiunile unei insecte atât de detaliat? Sunt prea multe ocupatii mult mai serioase, care ne cer puterea cu atat de insistent, incat nu lasa timp pentru asemenea distractii Astfel, experiența dură a anilor maturi ne face să vorbim; o asemenea concluzie aş fi făcut, terminându-mi investigaţiile, dacă nu aş fi văzut că aceste experimente pun în lumină cele mai înalte întrebări pe care ni se dă să le punem Ce este mintea umană? Cum diferă de mintea animalelor? Ce este instinctul? Sunt aceste două abilități complet incomensurabile sau se rezumă la un factor comun? Asupra acestor întrebări, asupra acelor decizii pe care le dă însuși Fabre și asupra la ce concluzii duce materialul factual pe care l-a adunat, în

comparație cu rezultatele cercetărilor altor naturaliști, vom opri atenția cititorului în acest eseu G'; Biblioteca "Runivers" VLADIMIR VAGNER II Instinctele insectelor sunt inconștiente, iar activitățile lor obișnuite sunt instinctive Deci, ce este instinctul conform definiției lui Fabre? Cu ce diferă de minte și care sunt abilitățile insectelor din punctul de vedere al zoopsihologiei? Să începem cu definițiile generale ale instinctului și inteligenței la aceste animale, așa cum le înțelege Fabre "În viața psihică a insectei", spune el, "trebuie să distingem două regiuni, foarte diferite una de cealaltă Un domeniu este instinctul propriu-zis, impulsul inconștient care guvernează ceea ce este cel mai uimitor în arta construcției insectelor Acolo unde experiența și imitația nu pot face absolut nimic, acolo instinctul își impune legea de nezdruncinat El - și singurul - o obligă pe mama să construiască și să pregătească provizii pentru o familie necunoscută de ea, trimite o înțepătură în centrii nervoși ai prăzii, o paralizează cu înțelepciune pentru a o păstra într-o stare proaspătă și, în cele din urmă, controlează multe acţiuni în care ar trebui să intervină raţiunea şi mintea profundă cunoaşterea, dacă insecta ar acţiona, ghidată de acestea "Această abilitate este perfectă de la bun început, pentru că fără ea ar fi imposibil să procreezi Fiecare operator are propria sa abilitate la perfecțiune, care nu este dobândită de el prin antrenament Ammophilus, Scolius, Philanthropist, Calicurgus și alți vânători ne spun că niciunul dintre ei nu ar fi putut lăsa urmași dacă nu ar fi fost de la bun început același asomator sau ucigaș inteligent ca în prezent Nu poți fi aproape în stare când viitorul rasei depinde de el În lupta dintre kalikurga și tarantula, nu există loc pentru un student; dacă vânătorul, intrând în ea, nu este un stăpân, atunci nu numai că nu își va oferi odrasle cu hrană, dar el însuși se va transforma într-o victimă "Dar dacă insecta ar fi înzestrată doar cu instinct pur, ar rămâne neînarmată în mijlocul conflictului constant al circumstanțelor Nu există două momente succesive exact la fel; dacă entitatea rămâne singură Biblioteca "Runivers" PSIHOLOGIA INSECTLOR si tot asa, detaliile se schimba si neasteptatul apare din toate laturile În mijlocul unor astfel de conflicte complicate, este nevoie de un ghid care să găsească, să accepte, să refuze, să aleagă, să prefere asta, să facă asta, în cele din urmă, pentru a profita de ceea ce ocazia poate prezenta util Și într-adevăr, insecta are acest lider, și în foarte mare măsură Aceasta este a doua zonă a vieții sale mentale Aici acționează în mod conștient și este capabil de îmbunătățire prin experiență Neîndrăznind să numesc această facultate inteligență, un termen prea înalt pentru ea, o voi numi discernământ sau discriminare Insecta găsește și recunoaște diferența dintre un lucru și altul, desigur, în limitele artei sale și cam atât "Până atunci, atâta timp cât acțiunile instinctului pur și acțiunile conștientului vor fi amestecate sub o singură rubrică, până atunci vor cădea în dispute nesfârșite Este insecta conștientă de ceea ce face? Da și nu Nu, dacă acțiunea aparține domeniului instinctului; Da, dacă aparține domeniului conștiinței Se poate schimba morala unei insecte? Nu, nu pot în niciun fel, dacă această trăsătură a moravurilor aparține domeniului instinctului; da, dacă aparține domeniului conștiinței" (p și) Acesta este răspunsul general la întrebarea generală pusă de Fabre La prima vedere pare destul de satisfăcător și cert De fapt, tot ceea ce constituie activitatea obișnuită a insectelor în condiții obișnuite de viață este tot instinctul; tot ceea ce reprezintă acțiunile lor în funcție de fenomene aleatorii neprevăzute de instinct, tot ceea ce mărturisește capacitatea lor de a alege, de a

folosi circumstanțele favorabile în folosul lor, toate acestea vor fi acte de conștiință La o examinare mai atentă a faptelor referitoare la aceasta și a evaluării lor de către Fabre, reiese totuși că certitudinea și satisfacția răspunsului pe care îl dă sunt doar aparente Faptele sunt convingătoare și concluziile clare doar atâta timp cât instinctele sunt implicate și atâta timp cât sunt recunoscute Biblioteca "Runivers" VLADIMIR VAGNER acte complet inconștiente De îndată ce vine în mintea și conștiința insectelor, însă, faptele devin ambigue, concluziile neclare și confuze Vom împărți așadar eseul nostru în două părți: în prima jumătate a acestuia (capitolul II) ne vom opri asupra faptelor din prima categorie, care mărturisesc incapacitatea insectelor pentru activitate conștientă; în al doilea (Cap III-VI) - asupra faptelor cu care Fabre încearcă să demonstreze că aceste animale, pe lângă cele instinctive, au și abilități raționale Iată faptele care stabilesc cu deplină certitudine inconștiența activității acestor animale *) "Prima experiență Sphexul (viespea), târându-și prada, se află deja la câtiva centimetri de nurcă Fără să-l ating, am tăiat cu foarfecele antenele ephippigerei, care îi servesc în loc de frâu După ce și-a revenit din uimirea pe care o provoacă în el ușurarea bruscă a poverii, himenopterele se întoarce la ea și o apucă fără ezitare de baza antenelor, resturi scurte netăiate cu foarfecele Aceste bucăți sunt foarte scurte, lungi de abia un milimetru, dar insecta nu are nevoie să facă acest lucru: le apucă și începe să târască din nou prada Cu mare grijă, pentru a nu răni sphexul, am tăiat cu foarfecele aceste două bucăți de antene, chiar la craniul ephippigerei Neavând de ce să se apuce în locuri familiare, sphexul apucă tentaculul lung al victimei și își continuă munca de locomoție și, se pare, nu este deloc deranjat de această schimbare a metodei de exploatare îl las în pace Prada este târâtă în locuință și așezată astfel încât capul să fie întors spre intrarea în nurcă Apoi himenopterele intră singure în vizuina pentru a face o scurtă inspecție a interiorului celulei înainte de a târî în stoc Profit de acest scurt moment ca să prind prada, să-i tai toate tentaculele și să o pun puțin mai departe, la un pas de nurcă Sphex apare și merge direct la pradă, pe care o vede din pragul ușii sale Caută din toate părțile capului victimei ceva de care să se apuce, dar nu găsește nimic Se face o încercare disperată: *) Le împrumutăm, desigur, de la FaSr Biblioteca "Runivers" PSIHOLOGIA INSECTLOR deschizându-și fălcile pe toată lățimea, sphexul încearcă să apuce ephippigerul de cap cu ele: dar fălcile alunecă peste capul rotund și neted Încearcă de multe ori, dar fără niciun rezultat În cele din urmă, convins de inutilitatea eforturilor sale, se dă puțin deoparte și, aparent, refuză prada Între timp, nu lipsesc locurile prin care ephippigera ar putea fi apucată și târâtă la fel de ușor ca de antene sau tentacule Sunt șase picioare și un ovipozitor, toate organele sunt suficient de subțiri încât să le prindă întregi și să le folosească în loc de frâu Recunosc că cel mai convenabil este să tragi jocul de antene, cu capul mergând primul în nurcă; dar dacă îl tragi de picior, în special de cel din față, atunci va intra în gaură aproape cu aceeași ușurință, pentru că intrarea este largă, iar coridorul este foarte scurt - aproape că nu există De ce Sphexul nu încearcă nici măcar o dată să apuce unul dintre cele șase picioare, sau vârful ovipozitorului, când a încercat să facă imposibilul: să apuce cu fălcile, incomparabil mai mici ca mărime, capul uriaș al prăzii sale? Himenoptera nu a mai făcut încercări, a plecat, lăsând totul - locuință și pradă, în timp ce pentru a profita de ambele nu a trebuit decât să-și prindă prada de picior "(p și urm) "A doua experiență Sphex este

ocupat să închidă intrarea în gaură, în care au fost deja depuse oul și prada Din când în când, sphexul selectează cu fălcile sale granule de nisip mai mari, care pot servi la întărirea masei prăfuite, și le lipește unul câte unul Ușa de la intrare, zidită în acest fel, devine curând invizibilă Vin în plină muncă Împingând sphexul deoparte, curăț cu grijă galeria scurtă cu vârful cuțitului, scot materialele de construcție și refac complet comunicarea celulei cu lumea exterioară Apoi, cu penseta, fără să distrug clădirea, scot din chilie ephippigera, așezată acolo în mod obișnuit cu un ou pe piept, dovadă că himenoptera își termina lucrul la nurca pentru a nu se mai întoarce acolo "Făcând toate acestea și punând prada luată în cutia mea, dau loc lui Sphex, care în tot acest timp a rămas de pază foarte aproape, până când locuința lui a fost dezvăluită Biblioteca "Runivers" VLADIMIR VAGNER era pe cale să fie jefuită Găsind ușa deschisă, intră în camera lui și rămâne acolo ceva timp Apoi iese și din nou începe să sigileze cu conștiință intrarea în groapă, mătură praful înapoi și ducând grăunțele de nisip, pe care le tamponează cu atâta râvnă, de parcă ar fi făcut o muncă folositoare Intrarea este din nou bine zidită, iar insecta, aruncând o privire de satisfacție față de munca sa, zboară în cele din urmă Sphex trebuie să fi știut că nu era nimic în gaură, pentru că a intrat acolo și chiar a stat acolo mult timp; și între timp, după aceea, începe din nou să încuie chilia cu atâta râvnă, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic neobișnuit "A treia experiență A ști totul sau a nu ști nimic, după cum insecta funcționează în condiții obișnuite sau excepționale, este antiteza pe care ni-o prezintă Exemplele pe care le-am luat din Sphex ne vor convinge de această poziție Când nurca lui este gata, sphexul examinează cele mai apropiate împrejurimi a locuinței sale După ce a găsit o puzlă (lăcustă), sphexul se repezi asupra ei, lovește cu o înțepătură și trage prada în cuib Atunci lasă-l pe Fabre să vorbească "A fost adusă prada, așezată la intrarea în vizuină, iar antenele ei atârnă în deschiderea vizuinii Apoi insecta intră singură, inspectează interiorul clădirii, îndreaptă intrarea, apucă puteca de antene și o târăște înăuntru În timp ce vânătorul își inspectează locuința, eu, în lipsa lui, prind prada și o pun într-un loc în care nu o va mai putea găsi Apare Sphex, caută îndelung și, asigurându-se că prada a dispărut complet, coboară din nou în locuință În câteva minute iese Să încep din nou la vânătoare? Aproape că s-a întâmplat: sphexul începe să înfunde nurca Și nu cu o lacăt provizoriu, nici cu o piatră mică plată care doar ascunde intrarea în fântână, nu, acesta este peretele final, care este aranjat cu grijă din praf și pietricele măturate în pasajul spre vârf Sphexul cu ramă albă aranjează doar o celulă în fundul puțului său și pune o bucată de pradă Această puinică singură a fost adusă și așezată la marginea nurcii "Insecta a lucrat după reguli neschimbate și Biblioteca "Runivers" PSIHOLOGIA INSECTLOR după aceleași reguli neschimbate, le completează prin blocarea locuinței, deși este goală La aceste exemple date de Fabre, să adăugăm și alte câteva din cartea sa, care acoperă alte domenii ale vieții insectelor și mărturisesc aceeași natură a abilităților lor mentale: pe de o parte, cele mai înalte cunoștințe despre specie, atribuite ereditar reprezentanții săi și, pe de altă parte, a inconștienței complete sau, după cum spune Fabre, prostia uimitoare și ignoranța uimitoare a individului Una dintre insectele himenoptere, din grupul albinelor - chalicodomul de stepă - face celule, le umple cu miere, apoi pune câte un testicul în fiecare și închide orificiul din celulă Larva care iese din ou se hrănește cu provizia pregătită de miere și se dezvoltă Iată experimentul lui Fabre

pentru a clarifica natura psihologică a instinctului (p și urm) "Chalicodomul de stepă tocmai începe o celulă; O dau în schimb nu numai complet terminată, ci și aproape complet umplută cu miere, în care adevărata ei amantă nu ar ezita să depună un ou Ce va face noua stăpână cu darul meu generos, care o scapă de munca de zidire și de recoltare? Fără îndoială, ea va termina doar furnizarea de test, va așeza un testicul și va sigila celula Aceasta este o amăgire, o amăgire profundă; ceea ce este logic pentru noi este ilogic pentru animal Insecta se supune unui impuls fatal, inconștient (cursive ale noastre) Nu face nicio alegere cu privire la ceea ce ar trebui să facă și nu distinge între ceea ce este necesar și ceea ce nu este Noua amantă, care a început munca de stone-chic și a călcat deja pe aceasta, ca să spunem așa, înclinată, purtată de un impuls inconștient, trebuie să continue lucrul cu piatra, chiar dacă a fost inutil și chiar contrar intereselor ei Nu contează: albina care a început să construiască va construi La deschiderea unei reviste pline, pune o rolă de ciment, apoi aduce un al doilea, al treilea și așa mai departe Aici lucrarea cu piatra este terminata Acum începe pregătirea prevederilor Experiența inversă nu este mai puțin convingătoare "Un alt chalicodom care a început să dea miere, îi dau un cuib cu o celulă abia începută Albina vine aparent în mare jenă când zboară cu provizii către acest pahar neterminat, care nu are încă suficientă adâncime pentru a conţine miere Ea îl examinează, îl examinează, este convinsă de capacitatea ei insuficientă, ezită mult timp, zboară, se întoarce, zboară iar și în curând se întoarce din nou Rușinea albinei se arată foarte clar Am vrut să-i spun: ia pământurile și absolvă magicianul zing; este o chestiune de câteva minute și vei avea un rezervor atât de adânc cât ai nevoie Albina are o altă părere: a început să poarte miere și, în ciuda tuturor, trebuie să continue această muncă Pentru nici un motiv ea nu va întrerupe strângerea mierii și a vântului, pentru a se răsfăța cu lucrări de construcție, pentru care vremea nu a venit "Dacă ar fi necesar, mi-ar fi ușor să dau o mulțime de exemple din care este evident că insecta este complet lipsită de facultatea de a judeca conștientă, chiar și atunci când perfecțiunea lucrării sale face să pară să se presupună în muncitorului capacitatea de a prevedea "Animalul nu este nici liber, nici conștient în activitatea sa; acesta din urmă este în el doar o funcție externă, al cărei curs este reglat cu aceeași regularitate ca fazele unei anumite funcții interne, de exemplu, digestia Construiește, face țesături și coconi, vânează, paralizează, înțepă, așa cum digeră mâncarea, așa cum secretă otravă în armele sale, mătase pentru cocon, sau ceară pentru faguri, fără să-și dea vreodată nici cea mai mică socoteală despre scop și mijloace (italice ale mele) Nu este conștient de talentele sale minunate, la fel cum stomacul nu este conștient de chimia sa învățată Mama nu are absolut nicio idee despre viitoarea larvă; ea construiește, vânează, pregătește mâncare, neavând deloc în vedere creșterea familiei Scopul real al muncii ei este ascuns de ea- (ib) Așa spune Fabre, iar în cartea sa avem de fapt la fiecare pas cele mai elocvente, cele mai convingătoare dovezi în acest sens Chiar și atunci când o astfel de activitate a insectelor este oxidată, ceea ce te face să te aștepți ca în evaluarea finală a acestora să apară pe scenă discuții despre "minte uimitoare și considerație profundă" atât de bine cunoscute din cărțile diletantilor și compilatorilor,- Fabre, vorbind despre instincte, se termină invariabil cu același lucru: instinctul este inconștient, iar activitatea obișnuită a insectelor, oricât de

rezonabil ar părea un vis, este întotdeauna instinctivă; este așa chiar și atunci când acțiunile unei insecte sunt efectuate în fața ochilor observatorului, aparent mărturisind cu deplină certitudine despre voința conștientă călăuzitoare Iată ce citim, de exemplu, în cartea lui Fabre despre metodele uneia dintre osmii de a construi celule: "Ea lucrează la despărțirea ei mare, expunând corpul din celula pe care o pregătește Din când în când, ea intră acolo cu un bulgăre de pământ în fălci și atinge cu fruntea despărțitorul precedent, în timp ce capătul abdomenului tremură și simte rola în construcție Este ușor de crezut că sphexul măsoară distanța cu lungimea corpului său pentru a determina un loc potrivit pentru o nouă partiție Apoi se întoarce la muncă Dar acum, se pare, a reușit deja să uite măsurarea pe care a făcut-o, sau poate că a luat măsurarea prost și, prin urmare, întrerupând din nou impunerea pământului pe peretele despărțitor în construcție, merge din nou să atingă peretele din față cu ea fruntea, iar cu capatul abdomenului, cel in constructie Lângă trupul ei, tremurând de zel și complet întinsă pentru a ajunge la cele două capete opuse ale încăperii, cine nu ar recunoaște că este angajată în munca serioasă a unui arhitect? Osmia este ocupată cu măsurarea, iar propriul ei corp îi servește drept standard Ei bine, sa terminat pentru data asta? Oh nu! De zece douăzeci de ori, în fiecare minut, din cauza fiecărei particule de tencuială aplicată, ea își repetă măsurătorile, fără a fi niciodată sigură că a făcut noua lovitură potrivită cu spatula "În ciuda acestor pauze frecvente, însă, munca merge înainte și bariera crește Lucrătoarea este cocoșată, fălcile ei sunt pe interiorul septului încă moale, capătul abdomenului este în exterior În acest caz, albina este o mașină de presare, prin acțiunea căreia se frământă aluatul și peretele capătă forma finală Fălcile sunt călcate în picioare și se pune tencuială, capătul abdomenului plesnește și el rapid, ca și cum ar lovi cu o spatulă Spatele corpului insectei este un instrument de construcție; Văd cum Biblioteca "Runivers" VLADIMIR VAGNER vârful abdomenului freacă, netezește și aplatizează o grămadă mică de lut pe partea opusă celei în care lucrează fălcile În timpul acestei îndeletniciri curioase, picioarele nu au altă treabă decât să susțină muncitorul, întinzându-se și odihnindu-se ici-colo, pe toată circumferința tubului :) (p) Partiția cu o portiță s-a terminat Să revenim la măsurarea pe care Osmia a practicat-o cu atâta generozitate Este clar până la evidență ceea ce Pouchet, Romens, Wundt și mulți, mulți alții, care decid problemele zoopsihologiei pe baza cercetărilor altor oameni și sub auspiciile îndrăgitei doctrine că acțiunile insectelor nu numai că pot, dar ar trebui evaluat, nu ar fi evaluat numai prin analogie și cu acțiunile corespunzătoare ale oamenilor Fabre, desigur, argumentează diferit, ca în altă parte, unde este în primul rând un cercetător, punând întrebări și căutând răspunsuri de la natură El scrie: "Ce argument cu adevărat magnific pentru existența inteligenței la animale! Geometria, arta măsurării - în micul creier al unei osmii! O insectă care măsoară din timp ce încăpere ar trebui să construiască, așa cum ar face un constructor al unei clădiri! Dar acest lucru este splendid, într-adevăr, ar trebui să-i facă de rușine pe acei sceptici teribili care refuză cu încăpățânare să recunoască într-un animal mic legăturile continue ale atomilor rațiunii Oh bun simț! Acoperă-ți fața înainte de această concluzie Dovada magnifică cu care tocmai am susținut-o îi lipsește un mic detaliu, un detaliu nesemnificativ: aici nu este loc de măsurat O voi dovedi cu fapte " Iar Fabre demonstrează într-adevăr acest lucru printr-o serie lungă de date numerice incontestabile, pentru care trimit cititorul iscoditor la

însăși cartea autorului (p și urm) Și astfel, toate lucrările obișnuite ale insectelor, oricât de rezonabile ar părea, la o examinare mai atentă se dovedesc, conform investigațiilor remarcabil de amănunțite și conștiincioase ale lui Fabre, a fi instinctive, adică, complet inconștient Aceasta este concluzia lui Fabre însuși și aceasta va fi inevitabil concluzia cititorului care și-a citit cartea cu atenție Biblioteca "Runivers" PSIHOLOGIA INSECTLOR III Considerații în apărarea facultăților conștiente la insecte S-ar părea că problema a fost soluționată și nu este nimic de adăugat la soluționarea ei, cel puțin acelui autor care a formulat atât de hotărât aceste concluzii ale sale și le-a bazat pe fapte atât de convingătoare Se dovedește însă că, alături de aceste fapte și de aceste concluzii, Fabre, după cum am menționat mai sus, citează o serie de altele, încercând, în ciuda acestor fapte, să asigure cititorul că insectele, în ciuda prostiei lor uimitoare, sunt totuși înzestrate cu abilități raționale Luând în considerare datele cu care Fabre încearcă să demonstreze această opinie, ne vom opri cu o atenție deosebită, deoarece acestea sunt cele care sunt controversate în semnificația lor psihologică În primul rând, când studiem această latură a cercetării lui Fabre, suntem frapați de următoarea împrejurare Când era vorba despre activitatea instinctivă a insectelor ca atare, adică inconștient, atunci definițiile și concluziile au fost făcute de autor în mod clar, simplu și deci extrem de convingător De îndată ce este pe cale să stabilească capacitatea rațională a acestor animale, încep ezitările, ambiguitățile, presupunerile, presupunerile - toate acestea, într-un cuvânt, pe care atât de des întâlnim pe paginile numeroaselor scrieri ale amatorilor amatori, descoperind astăzi în și "micile" abilități ale lui Moltke, mâine gândacul are abilități "mici" Metternich Atunci Fabre vorbește despre "buna înțelegere" de către albină (calic-casa) a unor astfel de fenomene (p), care fac parte din activitatea sa normală, care la insecte, conform afirmației de mai sus a lui Fabre însuși, este întotdeauna complet instinctiv, adică, după părerea lui, complet inconștient; apoi scrie că chalicodomul are, e adevărat, un "vag", dar totuși o "idee" despre cuibul său, cu alte cuvinte, că are o idee conștientă despre el etc , etc Dar să trecem la "faptele" și "concluziile" Permiteți-mi să reamintesc cititorilor încă o dată locul din carte în care Biblioteca "Runivers" VLADIMIR VAGNER Fabre oferă un criteriu de determinare a abilităților conștiente ale insectelor și acele cazuri în care această capacitate se manifestă Pe scurt, această definiție și criteriu este următorul: acțiunile conștiente ale insectelor vor fi cele care pot fi îmbunătățite prin experiență - ego-ul, în primul rând și, în al doilea rând, acțiunile care apar pe scenă ori de câte ori accidentele schimbă ordinea obișnuită a lucruri , în care insecta acționează, ghidată de instinct, pentru astfel de acțiuni este complet suficient Să ne oprim asupra evaluării acestor prevederi Dar de la primii pași vedem aici acea incertitudine, acea ezitare și incertitudine, pe care tocmai le-am menționat Dacă insecta are capacitatea de a-și îmbunătăți metodele prin experiență, dacă are capacitatea de a alege și de a extrage din caz ceea ce îi este util, adică, cu alte cuvinte, dacă este capabilă să folosească circumstanțele, atunci de ce să nu recunoască și să nu numesc această abilitate rezonabilă? Această întrebare este cu atât mai legitimă cu cât Fabre însuși, la pagina , scrie: "Rațiunea este capacitatea de a lega acțiunea lui g cu cauza ei și de a o dirija în conformitate cu cerințele circumstanțelor contingente" Este clar, deci, că facultăţile pe care le asumă la insecte şi le defineşte la p sunt tocmai facultăţi

raţionale, aşa cum le înţelege la p abilităţi", nu există De ce înlocuiește Fabre primul termen cu ultimul? Pentru că, vezi tu, raționalitatea în raport cu insectele este "un termen prea exaltat"! În acest fel, Fabre vrea să înzestreze insectele cu raționalitate, și nu vrea să fie de acord cu faptele, care sunt atât de multe și care demonstrează atât de inexorabil contrariul ■ Și acum, în fața noastră, începe să figureze o oarecare abilitate ciudată, după caracteristicile sale interne / raționale, dar datorită "sublimității" acestui termen, se numește doar conștient; în plus, în unele cazuri - într-adevăr foarte rare - este de fapt numit "rezonabil", dar în altele este numit "un indiciu de conștient" Să examinăm aceste fapte și, pentru a fi mai ușor pentru cititor să le navigheze și să nu le repete Biblioteca "Runivers" PSIHOLOGIA INSECTLOR despre fapte cu caracter omogen, le voi considera nu în ordinea în care Fabre își expune cercetările asupra tipurilor de insecte a căror viață le descrie, ci în ordinea întrebărilor de zoopsihologie; în acest scop, mă voi concentra doar asupra faptelor relevante pentru aceste întrebări, împărțind materialul disponibil în cartea sa în patru categorii, în fiecare dintre care mă voi concentra asupra deosebit de convexe și, din punctul de vedere al autorului, pe cele mai date valoroase Prima dintre aceste categorii va include fapte care demonstrează direct cititorului că insectele au memorie, rațiune și alte elemente de activitate inteligentă Cea de-a doua categorie va include studiile lui Fabre, prin care acesta dovedește capacitatea insectelor de a se îmbunătăți prin experiență A treia categorie va include fapte prin care autorul dovedește capacitatea insectelor de a socoti cu accidentele și de a-și gestiona acțiunile în funcție de circumstanțe În cele din urmă, a patra categorie va include fapte prin care autorul dovedește capacitatea insectelor de a alege în mod conștient prada, locul și materialul pentru clădiri În aceste trei categorii se încadrează tot materialul din care Fabre, și după el susținătorii săi, își trag argumentele pentru a demonstra abilitățile raționale ale insectelor Vom lua în considerare acest material în succesiunea categoriilor indicate IV Fapte din prima categorie, care trebuie să dovedească prin observație directă că insectele au memorie, rațiune și alte elemente de activitate rațională Cele mai convingătoare dintre aceste fapte sunt furnizate, desigur, de acele observații despre viața furnicilor, care nu au sfârșit și care au fost folosite de mii de scriitori pentru "scrieri" despre mintea animalelor În aceleași observații, Fabre atrage și material pentru argumentele sale, insistând în principal asupra capacității de mult cunoscute a furnicilor de a găsi până la Biblioteca "Runivers" VLADIMIR VAGNER cornul pe care l-au mers cândva Întrebarea este, ce îi ghidează în acest sens? Dacă simțul mirosului, atunci nici despre memorie, nici despre considerație și amintirea locurilor, nu poate fi nicio întrebare, desigur; dacă viziunea, atunci trebuie admisă atât memoria, cât și considerația, deoarece este absolut imposibil să se facă fără ele în aceste condiții Inutil să spunem, desigur, că Fabre depune toate eforturile pentru a atribui rolul principal în această activitate a furnicilor nu mirosului, ci văzului: în aceste condiții urmează prezența abilităților psihice care sunt în legătură cu activitatea acestor organe de simț de la sine Iată ce citim de la el pe acest subiect Vorbim despre vânătoarea de furnici roșii, care jefuiesc pupele în furnicile vecine și se întorc mereu la sine pe drumul pe care l-au luat "Să presupunem", spune Fabre, "că tocmai au trecut peste o grămadă de frunze uscate: pentru ei această cale este plină de prăpastii, în care căderile se repetă în fiecare minut, iar mulți sunt

epuizați, încercând să iasă din adâncime și urcă-te de-a lungul podurilor legănate pentru a ieși, în sfârșit, din labirintul de colțuri Ce importanta! La întoarcere, furnicile nu vor eșua, chiar împovărate cu o povară, să traverseze din nou acest labirint dificil Ce ar trebui să facă pentru a evita o astfel de muncă? Abateți puțin de la poteca inițială: aici, destul de aproape, la un pas, un drum bun Dar această ușoară abatere nu este în specia lor Ar fi mai mult decât posibil în specia lor, spunem noi de la noi înșine, dacă s-ar putea întoarce de la drumul lor rău pe unul bun, dar spre nenorocirea lor nu pot face asta, așa cum se va dovedi în locul lor Dar să ne întoarcem la Fabre "Odată", spune el, "am văzut cum ei, făcând un raid, au trecut de-a lungul marginii interioare a unui bazin de piatră, pe care l-am populat cu pești roșii Un vânt puternic a suflat și a aruncat șiruri întregi de furnici în apă Peștii s-au adunat și i-au înghițit pe cei înecați A fost un drum dificil: înainte de a o traversa, armata a scăzut de zece ori M-am gândit că întoarcerea va avea loc în alt mod, care Biblioteca "Runivers" PSIHOLOGIA INSECTLOR copil al prăpastiei fatale Nimic de genul asta! Gașca, împovărată de pupe, a pornit din nou pe drumul periculos și mana dublă a căzut peștilor roșii: furnicile și prada lor Armata a plătit din nou cu masa morților, dacă numai să nu schimbe direcția "Fără îndoială, această întoarcere acasă pe o potecă deja parcursă se datorează dificultății de a găsi un cămin după o lungă expediție, însoțită de viraje capricioase Dacă insecta nu vrea să se rătăcească, atunci nu are de ales: trebuie să se întoarcă pe drumul familiar, deja parcurs Întreaga întrebare este: ce ghidează animalul, care se deplasează pe potecă, odată trecut? Când omizile viermilor de mătase în marș părăsesc cuibul și se târăsc în altă ramură pentru a obține frunze după bunul lor plac, eliberează fire de mătase cu dorbga și se întorc înapoi de-a lungul lor Iată cea mai elementară metodă folosită de o insectă care este în pericol de a se pierde: o potecă de mătase îl duce acasă "După ce se ghidează furnica? Imită, într-o anumită măsură, viermele de mătase, adică lasă, dacă nu firele de mătase călăuzitoare, pe care nu știe să le producă, atunci oarecare miros, oarecare evaporare a acidului formic, de exemplu, care ar fi îi permit să fie ghidat simțul mirosului? Atât de mulți oameni se uită la el , spunând că furnicile sunt ghidate de simțul mirosului, care, aparent, este situat în antene, care sunt în "mișcare constantă" Fabre, și știm de ce, privește subiectul diferit El crede că furnicile sunt ghidate de vedere, drept dovadă pentru care citează o serie de experimente, care, în opinia sa, demonstrează că furnicile nu sunt ghidate de miros și care, după cum vom vedea acum, par complet copilărești, în comparație cu cele cu care Lubbock demonstrează contrariul Iată experimentele lui Fabre "Mă înarmez cu o perie mare și mătura o urmă într-un spațiu lățime de un metru Astfel praful este măturat și înlocuit cu altul Dacă mirosul furnicilor a rămas pe particulele de praf, acum absența acestuia le va duce în rătăcire În felul acesta am tăiat poteca în patru locuri, la diferite distanțe Aici rubrica abordează primele nenis sondaje de filozofie, carte , Biblioteca "Runivers" VLADIMIR VAGNER pauză Oscilația furnicilor este evidentă Unii merg înapoi, apoi înainte, apoi iar înapoi; alții se împrăștie prin periferie și par să încerce să ocolească un loc necunoscut Avangarda, mai întâi înghesuită într-un spațiu de câțiva decimetri lățime, se prăbușește la - metri lățime În fața obstacolului crește numărul celor care vin din spate și se formează o mulțime nehotărâtă În fine, câteva mu- Raviev pleacă la întâmplare peste un loc măturat, restul îi urmează, în timp ce majoritatea au găsit un ocol La

restul pauzelor, aceleași opriri, aceeași ezitare; cu toate acestea, toate sunt trecute drept sau ocolite În ciuda intrigilor mele, întoarcerea se face pe drumul propus (P și urm) Nu este greu de observat că această primă experiență vorbește pe deplin pentru îndrumarea furnicilor prin organul mirosului, și nu prin vedere, iar Fabre însuși admite acest lucru cu rezerva " parcă" * De patru ori la fiecare pauză, oscilația se repetă Dacă, totuși, întoarcerea se face pe traseul parcurs, atunci aceasta poate depinde de faptul că peria nu a funcționat suficient de curat și a lăsat particule de praf mirositoare pe loc Furnicile care treceau în jur puteau fi ghidate de reziduurile mirositoare măturate până la margine Înainte de a vorbi pro sau contra, trebuie să repetați experimentul în cele mai bune condiții", iar Fabre îl repetă A doua experiență "Țeava de pânză, care este folosită pentru udarea grădinii, este atașată la un capăt de jgheabul piscinei; robinetul este deschis, iar drumul furnicilor este inundat cu un pârâu continuu, un pas larg și o lungime nedeterminată Apa a fost eliberată din abundență și rapid pentru a spăla bine tot ce ar putea avea miros din sol Flushing durează un sfert de oră Când furnicile se apropie, întorcându-se de la vânătoare, încetinesc viteza curentului și fac adâncimea pânzei freatice astfel încât să nu depășească puterea insectei Iată obstacolul pe care furnicile trebuie să-l treacă dacă vor să urmeze fără greșeală vechea potecă Aici ezitarea este lunga, cei din spate au timp sa-i ajunga din urma pe cei avansati Cu toate acestea, furnicile încă decid să pornească peste pârâu, cu ajutorul câtorva pete mari care plutesc ici și colo; fundul pleacă de sub ele, pârâul îi duce pe cei mai curajoși, care, fără să plece Biblioteca Runiverse PSIHOLOGIA NOASTRĂ în căutarea prăzii, merg cu fluxul, cad într-un loc puțin adânc și încep din nou să caute un vad Câteva paie mici, purtate de apă, se opresc ici și colo: furnicile zboară peste aceste poduri legănate Frunzele uscate de măslin se transformă în plute încărcate cu pasageri Cei mai pricepuți, parțial prin propriile eforturi, parțial din noroc, ajung imediat pe malul opus Ii vad pe cei care, fiind purtati de curent la o distanta de - pasi, par foarte preocupati de intrebarea ce sa faca Pe scurt, într-un fel sau altul, pârâul a trecut peste vechea potecă" (ibid) Această experiență, evident, la fel de puțin ca prima dovedește participarea la mișcarea furnicilor organelor vizuale; dar Fabre crede altfel "Din experiența cu pârâul care spală solul și își reînnoiește apa pe măsură ce merge mai departe, mi se pare evident că mirosul nu poate juca un rol aici " Totuși, el mai face un experiment "Să vedem", spune el, "ce se va întâmpla dacă mirosul de acid formic (dacă există) va fi înlocuit cu un altul, incomparabil mai puternic și accesibil simțului nostru olfactiv" , Înainte de a vorbi despre rezultatele acestui experiment, nu putem să nu remarcăm nepotrivirea sa fundamentală: mirosul care este disponibil simțului nostru olfactiv nu este în niciun caz cel mai puternic și mai parfumat pentru o insectă; raționând în acest fel, nu am putut deloc să înțelegem cum un câine de broaște urmează urmele unui râu de porumb într-o pajiște parfumată, unde florile miros atât de puternic și unde niciun simț al mirosului uman nu poate detecta mirosul de urme de porumb Sau câinele care dă cu piciorul nu se ghidează nici de simțul mirosului? Dar să vedem ce s-a întâmplat cu Fabre din experiența lui A așteptat ieșirea furnicilor și într-un loc al cărării lor a frecat pământul "cu câteva pumni de mentă" Furnicile care se întorc, așa cum era de așteptat, bineînțeles, nu observă trucurile "cercetătorului insidios" și, spre nedumerirea lui Fabre, merg în mod regulat pe drumul lor Cel mai interesant lucru este că, după ce a descris această a treia

experiență, Fabre cu Biblioteca "Runivers" VLADIMIR VAGNER Cu un sentiment de deplină satisfacție, scrie: "După aceste două experimente, cred că este imposibil să consideri simțul mirosului drept conducătorul furnicilor care se întorc în cuib" (italicele mele) Pentru a dovedi acum că organul care dirijează mișcarea furnicilor este tocmai viziunea, Fabre le pune o foaie de ziar în cale, iar puțin mai departe le presără calea cu nisip galben Culoarea și aspectul acestor obiecte îi atribuie "jenea" furnicilor, care în cele din urmă fac față cu succes acestor "smecherii", așa cum le numește Fabre În concluzie, citim: "întrucât foile de hârtie și nisipul nu puteau distruge mirosul, este evident, prin opririle și ezitarile furnicilor de aici, că nu simțul mirosului ajută furnicile să găsească drumul, ci priveliștea " Comparând aceste "experimente și trucuri" cu investigațiile lui Lubbock pe acest subiect, ne convingem cu ușurință de totala inconsecvență a lor *) Omul de știință numit începe cu faptul că o serie de experimente stabilește prezența mirosului la furnici Cercetările în această direcție Lubbock se încheie cu cuvintele: "nu poate exista nicio îndoială că simțul mirosului este foarte dezvoltat la furnici" (p) După ce a stabilit acest fapt, Lubbock trece la întrebarea pe care Fabre încerca să o rezolve În acest scop, autorul a întreprins o serie întreagă de experimente remarcabil de precise și ingenioase; Nu voi da aici descrierile lor, deoarece sunt însoțite de desene și par destul de complicate Voi spune pe scurt că întreaga sumă a faptelor obținute de el ne duce la concluzia neîndoielnică că concluziile lui Fabre despre abilitățile mintale ale furnicilor, bazate pe capacitatea lor de a-și găsi drumul, ghidate de organele vederii, despre imensa lor memorie , considerațiile lor etc , sunt fructele antropomorfismului și că cheia explicației fenomenelor pe care le descrie ar trebui căutată nu în abilitățile mentale ale acestor insecte, ci în simțul lor dezvoltat al mirosului Observațiile lui D V Averkiev ("urme de furnici") duc la aceeași concluzie Autorul acesteia, stabilind cu ajutorul lui) "Furnici, albine și viespi" de Sir D Lebbock, tradus din engleză de D V Averkiev Biblioteca "Runivers" PSIHOLOGIA INSECTLOR Studiile lor privind prezența mirosului la furnici și capacitatea lor de a fi ghidate de acest organ de simț atunci când se mișcă, au mers și mai departe pe calea cercetării Și-a pus întrebarea: ce constituie de fapt obiectul acestor urme, iar o serie întreagă de experimente cu hârtie de turnesol demonstrează că acest obiect este acidul pe care îl secretă Voi da aici unul dintre aceste experimente Noaptea, când furnicile dormeau, autorul a așezat un inel de hârtie "alcătuit din trei straturi destul de groase (așa-numitul Nr care era astfel retras de coaja copacului "Furnicile încep să lucreze foarte devreme", continuă autorul; Am scos hârtia la de ore Luand-o si taind capetele, pe care le-am luat cu mainile, i-am dat drumul o secunda, alta intr-o farfurie cu apa si apoi am intins-o pe o coala de hartie alba Lățimea hârtiei era de aproape un inch S-a dovedit a fi tăiat de mai multe dungi transversale roz în locurile în care furnicile se întindeau într-o sfoară; în alte locuri și-a păstrat culoarea albastră Trei dungi roz continue corespundeau celor trei căi preferate ale furnicilor Din acestea și multe alte date la fel de convingătoare, domnul Averkiev are tot dreptul să concluzioneze că furnicile lasă o urmă acidă în urma lor, că se urmăresc și își găsesc drumul adulmecând această, după cum știți, urme foarte mirositoare Poate ni se poate spune că, dacă concluzia făcută de unii autori că furnicile sunt de obicei ghidate de simțul mirosului, pe care l-au dezvoltat foarte bine, este adevărată, atunci aceasta nu elimină în niciun caz presupunerea că furnicile poate

fi ghidat de ochi Voi răspunde la aceasta prin referire la studiile remarcabil de precise ale lui Forel*), care afirmă cu deplină certitudine că vederea acestor insecte este proastă De asemenea, îi datorăm lui Trout datele faptice pentru rezolvarea problemei în acest sens Deci, a dovedit, apropo, ') Forel Beitrag zur Kenntniss der Smnesempfmdungen der Insecten, , Biblioteca "Runivers" VLADIMIR VAGNER că furnicile cu antenele tăiate, adică lipsite de organele mirosului, nu sunt capabile să găsească cuiburi, că sunt complet pierdute ("(entièrement perdues >>); dimpotrivă, lipsite de ochi, dar având antene reținute , sunt capabili să găsească drumul spre locuință *) Într-un alt studiu, **) el certifică că furnicile pot detecta mișcarea obiectelor la o distanță de un metru și pot face acest lucru cu ajutorul organelor vizuale și nu cu ajutorul unui alt organ de simț, deoarece observă un obiect în mișcare chiar și atunci când se pun intr-o cutie de sticla Obiectele sunt nemișcate, așa cum afirmă Forel, și așa cum am avut ocazia să observ de multe ori în timpul cercetărilor mele asupra acestor animale, ele văd foarte rău Astfel, Formica rufa nu observă coconul și larvele la cea mai apropiată distanță, nici măcar în momentul în care le caută, adică dacă, de exemplu, o astfel de larvă este luată atunci când furnica o târăște și plasată lângă calea ei Forel mărturisește că în timpul luptelor dintre două furnici de Formica pratensis, dușmanii se văd doar când sunt în mișcare; în cazul în care unul dintre ei rămâne nemișcat, ceilalți îi detectează prezența doar atunci când sunt atât de aproape încât îl pot simți cu tentaculele (ibid) Sunt necesare argumente suplimentare pentru a recunoaște încercarea lui Fabre de a nega rolul mirosului și de a-l atribui organelor de vedere în mișcarea furnicilor - un eșec extrem de și din cauza acestui eșec, considerații despre memoria furnicilor, despre considerentele lor, pe care Fabre a încercat să le demonstreze prin sincronizarea funcţiilor, sunt și organele mirosului în cădere - organe ale vederii Ne-am oprit atât de mult timp asupra acestei încercări a lui Fabre, încât ne considerăm îndreptățiți să trecem în tăcere celorlalte observații similare ale lui despre alte insecte: semnificația și semnificația atât a faptelor, cât și a concluziilor sunt exact aceleași cu sensul faptelor și concluziile lui Fabre cu privire la problema mișcării furnicilor Toți certifică același lucru, nume- *) Forel Apendice a mon Memoire sur la sensation des imsectes i--s r **) Les fourmis de la Suisse Biblioteca "Runivers" PSIHOLOGIA INSECTLOR dar că fie concluzia este trasă din fapte cu atâta întindere încât meritul ei este în mod clar mai mult decât îndoielnic; sau concluzia pare a fi trasă corect din materialul factual disponibil pentru Fabre, dar acest material în sine, la o examinare mai atentă, se dovedește a fi complet nesatisfăcător După ce am corectat defectele, ajungem în toate cazurile la aceeași concluzie: prezența memoriei, a raționamentului și a altor abilități superioare de activitate conștientă la insecte nu a fost dovedită prin nimic; dimpotrivă, asumarea unor astfel de abilități se află într-o contradicție fundamentală și iremediabilă cu nenumărate fapte care atestă inconștiența completă a activității instinctive a insectelor și a lor, în limbajul lui Fabre, uimitoarea "prostia (Urmează sfârșitul) Vladimir Wagner Biblioteca "Runivers" Noua lucrare istorica si filozofica S S Arnoldi Sarcinile înțelegerii istoriei Proiectul de introducere în studiul evoluției gândirii umane Ediţia M Kovalevsky Moscova XII - p Cartea, al cărei titlu l-am scris mai sus, aparține numărului de fenomene în cel mai înalt grad original și interesant Aceasta este o scurtă expunere a unei întregi perspective istorice și

sociale, făcută de un om care, evident, a citit mult, știe multe și, cel mai important, s-a răzgândit teribil de mult Asemenea cărți merită, mai presus de toate celelalte, să fie remarcate în presa periodică, atât generală, cât și specială, în acest din urmă caz, desigur, dacă subiectul cărții corespunde naturii organului special Lucrarea domnului Arnoldy este dedicată filosofiei istoriei și, pe această bază, ne luăm libertatea de a prezenta această carte cititorilor de Questions of Philosophy and Psychology Cartea domnului Arnoldi poate fi împărțită în două părți inegale A doua parte, mai mare, este o schemă-istoria generală a gândirii, care conține "în termenii cei mai generali, fazele succesive ale lucrării acestui gând, care a condus omenirea de la primele manifestări ale acestei lucrări în cea mai veche epocă a perioada preistorică la acele sarcini ale viitorului, care sunt aceleași lucrări stabilite înaintea omului modern" (p) Prima parte, mult mai mică, a cărții este dedicată tocmai stabilirii principiilor generale ale înțelegerii științifice și filozofice a istoriei, iar în această parte putem distinge și două teme independente O temă are ca subiect istoria ca știință, alta Biblioteca "Runivers" NOUĂ OPERĂ ISTORICĂ ȘI FILOZOFICĂ priveşte însăşi esenţa procesului care este studiat de această ştiinţă Deși această ultimă temă nu iese în evidență în numărul de pagini alocat, ea ocupă în întreaga carte, cel puțin așa cum o privim, locul principal și central În primul rând, autorul formulează fără îndoială sarcinile științei istorice în funcție de modul în care înțelege însuși subiectul studiat de această știință și, în al doilea rând, însăși schema istoriei gândirii, pe care o prezintă în a doua parte a cărții sale, nu este altceva decât aplicarea la istoria reală a principiilor de bază ale înțelegerii teoretice a istoriei, în sensul unui proces aparte care are loc printre alte procese din lumea fenomenelor De aceea, în viitor, ne vom opri mai detaliat doar asupra gândurilor autorului, care cuprind o anumită înțelegere a procesului istoric, și vom atinge opiniile sale despre știința istorică și despre istoria gândirii în toate epocile de viaţa umană numai în măsura în care este necesară clarificarea concepţiei istorice generale asupra lumii opinia autorului Totuși, în partea a doua a cărții domnului Arnoldy, trebuie să evidențiem un capitol, și anume ultimul, în care acesta examinează curentele și jocurile timpului prezent Acest capitol aruncă o lumină specială asupra perspectivei sociale a autorului și ne ajută în multe feluri să înțelegem teoria sa generală a procesului istoric Se poate spune chiar că, din punctul de vedere al domnului Arnoldy însuși, este necesar să se țină seama de "concepția sa socială" pentru a înțelege pe deplin înțelegerea sa asupra istoriei Ideea este că, examinând într-un capitol special problema teoriilor obiective și subiective din sociologie și istorie, domnul Arnoldi, printre altele, se exprimă în sensul că procesarea cunoștințelor istorice în înțelegerea istorică # cere de la fiecare om de știință un studiu conștiincios al datelor ъ știință și estimări critice, nu se poate lipsi de anumite calități subiective care depind de dezvoltarea generală a istoricului (p) Este clar că cel mai bun indicator al dezvoltării generale a unui istoric poate fi atitudinea sa personală față de problemele sociale ale timpului său În ceea ce el consideră cel mai important în trecut, într-un fel sau altul, se vede întotdeauna perspectiva lui socială Oricât de abstractă ar fi teoretică Biblioteca "Runivers" li II KARCEV descrierea procesului istoric, acesta va fi întotdeauna strâns legat de relația sa cu întrebările practice ale vieții timpului său Autorul este în general un susținător al subiectivismului, deși îl plasează în limite strict definite

Înțelegerea istoriei necesită o mare dezvoltare personală, deoarece doar studiul, în opinia sa, nu este suficient pentru a face distincția între esențial și accidental, important și secundar, sănătos și patologic Oriunde, spune el, acolo unde există suficiente cunoștințe și conștiinciozitate pentru a înțelege fenomenele istorice sau a percepe întreaga lor imagine, metodele subiective sunt nu numai de prisos, ci și neștiințifice; dar, continuă el, "în multe cazuri, studiul evoluției fenomenelor nerecurente nu oferă un mijloc obiectiv de rezolvare a întrebărilor tocmai indicate, în special pentru aprecierea importanței unui fenomen, nici pentru clasificarea lui ca sănătos sau fenomen patologic, sau chiar pentru a determina, pentru o epocă dată, ce posibilități evolutive existau pentru ea Totuși, a renunța la încercarea de a rezolva aceste întrebări ar însemna să renunți la înțelegerea științifică a procesului istoriei În cea mai mare parte, este posibil să le rezolvăm doar prin preocuparea istoricului pentru dezvoltarea sa generală, ceea ce permite metode subiective din ce în ce mai corecte ale acestei decizii "(p loj) Să vedem care sunt, în opinia domnului Arnoldi, sarcinile înțelegerii științifice și filozofice a istoriei Chiar la începutul cărții sale, el remarcă "diferența care există în însăși esența materiei între câteva dintre principalele categorii de lucrări istorice, pe care fiecare le poate pune în fața minții unui cercetător de un tip sau altul, un sarcină rațională de un tip special" Prima sarcină, și anume sarcina erudiției istorice și a criticii istorice, este de a stabili cu cea mai mare acuratețe posibilă faptele individuale care fac parte din domeniul cunoașterii istorice, iar a doua sarcină, pe care autorul o numește estetică istorică, constă în învierea a uneia sau alteia epoci "cu acea totalitate a impresiei și cu distribuția de lumină și umbre și culori pe care artistul le folosește pentru sarcinile sale estetice" (pp -) Din aceste două sarcini, domnul Arnoldy distinge sarcina "înțelegerii științifico-filosofice a istoriei, stabilind cu cea mai mare claritate posibilă ca necesitatea re- Biblioteca "Runivers" NOUĂ OPERĂ ISTORICĂ ȘI FILOZOFICĂ cursul oricărei faze anterioare a vieții sociale în următoarea, precum și diferența dintre elementele principale și secundare ale acestui proces, particularitatea rolului fiecăruia dintre ei în diferite epoci, întărirea unora și atrofia altele "(p) După cum a stabilit domnul Arnoldi scopul erudiţiei şi criticii istorice este de a da o linie solidă atât tabloului istoricului-artist, cât şi înţelegerii istoricului-gânditor; dar ambii cei din urmă urmăresc scopuri destul de diferite și își îndeplinesc sarcinile în moduri destul de diferite Acest lucru este de înțeles în sine și, desigur, ultimul scop al unui istoric-gânditor nu poate fi decât o perspectivă istorică generală și unită, ca "o încercare de a înțelege istoria ca un întreg al procesului ei deja încheiat, o încercare care oferă o căptușeală pentru rezolvarea principalelor probleme ale timpului nostru, permițând până la o oarecare măsură să ghicească cursul viitor al evenimentelor" (p io) Astfel, potrivit domnului Arnoldi, o viziune istorică comună și unită a lumii trebuie să cuprindă întregul proces istoric, incluzând aici tot trecutul, momentul prezent și viitorul probabil Este de la sine înțeles că o astfel de sarcină este de neconceput fără a introduce diverse feluri de ipoteze în înțelegerea științifică și filozofică a istoriei, fără de care, totuși, nicio știință nu se poate descurca "Relația istoriei, ca știință", spune domnul Arnoldy, "cu faptele care alcătuiesc alcătuirea ei și cu ipotezele care servesc la gruparea lor și la înțelegerea legăturii lor, rămâne exact aceeași ca în orice altă știință " (p), i e "gradul de soliditate și caracterul științific al

ipotezelor este determinat în primul rând de cantitatea și calitatea materialului faptic pe care s-au construit ipotezele în sine atunci când au apărut, și apoi de suportul pe care fiecare dintre ele îl găsește în rezultatele ulterioare ale istoricului ^ critică și erudiție" (p) Cu În mai multe locuri în cartea sa, domnul Arnoldi vorbește despre diverse ipoteze, printre care istoricul trebuie să facă una sau alta alegere și tocmai aici problema nu se poate lipsi de un element subiectiv, care, desigur, este supus mari schimbari El recunoaște valoarea obiectivității din spatele "tuturor acelor rezultate ale gândirii care pot fi asimilate de orice cercetător cu suficiente cunoștințe și Biblioteca "Runivers" N I KARTSEV suficientă conștiinciozitate, indiferent de atitudinea lui față de alte domenii ale credinței, viziunea filozofică asupra lumii, înclinații personale și sociale, pasiuni și scopuri de viață Din acest punct de vedere, desigur, obiectivismul științific elimină, ca ilegal, subiectivismul predilecției personale sau subiectivismul unei opinii aleatorii și arbitrare sau, în sfârșit, subiectivismul ignoranței din lipsă de cunoaștere și inferență corectă "Aceste metode", spune el, "nu sunt științifice, nu pentru că ar fi subiective, ci pentru că subiectivismul lor poate fi eliminat din munca sa de către orice cercetător, dacă acest cercetător a stăpânit suficient din critica la îndemâna tuturor și cunoașterea faptelor la îndemâna tuturor" (p) Dar într-un domeniu în care doar cunoștințele faptice și conștiinciozitatea critică nu sunt suficiente, subiectivismul este o necesitate și nu dăunează câtuși de puțin caracterului științific Principalele întrebări pentru care nu există criterii obiective sunt cele care privesc evaluarea importanței faptelor, clasificarea lor ca fenomene sănătoase sau patologice, sau determinarea pentru o epocă dată, ce posibilități evolutive au existat pentru aceasta (p) Doar dezvoltarea personală a istoricului poate oferi criteriile de care are nevoie pentru rezolvarea unor astfel de întrebări Apropo, pentru înțelegerea științifică și filozofică a istoriei, este important în anumite cazuri să ne imaginăm ipotetic cum s-ar putea dezvolta fenomenele istorice "În mod obiectiv, spune domnul Arnoldy, procesul istoriei este inevitabil în toate detaliile sale, dar în afara acestui determinism filosofic, care este în mare parte imposibil pentru istoric să îl aplice fenomenelor particulare ale unei epoci date cu orice acuratețe, orice încercare de a ști în mod științific înțelegerea oricărei epoci îi prezintă istoricului mai multe posibilități pentru evoluția ulterioară a evenimentelor Omul de știință, continuă el, poate deseori să stabilească totul în mod obiectiv; aceste posibilități; dar transferându-le conceptele cursului normal al evenimentelor și abaterilor de la acesta, ale dezvoltării sănătoase a societății și fenomenelor patologice, el este obligat, în vederea sarcinilor înțelegerii științifice, să evalueze normalitatea a ceea ce se întâmplă" (p) "În fiecare epocă dată, spune autorul, pe lângă cursul real al evenimentelor care s-au petrecut, istoricii trebuie să admită, în lipsa cunoștințelor sale faptice, mai multe Biblioteca "Runivers" NOUĂ OPERĂ ISTORICĂ ȘI FILOZOFICĂ la posibil dar nu a realizat o serie de evenimente Aceste posibilități determină recunoașterea subiectivă a acestui sau aceluia fenomen ca fiind sănătos sau bolnav, dar în însăși recunoașterea diferitelor procese posibile, nu avem întotdeauna suficiente date obiective în fața noastră pentru a elimina fluctuațiile "(p ιoί) După ce a pus mai multe întrebări similare ca exemplu, domnul Arnoldi admite că mult pentru soluția lor "poate fi dat de un studiu obiectiv al ceea ce era logic necesar, prin afirmarea distribuției forțelor economice, politice și mentale în

societatea unui trecut dat era și anumite probabilități în combinații anterioare, viața b elemente ale trecutului și experiențele sale Dar, crede el, în cea mai mare parte, aceste metode de gândire se vor dovedi insuficiente și atunci "istoricul, care s-a ridicat mai mult sau mai puțin sus în dezvoltarea sa generală, se va înclina spre una sau alta soluție a acestor întrebări, în principal în numele înțelegerii sale subiective a problemelor sociologice și istorice pe lângă cunoștințele sale faptice și conștiinciozitatea sa critică De cele mai multe ori, conchide domnul Arnoldi, doar această înțelegere subiectivă îl va îndemna: a fost posibil în trecut, deși nu s-a întâmplat; acest lucru este posibil în viitorul apropiat; iar aceasta trebuie îndepărtată din limitele posibilității istorice" (p) Sub formă de exemple, astfel de întrebări sunt date, de altfel În primul rând, ca exemplu de dispute "cu privire la ceea ce la un moment dat al istoriei a fost un fenomen sănătos sau patologic, complet independent de suferința adusă de aceste fenomene în societate", autorul face referire la diverse aprecieri ale procesului de dezvoltare și dominarea sistemului capitalist "Oponenții socialismului glorific solemn capitalismul; o parte a socialiștilor consideră acest sistem ca pe o pregătire dureroasă, dar necesară pentru socialism; sunt cei care introduc unele modificări în această poziţie: recunosc pe deplin acest rol pregătitor al capitalismului, ca început dominant în rândul multor popoare care au ajuns într-o anumită fază de dezvoltare industrială; cu toate acestea, ei nu consideră această dominație în sine ca o fază inevitabilă în pregătirea socialismului între alte națiuni; ei consideră că este posibil și deci necesar să aducă Biblioteca "Runivers" H li KART, h Kъ în manifestarea actuală a capitalismului până la cel mai mic minim posibil, așa cum este de dorit pentru orice proces recunoscut ca patologic În același mod, o evaluare sub ¡ ecleziastică este aproape inevitabilă pentru evaluarea faptelor luptei care a avut loc și continuă să se desfășoare în societatea europeană în decursul ultimelor secole între elemente dogmatice și științifice" (p ioo) Acolo unde domnul Arnoldi vorbește despre diverse posibilități, pune și el, de exemplu, astfel de întrebări: "a fost posibil ca lumea greacă să-și stabilească sarcini politice altfel decât cea care a dus la dominarea ei mai întâi de către Macedonia, apoi de către Roma? Era posibil, indiferent de puterea personală a gândirii lui Platon și Aristotel, să existe un alt proces de evoluție a gândirii filosofice grecești decât cel care a pus pe primul loc învățăturile acestor doi filozofi, retrogradând tradiția intelectuală a lui Democrit? iar Epicur pe fundal?modernitatea, de exemplu, o astfel de întrebare: "Se poate stabili solidaritatea întregii umanități muncitoare pe baza luptei muncii împotriva capitalului și se poate dezvolta o societate în acest caz, în care interesele inferioare (economic) ar fi inferioară ca semnificație istorică față de cea mai înaltă (morală)?" (p yui - uz) A renunța la încercarea de a rezolva astfel de întrebări, potrivit domnului Arnoldi, ar însemna să renunți la înțelegerea științifică a procesului istoriei Exemplele date tocmai arată că în concepția sa istorică domnul Arnoldi leagă trecutul cu prezentul și cu un viitor posibil În viața modernă a popoarelor moderne, există diferite tendințe și partide, despre care istoricul poate fi interesat nu numai de geneza lor din mișcările și partidele sociale din vremurile trecute, ci și de semnificația lor internă pentru timpul nostru și de soarta lor in viitorul apropiat "Gândind", spune domnul Arnoldi, "la aceste întrebări, formidabile pentru vremea noastră, ajungem curând la concluzia că răspunsurile la ele pot fi elaborate, chiar presupuneri, de către istoricul gândirii numai în

strânsă legătură cu o înțelegere a secventa logica sau faptica a epoca noii civilizatii europene in general, si chiar si aceste curente care se lupta in timpul nostru trebuie aplicate - cel putin Biblioteca "Runivers" noua lucrare istorica si filozofica ipotetic, metoda studierii lor ca faze succesive ale aceleiași evoluții" (p) Arătând spre acele curente care se luptă între ele în viața modernă, domnul Arnoldi constată că "ordinea genetică a acestor diverse curente poate fi stabilită în mod obiectiv aproape dincolo de orice îndoială" (p); dar dacă în prezent există o luptă între "aceste curente, reprezentate de diferite partide", în fața gândirii noastre apar diferite posibilități de viitor Dar am văzut deja la ce metodă sfătuiește autorul să recurgă în acele cazuri când este necesar să se analizeze chestiunea diverselor posibilități Să adăugăm doar că și în acest caz, domnul Arnoldy se opune "cederii prea neceremonioase" a istoricului în fața impulsurilor sale ideologice personale (p), adică unul dintre acele feluri de subiectivism pe care el le consideră contrar cerințelor științei Nu numai atât: în ultimul capitol al operei sale, el însuși arată cum, în opinia sa, trebuie rezolvate întrebările despre posibilitățile care există în vremea noastră (p și urm) Cert este că părțile separate, divergente între ele în ceea ce privește ceea ce constituie "un curs sănătos al creativității moderne a formelor sociale și al dezvoltării științifice și filozofice a sociologiei, pornesc în esență din ipoteze inegale, care sunt supuse criticii nu numai din punct de vedere din punctul de vedere al corespondenței sau inconsecvenței răspunsurilor acestora fapte obiective și concrete, dar și din punct de vedere al principiilor generale, în funcție de înălțimea dezvoltării psihice a istoricului Analiza curentelor sociale și mentale moderne, pe care autorul ni le oferă în aceste pagini, este unul dintre cele mai interesante locuri din cartea sa și nu putem decât să regretăm că expunerea de aici se remarcă printr-o mare concizie Dacă istoria ar trebui să ne învețe într-adevăr cum să înțelegem prezentul, atunci, pe de altă parte, această înțelegere a prezentului nu poate fi completă dacă nu este legată de ideea posibilităților pe care le conține pentru viitor G Arnoldi nu aparține numărului de fataliști care exclud însuși conceptul de posibilități diferite, pentru că nu aparține dogmaticilor care sunt gata să prezică viitorul nu pe baza unei analize critice a prezentului Biblioteca "Runivers" IL I KARTSEV mai mult, dar pe baza unei formule generale recunoscute ca lege obiectivă a istoriei Un astfel de dogmatism, de fapt, este condamnat de autor sub titlul de "subiectivism logic al opiniei aleatorii și arbitrare" Cel mai bine, autorul însuși își formulează punctul de vedere asupra întregului subiect tocmai indicat în următoarele cuvinte, rostite de el despre principalele probleme ale vieții moderne "Cu greu", spune el tocmai, "istoricul gândirii, care și-a pus sarcina de a înțelege timpul nostru în trăsăturile sale caracteristice, în dependența sa de trecut și în așteptările sale de viitor, nu poate să încerce să rezolve aceste lucruri întrebări într-un fel sau altul" (p) O astfel de încercare este cerută urgent nu numai de studiul teoretic al trecutului, ci și de însăși practica vieții Faptul este că "cursul general al evenimentelor poate dezvălui istoricului gândirii inevitabilitatea în fiecare caz de a pune cutare sau cutare întrebare, în timp ce soluția lui, care dintr-un azi posibil devine valabilă mâine, este determinată de o combinație complexă de circumstanțe , în cele mai rare cazuri disponibile în particularitățile și șansele ei de înțelegere a istoricului" (p) În general, posibilitatea trece în realitate atunci când sunt prezente anumite condiții, printre care se numără și unul sau altul mod de

acțiune al indivizilor care alcătuiesc societatea G Arnoldi recunoaște în întreaga sa carte din spatele aspirațiilor și eforturilor personale o mare semnificație istorică "Pentru convertirea, spune el, a ceea ce este posibil din punct de vedere istoric în ceea ce are loc efectiv, este greu să nu recunoaștem rolul predominant al personalităților, plasate accidental la nodul evenimentelor unei epoci date, ca conducători sau ca demagogi; ca profeți, înconjurați de un halou de credințe fantastice, sau ca negândi aceste sau alte trăsături ale culturii lor contemporane; ca reprezentanți tipici ai unei exalții generale în societate, împingând masele către o cauză istorică, sau un declin la fel de general al spiritului public, un declin care paralizează toate încercările de a chema organismul colectiv la o reacție împotriva bolii sociale" (p)) Întrebarea rolului individului în istorie are, desigur, mai mult de o semnificație teoretică, dar fiind în sine o întrebare pur teoretică, trebuie Biblioteca "Runivers" NOUĂ OPERĂ ISTORICĂ ȘI FILOZOFICĂ, femeile să fie decise pe motive pur științifice sau filozofice Între timp, cercetând tendințele mentale moderne, domnul Arnoldi constată că, în ciuda diferitelor puncte de dezacord care există între ele, ele sunt mai mult sau mai puțin asemănătoare între ele prin faptul că toate sunt foarte "înclinate să submineze calculul inițiativei personale și a energiei voință în indivizi individuali" G Arnoldi subliniază chiar mai ales că acest fenomen se observă tocmai "în momentul în care dogma competiției universale, care caracterizează regatul burgheziei, impune, ca o condiție indispensabilă pentru întărirea acestui regat, o dezvoltare deosebită a ambelor această inițiativă și această energie" (p) În altă parte, el chiar scoate în evidență rolul, așa cum spune el, "clasei funcționarilor" (p) în societatea modernă; acestea oameni care cunosc și înțeleg lucruri care duc la acumularea și redistribuirea bogăției și își ating obiectivele, datorită ingeniozității și înțelegerii gândirii și energiei caracterului Nici un singur sistem social nu se poate lipsi de astfel de "funcționari", iar viitorul, desigur, în acest sens nu va diferi de trecut și de prezent Dar aici se pune întrebarea ce relație are această asumare a rolului individului cu dominația din ce în ce mai mare a principiilor determinismului în înțelegerea modernă a lumii S-au scris deja prea multe în literatura rusă din ultima vreme pe tema că procesul istoric are loc într-un mod fatal și că acțiunea personală nu are absolut nimic de-a face cu el În același timp, s-a subliniat adesea că teoreticienii procesului istoric, care înțeleg rolul individului într-un mod diferit, îi acordă o asemenea importanță, încât de dragul său sunt gata să nege regularitatea fenomenelor sociale Aceasta din urmă ar fi într-adevăr o infirmare completă a viziunii științifice asupra lumii, dar în orice caz un astfel de reproș este complet inaplicabil domnului Arnoldi, la fel cum în general este doar printr-o neînțelegere îndreptată către oameni care recunosc semnificația unor factori istorici importanți din spate initiativa personala si energia personala Acțiunea conștientă a indivizilor, ea însăși supusă unei legi stricte, nu se opune în niciun caz acestei legi, ci a tot ceea ce se află în procesul istoric în care se manifestă pasivitatea mentală și volitivă a oamenilor Ta- Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" N I KLREV nou şi punctul de vedere real al autorului nostru: cutare sau cutare, numai posibil, devine valabil numai atunci când este ajutat într-o măsură suficientă de strădania şi eforturile indivizilor Autorul nu spune că determinismul teoretic în sine duce practic inevitabil la quietismo social, ba chiar crede că tocmai acest determinism, pentru a realiza inevitabilul, necesită transformarea în

instrumentele sale indispensabile de simțire, gândire și voință ale constructorilor individuali de viitorul Înțelegerea științifică și filozofică a istoriei, crede el, ar trebui, în acest sens, să formuleze "reguli de igienă mentală și morală pentru orice personalitate dezvoltată* Domnul Arnoldi însuși trage din studiul său de istorie o lecție care poate fi transmisă pe scurt în felul următor: în stabilirea obiectivelor de viață/i, o persoană are înainte de toate un element de inevitabil, de inevitabil: asta este tot istorie care s-a întâmplat, tot ce a trecut deja și care a creat atât personalitatea în sine, cât și mediul ei Acest element inamovibil este un fapt, iar personalitatea nu se poate adapta la el decât cu scopul de a găsi în el tot ceea ce poate fi instrumentul sau ajutorul său în atingerea scopului său de viață, direcția posibilității unui curs ulterioar al evenimentelor și unele dintre aceste posibilități, aparent, au toate șansele de a fi realizate, ca să spunem așa, de la sine, în timp ce altele, dimpotrivă, necesită un efort deosebit de gândire și voință din partea celor care le simpatizează și par în general mai puțin probabile posibilitatea îi face pe oameni să se bazeze prea mult pe mersul firesc al lucrurilor și să neglijeze eforturile personale și, dimpotrivă, de multe ori dificultatea de a realiza ceva îi face să renunțe în neputință cei care ieri păreau invincibili, a doua zi s-au dovedit a fi neputincioși împotriva dușmanilor neobservați și disprețuiți, iar victoriile câștigate s-au transformat în înfrângeri doar pentru că ei înșiși au rămas încă doar posibilități care necesitau o muncă suplimentară de gândire și acțiune Biblioteca "Runivers" NOUĂ OPERĂ ISTORICĂ ȘI FILOZOFICĂ activitate a voinţei Pe de altă parte, tot ceea ce este posibil poate, sub unele combinații noi, să se transforme în realitate, chiar dacă șansele acestei convertiri sunt slabe, atâta timp cât gândul funcționează corect și voința acționează energic (pp -) Din acest raționament, autorul trage o întreagă lecție pentru personalitatea umană dezvoltată care dorește să fie printre constructorii conștienți ai viitorului Acesta este un fel de chemare energică la acțiune în numele convingerii personale, în numele faptului că organul necesar al determinismului istoric în curs de desfășurare a fost și va fi întotdeauna puterea gândirii și energia voinței indivizilor O parte din această chemare, și anume rândurile cu care se încheie întreaga carte, ne vom permite să citam aici în întregime: a mijloacelor pe care le alegi, atunci munca ta este Terminat Lăsați atunci valul de determinism istoric să vă prindă viața și opera cu curentul său de neoprit și să le ducă în vâltoarea evenimentelor "Lasă-i să treacă din lumea scopurilor și mijloacelor în lumea cauzei și efectului, independent de tine Munca ta sau abstinența ta de la activitate a devenit în egală măsură un element inamovibil în structura viitorului, necunoscut pentru tine Istoria pe care ai înțeles-o te-a învățat atât să te adaptezi la inevitabil, cât și să apreciezi valoarea oportunităților în lupta pentru scopurile vieții, și să lupți cu energie pentru un viitor mai bun pentru miliardele de indivizi inconștienți care construiesc în mod conștient și inconștient viitor lângă tine Luptă pentru acest viitor și amintește-ți cuvintele unuia dintre cei mai străluciți publiciști moderni: "e învins doar cel care se admite învins" (pag) " Din înțelegerea pur teoretică a istoriei a domnului Arnoldy, am trecut, imperceptibil, la o înțelegere practică, dacă pot spune așa, a ei, care nu mai învață cum ar trebui să privim istoria, ci cum ar trebui să acționeze în viața publică Cititorul poate crede că ne-am abătut de la subiectul principal printr-o omisiune; dar o astfel de presupunere ar fi greșită, deoarece autorul însuși Biblioteca "Runivers" I I KARTSEV

din cartea luată în considerare, un lucru este strâns legat de celălalt, s-ar putea spune chiar, legat de cele mai nedespărțite legături: pentru el, istoria nu este doar un spectacol de desfășurare, ci și o arenă pentru propria sa activitate Doar după ce ne-am familiarizat cu această latură importantă a concepției istorice despre lume a domnului Arnoldy, cu acest alt punct de vedere asupra sarcinilor de înțelegere a istoriei, vom putea înțelege destul de corect modul în care autorul însuși înțelege acele procese de viață care sunt studiate de istorie G Arnoldi nu este nicidecum un susținător al concepției istorice proces, ca o evoluție impersonală În istorie, el este interesat de activitatea individului, deoarece acesta din urmă participă la însăși, ca să spunem așa, crearea procesului istoric Dar este interesat și de întrebarea dacă; modul în care procesul istoric se reflectă în dezvoltarea personală Dacă, pe de o parte, el constată că învățăturile istoriologice moderne se disting printr-o anumită tendință de a submina calculul inițiativei personale și a energiei voinței la indivizi individuali, atunci pe de altă parte, el ridică întrebarea dacă "omenirea se va confrunta pentru totdeauna cu o dilemă: fie o solidaritate puternică în timp ce suprimă dezvoltarea unui individ, fie o dezvoltare puternică și versatilă a unei personalități care a renunțat la orice solidaritate ideologică" (p) Întrebarea rolului individului în istorie și problema poziției și soartei individului în societate sunt, fără îndoială, în strânsă legătură una cu cealaltă, iar dilema tocmai indicată poate servi ca un excelent punct de plecare pentru a stabili modul în care dl Arnoldi înțelege însuși procesul istoric al conținutului Domnul Arnoldi, de altfel, înțelegând destul de corect diferența care există între istorie și sociologie (p o), consideră că faptele sociologice sunt în principal "fapte de manifestare, întărire sau slăbire a solidarității între ființe conștiente" (p)) Este posibil să contestăm definiția sociologiei care ar trebui să rezulte dintr-un astfel de punct de vedere, dar nu vom face asta aici și vom accepta punctul de vedere al autorului, pentru că asta trebuie să lămurim Tocmai am văzut cum domnul Arnoldi se opune solidarităţii sociale şi dezvoltării personale, care, într-adevăr, de foarte multe ori intrau în conflict între ele Biblioteca "Runivers" NOUĂ OPERĂ ISTORICĂ ȘI FILOZOFICĂ Solidaritatea socială se exprimă întotdeauna sub anumite forme, cărora individul fie le poate supune, fie, dimpotrivă, le poate rezista Totalitatea acestor forme domnul Arnoldi denotă prin termenul de cultură, menționând că kul turneu peste tot și întotdeauna "dezvăluie dorința de a fi transmis din generație în generație, ca ceva neschimbător" (p) Între timp, de fapt, cultura nu rămâne niciodată complet neschimbată, iar schimbările care au loc în ea sunt explicate, pe de o parte, de nevoile indivizilor, iar pe de altă parte, de influența asupra indivizilor din această cultură "Interacțiunea indivizilor cu nevoile și formele lor sociale care creează solidaritatea indivizilor", consideră domnul Arnoldi unul dintre cele mai esențiale elemente ale istoriei (p) Enumerând și clasificând nevoile indivizilor, el subliniază, printre altele, existența unei nevoi superioare care crește pe baza excitației nervoase: aceasta este nevoia de dezvoltare Domnul Arnoldi îi atribuie o semnificație foarte importantă atât în viața privată, cât și în cea publică În anumite condiții în societate, un grup de indivizi care sunt capabili să se bucure de dezvoltare și să dezvolte nevoia de dezvoltare iese în evidență și câștigă influență asupra acesteia Autorul atribuie acest grup denumirea de inteligență, iar în viziunea sa istorică "acţionează ca motor al schimbărilor conștiente în cultură, spre

deosebire de schimbările ei neintenționate Afacerea ei, spune el, este prelucrarea culturii prin gândire* G Arnoldi defineşte chiar începutul vieţii istorice propriu-zise a omenirii drept începutul acestei lucrări conştiente, iar pentru el viaţa istorică se dezvăluie tocmai în procesul de prelucrare a culturii prin gândire (p) Desigur, nevoia de dezvoltare apare relativ târziu, în timp ce nevoia de solidaritate, dimpotrivă, se numără printre cele mai timpurii fenomene Se poate spune chiar că dependența dintre indivizi se stabilește, în afara oricăror procese conștiente, de la sine, într-un mod cu totul fatal, și abia ulterior se dezvoltă o solidaritate conștientă, care este un instrument puternic al societății în lupta pentru existență Oricum ar fi, însă, societățile înseși "au propria lor existență reală doar în personalitățile care le compun, tocmai în Biblioteca "Runivers" N "I KARTSEV conștientizarea de către indivizi a solidarității lor atât între ei, cât și cu colectivitatea" Solidaritatea și dezvoltarea proceselor conștiente, domnul Arnoldi recunoaște drept cele mai de încredere instrumente ale omului în lupta pentru existență, acest fenomen biologic de bază, iar din acest punct de vedere, sarcina principală a înțelegerii istoriei se numește "studiul fazelor" evoluţia solidarităţii în societăţile umane, fazele de dezvoltare a proceselor conştiente la indivizi şi fenomene de interacţiune a acestor două elemente de bază'}, viaţa istorică" (p) Considerând că anumite nevoi în general sunt patologice (p), domnul Arnoldi constată că chiar și influența exclusivă sau chiar complet predominantă a unuia dintre faptele indicate, adică, convieţuirea solidarităţii şi dezvoltarea proceselor conştiente pot da naştere la fenomene de natură complet patologică în societate Necesitatea unei comunități solidare pentru succesul în lupta pentru existență presupune dominarea unui obicei neschimbat, adică stagnarea culturală impunând subordonarea gândirii și activității individuale formelor stabilite Dimpotrivă, nevoia de extindere a proceselor conștiente la individ, cu alte cuvinte, munca gândirii personale , conducând la o reelaborare neintenționată sau conștientă a obiceiului, devenind preocuparea exclusivă sau chiar doar dominantă a intelectualității, poate conduce nu numai pentru a neglija consolidarea solidarităţii sociale, ci şi pentru a provoca exploatarea intelectualităţii în societate, minoritatea maselor Autorul este chiar înclinat să creadă că în acele cazuri, când predominanța unuia dintre motoarele numite nu a atins încă fenomene patologice, unul sau altul dintre ele predomină în mod inevitabil într-o oarecare măsură De aici și schimbarea epocilor, în care fie prevalează încercările de a stabili o nouă cultură stabilă, fie, dimpotrivă, un protest împotriva obiceiului existent în numele unor cerințe mai mult sau mai puțin clar conștiente ale operei gândirii Domnul Arnoldi crede doar că odată cu dezvoltarea vieții istorice, fiecare dintre aceste epoci devine mai scurtă, alternanța lor merge mai repede și, prin urmare, procesul în sine devine mai normal în sensul că societatea nu mai este în pericol de a cădea într-un v sau altul -sidedness (p JJ - ') Biblioteca "Runivers" NOUĂ OPERĂ ISTORICĂ ȘI FILOZOFICĂ Un întreg capitol este dedicat nevoii de dezvoltare în carte, în care autorul subliniază în primul rând ce semnificație îi revine acestei nevoi în viața istorică După ce a crescut pe solul uneia dintre zonele nevoilor nervoase entuziasmul, nevoia de dezvoltare a determinat atât prima manifestare a intereselor ideologice din istorie, cât și întărirea lor logic inevitabilă, iar în viitor va determina și predominanța mai mult sau mai puțin probabilă a intereselor ideologice Vom analiza în continuare ce importanță acordă domnul Arnoldy intereselor politice și economice,

dar aici vom sublinia doar că, în opinia sa, "în ciuda tuturor eforturilor intereselor economice și politice de a predomina în istorie și de a le exploata în beneficiul lor propriu produsele intereselor ideologice", deja în prezent, această nevoie de dezvoltare, dezvoltată în inteligență într-o forță independentă, "a devenit, în esență, principalul motor al istoriei" Cu siguranță, această forță se dezvăluie în lupta cu cultura existentă și, prin urmare, principalele sale produse sunt obținute sub forma diferitelor arii de gândire (p i) Luând gândirea tehnică și creativitatea formelor sociale drept surse ale întregii evoluții a gândirii umane, domnul Arnoldi constată că "atâta timp cât creativitatea formelor sociale a rămas empirică și nu a trecut la faza sa cea mai înaltă de implementare a idealurilor sociale , în procesul acestei creativități a prevalat elementul conservator, elementul de susținere a culturii formelor existente din presiunea gândirii în dezvoltare" (p) Însuși acest proces este referit de către autor la sfera culturii cu schimbările sale neintenționate Dar, mai devreme sau mai târziu, începe procesul de creativitate conștientă și dacă în acest caz domnul Arnoldi recunoaște un rol important pentru intelectualitate, este doar pentru că din mijlocul ei vin acei "funcționari" despre care vorbește în alt loc Aceste persoane publice pot să nu servească acelorași interese, de care depinde diferența, atât în scopurile pe care și le-au propus, cât și în mijloacele la care recurg, dar, în orice caz, lumea scopurilor și mijloacelor se dezvoltă numai în mintea indivizilor G Arnoldi este însă la fel de departe de a reduce procesul istoric la un singur individ Biblioteca "Runivers" N I KARTSEV nym caracteristici ale "eroilor?"), și de la înțelegerea acestui proces ca o evoluție impersonală "Nici istoria luptei indivizilor", spune el, "pentru obiceiurile, interesele și convingerile lor individuale, nici istoria abstractă a curentelor generale ale istoriei care apar și slăbesc succesiv, nu este înțeleasă științific istoria izolat" (p)) În procesul istoric, doar anumiți indivizi cu rolul lor de aparate de gândire și volitive sunt reali, dar în procesele de creativitate ideologică și practică care au loc în milioane de creiere individuale, istoria științifică este interesată în special de ceea ce însumează toate aceste procese în câteva curente istorice puternice Dorințe, credințe și evenimente, ca să zic așa, ștergând orice izolare individuală a agenților reali ai istoriei și transformându-i în organe impersonale ale vieții colective (p iib) Fără activitatea personalităților, nici o singură posibilitate nu devine realitate și nu putem împrumuta instrumente pentru o astfel de transformare decât "din lumea scopurilor și mijloacelor, elaborată prin aparate gânditoare și volitive separate, ca atare" (p) Astfel, într-o foarte scurtă transmitere, sunt fundamentele teoretice care nu-i permit domnului Arnoldy să tragă din principiul general al determinismului o concluzie în sensul impersonalității complete a procesului istoric Cine va întoarce el însuși la paginile relevante ale cărții va fi și mai convins în ce măsură întreaga întrebare este denaturată de critici care susțin că viziunea asupra lumii, al cărei reprezentant este și domnul Arnoldy, opune activității indivizilor operațiunii legile sociologice, ca ceva complet în afara controlului lor Și în cazul în care o persoană se supune pasiv unei anumite culturi sau se abate de la ea în mod neintenționat, și în acel caz când încearcă în mod conștient să refacă o cultură, ea este în egală măsură supusă legii generale a cauzalității, care pune totul în cutare sau cutare relație la această cultură Dar aproape nimeni nu va îndrăzni să afirme că rezultatul va fi același atât atunci când persoana este pe deplin împăcată cu poziția

sa, cât și atunci când se străduiește pentru schimbare G Arnoldi susține doar că trecerea diferitelor posibilități existente în societate în fapte reale depinde de ce fel de Biblioteca "Runivers" NOUĂ OPERĂ ISTORICĂ ȘI FILOZOFICĂ Oportunitățile sunt folosite de asistența oamenilor și cât de puternică este această asistență Dar să revenim la problema relațiilor reciproce de solidaritate socială și dezvoltare personală La urma urmei, munca gândirii individuale și direcția voinței individuale, precum și toate activitățile intelectualității cu clasa "funcționarii" sociali pot avea semnificații foarte diferite în raport cu solidaritatea socială și cu dezvoltarea personală Am văzut că domnul Arnoldi vorbește despre posibilitatea unor și chiar foarte semnificative antagonism între solidaritatea socială și dezvoltarea personală Din punctul său de vedere de bază, aceste două elemente, fiind esențial diferite, sunt la fel de necesare și există inseparabil; dar în istorie se dovedește posibile "astfel de forme de solidaritate care împiedică creșterea proceselor conștiente în intelectualitate și astfel de condiții pentru creșterea acesteia din urmă, care subminează solidaritatea socială" Prin urmare, autorul vede progrese în creșterea și consolidarea solidarității doar atunci când aceasta nu interferează cu dezvoltarea proceselor și motivelor conștiente de acțiune la indivizi, iar pe de altă parte, el recunoaște ca progresivă extinderea și clarificarea proceselor și motivelor conştiente pentru acţiunea la indivizi numai în măsura în care nu împiedică acţiunile creşterea şi consolidarea solidarităţii în rândul celui mai mare număr de indivizi (p) Împărtășim, desigur, pe deplin punctul de vedere al domnului Arnoldy că nu există contradicție și inconsecvență între ideea unei comunități solidare, care contribuie la dezvoltarea proceselor conștiente la indivizi, și ideea personalităților dezvoltate, care tocmai din cauza dezvoltării lor, fac un scop conștient în viața mea întărirea și extinderea solidarității sociale (p) - cu alte cuvinte, antagonismul dintre dezvoltarea individuală și solidaritatea socială nu poate fi considerat inevitabil, iar domnul Arnoldi este chiar înclinat spre ideea că dezvoltarea unilaterală a unui principiu în detrimentul celuilalt este nu numai urâtă, ci și periculoasă pentru începutul în curs de dezvoltare De exemplu, orice societate umană, ale cărei forme de viață suprimă dezvoltarea conștientă a individului, cade într-o poziție periculoasă în raport cu vecinii care acordă mai mult spațiu conștiinței în viața lor și Biblioteca "Runivers" N I KAR E B dimpotrivă, într-o societate în care dezvoltarea mentală a unei minorități este însoțită de o subminare a solidarității acesteia cu restul maselor, nu poate exista baze solide pentru dezvoltarea mentală în sine Să remarcăm, de asemenea, că domnul Arnoldi include interacțiunea dintre societate și individ, efortul de solidaritate și efortul de dezvoltare individuală, printre fenomenele pe care psihologia colectivă, sau, așa cum o numește el, psihologia societăților, ar trebui să le aducă cel mai îndeaproape se ocupă cu (pag Din tot ce s-a spus până acum, se vede că domnul Arnoldi își construiește teoria sociologică în primul rând pe o bază psihologică În urmă cu cincisprezece ani, era încă necesar să se dovedească necesitatea și legitimitatea unei astfel de fundamentare a sociologiei, deoarece în acea perioadă s-a încercat construirea sociologiei direct pe datele biologiei, indiferent dacă societatea era considerată ca un organism de felul ei, sau dacă au vrut să ia lupta animalelor pentru existenţă ca bază a fenomenelor sociale Apoi tendința psihologică în sociologie a trebuit să se apere împotriva încercărilor biologice Acum, aceste vremuri, se pare, au trecut irevocabil; dar din

punctul de vedere pe care îl ia domnul Arnoldi a apărut un alt dușman, și anume așa-numitul "materialism economic" În altă parte am exprimat deja părerea că materialismul economic a făcut corectarea necesară în prima concepție pur intelectualistă a istoriei, dar că în sine este la fel de unilateral ca și aceasta din urmă*) O sinteză științifică adecvată trebuie să constea în unirea ambelor puncte de vedere, care, eliminând unilateralitatea și exclusivitatea fiecăruia dintre ele, le-ar împăca într-o unitate superioară Ni se pare că și domnul Arnoldy ar trebui să privească această întrebare tocmai în acest fel De fapt, deja din expunerea opiniilor sale date mai sus, se poate observa că domnul Arnoldi nu stă deloc din punctul de vedere al materialismului economic; dar în același timp, după cum vom vedea, el formulează adesea propoziții care ar putea părea direct împrumutate din teoria materialismului economic Ceea ce este el-) Studii vechi și noi despre economie? mat-rbl glamg, Sankt Petersburg Biblioteca "Runivers" NOUĂ OPERĂ ISTORICĂ ȘI FILOZOFICĂ nu împărtășește cu ușurință acest ultim punct de vedere, așa cum se poate vedea din declarațiile sale directe în diferite locuri din carte De exemplu, într-un loc el spune că adepții materialismului economic, care sunt necondiționați și neînduplecați în orice măsură, merg la extreme foarte îndrăznețe (p) În alt loc, el se referă la existența în istorie a unor motive străine nu numai de motive economice directe, ci chiar de motive de interese conștiente în general (p), etc G Arnoldi se referă la materialismul economic ca fiind unul dintre ipotezele istorice și, în opinia sa, aceste ipoteze ar trebui să se completeze și să se corecteze reciproc pentru ca în consecință să se poată obține un adevăr științific mai mult sau mai puțin solid (p on) G Arnoldi acordă o mare importanță factorului economic în istorie, dar din punctul său de vedere, rolul relativ al acestui factor nu poate fi înțeles decât pe baza unei analize și clasificări a nevoilor individuale, de la satisfacerea cărora toată viața socială apare Nu vom expune în detaliu gândurile autorului cu privire la această chestiune și vom sublinia doar că din diferitele grupuri de nevoi umane, el evidențiază în special trei grupe de abilități care dau naștere vieții economice, politice și ideologice (p) "Moștenirea afectivă directă a lumii zoologice (atracție față de viața comunitară, atracție sexuală și îngrijire parentală), care este foarte influentă în raport cu procesele psihologice ale indivizilor, se dovedește a fi cu greu un motiv deosebit de semnificativ pentru evoluția sociologică, favorabil pentru creşterea solidarităţii şi a proceselor conştiente Prin urmare, motivația pentru aceasta trebuie căutată în acele nevoi pur animale ale unei persoane, care nu pot decât să fie recunoscute ca egoiste, dar pe care el a fost cel care le-a transformat în uman și favorabil în relațiile indicate "(p) În primul rând, a fost nevoia de hrană, care în cele din urmă s-a transformat în nevoia individului de a se asigura singur cu ajutorul unui cămin și al instituțiilor publice de subzistență materială "În această formă, spune domnul Arnoldi, ea a stat la baza întregii evoluții a vieții economice a omenirii" Autorul nu consideră că este deosebit de necesar să reamintească că "întreaga evoluție a tribalului, familiei, individului Biblioteca "Runivers" H P KARTSEV iar proprietatea de stat, lupta de clase de-a lungul istoriei și lupta muncii împotriva capitalului la acea vreme se dovedesc a fi în mare măsură, în temeiul lor, probleme de stomac El este chiar gata să atribuie aceleiași surse o "cotă uriașă" de creativitate artistică, filozofică, științifică și morală O altă dintre aceste nevoi este nevoia de securitate individuală și tocmai aceasta a determinat evoluția vieții politice a organizațiilor sociale

În cele din urmă, a treia nevoie este nevoia de emoție nervoasă, care s-a manifestat în primul rând în dorința de a înfrumuseța viața, iar domnul Arnoldy îi acordă o asemenea importanță încât, în opinia sa, numai ea a fost capabilă să triumfe asupra lenei lui trupul şi mintea, care este trăsătura caracteristică a sălbaticului nu-istoric şi a culturii istorice (p) În această ultimă sursă se află bazele întregii culturi spirituale cu fenomene estetice, religioase, morale, filozofice și științifice Care este relația dintre aceste trei nevoi de bază, ca factori istorici? Aceasta este una dintre cele mai controversate probleme în înțelegerea modernă a istoriei În timp ce materialismul economic urmărește să reducă toate fenomenele istoriei la motivele și nevoile economice, alți scriitori moderni (de exemplu, Dühring și Gumplowicz) caută de bunăvoie motivul principal al procesului istoriei în elementul politic "Cei mai puțini adepți", continuă domnul Arnoldi, "s-au păstrat printre cercetătorii realiști ai acestui proces de dorința recent încă dominantă de a vedea în ideile conștiente și inconștiente, deci, în formele superioare de excitare nervoasă, principalul motor al istoriei " (p) G Arnoldi pune o serie întreagă de întrebări care apar involuntar la compararea acestor trei teorii ale procesului istoric Pentru fiecare dintre ei el recunoaște o valoare foarte diferită pentru înțelegerea științifică a evoluției omenirii; dar, comparând aceste teorii între ele, el consideră necesar să acorde atenţie, în primul rând, la apariţia relativ mai mult sau mai puţin timpurie a celor trei nevoi menţionate; în al doilea rând, pe repetarea lor mai mult sau mai puțin frecventă în viața și gândirea unei persoane; în al treilea rând, la necesitatea mai mare sau mai mică a evoluţiei succesivelor lor Biblioteca "Runivers" noua OPERARE ISTORICA SI FILOZOFICA faze (p) În primul punct, domnul Arnoldi se exprimă în sensul că omul a moștenit deja de la strămoșii săi zoologici toate cele trei nevoi de bază, astfel încât trebuie să le recunoaștem la fel de puțin inferioare unul față de celălalt ca motive pentru acțiunile umane Un alt lucru este repetarea impulsurilor datorate acestor trei nevoi, iar în acest sens nevoia de hrană predomină cu siguranță asupra celorlalte două În special, domnul Arnoldi constată că "motivele economice în toate epocile de luptă a intereselor conștiente trebuie să prevaleze fără îndoială asupra celor politice" (p) Prin urmare, chiar recomandă să se caute explicații ale istoriei politice în primul rând în interesul economiei, deși prevede că "fiecare explicație ipotetică de acest fel nu poate fi încă considerată faptică și că probabilitatea ei trebuie verificată cu strictețe în fiecare caz individual" (p)) Nu numai atât: într-o epocă în care predomină lupta intereselor conștiente și, în consecință, motivele economice nu pot decât să prevaleze, domnul Arnoldi ne sfătuiește să nu uităm că în spatele grupurilor aflate în luptă ale inteligenței progresiste, conservatoare și reacționare se află și alte elemente sociale, de foarte multe ori numai din obișnuință sau prin afect, și că în grupurile inteligenței conducătoare înseși, motivele politice prevalează uneori asupra celor economice, iar unul sau altul în alte cazuri lasă loc unor motive de natură ideologică Dacă, pe de altă parte, nevoia de excitații nervoase, ca și nevoia de siguranță, se manifestă mult mai puțin frecvent decât nevoia de hrană, atunci nu există mai puține motive pentru a afirma că manifestările nevoii de excitații nervoase trebuie reduse la orice motive economice De altfel, domnul Arnoldi face referire la numeroase exemple de felurite feluri de pasiuni colective, din care orice calcul al oricăror interese reale, economice sau politice, dispare complet Domnul Arnoldi este departe de a afirma că acest element al vieţii istorice apare

foarte des și se manifestă cu mare forță Dimpotrivă, chiar crede că în cele mai multe cazuri afectele colective și achizițiile ideologice sunt într-adevăr doar suprastructuri ale mișcării economice, Biblioteca "Runivers" N I KARTSEV dar acest lucru nu-l obligă în niciun caz să adopte punctul de vedere al materialismului economic În ultima perioadă a dominației capitalismului, impulsurile tradiționale și ideologice ale vremurilor de demult au fost cu adevărat ascunse înaintea luptei de clasă, iar această luptă a devenit aproape singurul motiv pentru toate fenomenele vieții sociale, care au o răspândire oarecum extinsă "Poate, continuă domnul Arnoldy, tocmai observația faptică a vieții moderne, unde este cu adevărat dificil să se găsească fenomene semnificative complet străine de interesul pieței, este cea care a determinat, ca suprastructură inevitabilă, dorința sociologilor și istoricilor savanti de a suportă dominația modernă, aproape exclusivă, a motivelor economice" și pe alte epoci (p) G Arnoldi subliniază că din cele mai vechi timpuri și până în prezent au existat întotdeauna fenomene care se opune de obicei intereselor inconștiente sau conștiente ale individului și, în anumite condiții, chiar le suprimă Dacă în viața preistorică o aversiune nervoasă față de orice schimbare ar putea opune pentru o lungă perioadă de timp dominația obiceiului asupra tărâmului intereselor, atunci în viitor căderea unei ordini bazate pe competiție poate atrage predominarea motivelor ideologice asupra intereselor economice Domnul Arnoldi vede un anumit efect al acestor motive ideologice chiar și în epocile istorice anterioare, când latura economică a vieții nu a avansat cu atâta forță ca în prezent Alături de întrebarea momentului apariției nevoilor luate în considerare și cât de des se manifestă acestea în viață, domnul Arnoldi, așa cum am menționat deja, atrage atenția asupra necesității mai mari sau mai mici a evoluției fazelor succesive ale acestora, care ar trebui să determine în egală măsură valoarea relativă a unuia sau altuia element pentru înțelegerea științifică a istoriei Din acest ultim punct de vedere, autorul preferă cu tărie evoluția ideologică, deoarece doar în acest domeniu apare încă un motor istoric și anume "motivul consecințelor logice inevitabile" Fiecare concept determină printr-un proces logic fatal apariția de noi concepte, indiferent dacă dezvoltarea acestor fapte logice coincide cu interesele economice și politice ale oamenilor în care sau Biblioteca "Runivers" NOUĂ OPERĂ ISTORICĂ ȘI FILOZOFICĂ printre care apar aceste fapte În unele cazuri, noile concepte coincid cu interesele indivizilor și grupurilor influente, în alte cazuri, apare un conflict între ideile noi și interesele existente și, în funcție de toate acestea, mișcarea istorică fie accelerează, fie încetinește, dar în final, logica dezvoltării consecințelor din aceste premise se dovedește a fi o forță irezistibilă (p) Așa-zisele întrebări blestemate își cer insistent soluția, iar interesele economice și politice dominante nu pot face nimic împotriva ei Domnul Arnoldy acordă o mare importanță unor astfel de curente ideologice și, ca exemplu, se referă (p $) la Biserica creștină ca pe o astfel de forță independentă, care a dat naștere ea însăși la forme întregi dominante de relații economice, organizații politice, filozofice și estetice produse Ca rezultat general, domnul Arnoldy este gata să admită că în perioada în care domină interesele conștiente, mai ales în timpurile recente, motivele economice prevalează asupra tuturor celorlalte atât în crearea de noi forme sociale, cât și în formarea de noi curente ideologice; dar în acelaşi timp se prevede în sensul că predominanţa indicată se modifică mai mult sau mai puţin semnificativ sub influenţa unor elemente care sunt recunoscute ca motive de alt fel

Printre acestea din urmă se numără, pe de o parte, obiceiurile sau obiceiurile de gândire consacrate și, pe de altă parte, afectele ideologice, care sunt consecințele logice inevitabile ale cuceririlor anterioare ale gândirii sau sunt cauzate de convingerile emergente în domeniul teoretic sau practic activitate (p) Astfel, domnul Arnoldi recunoaște dominația intereselor economice, așa cum o spune el însuși (p), "un fenomen temporar", raportându-l la acele epoci istorice și la acele sfere ale vieții, "unde ascultarea de obicei a avut deja a încetat sau slăbit, dominația convingerilor este încă nu a fost stabilită și interesele conștiente constituie principalul motiv al acțiunii individului și societății În diverse locuri din cartea sa, domnul Arnoldi vorbește despre această natură trecătoare a dominației intereselor economice, iar în imaginația sa se desenează o ordine socială viitoare, care "după încetarea concurenței cu eliminarea diferențelor de clasă, trebuie să conducă inevitabil la Biblioteca "Runivers" N I K A GT EV suprimarea intereselor economice, ca principal motiv al istoriei în trecut şi prezent, de către idealurile moralei (sau, poate, interesele dumneavoastră/de dezvoltare morală), ca motiv predominant al istoriei viitoare (p Sa) Pentru a lumina punctele de vedere ale domnului Arnoldy asupra chestiunii care ne interesează, sunt foarte importante unele dintre considerațiile sale cu privire la ordinea în care au apărut tendințele sociale moderne Cu greu este posibil, în opinia sa, să argumentezi împotriva propoziției conform căreia, în succesiune logică, toate suișurile și coborâșurile și catastrofele mișcării politice liberale și radicale care a avut loc de la sfârșitul secolului al XVIII-lea au fost cauzate de întrebarea a îndatoririlor puterii, având în vedere nemulțumirea generală atât a maselor, cât și a intelectualității În același mod, doar câțiva istorici ar obiecta acum la o altă propunere, indicând că, pe baza nemulțumirii din clasele conducătoare față de faptul că mișcările politice aduse cu ele sub steagul programelor liberale și radicale, a apărut o tendință burgheză , pe care a văzut-o în istorie drept principalul Astfel, doar o luptă a intereselor economice și nu a vrut să vadă nimic altceva în viitorul omenirii Abia după aceasta a început epoca în care s-a pus problema organizării muncii și, în acest sens, s-au creat diverse utopii și abia după aceea a putut o critică sociologică strictă a sistemului capitalist cu o înțelegere științifică a genezei și esenței sale (pp -) apar După cum se știe, cu această din urmă mișcare este legată apariția materialismului economic ca teorie sociologică În acest sens, apariția teoriei materialismului economic este condiționată de momentul istoric trăit, iar domnul Arnoldi subliniază că știința istorică, la rândul ei, acordă tot mai multă atenție laturii economice a vieții sociale În raport cu lupta socială care se desfășoară în vremea noastră, domnul Arnoldi înclină să creadă că vremea chestiunilor exclusiv politice și juridice a trecut și că, de la un moment dat, interesele economice au trecut în prim-plan Desigur, nimeni care este în vreun fel familiarizat cu istoria modernă nu va contesta această ultimă concluzie; dar, pe lângă curentul social, strâns legate Biblioteca "Runivers" NOUĂ OPERĂ ISTORICĂ ȘI FILOZOFICĂ cu teoria materialismului economic, autorul indică existența unui alt curent care neagă puterea sub toate formele ei, chiar ca forță temporară care organizează lupta pentru progres și așteaptă progresul numai din solidaritatea intereselor indivizilor (p) Dar el observă, de asemenea, disputa în curs cu privire la care este geneza reală a acestui curent, adică fie că este doar un descendent firesc al tulpinii generale a tendinței antiburgheze, fie, dimpotrivă, o experiență nocivă

a individualismului burghez pentru această tendință (p) Autorul nu dă un răspuns clar și cert la această întrebare, dar întrucât ne aflăm în fața dezvoltării unuia și aceluiași principiu individualist în direcții, din punct de vedere al socialului, complet opus, nu putem reduce în totalitate acest fenomen la o luptă de clasă pe baza intereselor exclusiv economice În orice caz, domnul Arnoldy nu este un susținător al formulelor înguste și unilaterale care exclud ceea ce este supus acordului și combinației Atât în domeniul teoriei, cât și în cel al practicii vieții, ei recomandă o analiză riguroasă a anumitor direcții în care gândirea dezvăluie adesea un anumit tip de experiență El notează unele dintre aceste experiențe la cele mai avansate partide (vezi, de exemplu, p), explicându-le prin imposibilitatea de a se elibera complet de influența mediului în care trebuie să trăiești și să lucrezi Dezvoltarea personală, căreia domnul Arnoldy îi acordă o mare importanță atât în materie de înțelegere teoretică a istoriei, cât și în problema înțelegerii practice a modernității, presupune ca o persoană să se lupte "și în sine cu experiențele acelui vechi sistem, împotriva pe care trebuie să lupte în afara lui" (p) În literatura rusă, după cum se știe, teoria materialismului economic este strâns legată de ideea, ca să spunem așa, a caracterului obligatoriu al acelorași etape de evoluție pentru diferite țări Teoretic, aceasta se pune problema sensului în care trebuie înțeleasă regularitatea istorică, în sensul formulei generale de dezvoltare a tuturor popoarelor, pusă în condiții diferite, sau în sensul obținerii acelorași rezultate în aceleași condiții Ce răspuns la această întrebare poate pretinde cu adevărat o semnificație științifică, acest lucru, desigur, nu necesită mai multe - Questions of Philosophy , Vol , "R^WE N I KARTSEV Shil clarificări Viziunea istorică generală a domnului Arnoldy, desigur, nu poate favoriza adoptarea primei formule, iar în acest sens, de exemplu, chiar recunoscând evoluția vest-europeană ca un fel de normă, el prevede, însă, în sensul că odată cu condiţiile de variolă de tipul evoluţiei sociale vor fi suficient de diferite de cele care au avut loc, de exemplu, în Anglia (p) Din păcate, această latură a problemei regularității istorice este foarte puțin acoperită în cartea domnului Arnoldi, deși în ce sens se decide această întrebare din punctul de vedere al ideilor sale de bază, ar trebui să fie iunie, dar de la sine Deoarece nu există dorința de a reduce toată diversitatea vieții istorice la un singur început, nu poate fi loc pentru fatalismul istoric Acestea sunt principalele opinii istorice ale domnului Arnoldi Ne-am obișnuit să le elucidam în detaliu, dar există o altă latură a cărții din care vom spune și câteva cuvinte Cea mai mare parte a cărții domnului Arnoldy, așa cum sa spus la începutul articolului nostru, conține ceea ce autorul numește "schiza istoriei gândirii" Într-adevăr, el își propune să prezinte schița cea mai generală, fazele succesive ale lucrării gândirii, începând din timpurile preistorice și terminând cu epoca actuală Astfel, din diferitele tipuri de evoluție istorică, autorul deosebește aici evoluția mentală, și chiar și pe aceasta din urmă o limitează oarecum, de exemplu, luând în considerare gândirea tehnică doar în măsura în care "deprinderea" sau a dus la o mai bună înțelegere, și au fost condiționate prin ea La fel, într-o astfel de istorie a gândirii, autorul consideră posibilă atribuirea locului gândirii estetice doar în raport cu conținutul ei ideologic și influența sa socială, lăsând deoparte schimbările de tehnică artistică Toată atenția domnului Arnoldy este concentrată pe gândirea morală sau științifică, dar nici aici nu atinge problema moravurilor unei epoci sau alteia și nu atinge

acele achiziții de știință care nu au avut un impact direct asupra viziunii asupra lumii si viata societatii Și în raport cu epocile individuale, domnul Arnoldi stabilește un interes inegal pentru diferite arii de gândire Nu vom analiza în detaliu această parte a lucrării luate în considerare, ci vom evidenția doar caracterul general NOUĂ OPERĂ ISTORICĂ ȘI FILOZOFICĂ ter În primul rând, nu există nicio îndoială că autorul este bine conștient de starea problemelor pe care le atinge în literatura sociologică și istorică El își începe istoria gândirii, ca să spunem așa, de la bun început De fapt, prima sa sarcină este "descoperirea sau ghicirea condițiilor în care a fost posibilă prima manifestare definitivă a vieții "între materia anorganică, fazele prin care a fost pregătită această manifestare și, în final, datele efective în care s-a manifestat " (p) Cu toate acestea, domnul Arnoldy însuși este conștient de faptul că, oricare ar fi ideile de încredere sau ghicitoare despre aceste vremuri îndepărtate, adevărata căptușeală a vieții istorice este viața preistorică cu vremurile cele mai apropiate de începutul istoriei, pe care pentru fiecare popor individual pe care îl numește " ajunul istoriei" Paginile dedicate acestui subiect sunt printre cele mai interesante și chiar mai ales originale Combinând într-o perspectivă generală - și, din păcate, foarte succint enunțată - diferitele concluzii științifice referitoare la viața preistorice, domnul Arnoldi propune în special două fenomene, asupra cărora istoricii culturii primitive de obicei nu se opresc Pe de o parte, acesta este procesul de pregătire a intelectualității, pe de altă parte, procesul de pregătire a individualismului - "intelligentsia și individualismul, cu, după cum spune autorul, un rol creativ enorm în viitor" (p), de altfel, domnul Arnoldi remarcă opusul celor două curente în ambele procese, întrucât ele fie tind să consolideze dezvoltarea gândirii deja realizate, fie, dimpotrivă, deschid noi perspective Deja în cele mai timpurii perioade ale istoriei, domnul Arnoldy, ca să spunem așa, ghicește existența diferitelor fenomene sociale, care într-o formă mai dezvoltată se regăsesc în lupta partidelor conservatorilor, progresiștilor și reacționarilor Pe aceasta îmi permit să închei, rezervându-mă dreptul de a reveni încă o dată la cartea domnului Arnoldi pentru a-mi exprima părerea asupra unora dintre cele mai importante gânduri ale autorului Atunci probabil că va fi necesar să spunem mai multe despre însăși construcția istoriei lumii, care constituie cea mai mare parte a lucrării luate în considerare N Karev CRITICA si BIBLIOGRAFIE I Recenzie de cărți A Famintsyn Științe naturale și psihologie moderne SPb , p IV-|- b Prof Famintsyn își stabilește ca sarcină soluția unei întrebări foarte importante; el este cel care se străduiește să "analizeze critic principalele întrebări ale științelor naturale și ale psihologiei moderne" ( ) și să clarifice "poziția pe care știința naturii o ocupă în prezent în raport cu psihologia și fenomenele pe care le investighează" (p i) În același timp, el încearcă, "ghidându-se în principal de date factice sigure, să clarifice necesitatea urgentă de o cunoaștere cât mai deplină a oamenilor de știință a naturii cu psihologia și teoria cunoașterii strâns legată de aceasta" (i) Autorul subliniază această ultimă latură a sarcinii sale cu o forță deosebită în "Introducerea", unde spune că "i se pare destul de clar că este necesar pentru un om de știință, indiferent în ce ramură a științei naturii este angajat , să se familiarizeze cu teoria modernă a cunoașterii, astfel încât sau să o accepte ca ghid în cercetările proprii, sau să-și formeze singur cu privire la principiile ei, dacă este posibil, o viziune definită" ( )

"Nu în știința naturii", spune el în continuare, "ci în psihologie și teoria cunoașterii, ar trebui să cauți o fundație reală pentru construirea unei viziuni asupra lumii; toată știința naturii nu este altceva decât un caz particular de aplicare a activității psihicului nostru și a organelor de simț externe la investigarea naturii" ( ) Prin urmare, "punctul de plecare al oricărei ramuri a cunoașterii ar trebui Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE soția să fie recunoscută ca persoană sau, mai degrabă, psihicul lui și mijloacele noastre de a dobândi cunoștințe" ( ) Întrucât, în continuare, potrivit prof Famintsyn, "ne simțim direct doar viața noastră mentală interioară și impresiile din percepem natura din jurul nostru doar prin simțurile noastre" ( ), apoi "suntem direct conștienți de latura interioară a fenomenelor vieții noastre, dar știm relativ puține despre procesele materiale externe care au loc în noi; în ceea ce privește fenomenele lumii exterioare, le recunoaștem relativ ușor latura exterioară, între timp, modul în care interiorul rămâne un mister nerezolvat chiar și în prezent "(y) După ce a presupus o astfel de introducere, autorul în primul capitol al lucrării sale oferă "o schiță a opiniilor predominante printre oamenii de știință a naturii asupra vieții și asupra relației ființelor vii cu așa-numita natură moartă" (i) Aici prof Famin-tsyn expune punctele de vedere ale apărătorilor metodei mecanice în studiul proceselor naturii vii - prof Timiryazev și Du-Bois-Reymond și adversarii lor - neovitaliști - Bunge, prof Korjinski și Borodin Aparent, mai simpatizând cu cei din urmă, nu este de acord cu ei, "că ar trebui să se manifeste o putere specială în corpurile vii care nu este inerentă corpurilor naturii neînsuflețite", sugerând că "această diferență care ne apare între fenomene a vieții și așa-zisa natură moartă nu își are rădăcinile în diferența dintre aceste două categorii de fenomene, ci în modurile în care le cunoaștem" ( ) După ce menționează pe scurt principalele concepții științifice naturale ale lui Negeli, Haeckel, Hauptmann și Verworn, autorul încheie acest capitol enunțând starea haotică din punctele de vedere ale oamenilor de știință moderni asupra principalelor chestiuni ale științei naturii și recunoscând necesitatea înțelegerii acestui haos În primul rând, este necesar să se rezolve problema însuși subiectului cercetării, lumea exterioară și, prin urmare, următoarele două capitole sunt dedicate examinării problemei a ceea ce este real În primul dintre aceste capitole (al doilea) autorul analizează conceptul de fapt așa cum este folosit de oamenii de știință naturală Întrucât fiecare fapt este compus, potrivit autorului, din senzațiile livrate conștiinței noastre de simțuri și din procesarea acestor senzații, atunci prof Famintsyn se oprește la Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE analiza acestor două componente ale procesului În același timp, el subliniază dificultățile care ne împiedică să ne formăm o reprezentare exactă a unui fapt cunoscut, și anume subiectivitatea senzațiilor noastre în sine și posibilitatea unor erori constante în prelucrarea ulterioară a percepțiilor noastre "Rezultatul investigației nu poate fi decât clarificarea influenței (asupra fenomenului studiat) a prezenței sau absenței unei anumite condiții externe, și nu conexiunea organică a fenomenului cu vreo cauză specifică" ( ) Astfel, analiza acestor organe ale simțurilor externe, în ciuda diverselor îmbunătățiri și adaptări artificiale, se pare că "ne conduce la rezultate care sunt departe de a fi liniștitoare În capitolul următor, autorul supune o critică deosebită și uneori ciudată a celor mai importanți, deși departe de a fi asemănători, reprezentanți ai idealismului subiectiv, Kant și Mill Presupunând că principalul principiu epistemologic care îl

împuternicește pe Kant să recunoască existența unei lumi exterioare este imperativul său categoric, prof Famintsyn se înarmează cu o forță deosebită împotriva acestuia din urmă și încearcă să-și demonstreze incompetența epistemologică Din alte motive, nu este de acord cu concluziile lui Mill, căruia, ca și alți reprezentanți ai noii filozofii, îi face un dezavantaj deosebit să ignore teoria evoluției organismelor în general și a organelor simțurilor externe în special Între timp, acest ultim fapt, adică faptul evolutiei organelor de simt, este, dupa prof Famintsyn, cel mai important suport pentru convingerea noastră în existența lumii exterioare ( ) În explicarea însuși procesul de formare a ideilor noastre despre lumea exterioară și în determinarea gradului de fiabilitate a acestora, autorul, aparent, se alătură lui Locke, cu ale cărui puncte de vedere dorește să reunească opiniile lui Spencer, Hamilton și Mill Deci, în final, autorul, pentru a defini conceptul de realitate, recunoaște viziunea obișnuită asupra lumii ca punct de plecare și speră că "în viitor va fi justificată de critica filozofică, dar, bineînțeles, pe temeiuri cu totul diferite " ( ) Recunoscând deplina incompetență a teoriei moderne a cunoașterii în rezolvarea problemei realității lumii exterioare, prof Famintsyn nu Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE dă o definiție completă a realului, considerând că această întrebare coincide cu întrebarea misterului vieții, în care este imposibil să pătrundem cu starea actuală a cunoașterii noastre Recunoașterea unei perspective obișnuite asupra lumii este doar o soluție aproximativă a întrebării ' Capitolul este dedicat chestiunii interacțiunii dintre fenomenele mentale și fiziologice, așa cum este afirmată în principal în experimentele cu hipnotism Bazat în principal pe cartea Prof Gilyarov ("Hipnotismul conform învățăturilor școlii Charcot și școlii psihologice"), autorul încearcă să arate influența enormă a spiritului asupra corpului, care se exprimă, sub influența diferitelor sugestii, în principal în schimbarea funcțiile plantelor din organism Potrivit prof Famintsyn, "s-ar putea să fim capabili să devenim, dacă nu stăpâni suverani ai funcțiilor și structurii corpului nostru, apoi într-o foarte mare măsură să-i îndreptăm în direcția dorită prin autohipnoză" (-) Mai mult, autorul acceptă să admită că psihicul, sub forma autohipnozei, a avut o mare importanță ca factor particular în formarea funcțiilor fiziologice și în procesul de evoluție pur organică ( ) Ultimele două capitole tratează problema psihicului animalelor și plantelor Preferând să rămână la metoda subiectivă, Prof Famintsyn încearcă să constate semne clare de activitate mentală la cei mai de jos reprezentanți ai ființelor vii - cei mai simpli, confirmând astfel părerile sale anterioare despre acest subiect ("Despre viața mentală a celor mai simple") În același timp, el subliniază poziția sa anterioară "cu privire la participarea activă a psihicului atât la filogenie, cât și la formarea organizării finale a animalelor și a omului" ( ) În ceea ce privește plantele, întrucât, conform teoriei moderne a evoluției, ele își au originea, prin dezvoltare treptată, din acele fundamente ale vieții care sunt puse în cel mai simplu, noi, recunoscând psihicul în cele din urmă, nu-l putem nega nici în prima Asemănarea proceselor fiziologice de bază atât la protozoare, cât și la plante ar trebui, de asemenea, să confirme, în opinia autorului, ideea lui, în urmă cu de ani atât de pitoresc exprimată de Fechner în "Nanna" sa Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE În concluzie, autorul abordează pe scurt problema substanței vii și moarte, a tranziției celor vii în morți și a posibilității apariției celor vii din morți Considerând nesatisfăcătoare ultimele încercări (Sabatier, Vervorn și Goldstein) de

a dovedi asemănarea esențială a principalelor procese din natura vie și moartă, prof Famintsyn recomandă calea cercetării experimentale pentru rezolvarea acestor probleme cele mai importante ale biologiei moderne Cu greu se poate contesta că întrebările ridicate de prof Famintsyn, se numără printre cele mai grave probleme filosofice aduse în scenă, mai ales în ultima perioadă Prin urmare, este cu atât mai mult de regretat că, în acest caz, acestea sunt uneori atinse foarte superficial și rezolvate prea unilateral În general, toată munca Prof Famintsyna nu are caracterul unei întregi lucrări gânditoare, așa cum ar fi de așteptat, judecând după importanța subiectelor tratate în ea, ci, dimpotrivă, este un fel de schițe realizate sub influența și despre unele dintre ele ultimele articole despre probleme generale de biologie și, mai mult, adesea cusute pe un fir viu Această natură generală a lucrării explică numeroasele sale deficiențe semnificative Așa că, de exemplu, autorul dovedește incompetența epistemologiei moderne în rezolvarea problemei realității lumii exterioare analizând punctele de vedere ale lui Kant și Mill și indicând evoluția organelor simțurilor exterioare, care, parcă, filosofia modernă nu ține cont deloc Nu vom analiza argumentele domnului Famintsyn (vom spune doar că Kant nu a atașat deloc imperativului său categoric semnificația epistemologică pe care domnul Famintsyn încearcă să i-o atribuie, urmând exemplul unora dintre adepții săi, domnul Famintsyn) ; dar este epuizată epistemologia modernă de aceste două, într-adevăr, nume mari? Dacă prof Famintsyn l-a întâlnit pe unul dintre cei mai talentați reprezentanți ai neo-kantianismului, F A Lange, el ar fi văzut că idealismul subiectiv, deși nu este chiar în aceeași formă cu cel al lui Kant, are încă un teren foarte solid pentru el însuși, în ciuda faptului de biologic evoluția sentimentelor organelor, pe care criticii moderni nu le pierd deloc din vedere Numai că pentru ei nu are acea forță probantă, Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE care îi este atribuită de către prof Famintsyn, pentru organele de simț înseși, din punctul de vedere al idealismului subiectiv, sunt doar ideea noastră Acuzând pe nedrept filosofia critică de ignorarea teoriei evoluției, autorul, nu cu mare rațiune, afirmă că filozofii în construcțiile lor merg de obicei de la necunoscut la cunoscut, iar oamenii de știință ai naturii, invers ( ), iar comparația sa despre diferitele direcția în activitatea mentală a filosofului și naturalistului ( ) nu rezistă nici criticii, ca necorespunzătoare realității În general, autorul nu a clarificat relația dintre filozofia modernă și știință și, cel mai important, nu a înțeles diferența dintre semnificația epistemologiei pentru construirea unei viziuni asupra lumii, pe de o parte, și de fapt pentru cercetarea științifică, pe de o parte alte Rezolvarea problemei realității, prof Famintsyn, evident, a avut în vedere primul, pentru că existența lumii exterioare, ca subiect de cercetare științifică și practică, stă dincolo de orice îndoială Și dacă da, atunci nu putea ignora întrebări precum ce este material și spiritual, dar era necesar să se arate geneza psihologică a acestor concepte și semnificația lor epistemologică Repetând poziția de mult cunoscută că procesele mentale ne sunt cunoscute mai mult decât fenomenele materiale și afirmând, după Bunge, că studiul naturii trebuie să înceapă cu studiul psihicului nostru, autorul din cartea sa, după modelul predecesorilor săi , nu arată clar cum acești psihologi ii și teoriile cunoașterii pot fi luate ca bază pentru studiul lumii exterioare La fel ca opiniile epistemologice, opiniile psihologice generale ale autorului pot provoca destul de multe obiecții Astfel, fără a nega participarea elementului mental la procesul de evoluție, cu greu i se poate atribui un rol atât

de remarcabil ca factor chiar și în evoluția organică, așa cum spune prof Famintsyn Experiențele cu fenomene hipnotice, ca să nu mai vorbim de faptul că sunt artificiale și excepționale, nu justifică deloc această generalizare largă Exemple date de Prof Famintsyim, ca, de exemplu, dezvoltarea mușchilor prin exerciții deliberate, sunt prea puține dovezi în comparație cu influența enormă a condițiilor externe în sensul cel mai larg Cu privire la Biblioteca Runiverse recenzie de carte a psihicului animalelor, atunci cu atât mai puțin se poate spune despre influența sa asupra structurii fiziologice În general, în raport cu psihicul animalelor, mai ales al celor inferioare, autorul cade în exagerări neîndoielnice, tocmai pentru că preferă metoda subiectivă Cercetare prof Shevyakov, la care se referă autorul, dacă nu contrazic, atunci, în cea mai mare parte, nu confirmă concluziile sale, deoarece acestea au puțin de-a face cu viața mentală reală a celor mai simpli În apărarea recunoașterii psihicului la plante, autorul nu aduce un singur argument pe deplin convingător Presupunerea că toate plantele au evoluat din cele mai simple poate servi cu greu drept dovadă, căci dacă elementele vieții mentale pot fi recunoscute în ciliați, atunci ne putem îndoi de acest lucru în legătură cu amiba În plus, apărătorii opiniei contrare declarației prof Famintsyn, ei pot spune oricând că, în procesul de evoluție, plantele ar putea pierde unele dintre proprietățile care au aparținut strămoșilor lor La fel, cu greu se poate dovedi prezența vieții mentale la plante prin asemănarea lor cu animalele din punct de vedere chimic și fiziologic, mai ales în primul, pentru că atunci, continuând analogia, ar fi necesară recunoașterea sufletului în elementele materiei anorganice Cu argumente atât de șocante, prof Famintsyn nu se opreste asupra faptelor mai interesante legate de sensibilitatea sau iritabilitatea plantelor În general, el "extinde excesiv conceptul de psihic și, aparent, echivalează sfera acestui concept cu conceptul de viață, ceea ce este greu de corect Toate aceste afirmații insuficient motivate diminuează fără îndoială semnificația cărții prof Famintsyn ezitarea autorului , atât în exprimarea multor opinii ale sale pozitive, cât și în tonul general al expunerii sale Nu trebuie decât să ne amintim paginile care expun doctrina lui Locke despre cele trei feluri de calități ale lucrurilor ( ) sau care conțin formularea opiniilor autorului cu privire la realitate a lumii exterioare ( ) "Există, desigur, cartea prof Famintsyn și câteva observații adevărate și practice Aceasta este, de exemplu, ideea sa principală despre importanța epistemologiei pentru construirea unei viziuni asupra lumii, idee care el demonstrează în teorie și infirmă în practică" Biblioteca Runiverse RECENZIE carte Așa sunt remarcile sale despre necesitatea experimentelor pur științifice în rezolvarea celor mai dificile probleme ale biologiei, despre abundența de materie primă și lipsa generalizărilor în majoritatea lucrărilor naturaliștilor moderni Dar toate acestea calitățile pozitive sunt ascunse de neajunsurile indicate Desigur, acestea din urmă sunt ușor de înțeles dacă considerăm această carte drept "mărturisirea" autorului (cum o numește el însuși), și nu ca o lucrare savantă Dar ar fi de dorit ca lucrările de acest gen să apară și într-o formă mai procesată, mai ales dacă provin de la persoane care folosesc un nume învățat și că, odată cu instabilitatea vederilor pozitive, ar fi străine de acea calitate negativă - excesivă încredere în sine și, poate, aroganță , care a fost exprimată în exclamația autorului în legătură cu filosofia critică ("hand off") N Vinogradov Karl Bucher Ar beit und Rhyrmmus Leipzig, Această lucrare a unui cunoscut economist, când a apărut, a trezit un mare interes printre noi, în Rusia Acest

succes, pe lângă meritele intrinseci neîndoielnice ale operei în sine, nu s-a datorat mai puțin "și faptului că o anumită parte a publicului nostru a văzut în ea o confirmare a părerilor lor preferate cu privire la originea așa-ziselor" ideologii " Însuși titlul dezvăluie într-o oarecare măsură punctul de vedere al autorului El își propune să arate că unul dintre elementele formale esențiale ale muzicii și poeziei, ritmul, este adus în ele din exterior, din domeniul activității productive umane, din domeniul mpijdei Pentru aceasta, în primul rând, a fost necesar să lămurim semnificația ritmului în chiar procesul muncii, pe care autorul o face în primul capitol al cărții sale, unde analizează metodele și metodele de lucru în rândul popoarelor sălbatice Bûcher consideră că este nedreaptă, repetată constant de etnografi și călători, acuzația sălbaticilor de lene și de o aversiune invincibilă față de muncă "Paresse et sauvagerie sont synonymes" Greșeala constă în modernizarea incorectă a însuși conceptului de muncă Munca sistematică, constantă care vizează dobândirea (Erwerbsarbeit), într-adevăr, în esența sa, contrar naturii primitivului Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE un om care este luat la muncă numai atunci când se urmărește un scop apropiat, imediat și atunci când acesta contribuie la satisfacerea nevoilor și cerințelor sale (Bedarfsarbeit) Dar în acest domeniu munca unui sălbatic nu este deloc mai mică decât cea a unei persoane de cultură, deoarece este necesar, în comparație, să se țină seama de imperfecțiunea instrumentelor de producție și de complexitatea și durata procesului de muncă în sine din cauza acestei imperfecţiuni Dar pentru omul primitiv, munca este grea, nu atât pentru că necesită un anumit efort muscular, cât pentru că este asociată de obicei cu o încordare prelungită a atenției O astfel de tensiune a atenției poate fi eliminată doar de cel care este cel mai mult procesul de lucru devine automat în timp și nu mai necesită efort mental din partea subiectului Acest lucru se realizează prin faptul că mișcările care fac parte din acest sau acel act capătă un caracter ritmic și sunt produse din acest motiv fără participarea directă a voinței regizoare Ca urmare, se obține o economisire a energiei, care în lucrările care nu au un caracter ritmic / este adesea cheltuită complet neproductiv, în urma căreia oboseala se instalează foarte curând Acest lucru arată importanța ritmului din punct de vedere pur practic, deoarece contribuie la o productivitate mai mare a muncii, facilitând în același timp însuși procesul muncii Acest lucru este vizibil în special în munca în comun, în special în cea care se dezvoltă ritmic de la sine Aici fiecare trebuie să respecte neapărat un anumit tact, să nu se abate de la el, pentru a nu întârzia pe alții, iar în acest fel munca devine mai intensă și mai productivă În același timp, activitatea mentală este redusă la minimum, mișcările capătă un caracter complet automat, senzația de efort dispare mai mult sau mai puțin ("mâna se mișcă de la sine"), iar prezența și munca în comun a celorlalți ridică energia fiecare muncitor individual În același timp, cititorul rus își va aminti involuntar de frumoasa descriere a cositului din Anna Karenina, unde Tolstoi descrie cu atât de inimitabilă pricepere și adevăr psihologic senzațiile pe care le-a experimentat Levin; se dovedește imaginea Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE aproape la fel: în analiza lui Tolstoi regăsim atât automatismul mișcărilor ritmice, cât și scăderea treptată a sentimentului de efort, care este înlocuit cu o senzație de ușurință neobișnuită, și întunecarea câmpului vizual psihic, până la doar ideea a revenirii muncitorului avansat rămâne în conștiința lui Levi Aceasta este importanța mișcărilor ritmice în procesul de lucru Dar munca este de obicei însoțită de cânt;

cel puțin majoritatea călătorilor mărturisesc că toate triburile primitive au obiceiul de a cânta în timp ce lucrează, iar noi înșine putem observa acest lucru în clasele inferioare ale populației Atât melodia, cât și conținutul acestor cântece au de obicei o importanță secundară și adesea pot varia chiar în funcție de individualitatea cântăreților Dar elementul care rămâne neschimbat, stabil, este tocmai ritmul, pentru că este strâns legat de ritmul lucrării în sine Prin urmare, fiecare fel de lucrare este însoțită de un cântec special, specific numai acesteia Bûcher dă numeroase exemple de astfel de "melodii de lucru", al căror conținut este foarte des improvizat de cântăreț și se referă la incidente și aventuri recente, precum și la starea de spirit actuală a cântărețului Aceste "cântece de lucru" cuprind începuturile poeziei și muzicii de mai târziu, care, odată cu dezvoltarea ulterioară, se diferențiază și se dezvoltă independent, devenind din ce în ce mai complicate Dar nici acum, pentru majoritatea populației, chiar și în țările de cultură, nevoia estetică este satisfăcută mai ales de cântecul popular, în care elementele de poezie și muzică încă nu s-au diferențiat, și de versurile noastre "elegante" (Goldschnitdyrik, în cuvintele autorului) în majoritatea cazurilor rămân aproape complet străine de marea masă a oamenilor Astfel, începuturile artei sunt date inițial în strânsă legătură cu procesul muncii, și, mai mult, în așa fel încât munca să fie elementul principal al acestei combinații, în timp ce celelalte două elemente nu au la început semnificație independentă Trăsătura unificatoare a acestora este ritmul, determinat de ritmul lucrării în sine Un rol important îl joacă alternanța ritmică a publicatului Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE instrumente de lucru ale sunetelor, provocând involuntar imitația, așa cum putem vedea noi înșine din exemplul jocului de copii Omul primitiv este, de asemenea, în multe privințe ca un copil: și în viața lui, ca și în viața unui copil, jocurile și mai ales dansurile au o importanță extremă Se știe cu ce entuziasm se complace sălbaticii în dans; şi aici mişcările ritmice joacă un rol principal şi s-ar putea presupune că din această zonă primitivul a fost omul a împrumutat elementul de ritm Cu toate acestea, trebuie remarcat că, potrivit multor călători, jocurile și dansurile sălbaticilor se disting în principal prin caracterul lor chimic și constau în reproducerea acestor activități sau a altor activități obișnuite, iar această reproducere este însoțită de cântece adecvate Acest lucru se vede clar, de exemplu, în cultul lui Dionysos, din care, după cum se știe, drama greacă antică a crescut odată cu trecerea timpului Dar tocmai pentru că aceste jocuri și dansuri sunt reproducerea anumitor tipuri de lucrări, elementul de ritm nu poate avea în ele un sens independent, ci trebuie considerat ca adus din exterior Ritmul dansurilor este în mare parte arbitrar, "cu toate acestea, ca și în muncă, este determinat în mod necesar de organizarea corporală a unei persoane și de condițiile tehnice ale lucrării în sine În ceea ce privește muzica, este caracteristic că instrumentele muzicale primitive în majoritatea cazurilor sunt instrumente de lucru modificate, de obicei instrumente de percuție, adică cele care declanșează elementul predominant ritmic al muzicii; chiar și instrumentele cu coarde au fost inițial instrumente de percuție, iar sunetele erau extrase din ele cu ajutorul unui ciocan (de exemplu, plectronul grecilor antici) Rezumând conținutul cărții sale, Bûcher scrie: "Există un singur tip de activitate umană care combină munca, jocul și arta În această unitate inițială a activității spirituale și fizice a unei persoane se leagă elemente care, odată cu dezvoltarea ulterioară, diferențiază și formează, pe de o parte,

domeniul meșteșugurilor și tehnologiei, pe de altă parte, domeniul artei în diversele sale ei forme Caracteristica unificatoare care leagă acestea, Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE Aparent, astfel de elemente eterogene este ritmul, împărțirea corectă a mișcărilor în succesiunea lor temporală Ritmul decurge din natura organică a omului Ea guvernează fiecare activitate naturală a corpului animal ca element de reglare pentru cea mai mică cheltuială de energie Un cal care trap și o cămilă încărcată se mișcă la fel de ritmic ca un vâsletor care lucrează cu o vâslă și un fierar Ritmul excită un sentiment de plăcere; prin urmare, servește nu numai la facilitarea muncii, ci este și o sursă de plăcere estetică și un element solid de artă, la care toți oamenii sunt susceptibili, indiferent de gradul lor de cultură În ea, în zorii vieții istorice a omenirii, în cel mai simplu mod, s-a exprimat acel principiu care (după Scheffle) ne face să ne străduim spre cea mai mare plinătate a vieții și a plăcerilor vieții, cu cea mai mică cheltuială posibilă a forțelor vitale "(S ιoo, ιoι) Acesta este, în termeni generali, conținutul cărții economistului german Ea captivează involuntar cititorul cu simplitatea și eleganța concepției sale, multe observații corecte și observații subtile sunt împrăștiate în ea; dar toate aceste merite nu ispăşesc neajunsul fundamental al întregii lucrări, care constă în iluminarea extrem de unilaterală pe care autorul o acordă fenomenului studiat În primul rând, este izbitor că autorul, destul de arbitrar, și-a limitat sarcina la a lua în considerare doar "cântecele de lucru" (Arbeitsgesânge) Domeniul cântecului popular este mult mai larg decât acea secțiune nesemnificativă, care a servit drept material autorului pentru a-și construi teoria Chiar și din exemplele lui Bucher, este clar că cântatul există peste tot, și independent de muncă; dar din anumite motive cercetătorul ignoră complet aceste alte tipuri de cântec popular Prin urmare, concluziile la care ajunge pot fi perfect valabile pentru domeniul special pe care l-a supus luării în considerare, dar nu există niciun motiv să le extindă la întregul domeniu al poeziei populare Atunci nu poate fi trecut cu vederea faptul că departe de toate tipurile de muncă se disting printr-un caracter ritmic: de exemplu, ocupațiile cele mai comune în rândul popoarelor sălbatice, vânătoarea și războiul, desigur, nu se supun niciunui ritm definit Biblioteca "Runivers" REVIZIE LA LIG Dar, pe de altă parte, reproducerea lor artificială în jocuri și dansuri militare (de care nici Bûcher nu le menționează) poate primi procesare ritmică Același lucru trebuie spus și despre cântecul militar; dacă presupunem că în acest din urmă caz ritmul este împrumutat din ritmul pasului uman, atunci aceasta poate că ar fi perfect corect, dar n-ar avea nimic de-a face cu teoria autorului, întrucât termenul de "muncă" este folosit de Bucher în sensul de activitate productivă, la care mersul pe jos, rămânând în același timp muncă în sensul fizic al cuvântului , nu poate fi inclus Dar principalul dezavantaj al teoriei lui Bucher este că nu pătrunde suficient de adânc în esența problemei Chiar și Platon a spus că ritmul este inerent naturii umane, iar această afirmație rămâne adevărată până în zilele noastre Deși Bucher nu este, de asemenea, străin de conștiința că "ritmul ia naștere din natura organică a omului", el nu face nicio încercare de a afla originea ritmului din condițiile organizării umane sau, cel puțin, de a înțelege încercările actuale de a explicaţie Între timp, această întrebare poate fi rezolvată în esență numai pe baza psihologiei și fiziologiei, iar dacă încercările făcute până acum nu au dat rezultate complet satisfăcătoare, atunci în orice caz au conturat calea pe care ar trebui să meargă cercetarea totuși,

Bucher's cărțile prezintă un mare interes nu doar pentru publicul în general, ci și pentru psihologul specialist, care, repetăm, va găsi de la el multe gânduri și replici interesante V Savodnik Biblioteca "Runivers" P Pliant bibliografic Alfred Fullier Istoria filozofiei Traducerea II Nikolaev Ediţia D P Efimov Pagină ,X Fullier își începe expunerea cu o scurtă schiță a celor mai vechi sisteme filozofice dintre hinduși, perși, celți, gali, chinezi, egipteni și evrei Apoi trece doar la filozofia greacă; în această secțiune, învățăturile lui Socrate și Platon sunt transmise cel mai amănunțit Partea a treia tratează filozofia Evului Mediu și Renașterii, partea a patra tratează filosofia timpului nou până la D -S Mill și G Spencer Autorul acordă o atenție deosebită părerilor sociale ale gânditorilor individuali și uneori merge foarte departe în acest sens; Astfel, filosofia teoretică a lui John Locke are aproximativ de rânduri, în timp ce opiniile sale politice sunt expuse pe mai multe pagini În general, Fullier nu respectă întotdeauna proporția adecvată în Istoria sa, iar acesta este cel mai esențial neajuns al cărții sale Idealismul german, de exemplu, este conturat doar în contururi palide Fiecare capitol este precedat de o schiță detaliată a conținutului său La sfârșitul cărții este un index de nume și obiecte Ediția rusă nu este pe deplin satisfăcătoare Ca să nu mai vorbim de numeroasele greșeli de tipar care fac citirea cărții neplăcută, traducerea acesteia suferă de întorsături grele, terminologie incorectă și distorsiuni ale numelor proprii Traducătorul folosește expresii precum "istoria confirmă de fapt prin fapte" (p), expresii precum "spontaneitate", "bunătatea" în loc de daoro (p); Kantian Verstand Întrebări de filosofie, carte) Biblioteca "Runivers" FIȘA BIBLIOGRAFICĂ el transmite prin "înțelegere" în loc de discriminare și numește categoriile "cadre" (p) Giordano Bruno este transformat în "Giordano"^ Leonardo da Vinci în "Lenar de Vinci" (p ,), Xenofon apare peste tot ca "Xenofon" Cuvantul tau Culegere filozofică și literară publicată (în locul "Trilunalii filozofice") de profesorul A A Kozlov Sankt Petersburg , p Nr C i p k fara transport "Vârsta înaintată (de ani), spune autorul în prefață, și bolile cronice (paralizie) împing din ce în ce mai mult timpul înapoi pentru apariția unor noi numere ale lui Svoye Slovo În al cincilea număr, domnul Kozlov continuă să expună, în "convorbirile cu Socrate din Sankt Petersburg", viziunea sa asupra lumii În special, el se ocupă de întrebări despre mișcare, materie și cauzalitate "Conceptul de mișcare poate fi considerat din trei puncte de vedere: i) metafizic, unde constă în acte de comunicare și interacțiune ale noastre cu toate celelalte substanțe ale lumii în legătura lor metafizică între ele;) psihologic, unde constă într-o schimbare a senzațiilor de care suntem conștienți și a asociilor acestora între ele și cu alte stări psihice; în sfârşit,) fizică, unde constă într-o schimbare de poziţie şi loc în spaţiu Primul concept de mișcare este sursa celui de-al doilea, iar al doilea este sursa celui de-al treilea Motivul erorilor și contradicțiilor legate de conceptul de mișcare constă în faptul că cele trei etape ale acestui concept sunt de obicei confundate: subiectiv, obiectiv și abstract Mișcarea în stadiul subiectiv, "unde este observată și evaluată prin intermediul așa-numitei percepții senzoriale, nu trebuie identificată cu înțelegerea mișcării în stadiul obiectiv abstract al dezvoltării ei, stabilit și evaluat prin gândire" Deoarece suntem direct conștienți doar de existența și activitățile noastre, atunci nu numai cele secundare (după Locke), ci și calitățile primare ale lucrurilor "constituie în mod egal apartenența noastră" Lucrurile în sine nu au nici extensie, nici impenetrabilitate Materia

este ireală, deoarece nu există spațiu real în care să existe și să se miște Ideea unei cauze nu duce direct la recunoașterea exteriorului Biblioteca "Runivers" prospect BIBLIOGRAFIC nu prea mult din lume; "ajungem la ea doar printr-o experiență îndelungată, combinată cu acte de gândire și inferență" Încetul cu încetul, pe baza acestor activități, se formează recunoașterea existenței agenților externi, iar mai departe - odată cu formarea ideii de spațiu - existența lucrurilor materiale Atunci apare deja conceptul general abstract al cauzei Într-un articol separat "Gânduri despre unele tendințe filozofice care predomină în literatura rusă modernă și despre un viitor posibil?), autorul examinează critic materialismul - economic științific și tradițional, dualism, pozitivism, idealism și panpsihism; în acesta din urmă, A A Kozlov vede "adevăratul succesor al idealismului în dezvoltarea cunoaşterii filosofice" Cartea se încheie cu o polemică cu V S Solovyov și G I Chelpanov despre părerile autorului asupra timpului și spațiului I Gobchaneky Psihologie experimentată în două părți Întocmit după cele mai recente surse în legătură cu programul de psihologie pentru seminariile teologice SPb Publicat de C L Ricker Pagină IX - C i r o la Compilatorul acestei cărți a adunat într-un manual sistematic cele mai recente descoperiri ale cercetării psihologice; cei mai des citați sunt James, Gefding, Taine, Fulier, Ribot, Snegirev El a făcut o descriere vie și sensibilă a sufletului uman în manifestările sale normale și, parțial, patologice (sfârșitul părții) Elementul critic este doar puțin reprezentat în cartea sa; locul principal este ocupat de o expunere populară, bogată în exemple Cele mai slabe dintre toate din carte sunt primele paragrafe ale introducerii Însăși definiția psihologiei experimentale sună ciudat în ei Autorul spune: "Psihologia experimentală este știința vieții spirituale a omului, adică despre fenomenele de cunoaștere, sentiment și dorință Aceste fenomene sunt luate în considerare aici, nu din punctul de vedere al modului în care ar trebui să se desfășoare conform cerințelor legilor sufletului, ci din punctul de vedere al modului în care apar efectiv și sunt cunoscute prin autoobservare, sau experiență interioară * Toată ultima tiradă este o neînțelegere evidentă; din ea se poate concluziona că legile psihologiei sunt deja cunoscute Autorul nu lasă baza empirică până la final Biblioteca "Runivers" FIȘA BIBLIOGRAFICĂ cărți; în același timp, spre deosebire de cuvintele citate, el însuși consideră experiența interioară, sau observarea de sine, nu singura sursă a psihologiei Faptul că cartea este destinată seminariilor teologice nu a afectat-o cu trăsături specifice În general, munca domnului Gobchansky poate aduce beneficii indubitabile studenților Un defect extern major al cărții este abundența greșelilor de tipărire grosolane, care adesea distorsionează sensul, de exemplu, în definiția deducției și inducției, în descrierea senzațiilor tactile (pp și i) D S Mill Sistemul logicii silogistice și inductive Enunțarea principiilor dovezii în legătură cu metodele cercetării științifice Traducere din engleză de S I Ershov, editată de V N Ivanovsky M Ediția librăriei "Book Business l Prețul abonamentului fără transfer ruble, cu expediere prin colet recomandat ruble k Înaintarea rapidă și cu succes este această publicație extrem de utilă și oportună Până acum au apărut numere; ultimul dintre ele dă începutul cărții a V-a A vorbi despre semnificația și importanța acestei lucrări este atât redundant, cât și nepotrivit aici Meritele traducerii în limba rusă, care combină acuratețea științifică și fluența literară, sunt de așa natură încât opera domnilor Ivanovski și Erșov lasă mult în urmă ediția anterioară a logicii, care a devenit o raritate bibliografică și a reprodus, de

altfel, nu forma finală a Sistemului logicii, ci ediția a V-a a originalului; prezenta traducere este realizată din ediţia a III-a Unele locuri din cartea lui Mill sunt prevăzute oportun cu note explicative de V N Ivanovsky Prof W Minto Logica deductivă și inductivă Tradus din engleză de S A Kot ljar e in c a g o sub redacţia lui V N Ivanovsky Ediţia a treia, M Pp XXIV+ C i r k (în limba engleză) Publicarea Bibliotecii pentru autoeducare În decurs de trei ani, această carte a trecut prin trei ediții Acest succes neobișnuit se datorează acelor merite excepționale care deosebesc opera lui Minto de o serie de manuale obișnuite de logică Prezentare eleganta si simpla Biblioteca "Runivers" FIȘA BIBLIOGRAFICĂ introduce cititorul în însăși esența științei logice, nu îi cere să-și încordeze memoria și își atrage imediat gândul în cercul intereselor filozofice "Detașarea uluitoare cu care Minto tratează vechea controversă între logica formală și cea inductivă, îi oferă posibilitatea de a scoate cu egală ușurare punctele forte ale unuia și celuilalt, iar acel scop practic - prevenirea erorilor în raționament și cercetare - pe care nu-l pierde niciodată din vedere, face cartea interesantă și instructiv chiar şi pentru acei cititori care nu sunt deloc obişnuiţi să fie interesaţi de abstracţiile filozofice O traducere excelent executată, o abundență a celor mai diverse exemple și subiecte pentru exerciții de logică, un index detaliat de nume și concepte și, în sfârșit, o apariție elegantă a cărții - toate acestea contribuie la distribuirea manualului lui Minto în cele mai largi cercuri ale cititori educați N Lange, profesor la Universitatea Novorossiysk Manual de logică I s-a acordat un mic premiu numit după împăratul Petru cel Mare Ediția librarului E P Raspopov din Odesa Odesa, P IV-j- C și r "Propusul manual de logică", spune autorul în prefață, "este o revizuire și o abreviere a binecunoscutei lucrări a lui Sigwart (Sigwarv' Logik, Bande) Dar în unele părți ale manualului nostru, am considerat este necesar să se introducă completări sau modificări în prezentarea lui Sigwart Deci, în doctrina judecății s-au introdus observații asupra judecăților despre agregat, conform instrucțiunilor prof Karinsky; doctrina conceptelor și relațiile lor cu ideile generale a fost revizuită conform "logicii" lui Wundt; unele indicații din tratatul lui Jevons "Fundamentele științei" sunt introduse în teoria inducției), etc Cursul de logică propus este mult mai dificil decât manualele corespunzătoare ale lui Vladislavlev, Troitsky sau Rutkovsky Această dificultate se datorează în principal faptului că în logica noastră manuală este plasată în strânsă legătură cu o anumită teorie filozofică a cunoașterii Din punct de vedere pur didactic, această dificultate este, desigur, un dezavantaj, dar suntem convinși că studiul logicii poate aduce beneficii semnificative dezvoltării psihice a elevilor doar cu un cadru atât de înalt, în sens științific, de cursul; dacă cursul Biblioteca "Runivers" fisa BIBLIOGRAFICA logica este lipsită de o anumită direcție filozofică, apoi se transformă într-un joc cu scheme goale, a cărui aplicabilitate în gândirea științifică este extrem de îndoielnică Nu numai prin conținut, ci și ca ton general și structură, prof Lange nu se încadrează în tipul obișnuit de manuale Se ferește de o expunere strict dogmatică și are caracterul unei conversații care presupune o gândire dezvoltată la elevi Detaliile și definițiile logicii formale, în general nerecunoscute de autor, sunt omise Unul dintre paragrafele introducerii oferă o descriere concisă, dar semnificativă, a diferitelor direcții ale logicii, această "morală a gândirii" (p) Din exterior, cartea este stricat de o abundență de greșeli de tipărire cele mai grosolane și înșelătoare P Nejdanov Morala M , p C i p J k ·

Cartea este împărțită în capitole: I Morala în fața curții materialismului economic II caracteristici ale moralei III Care ar trebui să fie conținutul principiului moral de bază? IV morala obisnuita V Analiza libertății ca cheie pentru înțelegerea genezei moralității VI morala critică Anexa' Materialism dialectic sau economic? Scopul autorului este de a clarifica semnificația principiului moral în procesul istoric Rebelindu-se împotriva concepțiilor unilaterale ale materialismului economic, dl Nezhdanov atribuie moralității un rol independent și distinctiv în istorie În conținutul principiului moral, înrădăcinat în auto-cauzalitatea interioară a spiritului, el include nu numai autodezvoltarea individuală, ci și dorința individului de a apropia procesul social de idealul moral Numai cu acest element social de dezvoltare morală se realizează la o persoană individuală acel sentiment de exaltare, în care domnul Nezhdanov, în urma lui P L Lavrov, vede trăsătura specifică și caracteristică a unui act moral Părerile autorului Scrisorilor istorice au avut în general un efect puternic, deși nu de aservire, asupra domnului Nejdanov Ts Baltalon Estetica lui V G Belinsky Articole și extrase selectate cu întrebări și completări Biblioteca "Runivers" FIȘA BIBLIOGRAFICĂ Publicarea comisiei profesorilor de limba rusă la departamentul educațional al societății pentru diseminarea cunoștințelor tehnice M , p XIII, C i p "Cartea propusă își propune să prezinte, într-o formă concisă și accesibilă, meritele lui Belinsky în domeniul teoriei creativității: pentru aceasta am evidențiat în ea din masa materialului intrat în istorie, elementele cele mai valoroase și care nu se estompează Această colecție, formată din două secțiuni, text aparținând lui Belinsky și articole suplimentare la acesta, este o încercare de a aranja și ilumina sistematic materialele împrăștiate în lucrările lui Belinsky, legate de psihologia creativității artistice și teoria criticii literare Pasajele selectate sunt, în cea mai mare parte, tipice celebrului critic și caracterizează corect nucleul vederilor sale estetice Dar pentru a-și face o idee vie despre Belinsky cu patosul și focul său, pentru a-și reînvia imaginea mentală în toată vitalitatea și animația ei, aceste fragmente, desigur, nu sunt suficiente În plus, domnul Baltalon nu ar trebui, în comentariile și explicațiile sale, să separe cu atâta râvnă și grijă "elementele psihologice ale gândirii de cele filozofice și metafizice" ale lui Belinsky, deci să se plângă de "excursiile sale în domeniul teoriilor metafizice" În general, domnul Baltalon încearcă energic să stabilească între filozofie și estetică, pe de o parte, și psihologie, pe de altă parte, o diferență fundamentală și profundă, care în realitate nu există între ele Remarcile suplimentare ale domnului Bal-talon pot fi utile numai elevilor care încep să se familiarizeze cu teoria literaturii Cartea este însoțită de un "eseu psihologic" al domnului Baltalon: Imaginile și asemănarea, ca condiții ale artei Formularea vederilor estetice ale lui Belinsky a fost făcută de autor în broșură: Ts Baltalon Principiile criticii lui V G Belinsky M Str C k P K Engelykeyer T e X n i c e s k i y rezultat al secolului al XIX-lea M Pg Autorul descrie în termeni cei mai generali tehnica Biblioteca "Runivers" FIȘA BIBLIOGRAFICĂ moștenirea secolului al XVIII-lea, tehnica secolului al XIX-lea, scopurile și mijloacele tehnologiei, ia în considerare relația dintre tehnologie, știință și artă, caracterizează psihologia creativității tehnice și consacră ultimul capitol al cărții sale filozofiei tehnologiei Tehnologia, născută în secolul al XVIII-lea, a fost primul pas în generalizarea tehnică "Evoluția secolului al XIX-lea necesită un nivel și mai înalt, ce loc

ar trebui să ocupe filosofia tehnologiei Și toate aceste tehnici, pe care le veți găsi în fiecare activitate umană, au multe în comun unele cu altele Ce este acest lucru comun? Iată una dintre întrebările filozofiei tehnologiei O altă întrebare fundamentală a acestei filozofii se referă la relația tehnologiei cu cultura umană în general Filosofia tehnologiei explică impactul omului asupra lumii, adaptarea naturii la nevoile oamenilor; ea investighează acea activitate umană prin care faptele dezirabile sunt provocate în mod artificial în natură și sunt reținute cele nedorite "Filosofia tehnologiei se transformă într-o filozofie a activității umane și completează teoria autoconservării " P K Engelmeyer Critica învățăturilor științifice și artistice gr L N Tolstoi M P Referitor la volumul al lucrărilor gr Tolstoi, autorul nu exprimă remarci critice în mod esențial noi despre opiniile celebrului scriitor despre știință, tehnologie și artă El analizează un articol al lui Edward Carpenter despre știință, comentarii simpatice la acesta de către Conte Tolstoi și celebrul tratat "Ce este arta?" Cărți și broșuri noi primite de la editori D Bogdaşevski Ziua Filosofului Emisiunea unu Analiză Critică pentru rațiunea pură și Critică pentru rațiunea practică Kiev Str V G Walter Și arta apărării Ca un muzician despre articolul L N "Ce este arta" a lui Tolstoi? · Ts k Str Biblioteca Runiverse FIȘA BIBLIOGRAFICĂ B I Vorotynsky, doctor în medicină, profesor asistent, Universitatea Imperială Kazan Geniu, dezechilibru mental și criminalitate Prelegere publică susținută la iulie în orașul Tobolsk Kazan pp "În apărarea idealurilor rațiunii*: Biblioteca selectată a gânditorilor occidentali contemporani I Ernest Naville, onorat prof Universitatea din Geneva Ce este filozofia? (La définition de la philosophie) Pagină XIV, M C ï ρ k IL Ole-Laprun, profesor la Școala Normală Superioară din Paris Valoarea vieții Pagină II, , Harkov C și r k III Rapo, membru al Academiei de Științe din Paris Ideile lui Dumnezeu și nemurirea sufletului înaintea judecății ultimilor critici Harkov C i p k , cu trad p Traduceri din franceză sub redacția profesorului de filozofie la Academia Teologică din Moscova A I Vvedensky M Guyot Lucrări adunate Volumul I Istoria și critica învățăturilor engleze moderne despre moralitate Traducere de N Yuzhin Publicat de O N Popova Editat de G Falbork și V Charnolussky, nr St Petersburg Pg , II Dr Karl Duprel Misterul ființei umane Introducere în studiul științelor oculte Traducere din germană de M S Aksenov (Dedicat lui Vsevolod Sergeevich Solovyov) M Pg -O- C și r J P Durand (de Gros) Aperçus de Taxinomie generale Bibliothèque de philosophie contemporaine Paris P Prix fr L A Zolotarev Beția elevilor, sensul și cauzele ei Ediția autorului M Pg C k L A Zolotarev Etica căsătoriei Sarcinile etice ale căsătoriei Moralitatea relațiilor conjugale Responsabilitatea părinților față de copii Ediția autorului M C k Scurte informații din istoria și situația actuală a apelor minerale caucaziene Raport despre caritatea Essentuki M -J- G Piai M L'Abbe Agrégé de philosophie, Docteur ès lettres, Professeur à l'école des Carmes Destinată de l'homme Bibliothèque de philosophie contemporaine Paris P Prix fr Proiect de carte a Societății auxiliare "Sanatoriu)) pe Biblioteca "Runivers" FIȘA BIBLIOGRAFICĂ Grupul Essentuki de ape minerale caucaziene M S Pagină ij M Romanovsky Despre metoda în biologie În domeniul ipotezelor şi concluziilor teoretice Odesa pp C și r cărți rusești Съ - date biografice despre autori și traducători Editat de S A Vengerov Ediția G V Yudin Emisiune XXVIII Butlerov-Bickov Pagină - Emisiune XXIX Bychkov - Belorusov Pagină - SPB L S Principalele probleme ale educației conform lucrărilor lui Pirogov Cu un portret al lui N I Pirogov SPB Pg C , Sydney Webb Starea muncii în

Anglia în ultimii de ani (Sidney Webb, Labour in the Longes: Reign, - bdus under the Auspicies of die Fabian Society) C k Sankt Petersburg Ediţia H PL Berezin şi M P Semenov Pagină Herbert Spencer Comportament bun și rău (dezvoltarea comportamentului și a comportamentului în general) Traducere din engleză SPB Pg C jo k I Zece W Shakespeare Pe din franceza Biblioteca Internațională Nr Ediţia a II-a Ediţia I Yurovsky Pret k Pg Arthur Schopenhauer Lumea ca voință și reprezentare Traducere de A Fet Cu un portret al lui Schopenhauer A patra editie SPB Ediția A F Marx Ts r , cu transfer p $aproximativ k Dicţionar enciclopedic Volumul XXV Prayaga - Vacanță întârziată Editori: F A Brockgauz și I A Efron SPB Biblioteca "Runivers" III Revizuirea revistelor Revue philosophique, , O - P Malapert Percepția asemănării (Nu i) După ce a expus în mod critic opiniile lui Renouvier, Bain, Spencer, Fulier asupra acestei întrebări, autorul ajunge la următoarea concluzie Există o senzație sau un sentiment de atenție imediat și specific; cu ajutorul acestui moment psihologic ne pregătim, ne adaptăm la percepția cutare sau cutare lucru; Prin urmare, observăm asemănarea unui lucru cu altul, pentru că în ambele cazuri - la perceperea primului și ultimului - observăm în noi identitatea atenției, efortului, tensiunii intelectuale Dacă o persoană percepe asemănări în lucruri, este pentru că percepe asemănări în sine și observă în diferite circumstanțe aceeași intensitate a atenției sale Percepția asemănării este ceva intuitiv, primar; este rezultatul unui proces mental activ; vine din interior, și nu din afară, din subiectul cunoscător și nu din lucruri inerte Încă de la începutul vieții conștiente a unei persoane se manifestă un efort mental, prin intermediul căruia Eul se afirmă, se păstrează, își percepe identitatea și se recunoaște în multiplicitatea infinită a operațiilor sale A Fouillée Factori cu caracter național (nr i) Caracterul unei națiuni nu este o simplă sumă de caractere individuale Așa cum o națiune, ca grup social determinat, are o existență distinctă de indivizii săi, deși nu este separabilă de aceștia, tot așa și caracterul național exprimă o anumită Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV combinație de forțe psihice Totalitatea oamenilor aduce la viață legi și fenomene noi, străine fiecăruia dintre elementele constitutive separat Interacțiunea persoanelor care formează un grup etnic, influența lor morală și mentală unul asupra celuilalt, dependența unul de celălalt - toate acestea creează un nou conținut mental Nu există temeiuri suficiente pentru a atribui oamenilor un spirit metafizic special, un ego aparte, dar este indubitabil că atât în individ, cât și în națiune există idei-sentimente, idei-forțe caracteristice care îi direcționează conștiința și voința Această voință se manifestă cel mai pe deplin și cel mai bine dintre toate, dar inconștient, nu în mulțime, nu în majoritatea politică a voturilor, ci în partea naturală a poporului Conceptul de naționalitate nu are nici un caracter pur fiziologic și etnografic, nici unul pur economic Individualitatea națională este afectată în primul rând de caracteristicile psihologice - limba, religia, poezia și arta, conștiința de sine Istoria unui popor își dezvăluie și caracterul, dar numai dacă se studiază cu atenție diferitele perioade ale acestei istorii și se deduce din ele, ca să spunem așa, "istoric mediu" Există chiar și o logică națională, iar fiecare națiune își alcătuiește propriul Discours de la méthode, una preferă inducția, cealaltă deducția Fiecare dintre noi datorează poporului său nu doar o anumită cantitate de anumite idei și gânduri, ci chiar forme și categorii de gândire a priori Trei mari cauze influențează aspectul, temperamentul și caracterul unei națiuni: ereditatea, adaptarea la

mediul fizic și adaptarea la mediul moral și social Primele două cauze sunt factori fizici cu caracter național, a doua este un factor psihic și social Și acum, ca urmare a progresului, apare următoarea mare lege: pe măsură ce o națiune se apropie de tipul modern, influența mediului moral devine din ce în ce mai dominantă asupra influenței mediului fizic; în plus, factorii fizici tind să treacă în factori sociali, refractându-se prin lumea interioară a indivizilor Civilizația reduce importanța caracteristicilor rasiale și sporește rolul mediului social și istoric Pesimismul necondiționat al darwiniștilor unilaterali care doresc a reduce toată istoria doar la lupta raselor nu are temei; progresul social și moral nu se realizează doar prin jocul "legilor naturale" și ele necesită nu o luptă animală pentru viață, ci moralitate din partea indivizilor și activitate de sine rațională din partea societăților Oamenii nu sunt un moment zoologic, ci unul spiritual Alături de ideea de luptă, există o idee suplimentară de alianță și, pe lângă factorii materiali de adaptare, există și cei ideali Mediul modifică animalul, omul modifică mediul, societatea își lasă amprenta asupra individului Nu impactul mediului extern asupra unei persoane, ci reacția minții și a voinței față de mediu - acesta este momentul pe care sociologia modernă îl propune Dacă Montesquieu, de exemplu, a exagerat influența climei asupra caracterului unui popor, acum acest factor este considerat doar în legătură cu ceilalți și în legătură cu reacția la acesta Reacția din ce în ce mai mare a omului la natură confirmă opinia lui Comte că societatea "socializează" natura Mediul extern acţionează asupra unui popor cultivat mai lent decât asupra lui Așa cum psihologia popoarelor nu se reduce la fiziologia lor și evoluția nu se reduce la lupta raselor, tot așa istoria nu se limitează la lupta de clase și relațiile economice Teoria la modă, care privește atât de îngust la viața omenirii, vede întotdeauna în natura umană doar rezultatul și nu vede niciodată cauza în ea Aceasta este o greșeală profundă în înțelegerea materialistă a istoriei; ignoră forțele spirituale și caracterul național al unui popor dat, pierde din vedere faptul că fiecare popor este o unitate naturală specială Dacă ar fi posibil, spune Kant, să pătrundem suficient de adânc în caracterul unei persoane individuale sau al unui întreg popor, dacă ar fi cunoscute toate circumstanțele care influențează voințele individuale și colective, atunci ar fi posibil să se calculeze cu exactitate comportamentul unei persoane sau un popor, pe măsură ce calculează eclipsele de soare și de lună D -S Mill a fost dus de presupunerea că psihologia popoarelor va atinge acest dar astronomic al previziunii Dar astfel de vise sunt irealizabile În psihologia popoarelor, numărul de combinații posibile este incomensurabil Individul în sine reprezintă o abundență inepuizabilă acțiuni potențiale, iar oamenii sunt o rețea complexă de indivizi împletite Rolul întâmplării în istorie este foarte mare și nu este inclus în cercul calculat al evoluției Roata istoriei nu trece niciodată de două ori în același loc, istoria nu se repetă Două elemente din istorie nu sunt susceptibile de calcul preliminar: caracterul individual sau colectiv, pe de o parte, și descoperirea progresivă a legilor universale, pe de altă parte În aceste două zone domnește neprevăzutul și face imposibilă o astronomie socială bazată pe cunoașterea a priori a personajelor Dar asta nu slăbește marea semnificație pe care o are psihologia popoarelor pentru sociologie Istoria, ca atare, este doar pregătirea materialelor pentru o știință unificată a societăților, iar această știință va studia societățile nu numai în trecutul lor, ci și în legile vieții și

evoluției lor Dintre aceste legi, primul loc este ocupat de legile psihologice ale caracterului Luptând pentru caracterul științific, istoria devine doar o aplicație a psihologiei sociale și o parte a științei sociale Sociologul-istoricul trebuie să studieze caracterul popoarelor, mediul lor fizic, intelectual, moral și, în sfârșit, social și relațiile lor cu alte popoare Deși omul și societatea au apărut din adâncurile naturii și sunt coroana ei, istoricul trebuie să derive viața omenirii nu numai din natură, ci din natură și din om ca mărime psihică autosuficientă G Seailles Filosof necunoscut Jules LequierJ (Nr) Numele lui Jules Lequier a devenit celebru doar datorită lui Renouvier, care a recunoscut deschis că ideile principale ale propriului său sistem au fost inspirate de acest filosof prematur decedat Viața lui Lequier a fost plină de suferințe materiale și morale și a pus capăt cu forța N-a reușit să scrie nimic solid, a lăsat în urmă pasaje remarcabile Punctul principal al filozofiei sale a fost aparenta antinomie între condițiile cunoașterii și cerințele moralității, între determinismul științific și liberul arbitru Lequier a redus toate problemele filozofiei la problema libertăţii El a proclamat că liberul arbitru este adevărul primar din care sunt derivate toate celelalte adevăruri Dacă urmezi calea intelectului - Alista-Descartes, a învățat Lequier, dacă întregul conținut ideologic al minții este pus la îndoială, atunci îndoiala provizorie, metodologică se va transforma în eternă și nu va exista nicio cale de ieșire din ea; căci în realitate nu există un adevăr evident, cuprinzător, decisiv Este imposibil să mă îndoiesc doar de faptul căutării mele pentru adevăr, că încep să gândesc, să analizez, să lucrez cu mintea mea Ideea de libertate este înrădăcinată în ideea unui început Faptul că îmi dau gândurilor mele un curent sau altul, că le stăpânesc, dovedește prezența libertății Dar nici ideea de libertate nu este necondiționat neîndoielnic Mi-a fost sugerat de un sentiment interior viu - dar nu este o iluzie? Aș putea fi sigur de libertatea mea doar în acel caz de neconceput, dacă chiar în momentul în care îmi doresc unul, l-aș dori și pe celălalt și aș putea alege între aceste două scopuri opuse ale efortului meu Aș putea fi sigur de libertatea mea chiar dacă aș cunoaște exact toate condițiile determinante ale acțiunii mele, aș lua în considerare mediul, caracterul, înclinațiile ereditare, obiceiurile dobândite, aș compara toate aceste influențe variate și dacă după toate acestea aș afirma în acțiunea sa există ceva reziduu, ceva inexplicabil, care eluda orice lege, ceva auto-provocat; dar o asemenea experienţă nu presupune nimic mai mult sau mai puţin decât cunoaşterea absolută Pe lângă aceste dificultăți, ideea de libertate se întâlnește cu un adversar atât de puternic precum ideea de cauzalitate, legea rădăcină a minții Deci, căutarea adevărului primar în domeniul intelectualului duce inevitabil la scepticism Dar știm un lucru: adevărul nu ne va veni din afară, nu ne va fi aplicat cu forța, nu poartă semn exterior; știm că trebuie să alegem, că pasul principal al gândirii este un act, o alegere, o decizie a voinței Care va fi aceasta solutie? Recunoaște în lume o necesitate, un determinism complet? Nu, dacă totul ar fi cu adevărat necesar, dacă toate judecățile ar fi necesare, inevitabile, indistincte, orice bază pentru a face distincția între adevăr și minciună, bine și rău ar dispărea, atât știința, cât și morala ar fi desființate Știința există pentru că o dorim, este o inteligență care se autoafirmă și se dorește Astfel, afirmarea libertăţii este pentru Lequier adevărul primar; libertatea nu poate fi dovedită, dar se postulează, o condiție necesară

atât a moralității, cât și a certitudinii, știința Teoria lui Lequier primește un sens și un sens aparte din faptul că regretatul filosof, ca creștin profund convins, credea în Dumnezeul veșnic, în Cuvânt, în Adevărul real neschimbător, care există înaintea oricăror încercări ale omului de a-l cunoaște Adevărul Divin, conectat într-o unitate inseparabilă cu bunătatea și puterea divină, face clară legătura dintre adevărul științific și moralitate și libertate Cu doctrina sa despre libertate, Lequier a încercat să împace în teologie libertatea omului cu prevederea lui Dumnezeu și să arate în ideea Divinității acele momente de indeterminism care fac reală și semnificativă capacitatea unei persoane de a acționa invers, de a alege intre bine si rau F Paulii ap Ingeniozitate (nr) Toată creativitatea mentală, indiferent de sfera căreia i-ar aparține, constă în apariția unei idei sintetice, care este generată de combinarea elementelor deja existente în minte cu un element nou Nicio descoperire, nicio invenție nu vine din nimic; crește pe pământul pregătit al imaginilor, amintirilor și gândurilor anterioare Descoperirea, ca o scânteie, izbucnește de sub un strat de presupuneri obscure și vagi, elimină inutilul și superfluul din materialul intelectului, introduce ceva nou și conduce imediat mintea către acel scop dorit care i-a fost prezentat anterior în contururi vagi Înainte de a se face o descoperire, totul în suflet intră în mișcare și se luptă și adesea o împrejurare exterioară termină munca minții și dă naștere unei idei sintetice Dar uneori această idee este obținută ca urmare a dezvoltării interne a gândurilor, a contactului lor reciproc și a interacțiunii logice În acest sens, se poate chiar susține că la fel cum în lumea exterioară nu există nimic asemănător senzațiilor noastre, la fel orice percepție este, într-un anumit sens, o descoperire originală a spiritului nostru Condiția indispensabilă pentru descoperire este însă nu numai dezvoltarea regulată a conținutului mental, ci și jocul subiectiv al elementelor mentale, care, totuși, este într-o anumită măsură controlat și dirijat de tendința generală și dominantă a minții date Destul de coordonat și corect Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV o minte bună nu ar inventa niciodată; invenția necesită un oarecare capriciu al intelectului și necesită participarea întâmplării, care ar distruge rutele bine bătute ale asociațiilor obișnuite și ar introduce o măsură de dezordine, illogism în minte Pe de altă parte, absența completă a unei idei de reglementare și armonizare duce nu la descoperiri, ci la năluciri incoerente și fără sens ale fanteziei, iar mintea își pierde echilibrul Semnul caracteristic al descoperirii, nu necondiționat, dar foarte frecvent, este acela că este însoțit de fenomene de ordin emoțional Sentimentul este unul dintre însoțitorii obișnuiți ai unei idei creative Bucuria entuziasta este inseparabila de momentul descoperirii, inventarii, inspiratiei fericite Nu de puține ori, chiar și în rândul poeților, artiștilor și muzicienilor, o pasiune nesatisfăcută trece într-o creativitate intelectuală mai mult sau mai puțin particulară; în această înlocuire a realității ideale cu realul se află rădăcina artei Ingeniozitatea nu este exclusivă pentru genii; într-o măsură slabă este proprietatea fiecărei minți În acest sens, rutina este inevitabilă și pentru un spirit remarcabil, pentru că am văzut deja că ingeniozitatea se bazează pe obișnuință, instinct, gânduri inspirate de mediu Fiecare minte umană combină originalul, specific subiectiv, cu generalul și banalul Fiecare manifestare a sufletului constă din trei elemente în combinații diferite, de creativitate, imitație și rutină Sunt trepte ale aceleiași scari în ordine descrescătoare Rutina, obișnuința nu necesită niciun efort, nu

implică nicio modificare: este condiția pasivă a creativității mentale, arena ei Imitația, dimpotrivă, presupune trecerea în minte a unei idei străine, ruperea obiceiului și poate fi numită creativitatea leneșului Următorul pas este creativitatea reală Activitatea minții este asemănătoare cu activitatea voinței Un act volitiv este destul de analog cu o idee creativă Acțiunile obișnuite de zi cu zi sunt conectate automat într-un lanț, așa cum ideile obișnuite sunt în asociere Dar când o decizie nouă și importantă a voinței rupe legăturile dorințelor cotidiene, atunci aceasta este complet asemănătoare cu o descoperire intelectuală, o invenție, o invenție Atât mintea, cât și vor include în mod egal rutina, imitația și creativitatea ' " ' "' ' ' J" ' Întrebări de filosofie, carte '' Biblioteca "Runivers" REVISTA JURNALOV A Schinz Moralitatea copilului (nr) Cu ajutorul unor dovezi nereușite și de mult infirmate, autorul susține teza conform căreia conștiința nu este deloc înnăscută în sufletul uman și chiar și o distincție elementară între bine și rău apare doar ca urmare a dezvoltării și educației mentale îndelungate Moralitatea, după Schinz, este posibilă exclusiv pe pământul intelectual și nu are nicio legătură cu sentimentul; morala trebuie introdusă treptat în suflet, ca ceva străin şi străin lui Ch Feré Starea psihică a muribundului (nr h) Pe baza mai multor cazuri din propria sa practică medicală, autorul acestei scurte note ajunge la concluzia că ascensiunea și intensitatea extraordinară a memoriei, care se remarcă la muribund, poate avea o explicație pur fiziologică Se știe că țesuturile, în special nervii și mușchii, înainte de necroza finală, experimentează o anumită perioadă de excitabilitate și sensibilitate excesivă, iar reacțiile lor la iritația corespunzătoare sunt mai puternice decât în starea normală Experiența ne dă dreptul să credem că creierul reprezintă același fenomen, se supune aceleiași legi; strălucirea pe moarte a intelectului și senzația de beatitudine sunt cauzate de modificările fizice ale creierului muribund și de excitabilitatea momentană a elementelor nervoase G Dumas Starea psihică a lui Auguste Comte (nr I, ,) Acest articol amplu, foarte interesant și scris cu ardoare prezintă biografia și învățăturile lui Og Comte într-o asemenea iluminare, care ar trebui să arate că celebrul filosof nu a fost niciodată tulburat mintal, cu excepția a două luni în - Unele ciudățenii ale vieții și ale sistemului său se explică prin faptul că Comte privea întreaga lume, la sine și la alți oameni numai din punctul de vedere al filozofiei sale; s-a identificat, s-a îmbinat pe sine, sentimentele și stările sale de spirit cu doctrina sa și a fost atât de impregnat de ea încât a subordonat în mod voluntar în sine tot ceea ce este subiectiv și particular obiectivului și generalului Kont era un neuropat, un mistic; era în pericol perpetuu de a recădea în nebunie, dar nici un rând din cărțile sale, nici un singur gând despre învățătura lui, nu-și are sursa în vreo anomalie Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV mintea lui strălucitoare Cele mai bizare pagini din Politica sa pozitivă sunt doar concluzia logică neînfricat de consecventă a Filosofiei sale pozitive Pe lângă articolele menționate, subliniem și următoarele: Evellin Philosophy and Mathematics: A New Infinity (Jtè): "Ch Richet The Form and Duration of Nervous Vibration and the Psychological Unity of Time (nr) ^ Winiarski An Essay on Social Mechanics (nr) K> Eichenwald Biblioteca "Runivers" Știri și note noiembrie, a -a zi de cinstire a împlinirii a de ani de la activitățile științifice, literare și sociale ale profesorului V I Gerye, prof N Ya Grot, în numele Societății de Psihologie și al editorilor revistei "Questions of Philosophy and Psychology", a adus

următorul salut eroului zilei: Dragă Vladimir Ivanovici! Cei de ani de activitate versatilă și fructuoasă a voștri în beneficiul științei și societății au fost întotdeauna inspirați de idealurile adevărului și bunătății Aceste idealuri ți-au oferit acea statornicie, fermitate și directie care au distins toate acțiunile tale O astfel de forță s-a dezvoltat în tine nu numai pe baza talentelor tale naturale și a calităților morale, ci parțial sub influența unui studiu critic profund al marilor creații ale spiritului filozofilor și gânditorilor de toate epocile La începutul activității dumneavoastră științifice și literare, ați susținut o minunată disertație, care are o semnificație filosofică semnificativă, "Despre Leibniz și vremea lui" La sfârșitul perioadei care a trecut, scrieți un studiu critic magistral al concepțiilor filosofice și istorice August Comte În prelegerile și cursurile sale de istorie mondială, studiind și expunând istoria culturii umane, l-ai luminat mereu cu lumina ideilor filozofice Lasă-i pe istorici să te considere al lor - au dreptul să o facă; noi, filozofii, vă considerăm de asemenea ai noștri atât în ceea ce privește educația dumneavoastră filozofică, cât și în cooperarea cu noi Și, prin urmare, în calitate de președinte al Societății de psihologie din Moscova, am acceptat cu bucurie misiunea Societății Biblioteca "Runivers" NOTE ȘI NOTE să vă salut în această zi a împlinirii a de ani în numele Societății de Psihologie, al cărei membru activ ești de mult timp, în numele redactorilor revistei "Probleme de filosofie și psihologie", al cărei activ și colaborator autoritar și, în cele din urmă, în numele tuturor filosofilor moscoviți, care vă apreciază foarte mult simpatia și participarea la munca lor și mulți dintre ei au fost studenți Vă dorim din tot sufletul pentru multă vreme aceeași energie, pentru activități la fel de versatile în beneficiul iluminismului rus și al societății ruse Președintele Societății de Psihologie Nikolay Grot Pe lângă articolul "Materiale pentru istoria filozofiei în Rusia", publicat în cartea anterioară "Întrebări în filosofie", putem adăuga următoarele: (p -) Sunt toate motivele de a crede că "Istoria duelurilor", înscrisă sub nr i a lucrărilor scriitorului în cauză, i-a fost atribuită în mod eronat, deși a fost semnată de P L-v (pag) Printre articolele majore cu conținut filozofic menționate aici în Enz cuvinte " ar fi trebuit plasat articolul "Alamber"; a fost citită public de autor în beneficiul Fondului literar (pag) "Scrisori istorice" a apărut ca a doua ediție în străinătate la Geneva în , iar - publicația a inclus și capitolele menționate în lista lucrărilor autorului sub nr (pag) Din lucrarea desemnată Nr au fost publicate acum numerele și io, încheind primul volum O completare la această lucrare este "Experiențe din perioada preistorică" din , publicată la Geneva (pag) Dintre articolele cu conținut literar general menționate aici, publicate în "publicații străine", ar fi de menționat: "I S Turgheniev și dezvoltarea societății ruse Acolo au fost plasate și articole legate direct de etică Errata' la p in p nu un "proiect", ci un "produs" Biblioteca "Runivers" Societatea psihologică, CLXV L Înregistrarea întâlnirii din octombrie Ședința a fost deschisă la ora în holul consiliului de administrație al universității sub președinția lui N Ya membri activi A V Adolf, Ts P Baltalon, A N Bernstein, N V Bugaeva, K M Bykovsky, V xA Wagner, N D Vinogradov, V A Goltsev, N A Eleonsky, N A Ivantsov, P A Kalenova, L M Lopatin, I F Ognev, V P Preobrazhensky, θ A Savei-Mogilevich, V P Serbskago, Aà A Tokarskago, P V Tikhomirov, membru concurent f D Selivachev, Membru corespondent A t Hartwig și publicul exterior ' La întâlnire, apropo, s-au întâmplat următoarele ■ D membru al P A ' Kalenov a citit eseul "Despre frumusețe și artă" ^Înainte de

argumentarea raportului citit a avut loc o dezbatere la care, în afară de referent, a participat A A Tokarsky, L M Lopatin, N Ya Grot, P V Tikhomirov, N V Bugaev și un vizitator terță parte A M Mironov Au fost votați membrii Societății DV Viktorov și SN Everdshng propuși în ședința anterioară Amândoi au fost aleși: domnul Viktorov în unanimitate, domnul Everling cu voturi la unu Membrii Societății Dr Viktor Vladimirovich Vorobyov (T A Savey-Mogilevich, A N Bernshtein, A A Tokarsky și L M Lopatin) și specialist în teoria artei Vasily Petrovici Gutor (N eu sunt Grotom și L , M Lopatin) Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ CLXVIII Raportul ședinței din octombrie Ședința a fost deschisă la orele - , în Sala de Consiliu a Universității, sub președinția lui N Ya N A Abrikosova, Ts P Baltalona, A P Basistova, N V Bugaeva, A I Vvedensky, D V Viktorova, N D Vinogradova, P A Kalenova , f S Korobkina, L M Lopatina, A I Malshina, IL I Novgorodtseva, θ A Savei-Mo-gilevich, V P Serbsky, S A Sukhanov, A A Tokarsky, N I Shishkin, membri - concurenți θ D Selivachev, T A Yasakov și străini În timpul întâlnirii, de altfel, s-au întâmplat următoarele Membru D N V Bugaev a citit un rezumat pe tema "Matematică și viziune științifică și filosofică asupra lumii" A avut loc o dezbatere despre raportul citit, la care au participat, pe lângă referent, A I Vvedensky, N Ya Grot, P A Kalenov, L M Lopatin și N I Shishkin La sugestia președintelui, Societatea și-a exprimat recunoștința lui N V Bugaev pentru rezumatul său interesant A fost un buletin de vot propus în ședința anterioară din sat, membrii V V Vorobyov și V P Gutor Amândoi s-au dovedit aleşi: domnul Vorobyov, cu voturi contra unu, domnul Gutor, în unanimitate · Raport asupra dezbaterii asupra rezumatului lui N V Bugaev "Matematică și viziune științifică și filosofică asupra lumii" A Kalenov și-a exprimat simpatia pentru gândurile vorbitorului și a cerut doar lămuriri cu privire la ceea ce înțelege referentul sub "frumusețea aritmologiei" N V Bugaev a subliniat că era frumos din punct de vedere științific recunoaște misterul unor fenomene aritmologice; de exemplu, acele proprietăți ale numerelor care sunt notate în teorema lui Wilson și legea lui Fermat sunt misterioase și inexplicabile Relația misterioasă a numerelor a atras de multă vreme atenția diverșilor gânditori; este suficient să-i numim pe Pitagora şi pe cabalişti L M Lopatin a spus că rezumatul lui Nikolai Vasilyevich este unul dintre cele mai bune articole filozofice din ultimii ani Dacă concluziile finale ale referentului Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ devenind adevăruri general acceptate, mirajele care asupresc perspectiva filosofică modernă ar dispărea Apărarea indeterminismului este deosebit de valoroasă în gura unui reprezentant al științei exacte Este doar păcat că autorul nu s-a oprit prea mult pe chestiuni private de natură filozofică și științifică Cât de interesant ar fi, de exemplu, să evaluăm din punctul de vedere al referentului legea conservării energiei și să stabilim diferența și particularitatea relației dintre fenomenele mentale și cele fizice! De asemenea, ar fi de dorit ca N V să atingă înțelegerea teleologică a realității N Ya Trot, exprimându-și acordul cu opiniile de bază ale referentului, a ridicat problema aplicabilității legii conservării energiei în sfera mentală Discuțiile ulterioare, la care au participat, pe lângă vorbitor, N Ya Grot, N I Shishkin, A I Vvedensky și L M Lopatin, au vizat această lege și relația ei cu legea creșterii energiei și cauzalității creatoare Raport asupra dezbaterii asupra rezumatului lui P A Kalenov "Despre frumusețe și artă" (prima parte) A, A Tokarsky a remarcat că a fost pe deplin de acord cu vorbitorul asupra existenței unui instinct inconștient de

frumusețe Dar referentul a pierdut din vedere faptul că sentimentul estetic este trezit înainte ca ideea de cosmos să apară în subiect; și nu toată lumea are această idee Direcția instinctului întunecat al frumuseții inerente fiecăruia este determinată de experiență, iar Pyotr Alexandrovich nu a acordat nicio atenție acestui moment empiric Aici rămâne neclară varietatea gusturilor estetice care provine dintr-o sursă primară estetică comună, instinctul de frumusețe P A Kalenov a insistat asupra caracterului prioritar și transcendental al sentimentului estetic "L: M Lopatin a recunoscut rezumatul lui PA ca fiind conceput în linii mari, "armonios și bazat pe un sistem filozofic integral Unul dintre aspectele pozitive ale raportului este indicarea semnificației iubirii ca moment principal în procesul de creativitate și percepție și evaluare a unei opere de artă Fără îndoială, dezinteresarea bucuriei, ca moment prea pasiv, nu poate fi atribuită în această percepție dominatorului Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ rol shchi P A , poate, consideră unilateral reprezentarea frumuseții sufletului ca fiind funcția exclusivă a artei; dar în orice caz el indică prin aceasta un punct foarte important și esențial al art De fapt, sensul tragicului, de exemplu, nu se reduce la o anumită ridicare a sufletului și la o rearanjare a forțelor motrice ale personalității? Când pasiunile egoiste ale eroului tragediei sunt înlocuite cu remuşcări ale conştiinţei şi conştiinţa inutilităţii aspiraţiilor sale anterioare, tocmai aceasta este ceea ce împacă privitorul cu el Dar există și lipsuri în abstract În primul rând, există o confuzie constantă între standardele subiective și obiective ale frumuseții Definiția frumuseții este pur subiectivă: "frumusețea este o plăcere estetică" Dar dacă această formulă este substituită în teza autorului că o persoană tinde spre contemplarea frumosului, atunci se va dezvălui clar în ce discordie sunt punctele de vedere subiective și obiective ale referentului În plus, referentul exprimă o simpatie excepțională pentru quietismul estetic Acest lucru nu este unilateral: contemplarea luptei morale produce o impresie mai puternică și mai profundă decât contemplarea păcii IL A Kalenov, Idealul ultimului bine nu este lupta, ci calmul În continuare, L M Lopatin a subliniat că, propunând exclusiv sensul transcendental al frumosului, referentul a pierdut din vedere elementele pur empirice în plăcerea estetică, chiar direct - fiziologică Până la urmă, nu se poate ignora acele senzații de frumusețe formală care sunt date de percepții de natură vizuală sau auditivă N Ya Irot, alăturându-se observațiilor lui L M Lopatin, a subliniat că abstractul nu a clarificat deloc care sunt trăsăturile specifice care deosebesc domeniul artei de activitățile teoretice și religios-practice ale omului IL V, Tikhomirov a remarcat instabilitatea și ambiguitatea termenilor principali ai referentului: a priori, de exemplu, înseamnă pentru el fie neempiric, fie irațional; religia este acum o activitate practică, acum o relație cu Absolutul Raportul nu este o deducție strict a priori, ci o legătură prin asociere Biblioteca "Runivers" Materiale pentru statistica jurnalului În (până la decembrie) exemplare ale revistei "Probleme de Filosofie și Psihologie" au fost distribuite după locul abonamentului în felul următor: №№ Въ PROVINCIA Ex PROVINCIA V Ex ' I Kievskaya Primorskaya G-r Khersonskaya Mogilevskaya = Tiflisskaya Tobolskaya ! Harkovskaya Zabaykalskaya Í I Tavricheskaya *Pskovskaya ¡ Kazanskaya Arkhangelskaya ■ Liflyandskaya Lublinskaya - Moskovskaya Astrakhanskaya ' ! Saratov Tverskaya Regiunea Trupele Donsk · Grodno ! II Tambovskaya Orenburgskaya Ekaterinoslavsk Syr-Daryinskaya : ! din Poltava · Tverskaya ¡ Permskaya o Kurlyandskaya ' Orlovskaya iKovenskaya Nijni Novgorod ! Olonets * Sankt Petersburg ib

Akmola ■ Kursk ib Zakasp regiunea Vilenskaya ib Nyulandskaya Vladimirskaya ib Vologodskaya : basarabeană Elizavetpolskaya Chernihivska M Semyrьchenskaya despre Ryazanskaya U Erivanskaya Smolenskaya iZ/ Amurskaya Volynskaya iZ Semipalatinskaya Vyatskaya υ Petrokovskaya Samarskaya Ploikaya Yaroslavskaya Sdletska I - Tulskaya Estonă I ' Kuban Kutaisskaya I ! Zi Tomskaya II Yakutskaya I ; I Varșovia II Batvmskaya I: Podolskaia II Dagestanskaya I Kaluga IÛ oFergana I Voronezh IO iSamarkandsk I Zb Bakuskaya IO Akmolinskaya I Simbirskaya IO Uralsk, regiunea I Z Yenisei Irkutsk IO Total pentru provincie Novgorodskaya Sankt Petersburg g i Minskaya III Moscova Ufimskaya IV În străinătate Vitebskaya Total cdo ! Stavropol ! Kostroma I (Inclusiv gratuit ! b Penza nyh și schimb) i i Biblioteca "Runivers " ÎN REVISTA LIBRĂRII "GÂNDIREA RUSĂ" (Moscova, Bolshaya Nikitskaya, satul Veltishchevoi) de vânzare "Proceedings of the Moscow Psychological Society": Problema II Immanuel Kant Prolegomene la orice metafizică viitoare Pe Vlad Solovyov Ed al doilea Prețul pe care îl frec copeici, cu transfer eu r k Problema III Despre liberul arbitru Rezumate și articole ale membrilor Societății de Psihologie Prețul este de ruble, cu transfer p k Problema IV G V Leibnits Lucrări filozofice alese Cu portret Leibniz Transl ed V P Preobrajenski Preț ruble (pe cea mai bună hârtie) și frecare cop (pe unul simplu), pentru peres k Numărul V Benedict Spinoza Etică Cu portret Spinoza Transl N A Ivantsova A publicat ed V P Preobrajenski Prețul este de ruble, cu transfer p k Problema VI E Kerd Hegel Traducere din engleză sub redacție și cu prefața cărții S N Trubetskoy Cu anexa unui articol despre Hegel Vl S Solovyova Preț și r k Edițiile Societății de Psihologie din Moscova: K Fisher Arthur Schopenhauer Transl din germană, ed V P Preobrajenski M XVI+ pagini W Wundt Eseu despre psihologie Pe D Viktorova, ed prof N Ya Grota cu adj articol "Bazele psihologiei experimentale" M Ts R ° kop Pentru abonaţii revistei i p fara transfer G A Girn Analiza universului în elementele sale Traducere din franceza Cu o prefață de S I Starynkevich Preț ruble Următoarele ediții sunt de asemenea în vânzare acolo: N Ya Grot Idealurile morale ale timpului nostru (Pr Nietzsche și Lev Tolstoi) a -a ed C k , cu traducere k Al lui Fundamentele vieții și activității morale M C k k Al lui În memoria lui N N Strahov La caracteristicile concepției sale filozofice M C k Tao-te-king Laosi Transl din chineză cu intrare D P Ko-nissi C k , cu traducere k - "Mijlocul și constanța" Sfântă, cartea adepților lui Confucius Pe cu balena cu cca D P Conissi M C k k G Gefding Eseuri de psihologie bazate pe experiență Transl cu germana ed Da, Kolubovski Ediția a doua cu sens modificări și completări SPb C p , spre traducere k Binet, V Henri, Curtean, Philippe Introducere în psihologia experimentală Transl ed prof A I Vvedensky SPb C i r k V Minto Logica deductivă și inductivă Traducere in engleza S A Kotlyarevskago, pod ed V N Ivanovskago M Ts eu p k (ed a III-a "Biblioteci pentru autoeducație") John Lonck Un studiu al minții umane Traducere in engleza A N Savina M XVIȚ Ts r Biblioteca Runiverse